

SCI-CONF.COM.UA

MODERN SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS

**ABSTRACTS OF IX INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
NOVEMBER 15-17, 2020**

**STOCKHOLM
2020**

MODERN SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS

Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference

Stockholm, Sweden

15-17 November 2020

Stockholm, Sweden

2020

UDC 001.1

The 9th International scientific and practical conference “Modern science: problems and innovations” (November 15-17, 2020) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2020. 407 p.

ISBN 978-91-87224-07-2

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern science: problems and innovations. Abstracts of the 9th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2020. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-science-problems-and-innovations-15-17-noyabrya-2020-goda-stokgolm-shvetsiya-arhiv/>.

Editor

Komarytsky M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: sweden@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2020 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2020 SSPG Publish ®

©2020 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Терещенко І. С., Третьякова С. О., Войтовська В. І., Арсірій М. В., Орел О. О.* 10
МЕТОД ПРИСКОРЕНОГО ВЕГЕТАТИВНОГО РОЗМНОЖЕННЯ
СОРГО ЦУКРОВОГО В УМОВАХ IN VITRO.

BIOLOGICAL SCIENCES

2. *Іванченко О. Є., Давиденко О. С.* 16
ДЕНДРОФЛОРА СКВЕРУ ІМ. Г. АНДРУСЕНКО М. ДНІПРО.
3. *Мамедова Рена Фирудин кызы* 24
АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОБЛЕМЫ β -ТАЛАССЕМИИ В
АЗЕРБАЙДЖАНЕ.

MEDICAL SCIENCES

4. *Abaturov A. E., Babych V. L., Vernik A. G.* 31
MEDICATION REGULATION OF THE LEVEL OF EXPRESSION OF
MICRORNA-378F IN FUNCTIONAL DISORDERS OF THE
GALLBLADDER AND ODDI'S SPHINCTER IN CHILDREN.
5. *Chebotok A. A., Fedotov O. V.* 36
PLACENTOPHAGY PHENOMENON: CAUSES AND CONSEQUENCES.
6. *Pytetska N. I.* 40
SECONDARY PREVENTION OF CHRONIC VEINS DISEASES IN THE
EARLY STAGES.
7. *Rykalo N. A., Bailo O. V., Havrysh Yu. S., Kryveshko L. S., Okolita I. I.,
Nykytiuk M. V., Havryliuk K. A., Voistryk V. I.* 42
STUDY OF HEPATOTOXICITY OF DIFFERENT DOSES OF
CHLORPROMAZINE IN A CHRONIC EXPERIMENT IN RATS.
8. *Stukach O. E., Hoshko K. O., Fedotov O. V.* 48
ANALYSIS OF THE GENETIC CAUSES AND MEDICAL
CONSEQUENCES OF WAARDENBURG SYNDROME.
9. *Ляшук Р. П., Пахачук О.* 55
МИКРОБІОТА КИШЕЧНИКА В НОРМІ ТА ПРИ ЦУКРОВОМУ
ДІАБЕТИ.
10. *Міхно М. Я., Трояк Н. А.* 59
ПРОФІЛАКТИКА ПОРУШЕНЬ ЗОРУ УЧНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ
ВІЗУАЛЬНОЇ КОЛЬОРОСТИМУЛЯЦІЇ.
11. *Тымчишин О. Л.* 65
МИКРОСКОПИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ ПАРЕНХИМАТОЗНЫХ
ОРГАНОВ НА ФОНЕ ВНУТРИБРЮШИННОГО ВВЕДЕНИЯ НОВОГО
БИОЛОГИЧЕСКИ АКТИВНОГО ВЕЩЕСТВА – МЕДГЕРМ.
12. *Чураков А. Я., Диденко А. Б., Гапоненко О. А.* 70
РАДИЭСТЕЗИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА НЕРВНОЙ СИСТЕМЫ
ГОЛОВНОГО МОЗГА.

CHEMICAL SCIENCES

13. *Mammadov K., Shiraliyeva H., Mehtiyev E.* 76
CLEANING OF SHABRAN REGION'S SOIL FROM NATURAL
RADIONUCLIDES.
14. *Ткач В. В., Сторошук Н. М., Келя А. Д., Петрусяк Т. В.* 84
КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ В
БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ АНГЛОМОВНИХ ПІСЕНЬ.

TECHNICAL SCIENCES

15. *Krasnoshapka D., Krasnoshapka D. V.* 90
ARTIFICIAL SATELLITES ELECTRIC CHARGING PLASMA
NEUTRALIZATION SYSTEM MINIMIZATION.
16. *Kuznetsov S., Pobedria K., Mishenko O., Venger O.* 95
SELF-CLEANING DUST FILTER.
17. *Горбатюк Є. В., Стельмачонок О. П., Гриневич Д. І., Тугай М. В.* 99
РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДСИСТЕМИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ
ДІАГНОСТИКИ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ЕКОЛОГІЧНИХ БУДІВЕЛЬ.
18. *Козакевич І. А., Ігнат'єв О. Ю.* 109
АНАЛІЗ ЗАСОБІВ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТЯГОВИХ ЗАЛІЗНИЧНИХ
ЕЛЕКТРОПРИВОДІВ.
19. *Магомедова М. С.* 116
ЗАСОБИ ПРІОРИТЕТНОЇ ОБРОБКИ ТРАФІКУ ПОТОКУ ДАНИХ В
ПРОЦЕСІ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СУЧАСНИХ
КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ.
20. *Фиалко Н. М., Динжос Р. В., Навродская Р. А., Шеренковский Ю. В.* 119
ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ КРИСТАЛЛИЗАЦИИ
ПОЛИМЕРНЫХ МИКРОКОМПОЗИТОВ ПРИ ИХ НАПОЛНЕНИИ
МИКРОЧАСТИЦАМИ МЕДИ.
21. *Фісін В., Хавіна І.* 124
ЕЛЕКТРОННА ОСВІТА ТА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

22. *Волкова Л. А., Басюк Т. А.* 130
ОЦЕНКА УРОВНЯ АНТРОПОГЕННОЙ НАГРУЗКИ НА ВОДНЫЕ
РЕСУРСЫ БАССЕЙНА РЕКИ БЕРЕЖАНКА.

PEDAGOGICAL SCIENCES

23. *Haletska Yu.* 137
FEATURES OF SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH
MODERATE AND SEVERE INTELLECTUAL DISABILITIES.
24. *Toryanik L., Semenova L., Vnukova K., Chitishvili V., Kulenko A.* 144
THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON LEARNING THE
ENGLISH LANGUAGE BY VIRTUAL RESOURCES.

25.	<i>Verbova V.</i> АЛЕКСАНДР ПРИБЫЛОВ И ЕГО СОНАТИНА № 3: МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИЗ ЛИЧНОГО ОПЫТА.	152
26.	<i>Дрожжина Е. I., Купрас В. В.</i> ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ.	159
27.	<i>Забара М. В., Волинська Л. О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ УЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА.	162
28.	<i>Курбасов О. О., Юденко О. В., Крушинська Н. М.</i> ІННОВАЦІЙНІ ЗАСОБИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ФІЗКУЛЬТУРНО- СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ІЗ ДИСФУНКЦІЯМИ В КОЛІННОМУ СУГЛОБИ ВНАСЛІДОК БОЙОВОЇ ТРАВМИ.	166
29.	<i>Маргосюк І. Л., Куліш Л. О., Мартинюк З. В., Яремчук Р. В.</i> МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.	174
30.	<i>Марчик В. І., Казаков В. Л.</i> ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.	182
31.	<i>Маньковська О. Ю.</i> ФУНКЦІЯ ТА ЗНАЧЕННЯ АКТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ.	188
32.	<i>Набатов С. М.</i> МІСЦЕ ТА РОЛЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ.	195
33.	<i>Ульянова В. С., Бузінар З. С., Кравченко О. М.</i> ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ ВЗАЄМОДІЇ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВА.	202
34.	<i>Хлєбїк С. Р., Данько Д. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНОСТІ ПІДЛІТКІВ ІЗ СІМЕЙ УЧАСНИКІВ АТО.	206
35.	<i>Хоменко Т. А., Хоменко І. А.</i> ДИДАКТИЧНІ ТЕМАТИЧНІ ІГРИ ДЛЯ ДІТЕЙ У МАЛИХ ГРУПАХ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНИХ МОВ.	212
36.	<i>Цюпак І. М., Денисенко О. А.</i> ФОРМИ ТА ЗАСОБИ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.	216
37.	<i>Юсіфова А. А.</i> МУЗИЧНІ ЗДІБНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ.	223

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

38. *Турій Т. П.* 231
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В
КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.

HISTORICAL SCIENCES

39. *Бельская Н. К.* 238
ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОЕ СТРУКТУРИРОВАНИЕ ПРИБРЕЖНЫХ
ТЕРРИТОРИЙ - БАЗОВЫЙ ФАКТОР ИХ УСТОЙЧИВОГО
РАЗВИТИЯ.
40. *Шульженко Т. М.* 242
ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ ЯК ДЖЕРЕЛО САМОБУТНЬОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛЬОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ).

CULTUROLOGY

41. *Сараєва О. В.* 248
ВЗАЄМОДІЯ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ І ЕСТЕТИЧНОГО
ПРЕДМЕТУ.

LITERATURE

42. *Масло О. В., Волкова І. В., Михальченко Н. Р.* 256
ЕСТЕТИКА АБСУРДНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРИ ДРАМ
МИКОЛИ КУЛІША.

POLITICAL SCIENCES

43. *Разицький В. Й., Ляшенко І. А.* 262
ВІДНОСИНИ США ТА ЄС ЗА ПРЕЗИДЕНСТВА Д. ТРАМПА.

PHILOLOGICAL SCIENCES

44. *Fabian M. P.* 266
LEXICAL SEMANTIC FEATURES OF BEING HAPPY IN MODERN
ENGLISH.
45. *Ryzhkova V. V., Vambol Oleksii O., Vambol Olena O.* 274
STRUCTURAL ANALYSIS OF THE TERMINOLOGICAL BASE IN THE
FIELDS OF RADIOCOMMUNICATION AND GPS-SOFT.
46. *Каширина І. О., Хурса А. В.* 278
СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.
47. *Кизилова В. В.* 282
ВИХІДНІ ЗАСАДИ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ УЛАСА САМЧУКА.
48. *Телетова С. Г.* 288
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ И СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ИННОВАЦИИ
В РУССКОМ ЯЗЫКЕ ПОСЛЕДНИХ ДЕСЯТИЛЕТИЙ.

49. *Федорченко М. В., Каширіна І. О.* 295
 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
 АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ.
50. *Черниш Н. В.* 298
 ЛЮБОВНА ЛІРИКА ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ ПОЕТЕСИ – САПФО.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

51. *Яровицька Н. А., Краснікова К. С.* 304
 СЦЕНАРІЙ ВІЙНИ ЯК АРХЕТИП СУЧАСНОСТІ: ВИКЛИКИ
 СЬОГОДЕННЯ.
52. *Яровицька Н. А., Сидоренко Д. І.* 308
 ФІЛОСОФСЬКІ УЯВЛЕННЯ ПРО ПОТОЙБІЧЧЯ У ДАВНЬОМУ
 ЄГИПТІ.

ECONOMIC SCIENCES

53. *Shevchenko N. I., Semakina D. E.* 311
 STATE REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN THE
 CONDITIONS OF PROHIBITIONS AND RESTRICTIONS AS A RESULT
 OF THE PANDEMIC: UKRAINE AND THE WORLD.
54. *Булавинець В. М.* 318
 СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗЕМЕЛЬНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В
 УКРАЇНІ.
55. *Вакалюк І. С.* 323
 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО
 МЕНЕДЖМЕНТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ.
56. *Вартанян В. М., Говорун Г. М.* 330
 ТЕНДЕНЦІЇ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В ЛОКОМОТИВНОМУ ДЕПО
 УКРЗАЛІЗНИЦІ.
57. *Гончаренко Я. Є.* 334
 ІНСТРУМЕНТИ ПОСЛАБЛЕННЯ НАСЛІДКІВ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В
 ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ.
58. *Завідна Л. Д., Кошута В. В.* 341
 ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТУВАННЯ
 НА ПІДПРИЄМСТВАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА.
59. *Максименко І. Я., Шутак Е. В.* 348
 ОСОБЛИВОСТІ ПРИДБАННІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА ІНОЗЕМНУ
 ВАЛЮТУ.
60. *Недзвецька О. В., Головка А. М.* 355
 ОСОБЛИВОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ
 СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.
61. *Салівончик І. М.* 360
 ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДРУГОЇ ХВИЛІ «ЛОКДАУНУ» В
 УКРАЇНІ.
62. *Сербіненко Н. В., Ісмаїлова Ельнара Фаїг кизи* 363
 ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРА ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ.

63. *Семещенко К. М., Уханова І. О.* 370
ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ
ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ.
64. *Чернишевич В. Л.* 376
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ САНАТОРНО-
КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.

LEGAL SCIENCES

65. *Ізюмський В. А.* 380
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПРАВОВІДНОСИН У КОСМІЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА НАСЛІДКИ
ВІДСУТНОСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ З ПИТАНЬ КОСМОСУ.
66. *Кулак Н. В., Мальований Д. В.* 384
ДІЯ ПРАВОВОЇ НОРМИ У ЧАСІ.
67. *Сергієнко В. В., Сергієнко Н. П.* 388
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В
УКРАЇНІ.
68. *Шевчук О. М.* 400
СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ПРОБЛЕМИ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.

AGRICULTURAL SCIENCES

УДК 633.174:606:[620.925:621.352

МЕТОД ПРИСКОРЕНОГО ВЕГЕТАТИВНОГО РОЗМНОЖЕННЯ СОРГО ЦУКРОВОГО В УМОВАХ IN VITRO

Терещенко Ірина Сергіївна
аспірант ІБКіЦБ

Третьякова Світлана Олексіївна
к. с.-г. наук, доцент, старший викладач
Уманський національний університет
садівництва, вул. Інститутська, 1, м. Умань
Черкаська обл., 20305, Україна

Войтовська Вікторія Іванівна
к. с.-г. наук, ст. науковий співробітник
Інститут біоенергетичних культур і
цукрових буряків НААН України
вул. Клінічна, 25, м. Київ, 03110, Україна

Арсирій М. В.
студент УНУС

Орел. О. О.
студент УНУС

Анотація. На основі літературних джерел проведено оцінку сорго цукрового та його значення, як важливої біоенергетичної культури. Розроблено метод прискореного вегетативного розмноження сорго цукрового в умовах *in vitro*, який забезпечує отримання рослин, ідентичних вихідній формі.

Ключові слова: джерела енергії, вегетативне розмноження, сорго цукрове, *in vitro*, експланти.

Вступ. Екологічні проблеми і зменшення запасів традиційних джерел палива змушують людство шукати нові. Підвищено інтерес до відновних

джерел енергії на основі біоенергетичних культур. Ґрунтово-кліматичні умови України створюють всі необхідні умови для розвитку фотоенергетики. Нові технології переробки біомаси дозволяють переробляти її енергію в рідкий стан - етанол і бутанол, в тверде - брикети, пелети і газоподібний - біогаз, метан. Відновлювальні джерела енергії на основі біомаси вже тривалий період використовуються в Європі та багатьох інших країнах [1, 2]. Одним з потенційних джерел доставки сировини цукрових речовин може бути цукрове сорго, оскільки сік у стебел має склад вуглеводів 16-20%, з яких 60-80% сахарози і 20-40% фруктози і глюкози [3, 4].

Сорго (*Sorghum*) - рід одно та багаторічних рослин родини тонконогових, що охоплює до 50 дикоростучих і культурних видів, поширених переважно в тропічних і субтропічних країнах, з яких кілька видів культивуються людиною [5,6].

Економічно важливий вид — звичайне або цукрове сорго, зерно якого використовують для споживання, на фураж та для переробки на сировину для спирту - мелясу, крохмаль і спирт. Ця рослина широко вирощуються в південно-західній частині Азії, екваторіальній та південній Африці, Південній і Північній Америці, на півдні Європи та в Австралії [7,8]. Висока посухостійкість цієї культури визначається сильно розвиненою кореневою системою, високою здатністю вбирати вологу і особливістю асиміляційного апарату. Сорго має безліч застосувань, включаючи продукти харчування для споживання людиною такі як хліб, пиво та інші продукти, відходи, що залишається після віджиму очерету можуть бути використані для виробництва паперової маси, будівельних матеріалів, волокон для одягу. Поширене використання сорго на фуражне зерно для тваринництва, а також використання в якості промислової сировини для виробництва біоетанолу [5, 9,10].

Сорти, впроваджені у виробництво, можуть забезпечити збір цукру з гектара до 28-30 ц в не зрошених і 45-50 ц - в умовах зрошення. Сорго використовують для отримання етанолу, для корму тваринам в системі зеленого конвеєра і в вигляді силосної маси [3]. Сьогодні вирощують

гетерозисних гібриди сорго, які мають вищу продуктивність в порівнянні з сортами. Однак сорго це перехреснозапилна культура і створення гібридів вимагає тривалого періоду. Для розмноження матеріалу, в основному, використовують статеве розмноження - насінням.

Статеве розмноження (*sexual multiplication*) - спосіб розмноження організмів, при якому нова особина розвивається з зиготи, яка утворилася при з'єднанні чоловічих і жіночих статевих клітин (гамет) [11].

Однак є і вегетативне розмноження рослин, яке, на жаль, недостатньо вивчено на рослинах сорго цукрового. Вегетативне розмноження (*vegetative reproduction*) - безстатеве розмноження рослин, при якому новий організм утворюється з різних частин материнського організму [3,11].

Використання біотехнологічних методів у селекції дозволяє значно прискорити створення нових вихідних матеріалів для лінійної селекції цукрового сорго, які б мали комплекс господарсько-цінних ознак.

Метою досліджень було розробити метод прискореного вегетативного розмноження сорго цукрового в умовах *in vitro*, який забезпечить отримання рослин, ідентичних вихідній формі.

Матеріали та методика досліджень. Для отримання стерильної культури використовували насіння і міжвузля гібридів сорго цукрового: Медовий, Нектарний, Силосний 42. Стерилізацію матеріалу проводили розчином дихлорида ртуті (сулема), Білизни, хлораміну при використанні різних концентрацій і експозицій. Ефективність стерилізації визначали: на 5-10 добу відсоток стерильних експлантів, а на 10-14 добу - життєздатних.

Матеріали і інструменти, посуд і поживні середовища були приготовлені згідно загальновідомим методикам [12,13].

Для подальшого клонування і вкорінення пагонів використовували агаризоване тверде живильне середовища за прописом Мурасіге і Скуга та Гамборга і Евелега з модифікаціями [14,15]. Культивування проводили в термальних приміщеннях при температурі 24 ± 2 °С, освітленні 4000-4500 лк, відносної вологості 70-80% і фотоперіоді - 16 годин. Адаптація рослин була

проведена в ґрунтових сумішах з різним співвідношенням землі, піску та перліту.

Результати досліджень. Для стерилізації насіння великої фракції сорго цукрового доцільно використовувати 35% розчин Білизни при експозиції 45 хвилин, що забезпечує отримання 92,0% стерильних і 86,0% життєздатних експлантів. Найвищий відсоток стерильних і життєздатних міжвузлів сорго отримано за експозиції 35-40 хвилин і 0,2% розчину сулеми.

Розмноження рослин сорго цукрового проводять на модифікованому живильному середовищі Мурасіге і Скуга з додаванням БАП 0,2-0,5 мг/л, кінетину 0,8-1,2 мг / л, сахарози - 30, 0 г / л, що дає можливість отримати 12-14 додаткових пагонів. Клоновані рослини культивують в термальних приміщеннях при температурі 24 ± 2 ° С, освітленні 4000-4500 лк, відносної вологості 70-80% і фотоперіоді - 16 годин. Для вкорінення готують модифіковане живильне середовище за прописом Мурасіге і Скуга з додаванням НУК і ІУК 0,6-0,8 мг/л і сахарози 30,0 г/л, що забезпечує 97% вкорінення рослин на 14 добу (рис.1).

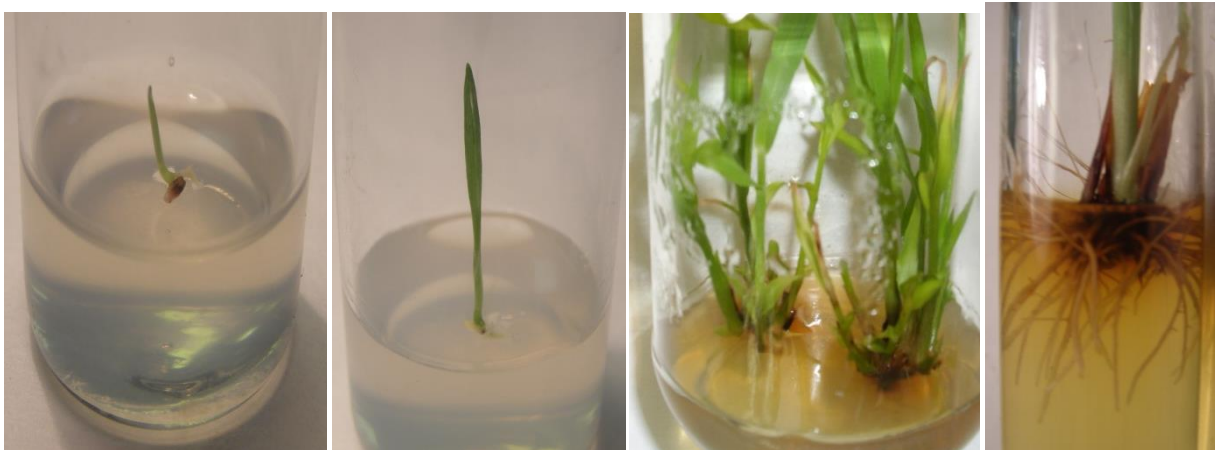

Рис.1. Вегетативне розмноження сорго цукрового в умовах *in vitro*

Проведені дослідження із приживлюваності рослин - регенератів в ґрунтових сумішах показали, що цей показник був в межах 70-87% в залежності від складу суміші. Адаптовані рослини пересаджували в польові умови, і відсоток приживлюваності був від 90 до 95%. Клональне мікророзмноження це вегетативне розмноження матеріалу в умовах *in vitro*, який використовують в селекційно-генетичної роботі для швидкого створення необхідної кількості

копій унікальних генотипів (гібридів, мутантів, полиплоидов); в насінництві для масового розмноження новостворених і вже існуючих сортів, а також для отримання оздоровленого посадкового матеріалу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Войтовська В.І., Редько В.І., Недяк Т. М. Вегетативне розмноження *Miscanthus* у культурі *in vitro*. Тези наукової конференції/ Редкол. : А. Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. – Умань, 2011. – Ч.1.- 22.

2. Алабушев А. В., Анипенко Л. Н. Энергетическая оценка производства сорговых культур.//Зерновые и кормовые культуры (селекция, семеноводство, технология возделывания). – зерноград. – 2000. – С.17-18.

3. Макаров Л. Х. Соргові культури: Монографія – Херсон: Айлант, 2006. – 264с.

4. Марчук, О. О. Продуктивність сорго цукрового залежно від елементів технології вирощування. Автореферат дис. канд. наук, спеціальність: 06.01.09 – рослинництво / О. О. Марчук, Ін-т біоенергет. культур і цукр. буряків НААН України. – Київ : [Б.в.], 2015.– 20 с.

5. Сторожик, Л. І. Агробіологічні основи формування агрофітоценозів сорго цукрового як біоенергетичної культури в Степу та Лісостепу України [Текст]: автореферат... д-ра с.-г. наук, спец.: 06.01.09 - рослинництво / Сторожик Л. І. – К. : Ін-т землеробства, 2016. – 43 с.

6. Сторожик Л. І. Різноманітність насіння сорго цукрового за розмірами та властивостями. Насінництво: Теорія і практика технологій вирощування та оздоровлення насіння та садивного матеріалу конкурентоздатних в умовах європейського ринку: Наукові праці Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України. Сільськогосподарські науки.- Сімферополь ВД «Аріал», 2012. – Вип. 16. С. 134-135.

7. Федорчук М. І. Методичні рекомендації з інноваційних технологій вирощування та переробки сорго для використання в якості альтернативних 56

джереленергії / М. І. Федорчук, О. А. Коваленко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2768>.

8. Ястребов, Ф.С. Гетерозис у гибридов сорго / Ф.С. Ястребов // Сб. Селекция и семеноводство: сб. Киев, 1966. – Вып.5. – С. 59-62.

9. Бритвин, В.В. Использование гетерозиса в селекции сахарного сорго /В.В. Бритвин, В.Д. Филатова // Научные труды Южного филиала национального университета биоресурсов и природопользования Украины: Крымский агротехнологический университет / Серия: Сельскохозяйственные науки. – №134. – 2011 – С. 73-78.

10. Voytovska V. Introduction of base line and receiving sterile culture of sugar sorghum (*Sorghum saccharatum* (L.) Pers.) // V. Voytovska, L. Storozhyk, 37 T. Nedyak // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. – 2013. – № 3. – С. 50–52.

11. Українсько-російсько-англійський словник термінів з генетики та селекції/ Новак Т. В., Редько В. В., Корчинський А. А. – К.: УкрІНТЕІ, 1993. – С. 76.

12. Мусієнко М.М., Панюта О.О. Біотехнологія рослин. Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 114 с.

13. Мельничук М. Д. Біотехнологія рослин. Підручник / М. Д. Мельничук, Т. В. Новак, В. А. Кунах. – К.: ПоліграфКонсалтинг, 2003. – 520с.

14. Патент на корисну модель № 76600, Україна. Спосіб клонального мікророзмноження сорго цукрового / Войтовська В.І., Курило В. Л., Сторожик Л. І., Недяк Т. М. (ІБКіЦБ НААН, Україна). – Заяв. № U 2012 07524 від 20.06.2012; Опубліковано 10.01.2013, Бюл. «Промислова власність». – № 1.

15. Войтовська В.І., Сторожик Л.І., Любич В.В., Третьякова С. О. Вегетативне розмноження сорго цукрового і зернового : метод. рек. Нац. акад. аграр. наук України, УНУС. Умань. 2019. С. 17.

BIOLOGICAL SCIENCES

УДК 712.254(477.63)

ДЕНДРОФЛОРА СКВЕРУ ІМ. Г. АНДРУСЕНКО М. ДНІПРО

Іванченко Ольга Євгенівна

к.б.н., доцент

Давиденко Олександр Сергійович

студент магістратури

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

м. Дніпро, Україна

Вступ. Промислове забруднення та інтенсивний розвиток транспорту у містах призводять до значного забруднення довкілля різними поллютантами. Створення насаджень з деревних і чагарникових порід є одним з методів нівелювання несприятливих антропогенних чинників. Вони покращують мікроклімат міста, впливають на рівень шуму, запиленість і загазованість повітря [1, с. 9–10], знижують температуру довкілля за рахунок випаровування вологи, захищають від вітрів, виділяють фітонциди тощо [2, с. 11–12].

На сьогоднішній день проблема стану і розвитку парків та скверів є актуальною. Велика увага приділяється питанням підбор асортименту деревних рослин, поліпшення архітектурного планування і розробляються проекти реконструкції паркових зон [3, с. 249]. З метою надання рекомендацій щодо озеленення садово-паркових об'єктів необхідно провести попередню оцінку існуючого асортименту деревних рослин та оцінити їх життєвий стан. У літературі є відомості щодо вивчення дендрофлори великих скверів м. Дніпро [4, с. 61; 5, с. 48–49], проти маленькі сквери тимчасово залишилися без уваги.

Мета даної роботи – провести аналіз дендрофлори насаджень скверу ім. Г. Андрусенко м. Дніпро.

Матеріали та методи. Сквер розташований у Соборному районі. Його відкриття на честь підпільниці Галини Андрусенко відбулося у 2011 р. Площа скверу складає 0,46 га. Чітку планувальну структуру визначити складно, оскільки він створювався в залежності від розташування трамвайних колій. Центром ландшафтної композиції є непрацюючий фонтан (рис. 1), від якого відходять алеї. Територія скверу має рівнинну поверхню. Дорожньо-стежкова мережа розвинена добре. Малі архітектурні форми відсутні. Деревя зростають переважно хаотично, іноді групами (ялина колюча, береза повисла). Акцентом композиції скверу є також пам'ятний знак на честь Г. Андрусенко (рис. 2).

Рис. 1. Фонтан на території скверу

Рис. 2. Пам'ятний знак Галині Андрусенко

Сквер ім. Г. Андрусенко можна характеризувати як напіввідкритий ландшафт з повнотою 0,3–0,5, на окремих ділянках 0,6–0,7. Деревні насадження перериваються галявинами, які надають скверу прозорості та ажурності. Проте така структура насаджень не захищає ділянку і відвідувачів від викидів автотранспорту з боку пр. Ю. Гагаріна.

Інвентаризація здійснювалася згідно документу [6]. Видову приналежність рослин оцінювали за [7]. Діаметр стовбура визначався мірною вилкою на висоті 1,3 м. Висота вимірювалась висотоміром *Suunto Pm-5/1520*. Для оцінки життєвого стану рослин була використана модифікована шкала

Х.Г. Якубова [8, с. 254]. На основі категорій життєвості деревних рослин розраховували індекс стану деревостану за формулою В.А. Алексєєва [9, с. 53].

Результати та обговорення. Встановлено, що насадження скверу ім. Г. Андрусенко представлені 14-ма видами з 11-ти родин з відділу Покритонасінні та 2-х родин з відділу Голонасінні – Кипарисові та Соснові. Частка участі хвойних рослин складає 15,79 %. Всього на дослідній ділянці зростає 95 екз. дерев (табл. 1). Найрозповсюдженішою породою є береза повисла у кількості 18 шт., що складає 18,95 % щодо усіх рослин.

Таблиця 1

Видовий склад деревних насаджень скверу ім. Г. Андрусенко

Вид (українською мовою)	Вид (латинською мовою)	Загальна кількість, шт.	% від загальної кількості екземплярів	Абориген або інтродуцент
Голонасінні				
Родина Кипарисові (<i>Cupressaceae</i>)				
Ялівець горизонтальний	<i>Juniperus horisontalis</i> Moench	4	4,21	ін.
Родина Соснові (<i>Pinaceae</i>)				
Ялина колюча ф. <i>Glauca</i>	<i>Picea pungens</i> Engelm. f. <i>Glauca</i>	11	11,58	ін.
Покритонасінні				
Родина Кленові (<i>Aceraceae</i>)				
Клен гостролистий	<i>Acer platanoides</i> L.	11	11,58	аб.
Клен-явір	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	1	1,05	ін.*
Родина Букові (<i>Fagaceae</i>)				
Дуб звичайний	<i>Quercus robur</i> L.	1	1,05	аб.

Родина Вербові (<i>Salicaceae</i>)				
Тополя Болле	<i>Populus bolleana</i> Lauche	5	5,26	ін.
Родина Шовковицеві (<i>Moraceae</i>)				
Шовковиця біла	<i>Morus alba</i> L.	4	4,21	ін.
Родина Горіхові (<i>Juglandaceae</i>)				
Горіх грецький	<i>Juglans regia</i> L.	3	3,16	ін.
Родина Гіркокаштанові (<i>Hippocastanaceae</i>)				
Гіркокаштан звичайний	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	13	13,68	ін.
Родина Бобові (<i>Fabaceae</i>)				
Робінія звичайна	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	12	12,63	ін.
Родина В'язові (<i>Ulmaceae</i>)				
В'яз низький	<i>Ulmus pumila</i> L.	10	10,53	ін.
Родина Березові (<i>Betulaceae</i>)				
Береза повисла	<i>Betula pendula</i> L.	18	18,95	аб.
Родина Липові (<i>Tiliaceae</i>)				
Липа широколиста	<i>Tilia platyphyllos</i> Scop.	1	1,05	ін.*
Родина Розові (<i>Rosaceae</i>)				
Шипшина собача	<i>Rosa canina</i> L.	1	1,05	аб.
Всього		95	100	

Примітка: * – вид є аборигенним для Західної частини України, але інтродукованим для Степу України

У дещо меншій кількості на дослідній ділянці зустрічається гіркокаштан звичайний, робінія звичайна, ялина колюча. Їх внесок складає 13,68; 12,63 та 11,58 %. У порівняно незначній кількості представлені горіх грецький, ялівець

горизонтальний, тополя Болле, шовковиця біла, поодинокими екземплярами – клен-явір, дуб звичайний, липа широколиста.

Насадження відносяться до 13-ти родин. До складу кожної родини входить 1 вид, за виключенням родини Кленові. Найчисленнішою за кількістю екземплярів виявилася родина Березові, до якої відноситься 18,95 % усіх насаджень, а також Гірकोкаштанові у їх загальній кількості 13,68 %, Бобові – 12,63 %, Кленові – 12,63 %, а також родини Соснові та В'язові, репрезентативність яких у насадженні складає 11,58 та 10,53 % щодо загального числа деревних насаджень.

Аналіз результатів інвентаризації вказують, що інтродуковані дерева на території скверу ім. Г. Андрусенко становлять 67,36 % усієї дендрофлори. До аборигенних видів, що зростають на дослідній території, належать 4 види.

За діаметром штамбу найчисленнішими виявилися групи зі значеннями цього показника від 15 до 29,9 та від 30 до 44,9 см. Їх кількість дорівнює 27,77 і 26,66 %, відповідно, стосовно всіх насаджень дослідної ділянки. Дерев, у яких діаметр більший за 70 см у насадженнях всього 3 екз. (3,33 % насаджень). Молодих рослин з діаметром штамбу до 15 см у сквері нараховано 19 шт. У цій групі переважає ялина колюча та береза повисла. Середній діаметр штамбу складає 33 см.

Найчисленнішу групу за висотою утворюють рослини, у яких цей показник коливається від 4 до 7,9 м. Їх кількість нараховує 36 шт., що дорівнює 40 % відносно усіх насаджень скверу. Серед них переважають клен гостролистий, гірकोкаштан звичайний, робінія звичайна, в'яз низький. Наступною за чисельністю є група дерев з показниками від 8 до 11,9 м – 34,44 % щодо загальної кількості дерев, серед них домінують береза звичайна та гірकोкаштан звичайний. Найменше у насадженнях репрезентовані дерева з висотою 12–15,9 м – 5,56 %. Середня висота рослин скверу дорівнює 7 м.

У табл. 2 наведено шестибальну оцінку санітарного стану деревних насаджень скверу ім. Г. Андрусенко. За отриманими даними, до групи рослин

без наявних зовні ознак пошкодження відноситься 40 % всіх рослин. У цій групі багато ялини колючої та берези повислої.

Дерева з помірними ознаками ослаблення представлені 18-ю екз. (18,95 % усіх насаджень). У цих дерев у кроні до 25 % сухих гілок, листки зелені, крона слабо ажурна, приріст дещо ослаблений порівняно з нормальним, механічні пошкодження. До цієї групи належать у більшому ступені клен гостролистий та береза повисла. Кількість інших видів у цій групі коливається від 1 до 2 екз.

Таблиця 2

Оцінка життєвого стану деревних насаджень скверу ім. Г.

Андрусенко

Вид	Оцінка життєвого стану							Усього
	0	1	2	3	4	5	6	
Клен гостролистий	2	5	3	1				11
Клен-явір	1							1
Шовковиця біла	3	1						4
Гіркокаштан звичайний			13					13
Робінія звичайна	3	2	2	5				12
В'яз низький	5	2	2	1				10
Липа ширкололиста			1					1
Ялівець горизонтальний	4							4
Шипшина собача				1				1
Береза повисла	7	7	4					18
Тополя Болле	3		2					5
Ялина колюча f. Glauca	10	1						11
Горіх грецький			1	2				3
Дуб звичайний				1				1
Всього	38	18	28	11	0	0	0	95

До 2-ї групи (середньо ослаблені) відноситься 29,47 % рослин, серед яких домінує гіркокаштан звичайний. Саме під час інвентаризації (серпень) дерева цього виду уражені мінуючою міллю. Ослабленість такої частини насаджень

пояснюється несприятливими екологічними умовами, які склалися на дослідній території за дії інгредієнтів викидів автотранспорту, а також відсутності догляду за рослинами. До сильно ослаблених (3-я група) відноситься 11,58 % всіх рослин. 45,45 % рослин цієї групи складає робінія звичайна.

У насадженнях скверу ім. Г. Андрусенко не виявлено дерев, що відмирають, а також свіжого сухостою та сухостою минулих років. За розрахованим індексом стану деревостану (78,52) останній характеризується як пошкоджений.

Висновки. Дендрофлора насаджень скверу ім. Галини Андрусенко м. Дніпро представлена 14-ма видами (2 з яких представники відділу Голонасінні) у кількості 95 екз., де частка інтродукованої флори переважає над аборигенною – 67,36 %. За діаметром штамбу у насадженнях переважають дерева зі значеннями цього показника від 15 до 29,9 см та від 30 до 44,9 см, за висотою – від 4 до 7,9 м. Середній діаметр штамбу дорівнює 33 см, висота – 7 м. У насадженнях зростає 40 % дерев без ознак ослаблення. Рослин, що відмирають та сухостою не виявлено. Індекс життєвого стану скверу дорівнює 78,52.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.

1. Горохов В. А. Зелёная природа города. М.: Архитектура 2005. 591 с.
2. Кучерявий В. П. Озеленення населених місць. Львів: Молодь, 2008. 455 с.
3. Мавлютова О. С. Роль парков в жизни города. Экология. М.: Высшая школа, 1997. 249–250 с.
4. Іванченко О. Є. Аналіз видового складу та окремих таксономічних показників деревних рослин скверу ім. І. П. Ключова м. Дніпро. *Питання біоіндикації та екології*. Запоріжжя: ЗНУ. 2016. Вип. 21, № 1–2. С. 61–77.
5. Іванченко О. Є. Дендрофлора Соснового скверу м. Дніпро: видовий асортимент й таксаційні характеристики. *Питання біоіндикації та екології*. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. Вип. 23, № 1. С. 48–60.
6. Інструкція з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах і

селищах міського типу, затверджена Наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 24.12.2001 року. *Офіційний вісник України*. 2002. № 10. С. 223.

7. Определитель высших растений Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин. Киев: Наукова думка, 1987. 548 с.

8. Якубов Х.Г. Экологический мониторинг зеленых насаждений Москвы. М.: Стагирит-Н, 2006. 264 с.

9. Алексеев В. А. Диагностика жизненного состояния деревьев и древостоев. *Лесоведение*. 1989. № 4. С. 51–57.

АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОБЛЕМЫ β-ТАЛАССЕМИИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Мамедова Рена Фирудин кызы

доктор философии по биологии, ст. преподаватель
Бакинский Государственный Университет
Г. Баку, Азербайджан

Анотация Статья посвящена проблеме изучения β-талассемии, являющейся одной из самых распространенных наследственных заболеваний в Азербайджанской Республике. Описан генетический механизм возникновения, клинические и лабораторные проявления патологии. Проведен литературный анализ по истории изучения вопроса, начиная с 60-х гг. XX века. Описаны причины возникновения данного заболевания в Азербайджане и методы выявления патологии. За весь период исследования проблемы распространения β-талассемии в стране, исследованиям были подвергнуты около 40 районов из 66-ти административных районов республики. В статье показаны основные типы мутаций β-талассемии, найденные в Азербайджане, основные пути по предотвращению распространения талассемии, предпринимаемые общественностью, благотворительными организациями, зарубежными компаниями и правительством Азербайджанской Республики. Показаны основные меры профилактики и актуальность создания общереспубликанского регистра по β-талассемии.

Ключевые слова: β-талассемия, мутация, профилактика, наследственные заболевания, генетика, хромосома, терапия.

Введение

Талассемия относится к гетерогенной группе генетически обусловленных заболеваний, характеризующихся количественным нарушением синтеза глобиновых цепей, результатом чего является частичное или полное отсутствие

продукции нормального гемоглобина с развитием хронической анемии. Различают α , β , γ , δ типы талассемии, а также их сочетания [1].

Согласно информации Всемирной организации здравоохранения, в настоящее время в мире насчитывается свыше 250 миллионов носителей талассемии и около 300 тысяч больных талассемией, а также в мире ежегодно рождается более 60 000 человек с серьезными формами талассемии. Всемирная организация здравоохранения расценивает талассемию как серьезную проблему для здоровья человека [2].

По данным литературы, наиболее распространенными моногенетическими заболеваниями во всем мире являются альфа- и бета-талассемия [3].

β -талассемия – это наследственное заболевание, обусловленное мутациями в локусе β -глобина на 11-й хромосоме, которые вызывают нарушение синтеза β -цепей молекулы гемоглобина. Гетерозиготное наследование от одного из родителей аномального гена приводит к развитию малой формы β -талассемии (*thalassemia minor*), при которой отмечается снижение синтеза β -цепей. При этой форме β -талассемии лечение в большинстве случаев не требуется. При наследовании аномального гена от обоих родителей – гомозиготная β -талассемия (*thalassemia major*, анемия Кули) – мутации в зоне кодирования приводят к снижению синтеза β -цепей (β^+ -талассемия) или к его полной остановке (β^0 -талассемия). Тяжесть анемии находится в прямой зависимости от степени накопления α -цепей.

Выделяют следующие формы гомозиготной β -талассемии:

- тяжелая, заканчивающаяся смертью больного в первые месяцы жизни;
- средней тяжести, при которой больные доживают до 6-9 лет;
- промежуточная – больные доживают до зрелого возраста.

Распространенность β -талассемии в Азербайджане

В Азербайджане у более чем 5-7% граждан имеются определенные генетические отклонения. По распространению талассемии Азербайджан занимает четвертое место в мире, при том, что на итальянском острове

Сардиния 23-30% носителей этой болезни, в северных и южных регионах острова Кипр – 17%, в ряде регионов Греции и Турции - 10-12%.

В результате многочисленных исследований выявлена примерная встречаемость гена β -талассемии в Азербайджане, которая в среднем составляет 8-10%. Ген β -талассемии наблюдается почти во всех районах Азербайджана. Однако, больше всего случаев заболевания наблюдается в Шеки, Огузе, Габале, Агдаше, Шамахе, Исмаиллы, Уджаре, Саатлы, Сабирабаде. Высокая частота талассемии в Азербайджане объясняется, как высокой частотой кровнородственных браков в стране, так и историческим распространением малярии в некоторых регионах [4].

Как известно, пациенты с большой β -талассемией зависимы от переливания крови. К независимым от переливания крови относят промежуточную β -талассемию и пациентов с β -талассемией и вариантами β -глобина, в частности HbE (Hb E / β -талассемия), которые не требуют регулярных переливаний крови для выживания. Кроме того, большинство пациентов с α -талассемией могут нуждаться в трансфузионной терапии при стрессовом воздействии, например, во время беременности или при интеркуррентной инфекции. Оценка потребности в переливании крови должна основываться на таких факторах, как активность, рост и развитие, скелетные изменения и осложнения болезни, а не только на концентрации гемоглобина [2].

Цель трансфузии при талассемии – гарантировать баланс между угнетением эритропоэза и трансфузионной перегрузкой железом. Поэтому показания к переливанию эритроцитов при талассемии максимальны среди всех хронических анемий.

Азербайджанские ученые-генетики сформулировали медицинские показания к трансфузионной терапии при промежуточной талассемии:

- уровень гемоглобина менее 50 г/л;
- снижение уровня гемоглобина, сопровождающееся интенсивным ростом селезенки (более 3 см в год);

- отставание в росте;
- снижение переносимости физической нагрузки;
- нарушение вторичного полового созревания;
- выраженные костные изменения;
- беременность;
- инфекции;
- другие специфические осложнения, например: сердечная недостаточность, легочная гипертензия, тромбоэмболическая болезнь, язвы нижних конечностей, приапизм [5].

В исследованиях также установлено, что в Азербайджане также имеет место встречаемость β -талассемии совместно с HbS, HbH, HbD, HbC и HbE формами гемоглобина [6].

В более поздних исследованиях обнаружено 5 типов мутаций в следующих районах республики - в Саатлинском районе Азербайджана обнаружены $\beta^+IVS-I-110(G>A)$ и $\beta^+IVS-1-5(G>S)$, в Сальяне $\beta^+IVS-II110(G>A)$, $\beta^{\circ}codon\ 8(-AA)$, $\beta^{\circ}IVS-II-1(G>A)$, в г.Ширван - $\beta^+IVS-I-110(G>A)$, $\beta^{\circ}codon\ 8(-AA)$, $\beta^{\circ}IVS-II-1(G>A)$, $\beta^+IVS-I-5(G>S)$, $\beta^+IVS-I-6(T>S)$, в Джалилабаде - $\beta^+IVSI-110(G>A)$, $\beta^{\circ}codon\ 8(-AA)$, в Гобустане - $\beta^+IVS-II110(G>A)$, $\beta^{\circ}codon\ 8(-AA)$, в Таузском районе - $\beta^+IVSI-110(G>A)$, $\beta^{\circ}IVS-II-1(G>A)$, в Акстафинском районе - $\beta^+IVS-I-110(G>A)$. В г. Ширван также выявлены шесть случаев варианта HbA/S [7].

Таким образом, многолетние исследования по изучению частоты распространения β – талассемий в республике показали, что высокая частота β – талассемий наблюдается полосой от северо-запада до юго-востока республики. В отдельных регионах Азербайджана до 20% населения поражены данной патологией, частота гомозиготных больных 1:530 новорожденных.

Профилактика и лечение талассемии в Азербайджане

В 2000-2001 гг. в городах Гяндже и Шеки Минздрав республики организовал специализированные стационары для лечения больных с

наследственными заболеваниями крови и обеспечения «Десфералом» больных талассемией.

В 2005 году по инициативе Президента Фонда Гейдара Алиева госпожи Мехрибан Алиевой было принято решение о создании в Республике специализированного центра по лечению больных талассемией. В 2006 г. Кабинетом Министров Азербайджанской Республики утверждена Государственная программа по Гемофилии и Талассемии, в рамках которой ежегодно выделяются государственные средства на бесплатное лечение больных этой категории населения. Кроме того, Министерство здравоохранения страны проводит акции по сдаче крови для больных талассемией.

Фондом Гейдара Алиева в 2009 г. основан Центр талассемии в г. Баку, с целью создания специализированного медицинского центра и банка крови в Азербайджане, развития добровольной донорской службы для обеспечения страдающих от талассемии детей безопасной и качественной кровью, просвещения населения в целях предупреждения распространения данной патологии и расширения сотрудничества со странами, ведущими борьбу с заболеванием. Утвержденная распоряжением президента Ильхама Алиева от 10 февраля 2015 года Государственная программа по борьбе с талассемией на 2015-2020 годы была направлена на усиление мер по профилактике талассемии, расширение просветительской работы среди населения и, в целом, усовершенствование медицинской помощи больным талассемией. Следует отметить, что смертность от талассемии в Азербайджане за последние десять лет сократилась в пять раз [8] .

В лечении талассемии еще остается много проблем. Успешная разработка более широко доступного и приемлемого перорального железо-хелатирующего препарата может решить проблему соблюдения режима лечения в странах с ограниченными доходами, где заболеваемость и смертность, в основном, вызываются ограниченным доступом к соответствующей медицинской помощи. Известно, что у пациентов с бета-талассемией пересадка костного

мозга приводит к успеху более чем в 90% случаев; кроме того, она менее дорогостоящая, чем обычное лечение на протяжении всей жизни.

Заключение

Учитывая высокую частоту инбридинга в некоторых районах Азербайджана, происходит гомозиготизация каждого патологического гена в отдельности, а также возникновение их новых сочетаний. Это затрудняет не только диагностику, но и лечение гомозиготных состояний талассемии. Однако выявление особенностей популяционно-генетических характеристик населения, составление геногеографической карты мутаций, составление регистра и информационной базы повысят качество добрачного и перспективного медико-генетического консультирования. Кроме того, данные исследования способствуют внедрению практики трансплантации, в том числе и стволовых клеток, при талассемии, которая на данный момент в Азербайджане проводится.

Просветительская работа среди населения, внедрение и разработка экспресс-методов и диагностических тестов для скрининга талассемий во время беременности, пренатальной диагностики плода, у новорожденных, примененные в работе медико-генетического консультирования, позволят разработать концепцию их профилактики.

ЛИТЕРАТУРА

1. Сугак А.Б., Николаева Г.Н., Феоктистова Е.В. Патофизиология и диагностика кардиомиопатии при βталассемии (обзор литературы) // Доктор. Ру. 2015. № 10 (111). С. 57-61.
2. Taher A.T., Radwan A., Viprakasit V. When to consider transfusion therapy for patients with non-transfusiondependent thalassaemia // Vox Sang. 2015. V. 108 (1). P. 1-10. doi: 10.1111/vox.12201.
3. Goss C., Giardina P., Degtyaryova D. Red blood cell transfusions for thalassemia: results of a survey assessing current practice and proposal of

evidencebased guidelines // Transfusion. 2014. V. 54, N 7. P. 1773-1781. doi: 10.1111/trf.12571.

4. Rustamov R, Rasidov S. Azərbaycanda Hemoqlobinopatiyaların klinik, hematoloji və molekulyar xüsusiyyətləri və onların Respublika ərazisində yayılması qanunauyğunluqları (in Azerbaijan). In Abstracts book: International Conference: Actual problems of thalassemia; 2007 May 10-11; Baku, Azerbaijan. P.45-68.

5. Алимйрзоева З.Х., Гасанова М.Б., Ширинова А.Г., Асадов Ч.Д. Современные принципы лечения промежуточной талассемии (обзор литературы) // Вестник службы крови России. 2016. № 1. С. 48-54

6. Tagiev A, Surin V, Lukianenko A, et al. The spectrum of β -thalassemia mutations in Azerbaijan. Human Mutations 1993; 2:152-4

7. Akbarova G. Mutations of beta-globins gene in the population of Azerbaijan. In Abstracts book: X International Congress of Medical Sciences; 2011 May 12-15; Sofia, Bulgaria. P.81.

8. Распоряжение Президента Азербайджанской Республики об утверждении «Государственной программы по борьбе с талассемией на 2015-2020 годы» URL: <https://ru.president.az/articles/14296>

MEDICAL SCIENCES

MEDICATION REGULATION OF THE LEVEL OF EXPRESSION OF MICRORNA-378F IN FUNCTIONAL DISORDERS OF THE GALLBLADDER AND ODDI'S SPHINCTER IN CHILDREN

Abaturov Aleksandr E.

DM, Professor

Head of Department of the pediatrics 1 and medical genetics

SI «Dnipropetrovsk Medical Academy

of Ministry of Health of Ukraine», Dnipro, Ukraine

Babych Veronika L.

Assistant of the Department of pediatrics 1

and medical genetics

SI «Dnipropetrovsk Medical Academy

of Ministry of Health of Ukraine», Dnipro, Ukraine

Vernik Anna G.

PhD, Associate Professor

Kam'yanskiy medical college

Dnipro, Ukraine

Introduction. Functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter are put down to functional disorders of the biliary system in children according to the Rome IV consensus the functional gastrointestinal disorders (2016) [Drossman D.A., 2016]. The acuteness of the problem of functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter in Pediatric Gastroenterology is stipulated by the high prevalence and the possibility of transition to biliary system's organic pathology [Unified clinical protocol of medical aid for children with diseases of the digestive system: Order of the Ministry of Health of Ukraine № 59 dated January 29, 2013].

MicroRNA (miRNA, miR) are small non-coding RNA molecules of 21-23 nucleotides that regulate gene expression at the post-transcription level by RNA

interference and indirectly they participate in protein synthesis, cell differentiation, and tissue [Bartel D.P., 2018].

Ursodeoxycholic acid (UDCA) is a tertiary bile acid that is formed in hepatocytes and intestinal cells. Recently, scientists have paid considerable attention to determining the effect of UDCA on the expression of various microRNAs [Sakamoto T. et al., 2016; Kim D.J. et al., 2019]. However, the effect of ursodeoxycholic acid on the expression profile of microRNA in functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter in children has not been determined yet.

The aim: to study the effect of choleric therapy on the level of microRNA-378f expression in functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter in children.

Materials and methods. The comprehensive survey of 90 children aged 4 to 14 years was conducted according to the Rome IV consensus the functional gastrointestinal disorders (2016) on the basis of the municipal institution "Dnipro city clinical hospital №1" Dnipro city Council, Dnipro city, Ukraine. 70 patients showed clinical signs of functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter [Drossman D.A., 2016]. The research was conducted in accordance with the principles of the Helsinki Declaration and with the informed consent of the patient's parents or guardians.

Patients with functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter by simple randomization were divided into two groups. The main group was represented by 50 patients with functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter. They received therapy in accordance with the provisions of the order of the Ministry of Health of Ukraine dated 29.01.2013 №59 ursodeoxycholic acid, which was prescribed at the rate of 10-15 mg/kg/day. The comparison group included 20 patients with functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter. They received standard therapy in accordance with the provisions of the order of the Ministry of Health of Ukraine dated 29.01.2013. № 59 without ursodeoxycholic acid. The course of treatment was 4 weeks. The effectiveness of treatment after completion of complex therapy for all children was evaluated. The control group included 20 healthy

children. Before treatment and after treatment, the molecular genetic study was conducted to determine the level of expression of microRNA-378f in blood serum by real-time polymerase chain reaction with reverse transcription in children of groups 1 and 2 and once in children of group 3. It was performed according to the Taq Man Gene Expression Assays Protocol in the certified laboratory of the Department of General and molecular Pathophysiology of the Institute of Physiology after A. A. Bogomolets of NAS of Ukraine (Head - Doctor of Medical Science, Professor A. A. Krishtal).

Statistical analysis of the results was carried out using the program "STATISTICA 6.1" (№ AGAR909E415822FA). Depending on the test results, parametric and nonparametric methods of statistics were used. Differences between the signs were considered statistically significant at $p < 0.05$.

Results and discussion. The average age of children with functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter who received therapy ursodeoxycholic acid was 7.8 ± 0.4 years, without ursodeoxycholic acid – 8.9 ± 0.5 years, practically healthy children – 8.2 ± 0.6 years ($p > 0.05$). No statistically significant differences were found in the study groups by age and gender ($p > 0.05$).

Significant differences in the regression of the main symptoms of abdominal pain, dyspeptic and astenovegetative syndromes in children of the main group and the comparison group were established after the treatment. Thus, symptoms of pain remained after treatment in 7 (14,0%) children of the main group and in 8 (40,0%) patients of the comparison group ($p < 0.05$). All children of the main group after treatment UDCA disappeared signs of dyspeptic syndrome. In 3 (15,0%) patients of the comparison group, after treatment without UDCA, complaints of nausea and decreased appetite persisted. In 9 (18,0%) patients of the main group and in 11 (55,0%) children of the comparison group symptoms of the asthenovegetative syndrome were observed after the treatment ($p < 0.05$).

The results of molecular genetic study of the expression profile of microRNA-378f in the serum of children with functional disorders of the gallbladder and Oddi's

sphincter are as follows. Prior to treatment, it was found that these values of the main group and the comparison group did not differ statistically ($p>0.05$).

The average level of expression of micro-RNA-378f in the serum of children of the main group before therapy was 2.0 ± 0.6 SU, in patients of the comparison group – 2.1 ± 1.0 SU ($p>0.05$). The value of this parameter in children of both groups did not differ statistically from the average value in almost healthy children (5.1 ± 2.9 SU) ($p>0.05$).

After treatment with UDCA in children with functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter the level of expression of microRNA-378f approached the level of 5.2 ± 0.7 SU, which is statistically significantly higher than that of children in this group (2.0 ± 0.6 SU) ($p<0.05$).

At the same time, after therapy without UDCA, the expression level of micro-RNA-378f in children of the comparison group did not differ statistically significantly from the expression profile before therapy ($p> 0.05$).

When studying the results of the study, positive clinical dynamics of manifestations of functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter was determined after complex therapy with the use of ursodeoxycholic acid.

This fact can be explained by an improvement in the rheological properties of bile and a decrease in the concentration of primary and secondary bile acids under the influence of ursodeoxycholic acid.

As a result of the study, it was found that at the beginning of observation of patients with functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter, the average level of expression of microRNA-378f in serum of children of the main group and the comparison group were identical.

Analysis of the study data showed that after complex therapy with and without ursodeoxycholic acid in children with functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter, the dynamics of level of expression of microRNA-378f differed significantly. Probably, the significant increase in the expression profile of microRNA-378f, which was observed after the course of treatment with ursodeoxycholic acid, contributed to the restoration of bile drainage.

Conclusions:

1. As the result of studies it was found that in children with functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter, changes in the profile of micro-RNA expression are observed.

2. These molecular genetic studies indicate the unique property of ursodeoxycholic acid in children with functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter to influence the activity of the generation of gene regulators of cellular mechanisms of microRNA-378f.

3. The use of ursodeoxycholic acid in the treatment of functional disorders of the gallbladder and Oddi's sphincter in children is justified due to its high efficiency.

PLACENTOPHAGY PHENOMENON: CAUSES AND CONSEQUENCES

Chebotok Anastasiia Aleksandrovna

student

Fedotov Oleh Valeriiovich

Doctor of Biological Sciences, Senior Researcher

assistant professor

Head of the Department of Medical Biology

Donetsk National Medical University

Kramatorsk, Mariupol, Ukraine

Introductions. Placentophagy – the act during which mammals eat their own placenta after giving birth; the use of the placenta by a woman after childbirth, raw or cooked, to improve physical and mental health postpartum. The question of the causes and consequences of the phenomenon is controversial and poorly understood. Placental encapsulation is becoming a popular method of preparing the placenta for consumption.

Aim. Analysis of scientific research to study the potential of placentophagy in humans.

Materials and methods. 1) Review article Coyle, C.W., Hulse, K.E., Wisner, K.L. et al. «Placentophagy: therapeutic miracle or myth?». Arch Womens Ment Health 18, 673-680 (2015). 2) Mark B. Kristal , Jean M. DiPirro & Alexis C. Thompson (2012): Placentophagia in Humans and Nonhuman Mammals: Causes and Consequences, Ecology of Food and Nutrition, 51:3, 177-197. 3) Rachel Vaughn (2019) Food, blood, nutrients: on eating placenta & the limits of edibility, Food, Culture & Society. 4) Human placenta as a ‘dual’ biomarker for monitoring fetal and maternal environment with special reference to potentially toxic trace elements. Part 3: Toxic trace elements in placenta and placenta as a biomarker for these elements. The Science of the Total Environment 280 (2001), 221-238.

Results and discussion. Advocates of maternal placentophagy argue that placentophagy improves lactation. In 1954, a study was carried out that examined the physiological effects of placentophagy on the lactation process in humans. Of the 210

participants who received freeze-dried human placentas, 86% reported good (milk secretion increased by at least 20 g) or very good (increased lactation by at least 30 g). The authors did not specify whether the mothers swallowed their own placental tissue or the donor placenta. There were no control groups in this study. A follow-up study showed that one-third of the women who ate masked freeze-dried beef experienced an increase in lactation. Overall, this study does not meet current scientific standards and therefore no conclusions can be drawn. Many other confusing factors (i.e. natural variation in milk production within days after birth, whether mothers were taking medication, placebo effects, study participation effects) were not controlled. It is also important to note that there are no other studies examining the effects of placentophagy on lactation in humans.

Research in 2010 showed that swallowing amniotic fluid is probably as important to the effects studied (Kristal 1991) as swallowing the placenta. The reasons given by individuals and groups with placentophagy are usually based on beliefs about perceived overall health benefits, perceived specific medical benefits, and the philosophical benefits of being natural. In reports from the 1970s, it was not uncommon for community members to cook human placenta stew for everyone, even though cooking would almost certainly destroy any unique and specific, potentially beneficial peptide components; for example, the placental opioid amplifying factor is inactivated at temperatures above 40°C. Some of the few systematic studies of the health benefits of oral placenta in humans were conducted in Czechoslovakia in the 1950s. In an attempt to improve lactation in postpartum women, freeze-dried placenta or beef was fed to women who had difficulty lactating. The authors report that more than a third of women fed the placenta showed "good responses" in contrast to women who were fed meat (Kristal 1980; Soyková-Pachnerová et al. 1954). By today's scientific standards, it is impossible to draw meaningful conclusions from this study, even if it is a real effect.

In humans, a moist placenta and amniotic fluid can be harmful to ingestion. Because the placenta contains enzymes that carry out all major metabolic processes (oxidation, reduction, hydrolysis and conjugation) and act as a filtration mechanism,

environmental toxins, directly or indirectly, can make swallowed raw placental tissue a toxicological, endocrinological or immunological threat to some women.

An article by Nancy Redd in *Time Magazine* (2012) provided a different perspective on the repair potential of placental tissue when she documented her disease and rapid hormonal flow after consuming an encapsulated placenta. For example, numerous professional websites offering encapsulation services cite the benefits of yin and yang balance in placental preparation techniques, as well as its historical roots in Chinese medicine. One obstetric practice mentions traditional Chinese medicine, which describes the necessity of steaming the placenta prior to consumption to counteract the yin, or cold empty space created at birth. Encapsulation services usually highlight the importance of placentophagy, often citing specific recipes that are said to help balance Wei Qi, or traditional recipes. Many service providers specifically refer to the theory of traditional Chinese medicine, the text of the Chinese *Materia Medica* on methods of preparing the placenta by steaming with herbs, lemon and ginger before encapsulation and consumption. Chinese healing practices in this context are framed as benevolent and beneficial, directly because they are “ancient”, which implies forward thinking, alternative, even chic for some consumers. For example, one placenta encapsulation service showcases images of products such as goji berries combined with a mortar and pestle, dried herbs, and brown or red flowers on earthy-toned packages with Chinese text stamps or calligraphy (Bright Palace of Life). In January 2017, Los Angeles-based exotic food writer and TV host culinary expert Eddie Lin (2017) writes about his experience with placentophagy in a *Cosmopolitan* article. This article has a detailed description of the culinary preparation of his wife's placenta; and the author continues to explore this topic in his current film project, *American Afterbirth*.

The human placenta, as a component of the body, is exposed to several harmful substances, depending on the environmental conditions encountered. The average range of concentrations of toxic trace elements in the placenta, based on wet weight, is: cadmium 1-6 nanograms/g; total mercury 2-13 nanograms/g; methylmercury 1-14 micrograms/g; and lead 5-60 micrograms/g.

In addition, if we talk about the beneficial micronutrients contained in the tissues of the placenta, in 2016 a group of scientists led by Sharon M. et al conducted a study according to which the "recommended daily dose of the placenta for nursing mothers" 3300 mg contained: 1.5% of daily dose of zinc; 7.1% of the daily intake of selenium; 24% iron. As for the rest of the microelements, their amount is extremely small.

Conclusions. More recent scientific research on this organ is necessary to accurately determine its nutritional and/or toxicity. For example, why do some consumers report vestibular distress, such as dizziness, lightheadedness, or upset stomach, while others are delighted with the placenta's energy-boosting effect? Do the cooking methods affect the nutritional value of this organ or toxic values (if any)? The lack of rigorous biomedical research needs to be skeptical, despite persistent claims to placentophagic properties. The placenta can't be recommended for consumption without evidence of clear medical results. The reassessment of the medicinal properties of the placenta is again placing it at the center of public health debate. This reinforces the debate over legal ownership of biomedical waste and stem cells produced by reproductive organs.

SECONDARY PREVENTION OF CHRONIC VEINS DISEASES IN THE EARLY STAGES

Pytetska Natalia Ivanivna

Doctor of Medical Sciences, professor
Kharkiv National Medical University
Kharkiv, Ukraine

The results of global epidemiological studies of the last decade have convincingly demonstrated that chronic diseases of the veins of the lower extremities continue to be an urgent problem in developed countries of the world. Screening provided according to the international program Vein Consult, which covered more than 90 thousand people from 13 countries, revealed clinical signs of this pathology in 83.7% of the working population. At the same time, 57% of them had initial stages. Despite the fact that chronic diseases of the veins of the lower extremities affect women more often, the incidence of severe forms of the disease does not depend on gender.

Unfortunately, seeking medical help in the early stages of the disease is more characteristic of young women, due to cosmetic defects. But many patients, even in the absence of organic lesions in the initial stage of the disease, have clinical manifestations in the form of heaviness and discomfort in legs, dull aching, paresthesias, night cramps, itching of the skin, pasty and / or transient edema of the lower extremities. These are the so-called vein related complaints that appear when the venous valves are damaged.

Predisposing risk factors for chronic diseases of the veins of the lower extremities are genetic (venous wall weakness, valve underdevelopment), mechanical factor (pregnancy, childbirth, constipation, colitis, overweight and obesity. Provoking risk factors for chronic diseases of the veins of the lower extremities include lifestyle (regular static loads at work - standing or sitting, long journeys, eating habits, lack of physical activity, physical overload in athletes, especially weightlifters, smoking, alcohol abuse, lifting and carrying heavy loads), as well as tight clothes, tight shoes,

high heels, etc. Complaints in women can occur when using hormonal contraception and hormone replacement therapy and depend on the phase of the menstrual cycle. The characteristic feature of these complaints is their exacerbation in summer and their alleviation after moderate physical activity

Therefore, the prevention of chronic diseases of the veins of the lower extremities progression should be directed, first of all, to the management of modifiable risk factors. Particular attention should be paid to a balanced diet with limited intake of fatty, spicy and salty foods. A diet rich in proteins, complex carbohydrates, raw vegetables and fruits with a sufficient content of ascorbic acid and rutin is prescribed. In the initial stage of chronic diseases of the veins of the lower extremities, physical activity is recommended. Active sports are most useful: running, walking, swimming. In a case of constipation its prevention should be considered. Moreover, it is advisable to follow these particular recommendations: avoid sitting with your legs crossed, taking hot baths and sauna, putting a pillow under your feet during the rest.

In addition to lifestyle modification conservative therapy is necessary in the initial stage of chronic diseases of the veins of the lower extremities. First of all, this is the use of medical compression garments with engineered compression gradient. Special venotonic drugs are prescribed to strengthen the venous wall and improve valve function.

Thus, due to increasing prevalence of chronic diseases of the veins of the lower extremities of the lower extremities, as well as their complications, it is necessary to carry out preventive measures at the early stage of clinical manifestations to correct modified risk factors, including conservative therapy, to correct of the disease and improve the patient's life quality.

STUDY OF HEPATOTOXICITY OF DIFFERENT DOSES OF CHLORPROMAZINE IN A CHRONIC EXPERIMENT IN RATS

Rykalo Nadiia Anatoliivna

MD, PhD, professor

Bailo Oksana Viktorivna

graduate student

Havrysh Yuliia Serhiivna

Kryveshko Liliia Serhiivna

Okolita Ioann Ihorovych

Nykytiuk Mariia Volodymyrivna

Havryliuk Kristina Anatoliivna

Voistryk Vladyslav Ihorovych

Students

National Pyrogov Memorial University

Vinnytsia, Ukraine

Introductions. Chlorpromazine is one of the most commonly used drugs in psychiatric practice. Chlorpromazine is reliable for its efficacy and one of the most tested first-generation antipsychotic drugs, and also is relatively unexpensive.

As reported (Willson R.A., 1989; A. Gandhi, T. Guo, P. Shah, 2013), chlorpromazine has a distinct hepatotoxic effect. It is often used for intrahepatic cholestasis modelling, as it disturbs normal biliary function; the mechanisms of this effect are not studied sufficiently though (Antherieu S., Bachour-El Azzi P., Dumont J., 2013; Akerboom T., Schneider I., vom Dahl S., Sies H., 1991).

There are various models of chlorpromazine-induced liver damage in sources, including a model with the introduction of chlorpromazine at a dose of 5 mg / kg (Balazs M., Juhazs J., 1975; Sproat H.F., Messiha F.S., 1983), 10 mg / kg (Sulaiman A.A., Alshawi N., Jwaied A.H. et al., 2006), 20 mg / kg (Tsao S.C., Sawada Y., Iga T. et al., 1983), 40 mg / kg (Valame S.P., Tanksal O.K., Wet U.K., 1974)). There is also a so-called inflammatory model (Buchweitz J. P. et al., 2002), which provides for the introduction of bacterial lipopolysaccharides 2 hours before drug administration.

Aim. Approbation of experimental models of chronic drug-induced liver injury caused by chlorpromazine.

Materials and methods. The study was performed on 40 adult female rats with an initial weight of 140-160 g. All experiments were performed in accordance with the "General Ethical Principles of Animal Experiments", adopted by the First National Congress on Bioethics (Kyiv, 2001) and in accordance with the European Convention for the Protection of Vertebrates used for experimental and other purposes. Before the experiment, the animals were quarantined in a vivarium for 14 days.

The drug chlorpromazine (trade name - "Aminazine", dose - 25 mg / ml) produced by PJSC "Halychpharm" ("Arterium") was used for the study.

This study was based on known experimental models and our own work on creating a model of chronic toxic drug-induced hepatitis caused by chlorpromazine during its long-term use in rats.

Chlorpromazine was administered intragastrically with a metal olive ended probe once a day daily for 14 days in various doses.

Experimental groups were formed by random sampling, taking into account animals' age and initial weight. Four groups of 10 rats in each were: the first one - intact animals (control), the second, third and fourth groups were experimental ones. The drug was administered to the second group at a rate of 5 mg / kg, the third group - at a rate of 15 mg / kg, the fourth group - at a rate of 30 mg / kg.

The duration of the experiment was 14 days, all animals from the control and first experimental groups survived. In the third group, 4 animals died during the experiment, in the fourth group, 6 animals died. On day 15, rats were euthanized by decapitation under thiopental anesthesia and blood samples were taken for biochemical examination. Also pieces of liver were taken for further morphological studies.

The following parameters of functional status in blood serum were selected as test parameters: bilirubin level by Yendrashik's method (total, indirect and direct), electrolytes (K⁺, Na⁺, Cl⁻), total serum protein, blood glucose level, urea and

creatinine on the biochemical analyzer by conventional methods. Statistical analysis of the results was performed by nonparametric methods.

Results and discussion. When visually comparing animals of the control and experimental groups, during the experiment, increasing adynamia was recorded in animals of the experimental groups, which were administered chlorpromazine.

The animals ate little, the second group showed stagnation of body weight; the third group lost 17% of body weight, in the fourth group weight loss was 28% (body weight of the intact group increased by 18%). These effects can be explained by the general inhibitory effect of the drug on the central nervous system. The animals showed a strong thirst: the animals of the experimental groups drank twice as much water compared to the control group.

This may be due to the M-cholinoblocking activity of the drug, which results in decreased salivation and dry mouth. In animals, hair loss was observed; the mechanism of this phenomenon needs further research. Seven days after the start of drug administration, the first lethal case was registered in animals of the 4th group. On the tenth day, rats of the 3rd group began to die. The phenomena of cannibalism were also observed in animals of the 3rd and 4th groups.

Circulating blood volume (CBV) was observed in decapitated animals compared to controls. The decrease in CBV was clearly dependent on the dose of the drug administered, and was most pronounced in animals administered chlorpromazine at a dose of 30 mg / kg.

This may be due to the fact that chlorpromazine inhibits the secretion of vasopressin (Moses A.M., 1964).

On macroscopic examination, the liver of rats of the second, third and fourth groups looked paler than the liver of animals of the control group, without compaction, not enlarged, homogeneous consistency.

At the end of the experiment, the indicators of the functional state of the animals of the experimental and control groups were as follows:

Table 1**Parameters of functional status in the serum of female rats of control and experimental groups (M ± m)**

Parameter	Group 1 – intact animals	Group 2 – experimental animals, 5 mg/kg	Group 3 – experimental animals, 15 mg/kg	Group 4 – experimental animals, 30 mg/kg
Total bilirubin (mkmol / L)	8,2±0,04	10,1±1,12*	10,5±0,08*	10,6±0,16*
Direct bilirubin (mkmol / L)	0	2,1±0,02	2,1±0,08	2,3±0,05
K ⁺ (mmol / L)	8,35±0,8	11,6±1,2*	8,53±0,25	11,27±1,4*
Na ⁺ (mmol / L)	135,6±2,0	139,1±3,7	139,6±4,1	154,5±2,9*
Cl ⁻ (mmol / L)	101,1±2,2	101,6±2,8	102,9±7,1	110,1*±4,7
Total serum protein (g / L)	62,0±1,5	69,2±2,68	58,8±3,17	93,4*±1,8
Glucose (mmol / L)	4,0±0,3	5,1±0,2	4,8±0,18	6,5*±0,13
Urea (mmol / L)	6,6±0,13	5,8±0,15	6,6±0,12	5,4±0,21
Creatinine (mmol / L)	0,04±0,01	0,07±0,03	0,06±0,01	0,08±0,02*

Note: * - significant difference (p<0.05) compared to intact animals.

Therefore, according to laboratory studies, in animals on the background of the introduction of chlorpromazine, regardless of the dose, after 2 weeks, the phenomenon of cholestasis was observed, as evidenced by the increase in bilirubin due to the appearance of the direct fraction. In animals of the fourth group there are signs of hemoconcentration, as indicated by hypernatremia, hyperchloremia, and hyperproteinemia. Also, after administration of chlorpromazine at a dose of 30 mg / kg, the creatinine content was doubled compared to animals of the intact group.

Conclusions. After conducting experimental research and analyzing some of the results, preliminary conclusions can be formulated and the prospects for further experimental, laboratory and morphological research can be determined. In particular, it was confirmed that chlorpromazine has a number of toxic effects, particularly hepatotoxic, which is manifested in the development of cholestasis according to biochemical studies, and development of hemoconcentration is also characteristic. Other side effects of chlorpromazine include polydipsia, decreased CBV, and alopecia. The study of the pathogenetic mechanisms of these changes and the development of an adequate experimental model of chronic toxic hepatitis by long-term administration of chlorpromazine is the basis for further research.

REFERENCES

1. Balazs M. Electron microscopic study on the injurious effects of chlorpromazine on rat liver cells / M. Balazs, J. Juhász. // *Experimental Pathology*. – 1975. – №11. – С. 25–37.
2. Chlorpromazine versus atypical antipsychotic drugs for schizophrenia / [K. B. Saha, L. Bo, S. Zhao та ін.]. // *Cochrane Database of Systematic Reviews*. – 2016. – №4.
3. Chlorpromazine-induced hepatotoxicity during inflammation is mediated by TIRAP-dependent signaling pathway in mice / [A. Gandhi, T. Guo, P. Shah та ін.]. // *Toxicology and Applied Pharmacology*. – 2013. – №266. – С. 430–438.
4. Cholestasis and changes of portal pressure caused by chlorpromazine in the perfused rat liver / T. Akerboom, I. Schneider, S. vom Dahl, H. Sies. // *Hepatology*. – 1991. – №13. – С. 216–221.
5. Effect of chlorpromazine on hepatic transport of indocyanine green in rats. / S. C. Tsao, Y. Sawada, T. Iga, M. Hanano. // *Biochemical pharmacology*. – 1983. – №32. – С. 1105–1112.
6. Oxidative stress plays a major role in chlorpromazine-induced cholestasis in human HepaRG cells / [S. Antherieu, P. Bachour-El Azzi, J. Dumont та ін.]. // *Hepatology*. – 2013. – №57. – С. 1518–1529.

7. Protective effect of melatonin against chlorpromazine-induced liver disease in rats / [A. A. Sulaiman, N. Alshawi, A. H. Jwaied та ін.]. // Saudi medical journal. – 2006. – №27.
8. Sproat H. F. Effect of Alkali Metals on Chlorpromazine Toxicity in the Mouse / H. F. Sproat, F. S. Messiha. // Brain Research Bulletin. – 1983. – №11. – С. 243–248.
9. Underlying Endotoxemia Augments Toxic Responses to Chlorpromazine: Is There a Relationship to Drug Idiosyncrasy? / J. P. Buchweitz, P. E. Ganey, S. J. Bursian, R. A. Roth. // THE JOURNAL OF PHARMACOLOGY AND EXPERIMENTAL THERAPEUTICS. – 2002. – №300. – С. 460–467.
10. Valame S. P. Liver function tests in rats-effects of prolonged administration of some drugs used clinically / S. P. Valame, O. K. Tanksal, U. K. Wet. // Find J Pharmac. – 1974. – №6. – С. 128–133.
11. Willson R. A. Chlorpromazine, Administered in Vivo and in Vitro, Inhibits the Efflux of Bile Acids in Freshly Isolated Rat Hepatocytes / R. A. Willson, J. R. Hart, T. Hall. // Pharmacology & Toxicology. – 1989. – №64. – С. 454–458.
12. Рикало Н. А. Експериментальна модель хронічного медикаментозного гепатиту у статевонезрілих щурів / Н. А. Рикало, О. Ю. Гумінська, О. В. Андрощук. // Таврический медико-биологический вестник. – 2012. – №15. – С. 283–286.

ANALYSIS OF THE GENETIC CAUSES AND MEDICAL CONSEQUENCES OF WAARDENBURG SYNDROME

Stukach Oleksandra Eduardivna

Hoshko Kseniia Olexandrivna

students

Fedotov Oleh Valeriiovich

Doctor of Biological Sciences

Senior Researcher, assistant professor

Head of the Department of Medical Biology

Donetsk National Medical University

Kramatorsk, Mariupol, Ukraine

Introductions. Waardenburg syndrome is a group of rare genetic conditions characterized at least to some extent by congenital hearing loss and pigmentation deficits, which may at least include bright blue eyes (or one blue and one square of eyes), white hair, or a patch of light skin. These basic characteristics constitute the second type of condition. In the first type, there is also a wider gap between the inner corners of the eyes, called the telecanthus. In the third type, which is rarely seen, the arms and hands are also deformed with permanent contractures of the fingers or fused fingers, while in the fourth type, the person also suffers from Hirschsprung's disease, which is a congenital absence of nerves in the intestine, which leads to intestinal dysfunction. There are also at least two types that can cause central nervous system symptoms such as developmental delay and muscle tone disorders, these types are called 2E and PCWH.

Aim. Analyze the scientific medical literature on the research topic, systematize the available morbidity data.

Materials and methods. The work uses well-known methods of analysis and classification of data sets.

Results and discussion. Conditions under which the mutation is caused. The syndrome is caused by mutations in any of several genes that affect distribution and migration from neural crest cells during embryonic development (although some of

the genes involved also affect the neural tube). Neural crest cells are stem cells left over from neural tube closure that continue to form various non-central nervous system cells in various parts of the body, including melanocytes, various bones and cartilage of the face and inner ear, as well as peripheral organs and intestinal nerves. The first type is caused by a mutation in the PAX3 gene, while the gene that most commonly causes the second type when mutated is MITF. The third type is more serious than the first and is caused by a mutation in the same gene, while the fourth type is most often caused by a mutation in SOX10. Mutations in other genes can also cause different types, and some have been assigned their own subtypes, indicated by letters. Most types are autosomal dominant (Gnananayagam, Solomon, Chandran et al., 2003)

Statistics of the syndrome and each of its types. The estimated prevalence of Waardenburg syndrome is 1 in 42,000. The first and second types are the most common, accounting for about half and a third of cases, respectively, while the fourth type is the fifth and the third type is less than 2% of cases. Researchers estimate that 2-5% of congenitally deaf people suffer from Waardenburg syndrome. The description of the syndrome dates back to at least half of the 20th century, however, it is named after the Dutch ophthalmologist and geneticist Petrus Johannes Waardenburg, who described it in 1951.

Signs and symptoms. Characteristics of each type. Waardenburg syndrome has several different types with some variation in symptoms, and symptoms may differ in people of the same type. Two features common to all types of Waardenburg syndrome, some degree of congenital sensorineural hearing loss and some degree of pigmentation deficiency, are most common in the eyes.

The first type is characterized by congenital sensorineural hearing loss, pigmented hair deficiency such as a white strand of hair (polioses) in the front central part of the head or premature graying, pigmented eye defects such as different colored eyes (complete heterochromia), different colors in the eye (sectoral heterochromia) or shiny blue eyes, areas of skin depigmentation, and a wider gap between the inner corners of the eyes, called telecanthus. Other facial features

associated with the first type may include a high bridge of the nose, a flat tip of the nose, a monobrow (sinophris), a smaller edge of the nostrils (wings), or a smooth groove.

The difference that distinguishes the second type from the first is that patients do not have a wider gap between the inner corners of the eyes. Sensory neural hearing loss is usually more common and more severe in this type. By far the most common gene causing this type when mutated is *MITF* (classified as type 2A). If two people with a mutation in this gene have a child, he carries both mutations (homozygous), the probability of which is 25%, the child has additional symptoms such as a hole in the iris (coloboma), small eyes (microphthalmia), hardened bones (osteopetrosis), macrocephaly, albinism and deafness. There are two known patients with mutations in both copies of *SNAI2* (classified as type 2D), these people had type II Waardenburg syndrome but no hair pigmentation abnormalities. When Waardenburg syndrome type 2 is caused by a mutation in *SOX10* (classified as type 2E), in some cases it can present with multiple neurological symptoms. These may include developmental delay, nystagmus in early childhood, increased muscle tone, white matter abnormalities or hypomyelination of the brain, autistic behavior, and underdevelopment or complete absence of many structures of the inner ear, such as the vestibular system or the cochlea. Lack of smell (anosmia) may also be present due to the absence of the olfactory bulb in the brain (Toki, Suzuki, Inoue et al., 2008).

The third type is also known as Klein-Waardenburg syndrome or Waardenburg-Klein syndrome. The third type has the same symptoms as the first (and is caused by mutations in the same gene), but has additional symptoms that affect the arms and hands. These may include contractures of the joints of the fingers (camptodactyly) from underdeveloped muscles, as well as fusion of the fingers (syndactyly) or winged scapula. Microcephaly and developmental delay are also possible.

The fourth type is also known as Shah-Waardenburg syndrome or Waardenburg-Shah syndrome, the fourth type has most of the same features, and the second, but with the addition of Hirschsprung's disease, which is a congenital failure

of the nerves in the intestine that leads to intestinal dysfunction. In addition, hearing loss is not as common as with the second type. Cleft lip has rarely been reported in this form of Waardenburg syndrome. The fourth type can also be caused by a mutation in SOX10 (the same gene as in type 2E), in which it is known as type 4C; Hearing loss in this type is very common and very serious.

PCWH. A mutation in SOX10, a gene involved in type 2E and type 4C, can sometimes lead to both types of symptoms (neurological symptoms, as sometimes seen in type 2E, and Hirschsprung's disease, as shown in type 4). When this occurs, it is called peripheral demyelinating neuropathy - central dysmyelinating leukodystrophy - Waardenburg's syndrome - Hirschsprung's disease (PCWH).

Causes of the syndrome and its types. Waardenburg syndrome is caused by mutations in any of several genes that affect the functioning of neural crest cells during embryonic development. Most types of Waardenburg syndrome are caused by autosomal dominant mutations. Autosomal recessive disorders are rare. In most cases, the patient inherited it from one of the parents with one of the dominant forms of the disease. A small percentage of cases are the result of spontaneous new mutations in a gene without a family history of the disorder. A neural crest is a group of temporary migrating cells that remain after the neural tube is closed (neurulation), around the fourth week of embryonic development. They are responsible for differentiation into different cell groups that reach different areas of the body. The neural tube and neural crest are derived from the ectoderm; The neural tube continues to form the brain and spinal cord, and the neural crest cells eventually form the various bones and cartilages of the skull and face, migrating through the pharyngeal arches. They also differentiate into vascular stripes in the cochlea, nerves and glia of the intestine (Auerbach's plexus), Schwann cells, myelin cells to the peripheral nervous system to allow sufficient conduction, odontoblasts, which produce dentin deep in the teeth, some neuroendocrine cells, connective tissue around the salivary, the lacrimal, pituitary, thymus and thyroid glands, connective tissue of the eye such as the iris and corneal stroma and trabecular meshwork, as well as melanocytes, including the iris stroma, which give rise to brown eyes through melanin. Neural crest

cells also play a role in muscle building, including the muscle of the walls of certain heart arteries (Verheij, Sival, van der Hoeven et al., 2006; Egbalian, 2008; Wang, Zhao, Xie et al., 2018).

The first type is caused by an autosomal dominant mutation in the PAX3 gene. PAX3, or paired block 3, is a transcription factor that plays a role in maintaining an open time window for certain neural crest cells (eg, head and eye cells) to divide and migrate into their terminal differentiation. Thus, mutations in this gene prematurely stop their distribution and migration, which leads to a slight lack of development of certain cartilages and bones of the face, as well as to underdevelopment of the inner ear structures and a lack of melanocytes in the iris stroma. There is evidence that PAX3 also regulates cells to form neural crest, i.e. neural tube, because mice with loss of function mutations in one copy of PAX3 have neural tube defects such as spina bifida or exencephaly.

The second type is caused by a mutation in any of a number of genes, the most common of which is MITF when it is classified as type 2A. Type 2A is caused by an autosomal dominant mutation in the MITF gene. MITF, or microphthalmia related transcription factor, is a transcription factor that plays a more specialized role in the neural crest and is more strongly involved after neural crest formation (PAX3 and SOX10 have been shown to activate MITF). It is known to allow melanocytes, osteoclasts, mast cells and retinal pigment epithelial cells to divide and migrate. The involvement of osteoclasts explains why mutations in both copies of MITF can lead to hardening of bone (osteopetrosis), since osteoclasts are responsible for bone destruction. MITF also activates the transcription of tyrosinase, an enzyme that takes the first step in the creation of melanin (oxidizes tyrosine). A mutation in a copy of MITF can also lead to Tietz syndrome, which differs from Waardenburg syndrome by uniform albinism instead of patchy depigmentation. Type 2B is caused by an autosomal dominant mutation in an unknown gene on chromosome 1 in the 1p21-1p13.3 loci range. The gene was tentatively designated WS2B. Type 2C is caused by an autosomal dominant mutation in an unknown gene on chromosome 8 at the 8p23 locus. This gene has been provisionally designated as WS2C. Type 2D is caused by

an autosomal recessive mutation in both copies of the *SNAI2* gene. In the study that identified this association, *SNAI2* was found to be activated by *MITF* as part of neural crest development, and this explains why mutations in *MITF* cause Waardenburg syndrome, as this results in a lack of *SNAI2* activation. It was also found that mutations in one copy of *SNAI2* cause patches of hair depigmentation (pockmarked) without any other symptoms. Type 2E is caused by an autosomal dominant mutation in the *SOX10* gene. In rare cases, a mutation in a gene other than those currently known can cause Waardenburg syndrome with features of the second type. It is usually classified as just another type, but may acquire its own subtype after a gene or locus has been identified and established (Egbalian, 2008).

The third type is caused by a mutation in the *PAX3* gene, also in the gene, and in the first type. It can be inherited in an autosomal dominant or autosomal recessive manner; in two parents with type 1 Waardenburg syndrome may have a child, carry both mutated copies of the *PAX3* gene (25% chance), and he will have type 3 Waardenburg syndrome. missense mutation has this effect. However, it is also possible that type Vaardenburg syndrome spontaneously manifests itself with only one mutated copy of *PAX3*. Deletion of the paired domain region of a gene has been documented to have this effect. However, no significant correlation was found between the type of mutation and the severity of the disease. Severity is usually determined by mutations in other genes (epistasis), as evidenced by various familial patterns of severity not associated with the Waardenburg type of mutation. Mutations in both copies of *PAX3* have sometimes resulted in death before or shortly after birth, and mice with loss of function mutations in both copies of the gene do not survive.

The fourth type is caused by a mutation in any of a number of genes, the most common of which is *SOX10* when classified as type 4C. Type 4A is caused by an autosomal dominant or autosomal recessive mutation in the *EDNRB* gene. Type 4B is caused by an autosomal dominant or autosomal recessive mutation in the *EDN3* gene. Type 4C is caused by an autosomal dominant or autosomal recessive mutation in the *SOX10* gene, as well as in type 2E. The study was conducted on a rare case of a double heterozygous child, each of whose parents had only single mutations in

MITF or PAX3. The effect of double heterozygous mutations in the MITF and PAX3 genes in WS1 and WS2 may exacerbate the symptoms of pigment damage. This leads to the conclusion that the double MITF mutation is associated with the ending of Waardenburg syndrome and may influence the phenotype or symptoms of the syndrome (Verheij, Sival, van der Hoeven et al., 2006; Egbalian, 2008; Wang, Zhao, Xie et al., 2018).

Conclusions. The analyzed scientific information allows us to conclude that Waardenburg syndrome is a unique phenomenon that can manifest itself in various types, and is the result of an autosomal dominant mutation in genes. There are four types of the syndrome. The first type is caused by an autosomal dominant mutation in the PAX3 gene. The second type is caused by a mutation in MITF, there are several subtypes of the second type 2A, 2B, 2C, 2D, 2E. The third type is caused by a mutation in the PAX3 gene. The fourth type contains 3 subtypes: 4A (caused by an autosomal dominant or autosomal recessive mutation in the EDNRB gene), 4B (caused by an autosomal dominant or autosomal recessive mutation in the EDN3 gene) and 4C (caused by an autosomal dominant or autosomal recessive mutation in the EDNRB gene) and 4C (caused by an autosomal dominant or autosomal recessive mutation in the EDN3 gene) gene SOX10). This phenomenon is not completely safe in all types of this syndrome, only the first type is not a dangerous disease. Unfortunately, other types can lead to diseases such as osteopetrosis, coloboma, the absence of many structures of the inner ear, autistic behavior, developmental delay, camptodactyly, hearing loss, etc. Research in this direction and their results require further analysis and development of a diagnostic prognosis and treatment of related conditions.

МІКРОБІОТА КИШЕЧНИКА В НОРМІ ТА ПРИ ЦУКРОВОМУ ДІАБЕТІ

Ляшук Руслана Петрівна

к.мед.н., доцент

Пахачук Оксана

студент

Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»

м. Чернівці, Україна

Резюме. Вивчено видовий склад і популяційний рівень автохтонних облигатних, факультативних і алохтонних представників мікрофлори порожнини товстої кишки у хворих на цукровий діабет 2-го типу. Спостерігається формування кишкового дисбактеріозу I – IV ступеня в наслідок елімінації або дефіциту біфідобактерій, лактобактерій та ентерококів, які відіграють суттєву роль у взаємовідносинах у системі “хазяїн-мікроорганізм”. Це сприяє контамінації цього біотопу патогенними ешерихіями та умовно патогенними ентеробактеріями, стафілококами та дріжджоподібними грибами роду *Candida*.

Ключові слова: нормальна мікофлора, порожнина товстої кишки, кишковий дисбактеріоз, цукровий діабет 2-го типу.

Мікробіота кишківника має свої особливості порівняно з мікрофлорою інших відділів, що зумовлено умовами перебування мікроорганізмів тут, адже кишківник є органом екскреторним зі слабо розвиненою лімфоїдною тканиною та відсутністю лізоциму. Також оптимальний рівень рН та температури, а також наявність значної кількості поживних речовин створює необхідні сприятливі умови для мікробів.

Нормальна мікрофлора кишківника представлена кількома групами мікроорганізмів, серед яких найбільшу частину представляють строгі анаероби, які не утворюють спор. Найбільше в кишківнику бактерій виду *Firmicutes* (60–

80%) та родини *Bacteroides* (20–40%). Масова частка цих мікроорганізмів у товстому кишківнику становить 96–99%. Серед них виділяють факультативні анаероби, особливе значення з яких має грам негативна *Escherichiacoli*, а також грампозитивні ентерококи та молочнокислі бактерії роду *Lactobacillus*.

В кишківнику також можуть перебувати представники так званої залишкової мікрофлори (*Staphylococcus*, *Proteus*, *Candida*, *Clostridium*, *Pseudomonas*) та різні мікроорганізми родини *Enterobacteriaceae*, які знаходяться в кишківнику постійно або тимчасово. Біомаса мікробів, які заселяють шлунково-кишковий тракт, становить 2,5–3 кг і сукупно представлена 450–1000 видами бактерій.

Для вивчення мікрофлори кишківника зазвичай використовують бактеріологічне дослідження калу, при якому кількість тієї чи іншої бактерії вираховується в колонієутворюючих одиницях (КУО) на 1 г фекалій. У кожної людини склад мікробіоти кишківника є індивідуальним і перебуває у тісному зв'язку з макроорганізмом.

Її кількісний та якісний склад може змінюватися залежно від віку людини, характеру та типу її харчування, професії, клімату, в якому перебуває людина, пори року та інших факторів. Особливо пластичною мікробіота є під впливом дієтичних звичок: при зміні типу харчування склад мікробіоти змінюється дуже швидко[1].

У 60–70 % хворих на ЦД спостерігаються різні клінічні прояви, пов'язані з ураженням шлунково-кишкового тракту. Останнім часом значне місце в патогенезі уражень шлунково-кишкового тракту в пацієнтів із ЦД відводять змінам кишкового мікробіоценозу.

Відомо, що майже 90 % населення земної кулі тією чи іншою мірою мають порушення в складі мікрофлори — основи мікроекології організму. На сьогодні макроорганізм і автомікрофлора — єдина екосистема, що функціонує на основі взаємовигідних симбіотичних відношень. Спираючись на дані про функції мікрофлори кишечника, сучасна медична наука значно просунулась у

питанні щодо можливості попереджати різноманітні захворювання або коригувати їх перебіг.

Мікробіота не лише має захисну та імуностимулюючу функції, але й бере участь у процесах травлення, стимуляції обміну речовин, синтезі речовин: гамма-аміномасляної кислоти, триптофану та серотоніну, кортизолу, гормонів та гормоноподібних речовин (глюкагоноподібний пептид-1, пептид YY, грелін), речовин, що беруть участь у метаболізмі (ліпополісахариди, триметиламін, лептин), вітамінів[2].

При аналізі результатів дослідження якісного та кількісного складу кишкової мікрофлори у хворих на ЦД відзначаються істотні зміни в стані аеробної мікрофлори порожнини товстого кишечника.

У першу чергу це збільшення загальної кількості кишкової палички, поява гемолітичних ешерихій, зростання популяційного рівня кишкової палички зі слабкою ферментативною активністю, збільшення кількості умовно-патогенних ентеробактерій (клебсіел, цитробактерів, протеїв, ентеробактерів).

Також відзначалося підвищення рівня стафілококів і дріжджових грибів роду *Candida*. Водночас виявлено глибокі порушення і в стані анаеробної мікрофлори товстого кишечника. Відзначено зниження кількості біфідобактерій, лактобактерій. Аналіз мікробного складу фекалій у обстежених хворих на та ЦД 2 типу вказує на змінами в кількісному і якісному складі мікрофлори ТК, що проявляється зниженням рівня представників анаеробної флори (біфідобактерій нижче 10⁷, а також лактобактерій нижче 10⁶), а також підвищенням кількості представників патогенної мікрофлори.

Слід зауважити, що всіх обстеженого хворого на НАСГ та ЦД 2 типу виявлено дисбіотичні зміни у ТК. При цьому, аналіз ступенів важкості дисбіотичних змін у обстежених хворих вказує дисбіоз переважно III і II ступенів (у 57,7 % і у 23,1 % хворих відповідно). Дисбіоз I ступеня встановлено у 15,4 % пацієнтів, і лише у 3,8 % випадків виявлено дисбіоз IV ступені[2, 3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кишечна мікрофлора: вплив на неї пробіотиків та пребіотиків / В.М. Рудіченко, М.О. Одинець, І.І. Тодорашко, В.В. Черватюк // Ліки України. — 2014. — № 9(185). — С. 32–35.
2. Дисфункція ендотелію та дисбіоз кишечника у хворих на неалкогольний стеатогепатит та цукровий діабет 2 типу / Сірчак Є. С., Грига В. І., Петричко О. І., Олексик О. Т., Пічкарь Й. І. // Український журнал медицини, біології та спорту – 2020. – Том 5, № 1 (23). – С.192 -196.
3. Корекція порушень кишкового мікробіоценозу в пацієнтів із цукровим діабетом 2-го типу / Савченко І.П. //Міжнародний ендокринологічний журнал 2 (66). – 2015. – С. 31-33

ПРОФІЛАКТИКА ПОРУШЕНЬ ЗОРУ УЧНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІЗУАЛЬНОЇ КОЛЬОРОСТИМУЛЯЦІЇ

Міхно Марія Ярославівна

студент

Трояк Наталія Анатоліївна

Викладач

Дніпропетровський обласний
медичний ліцей- інтернат «Дніпро»

м.Дніпро, Україна

Зір відіграє велику роль в онтогенетичному розвитку людини. За допомогою зорового аналізатора здійснюється 85 - 90% сприйняття зовнішнього світу, і порушення його функції викликає ряд ускладнень у фізичному і навіть психологічному стані. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) нині у світі налічується близько 160 мільйонів сліпих і слабозорих.

Серед слабозорих людей кожен четвертий втратив зір у дитинстві. З кожним роком зростає кількість дітей, у яких при впливі несприятливих чинників можуть виникнути проблеми із зором. В Україні за даними ВООЗ більше 13% серед дітей-інвалідів мають порушення зору. Серед дітей шкільного віку порушення зору відзначені у 41%. Частота поширеності міопії в Україні коливається від 6% (південні райони) до 30% (центральні райони), а інвалідність і з важкою патологією очей (1 і 2 група) становить приблизно 0,13% від усього складу населення. Така швидка розповсюдженість дітей з порушенням зору пов'язана не лише з успадкуванням, а і з виникненням додаткових зовнішніх факторів, які прискорюють поширення хвороб. І тому необхідно в першу чергу виявити ці несприятливі фактори, які впливають на зір дітей і максимально зменшити їх дію. Адже на фоні очних захворювань виникають збої у роботі інших внутрішніх органів. І це кардинально впливає на загальний стан здоров'я дитини. Враховуючи надвисоку актуальність цієї теми

ми провели дослідження, яке зможе допомогти виявити чинники ризику для очей і всього організму дитини.

Метою роботи є дослідження впливу оформлення шкільного середовища на рівень захворюваності очей дітей, їх загального фізіологічного стану та психологічного. У дослідженні приймали участь діти 3-Б та 3-В класів СШ 143, перші учасники пілотного проекту НУШ.

Дані роботи можливо використати при плануванні оформлення навчальних кабінетів, з ціллю профілактики очних захворювань. Так як існує хибна думка про те що яскравість кольорів у інтер'єрі стимулює організм дитини до активної діяльності і тим самим покращує його навчання.

Результати проведених досліджень можуть бути використані:

- 1) для профілактичних бесід з учнями та батьками;
- 2) для профілактики багатьох найбільш поширених захворювань;
- 3) на уроках біології, екології, хімії, основ здоров'я.

Вступ. Здоров'я – дуже важливий компонент комфортного життя. Прагнути зберегти можливість повноцінного існування необхідно завжди. Не в останню чергу це стосується зору – основного джерела для людини інформації про навколишній світ. Дослідження стану здоров'я школярів за останні роки показали, що в структурі захворюваності на лідируючому місці виступає патологія органів зору, найчастіше прогресує короткозорість. На думку вчених короткозорість починає формуватися в шкільному віці та надалі прогресує. Крім того, виявляються випадки розвитку далекозорості рефлексії у молодших школярів [1]. Таким чином, виникнення порушень зору в шкільному віці починає набувати масштабів справжньої катастрофи.

Мета роботи. Дослідити вплив оформлення шкільного середовища на рівень захворюваності очей дітей, їх загального фізіологічного стану та психологічного. У дослідженні приймали участь діти 3-Б та 3-В класів СШ 143, перші учасники пілотного проекту НУШ.

Матеріали і методи. Серед факторів, що впливають на стан очей учнів є: фактори робочого середовища (фізичний, фізіологічний, соціальний,

психологічний, біологічний, естетичний); фактори соціального середовища в поєднанні з цілями робочої діяльності; фактори процесу роботи (тяжкість та інтенсивність роботи); індивідуальні особливості учнів [9]. У даному дослідженні приймало участь 64 учні 3-Б та 3-В класів нашої школи.

Дослідження над учнями проводилося в декілька етапів:

1. Аналіз учнів на працездатність (адаптація до навантаження);
2. Визначення відсотку очних захворювань у дітей;
3. Створення моделі навчального кабінету;

Дослідження було розпочато з аналізу адаптації учнів до навантаження у школі за допомогою методики О.Орехової “Будиночки”. Використовуючи цей метод, ми змогли визначити, як учні лише за допомогою кольорів (вісім кольорових олівців: синій, червоний, жовтий, зелений, фіолетовий, сірий, коричневий, чорний) та бланку (Додаток Ж), можуть дати відповіді на прості запитання. Ця методика дає психотерапевтичний ефект, який досягається самим використанням кольору, можливістю відреагування негативних і позитивних емоцій, окрім того емоційний ряд закінчується в мажорному тоні (захоплення, власний вибір). У результаті обробки виконаних робіт (Додаток З), вираховується вегетативний коефіцієнт за формулою:

$$BK = (18 - \text{місце червоного кольору} - \text{місце синього кольору}) / (18 - \text{місце синього кольору} - \text{місце зеленого кольору}),$$
 що характеризує стан організму: його здатність до енерговитрат або тенденцію до енергозбереження. Його значення змінюється від 0,2 до 5 балів. Енергетичний показник інтерпретується так:

0 – 0,5 – хронічна перевтома, виснаження, низька працездатність. Навантаження непосильні для дитини; 0,51 – 0,91 – компенсується стан втоми. Самовідновлення оптимальної працездатності відбувається за рахунок періодичного зниження активності. Необхідна оптимізація робочого ритму, режиму праці та відпочинку; 0,92 – 1,9 – оптимальна працездатність. Дитина відрізняється бадьорістю, здоровою активністю, готовністю до енерговитрат. Навантаження відповідають можливостям. Спосіб життя дозволяє дитині

відновлювати витрачену енергію; понад 2,0 – перезбудження. Найчастіше є результатом роботи дитини на межі своїх можливостей, що призводить до швидкого виснаження. Потрібна нормалізація темпу діяльності, режиму праці та відпочинку, а іноді і зниження навантаження. Результат занесений до “ табл.3.1.1 “:

Табл.3.1.1

	0-0.5	0.51-0.91	0.92-1.9	Понад 2.0
Кількість учнів	8	12	30	14
Відсоток	13%	19%	47%	22%

З таблиці ми бачимо, що 69% учнів оптимально використовують свою активність для виконання завдань на уроці. Тим саме, нерационально використовуючи свої сили, діти швидко виснажуються і потребують відпочинку. Така активність несприятливо впливає на роботу очей, приводячи до їх перенавантаження.

На другому етапі дослідження я проаналізувала які захворювання очей проявлялися у дітей цих класів у 2018-2019 н.р. та 2019-2020 н.р.

В 2018-2019 н.р. найчастіше зустрічається слабка ступінь міопії, що складає

10 дітей це 16% від загальної кількості учнів, зі середньою ступінню міопії було виявлено 15 учнів-23%. З астигматизмом виявлено 2 учні-3%, косоокістю(амбліопія)-3 учні-5%, гіперметропія середнього ступеня (далекозорість)-5 учнів-3%, порушення акомодатції-4 учні-6% від загальної кількості досліджуваних, дані в

“ табл.3.1.2.”

Табл.3.1.2

	Міопія сл. ступінь	Міопія серед. ступінь	Астигматизм	Косоокість	Гіперметропія	Порушення акомодатції
Кількість учнів	10	15	2	3	5	4
Відсоток	16%	23%	3%	5%	8%	6%

При дослідженні рівня захворюваності учнів в 2019-2020 н.р., визначили такі показники “ табл.3.1.3 ”:

Табл.3.1.3

	Міопія сл.ступ інь	Міопія серед. ступінь	Міопія високого ступеня	Астигм атизм	Косооки сть	Гіпермет - ропія	Порушення акомодації
Кількість учнів	5	20	4	2	2	4	5
Відсоток	8%	31%	6%	3%	3%	6%	8%

Як бачимо з “таблиць 3.1.2 та 3.1.3” найбільший відсоток отримала міопія (короткозорість), слід відзначити що найбільше це захворювання проявилось у дівчаток. У інших вад зору відсоток майже не змінився. При цьому необхідно враховувати що прояв міопії у дитини може перетворитися в іншу форму захворювання очей, наприклад порушення акомодації.

Щоб перейти до третього етапу дослідження, необхідно спочатку розглянути варіанти можливого впливу кольорів на організм. Так, як для створення сприятливих умов для роботи очей учнів необхідно правильно оформити навчальні кабінети. Використовуючи надто яскраве забарвлення стін чи меблів, ми можемо призвести до постійного напруження очних м'язів, що буде початком для розвитку очного захворювання.

Результати. Дослідивши групу дітей 3 класу, які саме за новою програмою працюють з яскравим обладнанням і в досить “кольорово-строкатих” кабінетах, я прийшла до висновку, що така активізація навчання підвищує рівень втомлюваності дітей та загострює питання очних захворювань. Потрібна нормалізація темпу діяльності, режиму праці та відпочинку, а іноді і зниження навантаження на очі дітей.

У навчальних приміщеннях для молодших школярів слід уникати кольорової одноманітності. Потрібно створювати життєрадісну обстановку. Старшим учням необхідна діяльна атмосфера, що сприяє зосередженості. Однак надмірна кольорова строкатість і яскравість небажані, бо стомлюють око. Вибраний колір має забезпечувати зорову зручність, відпочинок, а не

створювати напругу. При виборі колористичної гами інтер'єру слід враховувати, що холодні кольори викликають відчуття пониженої температури. Різниця у відчуттях температури у приміщенні, пофарбованому теплими кольорами, порівняно з кімнатами у холодних тонах, становить 3- 4 °С. Тому приміщення, зорієнтовані на північ, рекомендовано фарбувати теплими тонами. Приміщення з недостатнім освітленням варто фарбувати у світло-жовті чи світло-рожеві відтінки, що збільшує його освітленість на 20-30%. Білі поверхні у цьому разі здаються тьмяними і сірими. Білі та сірі стіни потребують особливо яскравого освітлення. Правильно дібрана кольорова палітра інтер'єру може частково "згасити" шум і підвищити продуктивність праці на 10-18%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Утехин, Ю.А. Гимнастика близоруких / Ю.А. Утехин // Надежда планеты : Научно-популярный журнал. – Х., 2006. – № 12. – С. 30-31
2. Аветисов Э.С. Охрана зрения детей. – М.: Медицина, 1975. – 270 с.
3. Клопоцька Н.Г. Як перемогти короткозорість? / Н.Г. Клопоцька // Країна знань : Науково-популярний журнал для юнацтва. – К.: 2008. – № 5. – С. 35-37
4. Аветисов Э.С., Ливадо Е.И., Курпан Ю.И. Физкультура при близорукости. – М.: „Советский спорт”, 1993. – 205 с.
5. Ниясова Н.С. и др. Профилактика утомления глаз у младших школьников: Учебное пособие /Н.С. Ниясова, СВ. Тропин. О.А. Роде. – Омск: 1997. – 28 с.
6. Медведовська Н. В. Захворюваність органа зору / Н. В. Медведовська // Вісник наук. досліджень. – 2000. – №1 (17). – С. 15–17.
7. Нагорна А. М. Стан офтальмологічної захворюваності населення України / А. М. Нагорна, С. О. Риков, Д. В. Варивончик // Офтальмол. журнал. – 2003. – № 3. – С. 28–35.

МИКРОСКОПИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ ПАРЕНХИМАТОЗНЫХ ОРГАНОВ НА ФОНЕ ВНУТРИБРЮШИННОГО ВВЕДЕНИЯ НОВОГО БИОЛОГИЧЕСКИ АКТИВНОГО ВЕЩЕСТВА - МЕДГЕРМ

Тымчишин Олег Львович

к.м.н., старший преподаватель

Одесский национальный медицинский университет

г. Одесса, Украина

Введение. Нами, в предыдущих исследованиях, было установлено, что целенаправленно синтезированное новое биологически активное вещество (БАВ) из ряда координационных соединений германия и оксиэтилидендифосфоновой кислоты - медгерм (купрум-оксиэтилидендифосфонатогерманат) является малотоксичным и перспективным для создания на его основе нового лекарственного препарата [1, 2].

Внимание к данному БАВ обусловлено прежде всего тем, что как биолиганд в нем использован биологически активный эссенциальный микроэлемент - медь. Медь играет важную роль в метаболических процессах человека. Данный микроэлемент содержится в организме в виде комплексных соединений с белками. До 90% меди плазмы крови и 3% общего содержания меди в организме приходится на долю главного медьсодержащего белка плазмы крови церулоплазмينا. Церулоплазмин обладает значительной антиоксидантной активностью, стимулирует гемопоэз, осуществляет взаимосвязь между медью и железом, транспорт меди к местам синтеза других медьсодержащих белков, ферментов (цитохромоксидазы, тирозиназы, аскорбиназы и др.). Медь, будучи кофактором фермента супероксиддисмутаза, способствует антиоксидантной защите организма. Она также ускоряет процессы окисления глюкозы, торможение распада гликогена в печени, повышает активность инсулина, участвует в процессах тканевого дыхания и

т.п. Этот микроэлемент повышает устойчивость организма к некоторым инфекциям, связывает микробные токсины и усиливает действие антибиотиков.

Потребность человека в меди зависит от возраста, пола, состояния организма. Недостаточное или избыточное поступление данного микроэлемента в организм приводит к развитию ряда заболеваний.

Накопленные в настоящее время данные о токсичности меди и ее соединений для человека и животных неоднозначны и требуют внимательного и корректного подхода как с учетом ее токсичности, так и потребности в ней, как биоэлемента. Данный металл относится к веществам с достаточно высокой реакционной способностью. Однако показатели острой токсичности (ЛД₅₀) наиболее применяемых на производстве и в быту соединений меди находятся в широком диапазоне доз 140 и 940 мг/кг (крысы) - хлористая и азотнокислая медь соответственно.

Цель работы. Оценка влияния медгерма при курсовом введении в широком диапазоне доз на морфологическую картину печени, сердца и почек интактных животных.

Материал и методы. Опыты проведены в условиях острого эксперимента на 24 крысах линии Вистар массой 180- 220 г разведенных в виварии Одесского национального медицинского университета (ОНМедУ), содержащихся в обычных условиях доступа к пище и питья при 12 часовой смене цикла освещения и темноты. Работу с лабораторными животными проводили в соответствии с нормами и биоэтическими требованиями о проведении лабораторных и других исследований с использованием экспериментальных животных разных видов.

Крыс разделили на 4 группы по 6 животных. В 1-ю (контрольную) группу вошли крысы, которые в течение 14 дней внутрибрюшинно (в/б) получали 0,9% раствор хлорида натрия. Животным 2-4 групп БАВ вводили в/б в течение 14 дней соответственно дозами 1/40, 1/80 и 1/160 ЛД₅₀. Забой животных проводили путем декапитации под легким эфирным наркозом на пятнадцатый день, через 24 ч после последнего введения БАВ. После вывода животных из

опыта проводилось их вскрытие с оценкой макро- и микроморфологических изменений внутренних органов. Забой животных и вскрытие проводились в холодной комнате на льду.

Для патоморфологического исследования отбирались кусочки ткани печени, сердца и почек размером около 2 x 2 см, которые фиксировали в 10% растворе нейтрального формалина. Окраска препаратов выполнялось по следующим методикам: гематоксилином и эозином, а также выявление PAS - положительных веществ. Микроскопия препаратов выполнялась в зависимости от методики при увеличении от 80x до 600x на световом микроскопе Olimpus C 41 (Япония).

Результаты и обсуждение. При макроскопическом исследовании внутренних органов патологических изменений не выявлено как у животных контрольной, так и у крыс опытных групп.

На фоне курсового введения медгерма морфология печени имела некоторые особенности. При введении медгерма дозой 1/40 ЛД₅₀ структура печени сохранена. Однако, при сравнении с контролем, обнаружено умеренно выраженное полнокровие центральных вен и междольковых капилляров. Обращает на себя внимание диффузная гидропическая (баллонная) дистрофия гепатоцитов, гиперхроматоз ядер. На фоне применения медгерма дозой 1/80 ЛД₅₀ в гепатоцитах также были выявлены признаки белковой дистрофии, однако менее выраженные. При введении медгерма дозой 1/160 ЛД₅₀ в гепатоцитах патологических изменений не выявлено.

На фоне введения медгерма дозой 1/40 ЛД₅₀ в гепатоцитах обнаружено полное исчезновение глыбчатых и значительное снижение окраски диффузно расположенных PAS-положительных веществ. При введении медгерма дозой 1/80 ЛД₅₀ глыбчатые PAS-положительные вещества в центральной части долек отсутствуют. Интенсивность окраски диффузно расположенных в центральной части долек PAS-положительных веществ снижена. Однако на периферии долек сохраняются как глыбчатые, так и диффузно расположенные PAS-положительные вещества. При введении медгерма дозой 1/160 ЛД₅₀ PAS-

положительные вещества располагались как глыбчато, так и диффузно в центральных и периферических дольках. Однако, следует отметить, что глыбчатые PAS-положительные вещества были менее интенсивными в сравнении с тканью печени у крыс контрольной группы.

В миокарде на фоне введения медгерма дозой $1/40$ ЛД₅₀ установлено умеренно выраженное полнокровие сосудов и значительная очаговая белковая дистрофия кардиомиоцитов. В то же время при применении БАВ дозой $1/80$ ЛД₅₀ выявлено незначительное полнокровие сосудов и наблюдались незначительные признаки очаговой белковой дистрофии кардиомиоцитов. При введении и медгерма в дозе $1/160$ ЛД₅₀ в миокарде патологических изменений не выявлено.

На фоне курсового применения медгерма в дозе $1/40$ ЛД₅₀ в почках установлено полнокровие клубочков и очаговая белковая дистрофия нефроцитов. При введении БАВ дозой $1/80$ ЛД₅₀ в почках наблюдалось полнокровие клубочков и белковая дистрофия нефроцитов, однако выраженность этих изменений была меньше чем при применении медгерма в дозе $1/40$ ЛД₅₀. При введении медгерма в дозе $1/160$ ЛД₅₀ в почках патоморфологических изменений не выявлено.

На фоне курсового внутрибрюшинного введения медгерма в широком диапазоне доз у интактных крыс установлено умеренные гемодинамические и незначительные обратимые патоморфологические изменения в паренхиматозных органах. Причем эти изменения были более выраженными на фоне введения медгерма в дозе $1/40$ ЛД₅₀, а при применении БАВ в среднеэффективной дозе ($1/160$ ЛД₅₀) гистологическая картина тканей печени, сердца и почек не отличалась от контроля.

Выводы. Установлено, что при курсовом введении медгерма в широком диапазоне доз интактным крысам грубые необратимые изменения в тканях печени, сердца и почек отсутствуют. Эти данные, а также результаты ранее проведенных исследований по изучению безопасности медгерма в остром и хроническом экспериментах, позволяют сделать вывод о его низкой

токсичности и перспективности дальнейшего фармакологического изучения данного БАВ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тимчишин О. Л. Гостра токсичність медгерму - нового похідного германієвої солі дифосфонової кислоти з міддю / О. Л. Тимчишин, В. В. Годован, І. Й. Сейфулліна // Одеський медичний журнал. — 2010. — № 2. — С. 23 - 26

2. Кресюн В. Й. Вплив нової біологічно активної речовини медгерм на функціональний стан печінки інтактних щурів / В. Й. Кресюн, В. В. Годован, О. Л. Тимчишин, Л. А. Полукарова // Міжнародний XIII Конгрес світової федерації Українських лікарських товариств, 30 вересня - 3 жовтня 2010 р., Львів: тези доп. — Львів-Київ-Чикаго, 2010. — С. 608

УДК 615.89

РАДИЭСТЕЗИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА НЕРВНОЙ СИСТЕМЫ ГОЛОВНОГО МОЗГА

Чураков Анатолий Яковлевич

Академик Украинской академии Актуальных
исследований и новейших технологий

специалист по психокоррекции

доктор философии, доцент

Диденко Анна Борисовна

парапсихолог

Гапоненко Ольга Алексеевна

парапсихолог

г. Мелитополь, Украина

Аннотация: Данная работа относится к разделу биоэнергоинформационной медицины. Проведена панорамная диагностика нервной системы и ее коррекция методом радиэстезии. В процессе исследования была обнаружена связь между информационным и энергетическим наполнением нервной системы и мозгом сердца, исследована способность мозга сердца аннигилировать отрицательные эмоции. Разработаны таблицы энергоинформационной диагностики функций нервной системы, коэффициенты и гомеостаз нервов, количественная оценка их параметров. Данная методика направлена на устранение глубинных причин, вызвавших отклонения в работе нервной системы и на ее резонанс с мозгом сердца.

Ключевые слова: нервная система, коррекция, мозг сердца, радиэстезия, блокировка, диагностика, методика.

Введение: Биоэнергоинформационная медицина — это один из методов поддержания процессов жизнедеятельности человеческого организма в балансе. С ее помощью можно помочь организму вернуть его естественные способности к саморегуляции, регенерации, адаптации и самоисцелению.

Основополагающим принципом биоэнергоинформационной медицины является сохранение и поддержание энергоинформационного гомеостаза организма человека. Она рассматривает не только соматический патологический процесс с нарушением функциональной деятельности органов и тканевых структур, но и их энергетический и информационный статус. Главной её задачей является коррекция и ликвидация глубинных причин, приведших к заболеваниям организма [1].

Биоэнергоинформационная медицина восстанавливает информационно-управляющую систему организма, его основные сферы: психическую (дух), эмоциональную (душа) и соматическую (тело). Она способна оптимальным образом помочь мобилизовать внутренние резервы организма для устранения в нём нарушений.

Биоэнергоинформационная медицина является не только безопасным, быстрым способом дистанционной диагностики заболевания, но и помогает без побочных эффектов восстановить гомеостаз органов и систем, стимулируя организм к самовосстановлению.

НЕРВНАЯ СИСТЕМА – это сложная сеть структур, пронизывающих весь организм и обеспечивающих саморегуляцию его жизнедеятельности благодаря способности реагировать на внешние и внутренние воздействия. Основные функции нервной системы: получение, хранение и переработка информации из внешней и внутренней среды, регуляция и координация деятельности всех органов и систем. У человека, как и у всех млекопитающих, нервная система включает три основных компонента: 1) нервные клетки (нейроны); 2) связанные с ними клетки глии, в частности клетки нейроглии, а также клетки, образующие неврилемму; 3) соединительная ткань. Нейроны обеспечивают проведение нервных импульсов; нейроглия выполняет опорные, защитные и трофические функции как в головном, так и в спинном мозгу; неврилемма, состоящая преимущественно из специализированных (шванновских) клеток, участвует в образовании оболочек волокон периферических нервов;

соединительная ткань поддерживает и связывает воедино различные части нервной системы [2].

Цель работы. Исследование количественных показателей функций нервной системы с использованием энергоинформационной диагностики ее общего гомеостаза, основных пар нервов и определения их коэффициентов с дальнейшей коррекцией, ликвидацией глубинных причин. Определение количественных показателей резонанса нервной системы с мозгом сердца. Влияние мозга сердца на нервную систему, определение причин возникновения мышечных спазмов в организме [3].

Материалы и методы. Исследование выполнено по системе, разработанной А. Г. Пучко [4]. С помощью способа биолокации в работе определены: коэффициенты состояния нервов в данный момент времени в процентах относительно природного значения (нормы=100%):

V/Vк- скорость импульса в нерве до и после коррекции;

g/gr- проводимость нерва до и после коррекции;

Гм/Гмк- гомеостаз миелиновой оболочки нерва до и после коррекции;

Гн/Гнк- гомеостаз нерва, ядра до и после коррекции;

Р/Рк -резонанс нерва с мозгом сердца до и после коррекции.

Результаты и обсуждения: Произведена диагностика центральной нервной системы пациента радиэстезическим методом. По представленным цифрам в таблице 1 можно видеть, что скорость импульса сильно снижена и не превышает 54%, лишь в двух показателях имеет значение 65%. Проводимость нерва колеблется от 23% до 64%, хотя гомеостаз нервов и ядра имеет относительно хорошие показатели - в среднем 60%.

Диагностика показала, что у данного пациента главными глубинными причинами являются:

- негативные программы;
- действие вирусов и грибков;
- отрицательные эмоции.

Таблица 1 Карта диагностики нервов головного мозга

Нейроны	46/88	42	46/81	35	75/86	11	38/77	39	42/71	29
2 пара: Зрительный	12/57	45	14/75	61	56/74	18	45/79	34	63/89	26
Клетки сетчат.	10/65	55	42/87	45	37/52	15	27/74	47	64/79	15
3 пара: Глазодвигат.	24/77	53	45/78	33	65/78	13	54/87	33	35/77	42
Ядро	32/76	44	54/86	32	35/62	27	48/77	29	64/87	23
4 пара: блоковый	25/79	54	35/73	38	54/62	8	56/77	21	32/68	36
Ядро	13/77	64	42/87	45	54/76	22	57/86	29	65/89	24
5 пара: тройничный	24/68	44	31/79	48	56/78	22	57/86	29	43/88	45
Ядра	25/65	40	53/74	21	57/67	10	65/77	12	64/78	14
6 пара: отводящий	25/74	49	57/82	25	54/65	11	46/78	32	65/77	12
Ядро	24/78	54	64/88	24	58/72	14	57/79	22	46/75	29
7 пара: лицевой	32/76	44	54/79	25	45/77	32	65/79	14	75/87	12
Ядро	35/68	33	46/73	27	54/62	8	53/71	18	56/82	26
Промежуточный	37/69	32	46/78	32	64/86	22	46/78	32	24/77	53
Промежут. лицев.	54/78	24	57/86	22	65/69	4	65/75	10	65/77	12
8 пар: преддверно-улитковый	54/76	22	57/81	29	64/77	13	58/71	13	56/71	15
Ядра	45/76	31	35/74	39	64/72	8	54/78	24	62/80	18
9 пара: языкоглот.	53/75	22	56/84	28	57/72	15	54/77	23	65/76	11
Ядра	65/78	13	46/76	30	65/76	11	57/86	29	62/88	26
10 пара: блуждающий	43/79	36	37/68	31	47/65	18	57/78	21	35/76	41
ядра	44/76	32	54/73	19	65/76	11	56/75	19	64/77	13
11 пара: добавочный	54/76	22	64/78	14	57/86	29	57/79	22	54/70	16
Двойное ядро	35/78	43	75/88	13	65/77	12	64/82	18	64/70	6
Клетки С1-С6	46/68	22	65/77	12	47/56	9	28/64	36	24/72	48
12 пара: подъязычный	42/68	26	47/81	34	65/76	11	75/89	14	54/70	16
ядро	65/86	21	53/74	21	54/68	14	76/88	12	37/68	31
Средние		35		29		16		23		24

После проведения коррекции показатели скорости импульса выросли в среднем до 75%, а показатель зрительного нерва с самого низкого 12 % вырос до 57%, что является хорошим результатом.

Аналогично выросли показатели гомеостаза миелиновой оболочки, что в среднем составило 16%, и гомеостаз нервов и ядра 23%.

Также в процессе проведения исследовательской работы было установлено влияние мозга сердца на нервную систему.

Резонанс нервной системы и мозга сердца очень важен, так как сердце определяет - какие эмоции будут идти в нервную систему. Часть эмоций аннигилируется мозгом сердца, тем самым не давая нервной системе перегружаться. Энергии эмоций отличаются друг от друга. Так, негативные эмоции имеют более плотную энергию, что негативно сказывается на работе нервной системы. А эмоции радости наполняют энергией нервную систему, тем самым питают ее. В отличие от энергии радостных эмоций, отрицательные эмоции разрушают нервные волокна, и соответственно сердце, что приводит к заболеваниям. Народная мудрость всегда отражала процессы, происходящие с людьми, и не случайно есть такое выражение «не выдержало сердце».

Мозг сердца — это фильтр для эмоций, которые поступают к нам извне. Если мозг сердца не заблокирован и выполняет своё предназначение, то отрицательные плотные эмоции аннигилируются мозгом сердца, а радостные эмоции напитывают нервную систему и организм в целом. Если нет резонанса с мозгом сердца, то тогда все отрицательные эмоции проникают в нервную систему, и могут разрушить ее.

Нервная система отвечает не только за работу органов, но и за внутреннее состояние личности. Все блоки и внутренние конфликты генерируются нервной системой из отрицательных плотных энергий. Для лечения нервной системы недостаточно убрать глубинные причины, необходимо определить и блоки сконденсированного опыта, чаще негативного характера, и работать непосредственно с ними. Чаще всего эти блоки имеют определенное место в организме и проявляют себя в виде боли, спазмов, неприятных ощущений.

Выводы: Перед диагностикой и работой с нервной системой необходимо провести исследование мозга сердца. Далее определить количество блоков в теле с накопившейся плотной энергией в виде мышечных зажимов и ущемлений нервов окружающими тканями. Работа с блоками проходит через осознание человеком его ценностей, приоритетов и установок, и специальных

ментальных практик по устранению этих блоков. Определение глубинных причин с воздействиями на них космическими энергиями, устранение нарушений резонанса между нервной системой и мозгом сердца дает хорошие результаты в исцелении и оздоровлении организма в целом.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Официальный сайт Юрия Бабчика [Электронный ресурс] – URL: <http://www.sqlapp.ru/bioenergoinformacionnaya-medicina/>
2. Интернет ресурс https://www.krugosvet.ru/enc/nauka_i_tehnika/biologiya/NERVNAYA_SISTEMA.html.
3. Институт Математики Сердца [Электронный ресурс]– URL: <http://www.heartmath.org>
4. Пучко Л.Г. Радиэстетическое познание человека. Система самодиагностики, самоисцеления и самопознания человека /Л. Г. Пучко.- Москва: АНС: АСТ, 2014 – 544 с.: ил.

CHEMICAL SCIENCES

CLEANING OF SHABRAN REGION'S SOIL FROM NATURAL RADIONUCLIDES

Mammadov Khagani

Doctor chemical sciences
Head of laboratory "Radiochemistry"
of Institute of Radiation Problems
of the National Academy of Sciences of Azerbaijan

Shiraliyeva Hajar

Junior Scientist of
"Radiochemistry" laboratory of Institute
of Radiation Problems
National Academy of Sciences of Azerbaijan

Mehtiyev Elnur

Senior Assistant of "Radiochemistry"
laboratory of Institute of Radiation Problems
National Academy of Sciences of Azerbaijan

Abstract: The distributions of trace amounts of natural radionuclides in soil samples taken from Shabran region of Azerbaijan were studied. The K^{40} , Na^{22} radionuclides were identified in soil samples. The cleaning methods of soil samples contaminated with radionuclides have been studied by systematic studies. It has been determined that with methods of analytical chemistry that the degree of K^{40} extraction from soil samples is 3-8 times lower than the release of Na^{22} . The method of cleaning the soil from radionuclides by extraction with weak acidic and alkaline solutions is more effective than cleaning methods using adsorbents.

Keywords: Analysis of radionuclides, soil samples, minerals, heavy metals.

The processing of minerals by outdated technological processes and the consequent pollution of environmental objects with small amounts of xenobiotics can

cause the formation of ecological crisis zones. Therefore, there is a need for systematic measurements and studies to obtain results on the distribution of radionuclides, heavy metals and other xenobiotics in the soil of the country [1, 2]. In order to study changes in environmental objects and determine the degree of pollution of soil in the country, by the staff of the Radiochemistry laboratory of the Institute of Radiation Problems of the Azerbaijan National Academy of Sciences has taken numerous samples of soil and carried out analytical-chemical and radiometric examination in laboratory conditions.

1. Material and methods

The soil samples taken from the Shabran region were treated with distilled water, weak solutions of acid and alkali with periodic mixing and filtration. Radiometric measurements were carried out using the InSpector-1000 and Radiagem-2000 radiometers (manufactured by Canberra and equipped with alpha, beta and gamma detectors). Gamma spectrometer with HPGe detector (manufactured by “Canberra”), atomic absorption AA-6800 spectrometer (manufactured by “Shimadzu”), Expert-3L fluorescence spectrometer were used in the process of physical-chemical analysis of minerals obtained by evaporation of weakly acid and weakly alkaline extracts of soil samples [3].

2. Discussions of the results

Soil samples taken from the territory of the city of Shabran region are typical for most regions of Azerbaijan. The activity of the radionuclides detected by gamma spectroscopy in soil samples are shown in Table 1.

Table 1

Results of radiometric measurements and activity of radionuclides in soil samples taken from the Shabran region

Region (background $\mu\text{Zv} / \text{h}$; alpha rays $\text{Bq}_{\text{eq}} / \text{sm}^2$)	Isotopes, Bq / kg									
	$^{22}_{11}\text{N}$ $^{22}_{11}\text{a}$	$^{40}_{19}\text{K}$	$^{60}_{26}\text{Fe}$	$^{57}_{27}\text{C}$ $^{57}_{27}\text{O}$	$^{65}_{30}\text{Zn}$	$^{91}_{38}\text{Sr}$	$^{113}_{50}\text{Sn}$ ¹ , $^{126}_{50}\text{Sn}$ ¹	$^{152}_{63}\text{Eu}$, $^{154}_{63}\text{Eu}$	$^{226}_{88}\text{Ra}$	$^{228}_{90}\text{Th}$
Shabran (0,04; 0)	1,6	2,2	0,82	0,72	0,16	0,60	0,14; 0,30	0,34; 0,50	0,68	0,05

Extraction of 0.2 kg soil samples with acid and alkaline solutions in distilled water (0.5 M, 1.0 M, 1.4 M, 2.0 M) led to the decrease of concentrations of radionuclides in analyzed soil samples. Weak solutions of acids and alkalis were used for the separation of heavy metals from soil samples.

The values of the activity of radioisotopes K^{40} and Na^{22} measured by the method of gamma spectroscopy in soil samples weighing 200 grams, taken from the territory of the Shabran region, were 1.7 and 1.0 Bq, respectively. The values of the activity of these radioisotopes in the extracts obtained by treating soil samples with different solutions of acids and alkalis, as well as the values of the activity of these radioisotopes in the remains of soil samples after their treatment with solutions, were measured by gamma spectroscopy. A decrease in the activity value (in %) of these radioisotopes in the remains of soil samples and an increase in the activity value in extracts are shown in Tables 2-7.

Table 2

The content of the radioisotope K^{40} in extracts obtained by extraction (with solutions of nitric acid in distilled water) of soil samples taken from the territory of the Shabran region and in the remains of soil samples.

HNO ₃ content in solutions, (mol)	Content of radioisotope K^{40} , % (from the initial content (1,7 Bq = 100%) of K^{40} in soil samples weighing 200 g)			
	Soil sample	Soil extract with HNO ₃ solutions in 1 liter of water / in soil residue	Soil extract with HNO ₃ solutions in 2 liter water / in soil residue	Soil extract with HNO ₃ solutions in 3 liter water / in soil residue
-	100	-	-	-
0,5	-	1,0 / 99,0	2,2 / 97,8	3,8 / 96,2
1,0	-	2,2 / 97,8	4,5 / 95,5	6,8 / 93,2
1,4	--	4,2 / 95,8	6,7 / 93,3	9 / 91
2,0	-	7,4 / 92,6	9,0 / 91,0	11 / 89

When soil samples were treated with solutions of 0.5, 1.0, 1.4, 2.0 mol of nitric acid in 1, 2, and 3 liters of distilled water, a decrease in the value of K^{40} activity in soil from 100% to 89% and an increase in the value of K^{40} activity in extracts from 0% to 11% were observed. With such treatment of soil samples with solutions of

sodium hydroxide (caustic sodium), a decrease in the value of K^{40} activity in the soil from 100% to 87% and an increase in the value of K^{40} activity in extracts from 0% to 13% and with a similar treatment of soil samples with solutions of a mixture of nitric acid with hydrochloric acid, as well as further processing of the soil residue with a solution of sodium hydroxide (sodium hydroxide), a decrease in the value of K^{40} activity in the soil from 100% to 66% and an increase in the value of K^{40} activity in the extracts from 0% to 34% were observed.

Table 3

The content of the radioisotope K^{40} in extracts obtained by extraction (with solutions of NaOH in distilled water) of soil samples taken from the territory of the Shabran region and in the remains of soil samples.

NaOH content in solutions, (mol)	Content of radioisotope K^{40} , % (from the initial content (1,7 Bq = 100%) of K^{40} in soil samples weighing 200 g)			
	Soil sample	Soil extract with NaOH solutions in 1 liter of water / in soil residue	Soil extract with NaOH solutions in 2 liter water / in soil residue	Soil extract with NaOH solutions in 3 liter water / in soil residue
-	100	-	-	-
0,5	-	2,1 / 97,9	3,2 / 96,8	4 / 96
1,0	-	4,0 / 96,0	6,2 / 93,8	8 / 92
1,4	--	5,6 / 94,4	8,4 / 91,6	11 / 89
2,0	-	8,4 / 91,6	11,4 / 88,6	13 / 87

When soil samples were treated with solutions of 0.5, 1.0, 1.4, 2.0 mol of nitric acid in 1, 2, and 3 liters of distilled water, a decrease in the value of Na^{22} activity in soil from 100% to 45% and an increase in the value of Na^{22} activity in extracts from 0% to 55% were observed. By such treatment of soil samples with solutions of sodium hydroxide, a decrease in the value of Na^{22} activity in soil from 100% to 18% and an increase in the value of Na^{22} activity in extracts from 0% to 82% and by similar treatment of soil samples with solutions of a mixture of nitric acid with hydrochloric acid, as well as further processing of the soil residue with sodium hydroxide solution, a decrease in the value of Na^{22} activity in soil from 100% to 9%

and an increase in the value of Na²² activity in extracts from 0% to 91% were observed.

Table 4

The content of the radioisotope K⁴⁰ in extracts obtained by extraction (with solutions of HNO₃ + HCl mixtures in distilled water) soil samples taken from the territory of Shabran region and in the remains of soil samples. Soil residues treated with 3 liter solutions of a mixture of acids were re-treated with alkaline solutions.

Acid or alkaline content in solutions, (mol)			Content of radioisotope K ⁴⁰ , % (from the initial content (1,7 Bq = 100%) of K ⁴⁰ in soil samples weighing 200 g)				
			Soil sample	Soil extract with HNO ₃ + HCl mixtures solutions in 1 liter of water / in soil residue	Soil extract with HNO ₃ + HCl mixtures solutions in 1 liter of water / in soil residue	Soil extract with HNO ₃ + HCl mixtures solutions in 1 liter of water / in soil residue	Soil residues (treated with 3 liter solutions of a mixture of acids) re-treated with alkaline solutions.
HNO ₃	HCl	NaOH					
-	-	-	100	-	-	-	-
0,5	0,5	0	-	3,1 / 96,9	5,5 / 94,5	7 / 93	-
1,0	1,0	0	-	6,8 / 93,2	11,3 / 88,7	15 / 85	-
1,4	1,4	0	-	8,4 / 91,6	17,1 / 82,9	22 / 78	-
2,0	2,0	0	-	12,0 / 88,0	23,0 / 77,0	26 / 74	-
0	0	0,5	-	-	-	-	(7) +5 / 88
0	0	1,0	-	-	-	-	(15) +6 / 79
0	0	1,4	-	-	-	-	(22) +7 / 71
0	0	2,0	-	-	-	-	(26) +8 / 66

Table 5

The content of the radioisotope Na²² in extracts obtained by extraction (with solutions of nitric acid in distilled water) of soil samples taken from the territory of the Shabran region and in the remains of soil samples.

HNO ₃ content in solutions, (mol)	Content of radioisotope Na ²² , % (from the initial content (1.0 Bq = 100%) of Na ²² in soil samples weighing 200 g)			
	Soil sample	Soil extract with HNO ₃ solutions in 1 liter of water / in soil residue	Soil extract with HNO ₃ solutions in 2 liter water / in soil residue	Soil extract with HNO ₃ solutions in 3 liter water / in soil residue
-	100	-	-	-
0,5	-	7 / 93	13 / 87	19 / 81
1,0	-	14 / 86	23 / 77	34 / 66
1,4	--	18 / 82	31 / 69	48 / 52
2,0	-	27 / 73	44 / 56	55 / 45

Table 6

The content of the radioisotope Na²² in extracts obtained by extraction (with solutions of NaOH in distilled water) of soil samples taken from the territory of the Shabran region and in the remains of soil samples.

NaOH content in solutions, (mol)	Content of radioisotope Na ²² , % (from the initial content (1.0 Bq = 100%) of Na ²² in soil samples weighing 200 g)			
	Soil sample	Soil extract with NaOH solutions in 1 liter of water / in soil residue	Soil extract with NaOH solutions in 2 liter water / in soil residue	Soil extract with NaOH solutions in 3 liter water / in soil residue
-	100	-	-	-
0,5	-	18 / 82	29 / 71	35 / 65
1,0	-	44 / 56	53 / 47	58 / 42
1,4	--	57 / 43	71 / 29	74 / 26
2,0	-	72 / 28	80 / 20	82 / 18

Table 7

The content of the radioisotope Na²² in extracts obtained by extraction (with solutions of HNO₃ + HCl mixtures in distilled water) soil samples taken from the territory of Shabran region and in the remains of soil samples. Soil residues treated with 3 liter solutions of a mixture of acids were re-treated with alkaline solutions.

Acid or alkaline content in solutions, (mol)			Content of radioisotope Na ²² , % (from the initial content (1.8 Bq = 100%) of Na ²² in soil samples weighing 200 g)				
HNO ₃	HCl	NaOH	Soil sample	Soil extract with HNO ₃ + HCl mixtures solutions in 1 liter of water / in soil residue	Soil extract with HNO ₃ + HCl mixtures solutions in 1 liter of water / in soil residue	Soil extract with HNO ₃ + HCl mixtures solutions in 1 liter of water / in soil residue	Soil residues (treated with 3 liter solutions of a mixture of acids) re-treated with alkaline solutions.
-	-	-	100	-	-	-	-
0,5	0,5	0	-	25 / 75	30 / 70	33 / 67	-
1,0	1,0	0	-	48 / 52	58 / 42	67 / 33	-
1,4	1,4	0	-	69 / 31	75 / 25	80 / 20	-
2,0	2,0	0	-	78 / 22	80 / 20	85 / 15	-
0	0	0,5	-	-	-	-	(33) +4 / 63
0	0	1,0	-	-	-	-	(67) +5 / 28
0	0	1,4	-	-	-	-	(80) +5 / 15
0	0	2,0	-	-	-	-	(85) +6 / 9

Thus, cleaning the soil from radioisotopes with a mixture of nitric acid with hydrochloric acid with further processing of the rest of the soil with sodium hydroxide solutions is the most effective method of cleaning. Comparative analysis of the data presented in tables 2-7 confirms about 3-6 times low degree of K⁴⁰ emission in comparison with the degree of soil purification from Na²².

Comparative analysis of the results of these experiments with the data of previous experiments using traditional adsorbents concluded that the cleaning of soil

contaminated with radioisotopes is effective by sequentially treating it with solutions of weak acids and alkalis [4].

The method of cleaning the soil from heavy metals and radionuclides by extraction with weak acidic and alkaline solutions is more effective than cleaning methods using adsorbents.

REFERENCES

[1] A.S. Piskunov, Methods of agrochemical research / Moscow, “Kolos”, (2004).

[2] Matskevich A.V., Pronev V.V. Technologies for the rehabilitation of radioactively contaminated territories. Proceedings of the scientific conference, Sankt-Peterburq, (2017), p.226.

[3] Kh.F. Mamedov, Research of distribution of heavy metals and radioactive elements in sources of drinking water, soil and grass cover of Azerbaijan regions / Petrozavodsk, “Tsifra”, (2020).

[4] A.M.Gulamirov, Kh.F.Mammadov, H.N.Shiraliyeva, M.N.Mirzayev, G.R.Allahverdiyev, R.G.Garibov, B.F.Ahmadov, N.A.Mirzayev. The study of adsorption of uranium isotopes in anthracite and activated carbon mass for water purification. Journal of Radiation Researches. Baku, ANAS, Institute of Radiation Problems, 2018, Vol.5, No2, pp. 328-332.

КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ В БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ АНГЛОМОВНИХ ПІСЕНЬ

Ткач В. В.

Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, Україна

Сторощук Н. М.

Келя А. Д.

Чернівецький міський ліцей №3 медичного профілю, Україна

Петрусяк Т. В.

Чернівецька музична школа №1, Україна

Останнім часом, діти поступово втрачають інтерес до вивчення точних та природничих наук. Це пояснюється рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, одним із яких є недосконалість традиційного педагогічного підходу до учнів.

Одним із засобів зацікавлення учнівської аудиторії до пояснюваного матеріалу є задіяння міжпредметних зв'язків. Хімічний матеріал дозволяє підібрати міжпредметні зв'язки хімії із будь-яким предметом шкільної програми – як природничо-математичного, так і суспільно-гуманітарного та мистецького циклу, включаючи музику, що буде показано у даній роботі.

Тут подані три приклади оригінальних задач. При її підготовці автори орієнтувалися на типи та рівень складності завдань іспитів з хімії, які були задані у різні роки у школах різних штатів Бразилії. В них формулювання умови задачі здійснюється через переосмислення текстів відомих пісень з точки зору хімічних речовин або процесів, що описуються у них.

Дані задачі засновані на піснях англійською мовою.

1. Розгляньте фрагмент пісні «Chanson» (сл. та муз. Антоніу Карлоса Жобіма)

I've never been in Paris for the summer,
I've never drank a Scotch with this *bouquet*,
My life is such a mess. Let's have a Brahma,

I'm happy that you called,
I really feel *touché*.
It's been a long, a very long time
Since a Brazilian has been in Paris *com você*.

Сюжет пісні описує реальний факт з біографії автора та композитора. Коли Антоніу Карлос Жобім вперше прибув до Нью-Йорка, прикордонник завалив його запитаннями щодо того, де він був перед тим і чому він, на його думку, занадто довго був закордоном.

Нарешті, потрапивши до Нью-Йорка, він зустрівся зі своїм старим другом французького походження і вони вирішили випити бразильського пива «Brahma».

В Латинській Америці при виробництві пива використовується холодна фільтрація. Окрім цього, туди додається вдвічі більше солоду, внаслідок цього пиво стає солодшим на смак, ніж приготовлене традиційним способом.

Це пояснюється наявністю у такому пиві дисахариду мальтози (Рис. 2).

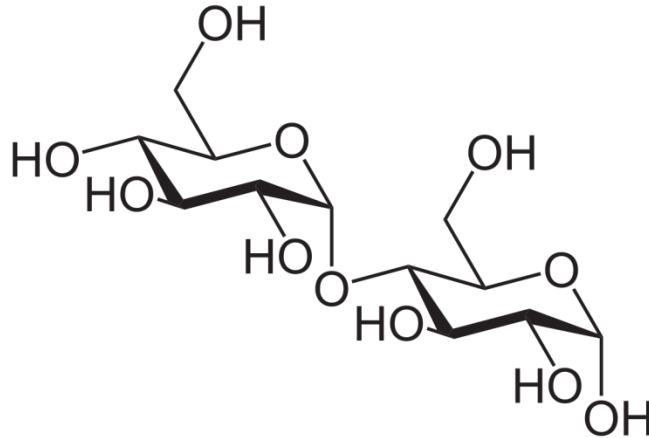

Рис. 1. Мальтоза

1.1. Покажіть схему утворення мальтози із крохмалю через декстрини, а також гідроліз мальтози до двох молекул глюкози.

1.2. Щодо мальтози, вкажіть невірне твердження:

а) Мальтоза є ізомером сахарози, однак, на відміну від останньої, містить два фрагменти глікопіранози

б) Мальтоза містить як піранозні, так і фуранозні фрагменти глюкози.

в) Мальтоза є ізомером молочного цукру, також відомого як лактоза

г) Молярна маса мальтози складає 342 г/моль

г) Мальтоза здатна утворити внутрішньомолекулярні водневі зв'язки

1.3. Певну масу мальтози піддали гідролізу. Утворену глюкозу піддали спиртовому бродінню. В результаті, коли на утворений етанол подіяли металевим натрієм, утвореного водню вистачило для того, щоби заповнити посудину в формі піраміди. В основі піраміди знаходиться прямокутний трикутник з гіпотенузою 137 см і катетом, рівним 105 см. Висота піраміди складає 96 см. Знайдіть початкову масу мальтози.

2. Розгляньте фрагмент ямайської народної пісні «The Banana Boat Song»:

Work all night on a drink of rum
Daylight come and me wan' go home
Stack banana 'til de mornin' come
Daylight come and me wan' go home

Come, mister tally man, tally me banana
Daylight come and me wan' go home
Come, mister tally man, tally me banana
Daylight come and me wan' go home

Lift six foot, seven foot, eight foot bunch
Daylight come and me wan' go home
Six foot, seven foot, eight foot bunch
Daylight come and me wan' go home

Дана пісня відноситься до робітничих. По суті це пісня робітників доку, які цілу ніч завантажували в'язки бананів на кораблі, і заповнили весь корабель. Тепер вони хочуть показати результат своєї роботи наглядачу і, нарешті, вже на сході сонця, піти додому відпочивати. Термін «бананова республіка» (англ. banana republic, ісп. república bananera) для позначення країн Латинської Америки та Карибського Басейну, в яких політична нестабільність і надто

сильна залежність від обмеженого сільськогосподарського виробництва як чи не єдиного джерела державного доходу межує із надзвичайно високою часткою бідністю населення ввів О'Генрі у 1904 році в своїй повісті «Королі і Капуста».

Що ж до самого банану, то його користь для організму пояснюється присутністю в ньому різних сполук. Однією із таких сполук є епікатехін (Рис. 3)

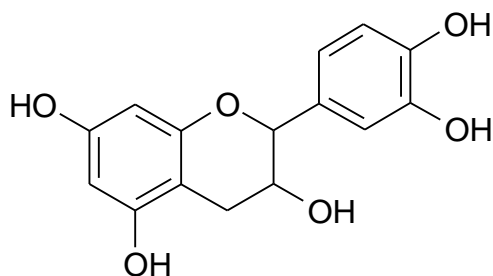

Рис. 2. Епікатехін

Епікатехін є однією із поліфенольних сполук, присутніх у банані. Як і більшість поліфенів, він є корисним для організму. Однак в разі розвитку деяких хвороб, епікатехін знижує ефективність деяких лікарських засобів, що мають гідроксінонну або амінофенольну будову.

2.1. З допомогою трьох реакцій підтвердіть для епікатехіну властивості фенолів, спиртів та ароматичних похідних.

2.2. Щодо епікатехіну, вкажіть невірне твердження:

а) епікатехін можна зарахувати до етерів триатомного фенолу під назвою флороглюцинол

б) епікатехін набагато важче вступає в електрофільне заміщення, ніж бензен, з огляду на індукційний ефект гідроксильних груп та етерного Оксигену

в) При дії 23 г металевого натрію на 58 г епікатехіну утворюється 11,2 л водню (н.у.)

г) Епікатехін містить фрагмент фенольного похідного, відомого як пірокатехін або α -гідрокінон

г) Епікатехін є заміщеним похідним бензодигідропірану

2.3. 46 г металевого натрію і 116 г епікатехіну ввели в реакцію, в результаті виділився газоподібний водень, який зібрали у посудину в формі призми. В основі призми знаходиться рівнобічна трапеція з основами 72 см і 56 см і висотою 7 см. Висота самої призми складає 1 м. Яку частину призми заповнив утворений водень?

3. Розгляньте фрагмент пісні «A Four-Leaf Clover» (муз. сл. Еммі Россум)

I'm looking over a four-leaf clover

I overlooked before.

One leaf is sunshine, the second is rain,

Third is the roses, that grow in the lane.

No need explaining, the one remaining

Is somebody I adore.

I'm looking over a four-leaf clover

I overlooked before.

За сюжетом пісні, ліричний герой шукає рідкісну чотирилисну конюшину з твердим загаданим бажанням повернути нерозділену любов. Бразильський співак та композитор Аролду Барбоза адаптував пісню португальською мовою під назвою «Trevo de Quatro Folhas».

Як відомо, конюшина зазвичай має три листочки (лат. *Trifolium*, від якого пішло ісп. *trébol* і вже згадане порт. *trevo*). Відтак, рідкісна чотирилисна конюшина вважалася символом щастя. Вважалося, що якщо її знайти і загадати бажання, то воно обов'язково здійсниться. Це було обіграно відомим казкарем Лайманом Френком Баумом в своїй книзі «Лоскотунка із країни Оз». За сюжетом книги одним із інгредієнтів чарівного зілля була шестилисна конюшина, яка росла тільки біля Смарагдового Міста і яку рвати було заборонено.

Що ж до самої конюшини, то характерний запах її квітів спричинений наявністю в їх складі флавоноїду формонетину (Рис. 6):

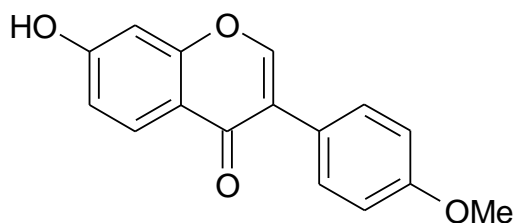

Рис. 3. Формононетин

3.1. Продемонструйте за трьома реакціями для формононетину хімічні властивості фенолів

3.2. Щодо формононетину, вкажіть вірне твердження

а) Формононетин не утворює забарвлених комплексних сполук із йоном Феруму (III)

б) Формононетин важко вступає в електрофільне заміщення, з огляду на індуктивний ефект гідрокси- та етерної групи

в) При дії металевого натрію на 67 г формононетину утворюється водень об'ємом 2,8 л (н.у)

г) Формононетин легко утворює етери взаємодіючи з відповідними спиртами

г) Естери формононетину утворюються при взаємодії його з відповідними карбоновими кислотами

3.3. Знайдіть масу формононетину, дією натрію на який можна утворити водень, достатній для того, щоб заповнити посудину в формі трикутної піраміди. В основі піраміди лежить рівносторонній трикутник зі стороною 63 см. Висота піраміди складає $64\sqrt{3}$ см.

TECHNICAL SCIENCES

UDC 629.783

ARTIFICIAL SATELLITES ELECTRIC CHARGING PLASMA NEUTRALIZATION SYSTEM MINIMIZATION

Krasnoshapka Dmitry

senior lecturer at the Department
of Computer Technology

Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine

Krasnoshapka D. V.

Oles Honchar Dnipro National University

Introductions. Artificial satellites (AS) in high orbits, and primarily geostationary satellites, are subject to electrical charging by fast electrons. In this case, the satellite as a whole, or individual parts of its surface, which are in the sun's shadow, are charged to a high negative potential relative to the surrounding space. This leads to electrical breakdowns that destroy the surface of the satellite and cause malfunctions in the onboard radio electronic equipment. Apparently, the most effective solution to this problem is to install a low-power plasma source - a plasma neutralizer (PN) on the surface of the satellite. There are different classes of plasma accelerators that can be used for this purpose [1]. As a PN, we will consider an accelerator with an external electric field - a kind of plasma accelerators with an azimuthal electron drift [2]. In addition to the PN, the plasma neutralization system (PNS) also includes a storage and supply system for the working substance, a compensator cathode and a power supply.

Aim. When the PNS operates at a given current and for a given operating time, there must be some optimal value of the discharge voltage, at which the mass of the installation will be minimal. This follows from the fact that the utilization factor of

the mass of an accelerator with an external electric field, on the basis of which the PN is created, depends on the discharge voltage U_p , namely, it increases with increasing U_p . If, for example, with a constant discharge current, the discharge voltage of the PN is increased, then the spacecraft's mass flow rate per second, but the power consumption of the PS will increase, and the mass of the power supply for the PS will increase. The opposite picture will be observed with decreasing discharge voltage. Consequently, there is such a value of the discharge voltage at which the sum of the masses of the power supply source and the working medium, and hence the entire PNS, will be the smallest. Let us determine this optimal value of the discharge voltage for the OTU with the PN based on the radial outside electric field accelerator by analogy with the determination of the optimal specific thrust and the optimal outflow velocity of the plasma accelerator.

Materials and methods. PNS weight:

$$M_y = M_x + M_{p.m.} + M_u$$

where: M_x - the mass of the OTP structure, i.e. the mass of the OTP, the storage and supply system of the working substance, the compensator cathode, etc. ;

$M_{p.m.}$ - the mass of the working substance used for the work of the PN during the operation;

M_u - mass of the power supply source PN.

The mass M_u is equal to:

$$M_u = \gamma_u P$$

where γ_u : is the specific gravity of the power supply, i.e. its mass, referred to power;

P - power consumption of PN, which is equal to:

$$P = I_p U_p,$$

Hence:

$$M_u = \gamma_u I_p U_p$$

The mass of the working substance stored on board the spacecraft:

$$M_{p.m.} = \dot{m}t$$

where: \dot{m} - mass flow rate of the working substance ;

t - the operating time of the UPN.

The mass flow rate per second of the working substance depends on the coefficient of mass utilization η_m as follows:

$$\dot{m} = \frac{I_i M}{\eta_m A e}$$

where: I_i - discharge ionic current PN;

M - molar mass of the working substance ;

η_m - PN use of mass coefficient;

A - Avogadro's number;

e - elementary electric charge.

Substitute the expression for \dot{m} into the expression for $M_{p.m.}$, we have:

$$M_{p.m.} = \frac{I_i M t}{\eta_m A e}$$

Substituting expressions for M_u and $M_{p.m.}$ for into expression for M_y we get:

$$M_y = M_x + \gamma_u I_p U_p + \frac{I_i M t}{\eta_m A e}$$

Since within the operating range the dependence of the mass utilization factor on the discharge voltage is close to linear (see Table 1), then:

$$\eta_m = a_1 U_p + a_2,$$

where: a_1 and a_2 the coefficients that are found from the experimental data.

Finally, for the mass of the UPN we have:

$$M_y = M_x + \gamma_u I_p U_p + \frac{I_p M t}{(a_1 U_p + a_2) A e},$$

here the ion current I_i is equal to the discharge current I_p , since for the PN

$$I_p \approx I_i.$$

To determine the optimal value of the discharge voltage, we find the extremum point, where the value of the UPN mass is minimal, for this we differentiate the last expression with respect to U_p and equate it to zero.

Results and discussion. As a result, for we have:

$$U_{\text{opt}} = \sqrt{\frac{Mt}{Aa_1e\gamma_u} - \frac{a_2}{a_1}}$$

Coefficients a_1 and a_2 , found by the method of averages using the experimental data of dependence η_m on U_p , presented in Table 1, are equal to: $a_1 = 1,45 \cdot 10^{-6}$ and $a_2 = -5,06 \cdot 10^{-4}$.

Table 1. Dependence of the mass utilization factor on the UVP-30R discharge voltage.

Discharge voltage U_p , V	Mass utilization factor η_m , %
800	0,14
1000	0,19
1250	0,21
1500	0,23
1750	0,26

The optimal value of the discharge voltage of the PN found for example in the case that the PN is created on the basis of UVP-30R, works on the working substance

N_2 for 30 days, with the specific gravity of the power supply $\gamma_u = 160 \frac{\kappa\epsilon}{\kappa Bm}$, is equal to $U_{\text{opt}} = 1620$ V.

Conclusions. The obtained optimal value of the discharge voltage does not go beyond the operating range of UVP-30R (800-2000 V). Further studies can be performed with working substances such as xenon and krypton, which give better results.

REFERENCES

1. Dan M. Goebel, Ira Katz Fundamental of Electric Propulsion Ion and Hall Thrusters. - John Wiley & Sons, Inc. - 2008. - 509 pp.
2. A.M. Kapulkin, V.G. Viktorov, D.V. Krasnoshapka, V.F. Prisnyakov, Plasma Neutralizers of High Orbital Spacecrafts Based on Outside Electric Field Accelerators // 44-th Congr. of the Intern. Astronautical Federation, Oct. 16-22, 1993. - IAF-93-1.4.236.-4 p.

SELF-CLEANING DUST FILTER

Kuznetsov Sergey

Ph.D. assistant professor

Pobedria Kristina

Student

Mishenko Olena

Ph.D. assistant professor

Venger Olena

Ph.D. assistant professor

Kherson National Technical University

Kherson, Ukraine

Annotation. In production halls, air dust content often exceeds the maximum permissible concentration. We have developed and tested a mechanical self-cleaning filter that captures fine dust from the air using a rotating disc.

The paper presents the results of studies of the operation of a mechanical self-cleaning filter.

Key words: self-cleaning filter, air cleaning from dust.

It is known that a long stay of a person in a dusty environment causes occupational lung diseases. People's health, labor productivity, and the quality of products depend on the level of dustiness in industrial premises. Therefore, cleaning the air from dust at enterprises is a paramount and important task [1].

Currently, various systems for dust collection from the air are used in production workshops. One of these systems is pneumatic dust extraction, transporting it through pipelines with subsequent separation. Such systems do not always work efficiently. Therefore, the concentration of dust in the working area of industrial premises often exceeds the maximum permissible standards.

The aim of the research was to develop and test a mechanical self-cleaning filter for capturing fine dust from the air. The task included the manufacture and testing of a prototype of a mechanical self-cleaning filter.

Research on cleaning ventilation air from dust was carried out in a laboratory setup [2]. Dust particles are trapped on the surface of the filter, forming a filter layer. As the dusty air passes through the filter, the thickness of the filter layer increases. In this case, the aerodynamic resistance of the apparatus increases, and the productivity decreases. There comes a moment when the resistance of the filter increases so much that air movement practically stops. The dust layer on the filter surface plays a double role. On the one hand, it is a filter element, which increases the degree of gas purification, and on the other hand, it increases the filter resistance and reduces the fan performance. Therefore, the best option would be the permanent presence of a layer of fibrous dust of a certain thickness on the disk.

The experimental technique consisted in passing dusty air through a filter for a certain time. The captured dust layer was removed from the filter element and weighed on an analytical balance. Knowing the amount of the passed dusty gas and the concentration of dust in it, as well as the amount of dust removed from the filtering element, the efficiency of the apparatus was determined (weight method) [3].

The thickness of the filter layer depends on the duration of the filter operation. However, the relationship is not straightforward. Table 1 shows the change in the thickness of the dust layer on the filter disc, depending on the operating time of the filter.

Table 1

Influence of the operating time of the installation on the thickness of the filter layer

Installation operating time, h	1	2	3	4	5	6	7	8
Filter layer thickness, mm	1	1.75	2.4	2.9	3.3	3.6	3.8	4.0

The increase in the thickness of the filter layer is not the same over time. So for the first hour it was 1 mm; for the second 0.75; for the third - 0.65; fourth - 0.5, etc. A decrease in the increase in dust thickness is associated with a decrease in the throughput of the filter due to an increase in its resistance.

The filter resistance increases over time. If the filter without a layer of fibrous dust had a resistance of 80 mm of water column, then after an hour of its operation

the resistance increased by one and a half times and amounted to 120 mm of water column, and after 8 hours of filter operation it increased to 160 mm of water column, i.e. became 2 times more than the original. This leads to a decrease in the throughput of the filter.

During the experiments, the velocity of the air leaving the filter was measured. Knowing the air velocity and channel diameter, the filter performance was determined. The measurements were carried out at different thicknesses of the filtering layer (Table 2).

Table 2

Effect of filter resistance on filter performance

Filter operation time, h	0	1	2	3	4
Filter layer thickness, mm	0	1	1,75	2,5	2,9
Filter resistance, mm of water column	80	120	125	130	135
Average air speed, m/s	4,8	2,2	2,1	1,9	1,85
Installation capacity, m ³ /h	100	450	400	380	350

With an increase in resistance, the filter's performance drops sharply, especially after the first hour of operation. Without a layer of dust on the filter, its resistance was 80 mm of water column, which corresponded to an average air speed of 4.8 m/s and a productivity of 1000 m³/h. An hour later, when a 1 mm layer of dust was formed on the filter, and its resistance increased to 120 mm of water column, the air velocity decreased from 4.8 to 2.2 m/s, and the capacity to 450 m³/h.

After 4 hours of operation, the thickness of the dust layer on the filter was 2.9 mm, which increased the resistance of the filter to 135 mm of water column, the average air speed decreased to 1.85 m / s, and the capacity to 350 m³/h. Almost three times. From this it can be concluded that a dust layer greater than 1 mm must not be allowed to form on the filter. And for this it is necessary to regenerate the filter once an hour.

Conclusions

1. The proposed design of the self-cleaning filter contributes to the creation of a stable aerodynamic regime of the dedusting system.
2. The device allows to reduce dust content by 9 - 10 times.
3. At a stable aerodynamic regime, the degree of air purification from dust is 90%.
4. The dust collector can be used to remove fine dust from the air.

REFERENCES

1. Дыхание // Малая медицинская энциклопедия. – Т. 2. – С. 146.
2. Тимонин А. С. Инженерно-экологический справочник: в 3 т., т. 1 / А.С. Тимонин – Калуга: Изд-во Н. Бочкаревой, 2003. – 917 с.
3. Левченко, О.Г. Методи нейтралізації токсичних речовин у зварювальному виробництві / О.Г. Левченко, С.А. Грищенко, І.М. Ковтун // Вісник Національного науково-дослідного інституту охорони праці. – 2003. – Вип. 6. – С. 19-23.

**РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДСИСТЕМИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ДІАГНОСТИКИ
ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ЕКОЛОГІЧНИХ БУДІВЕЛЬ**

Горбатюк Євгеній Володимирович
доцент, кандидат технічних наук
Стельмачонок Олександр Павлович
Гриневич Дмитро Ігорович
Тугай Максим Володимирович
студенти
Київський національний університет
будівництва та архітектури
Київ, Україна

Анотація: Матеріали статті присвячені застосуванню засобів розробки спеціального програмного забезпечення інтелектуальної інформаційної технології в рамках автоматизації програмного забезпечення, яке реалізує розроблені моделі різного ступеня адекватності, що відображає функціонування реального об'єкта, а також програмного забезпечення загального призначення, призначеного для вирішення типових завдань обробки інформації діагностики технічного стану екологічних будівель.

Ключові слова: програмне забезпечення, інтелектуальна інформаційна технологія, технічний стан, будівля.

Обґрунтування вибору програмних засобів

Основні фактори, які впливають на вибір програмних засобів:

- можливість застосування спеціалізованих програм у використовуваних підприємством програмно-апаратних середовищах;
- склад допоміжного програмного забезпечення, необхідного для функціонування спеціалізованих програм;

- функціональні можливості, ступінь автоматизації та повнота розв'язання найбільш складних і важливих для підприємства задач обліку;
- склад адаптивних властивостей, можливості налагодження програми на специфіку ведення обліку в організації;
- надійність і перспективність фірми-розробника, наявність регіональних філій, дилерської мережі та можливості фірмової підтримки користувачів;
- засоби захисту даних від несанкціонованого доступу, а також засоби відновлення при збоях у роботі комп'ютерної системи або в результаті помилок при експлуатації;
- якість, повнота і зручність використання документації, наявність додаткових матеріалів із застосування програмних засобів тощо.

При виборі засобів програмування необхідно ґрунтуватися на цілях, які повинні бути досягнуті по завершенні проекту автоматизації, які зазвичай виражаються в ефекті, одержуваному за рахунок підвищення керованості компанії, зниження втрат і непродуктивних витрат, збільшення прибутку, підвищення ефективності системи управління та бізнесу в цілому.

Засоби розробки програмного забезпечення – спеціальне розроблене в рамках автоматизації програмне забезпечення, що реалізують розроблені моделі різного ступеня адекватності, що відображають функціонування реального об'єкта; а також програмне забезпечення загального призначення, призначене для вирішення типових завдань обробки інформації.

Вимоги, яким має задовольняти проєктований програмний засіб:

- надійність, при експлуатації ІС важлива її безперебійна робота;
- ефективність, так як на основі вихідних даних ІС приймаються управлінські рішення;
- зрозумілість користувачу;
- захист інформації;
- модифікованості;
- мобільність;

- масштабованість;
- мінімізація витрат на супровід та підтримку.

Інструментальний програмний засіб вибирається на основі обраної та обгрунтованої методології та стратегії автоматизації задачі.

В даний час широко використовуються мови програмування високого рівня, такі як: Delphi, C + +, Pascal, а також СУБД на основі мов SQL, QBE. Вибір мови програмування повинен бути заснований на виборі типу використовуваної бази даних (СКБД).

СУБД дозволяє задати типи даних і способи їх зберігання. Також можна визначити умови, які СУБД буде використовувати для забезпечення правильності введення даних. Можна задати відносини між сукупностями даних (таблиці) і покласти на СУБД забезпечення сумісності і цілісності даних.

Діаграма основних класів та модулів системи

Діаграмою класів називають діаграму, на якій показано множину класів, інтерфейсів та відношень між ними.

Представимо нашу систему у вигляді діаграми класів (рис. 1). Основним будемо вважати клас “представлення розрахунків”, адже саме він є основною складовою системи оцінки стану будівель. В даному класі описані всі необхідні вхідні параметри конструктивних елементів, а також функції за допомогою яких реалізовані розрахунки, завдяки чому визначається категорія стану будівлі в цілому. Виділимо наступні класи, що представлені в нашій системі.

На діаграмі слід показати ці класи, з'єднані між собою зв'язками, та описані, так як вони не існують самі по собі. Будь-який клас функціонує сумісно з іншими, реалізуючи семантику, що виходить за межі кожного окремого елемента.

З точки зору об'єктного аналізу діаграма класів просто та конкретно показує всі залежності між частинами системи та саму структуру кожного з класів. Діаграма класів має деякі переваги над іншими, а саме:

- загострює увагу тільки на одному аспекті статичного вигляду системи з точки зору проектування;

- показує деталі, що відповідають потрібному рівню абстракції, пропускаючи ті, без яких можна обійтись.

На рис. 1 представимо діаграму класів даної системи.

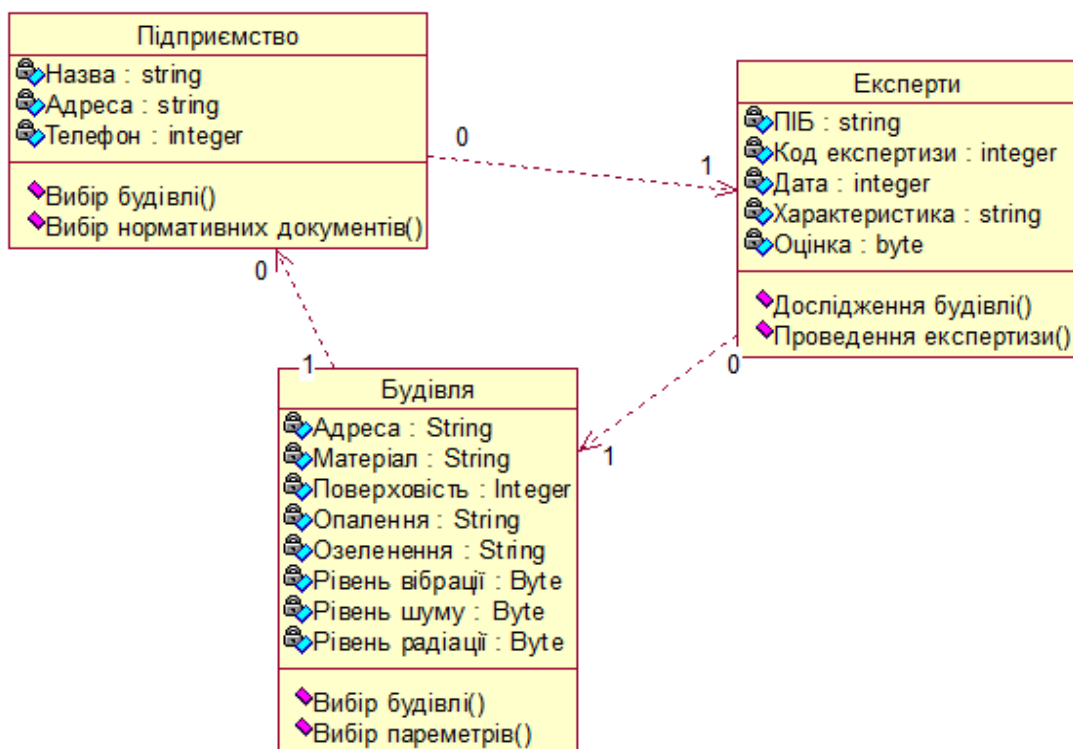

Рис. 1. Діаграма класів системи

Опис програмних модулів наведено в табл.1.

Таблиця 1

Опис програмних модулів

№ п/п	Ідентифікатор модуля	Функції
1.	Unit1 (Form1)	Відкриття форми головного меню
2.	Unit2 (Form2)	Відкриття форми для введення параметрів.
3.	Unit3 (Form3)	Відкриття форми для перегляду нормативно-довідникової інформації.
4.	Unit4 (Form4)	Відкриття форми для розрахунку стану будівлі.

На рис. 2 показана діаграма компонентів при проведенні експертизи екологічних будівель.

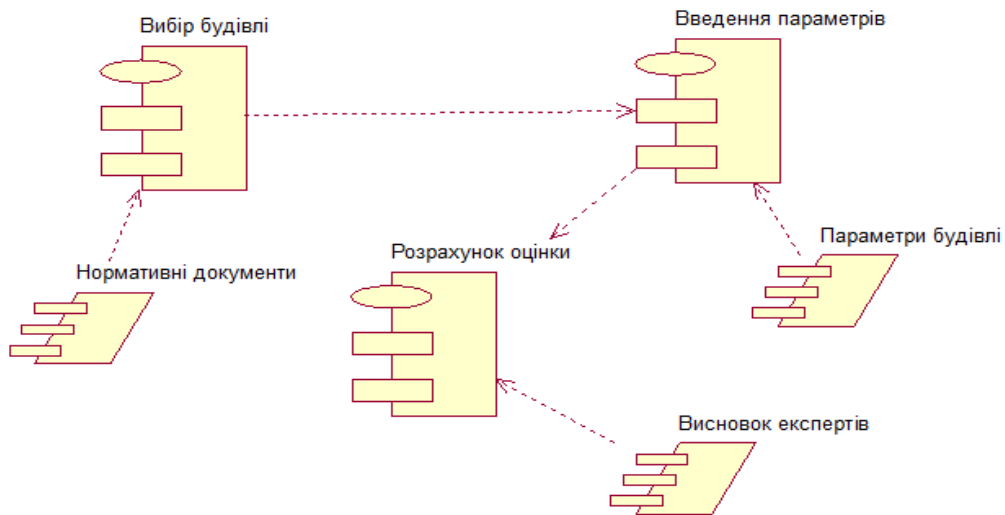

Рис. 2. Діаграма компонентів при проведенні експертизи екологічних будівель

Тестовий приклад роботи програми

При розробці структури інтерфейсу була передбачена можливість роботи з вхідною інформацією, формування вихідної інформації, коректування даних, що вводяться, перегляд введеної інформації, ведення файлів нормативно-довідкової інформації.

Інтерфейс усіх екранних форм уніфікований, і робота з однією екранною формою схожа з роботою інших екранних форм, що забезпечує комфортну роботу користувача.

На рис. 3 показано діаграму послідовності дій даної системи.

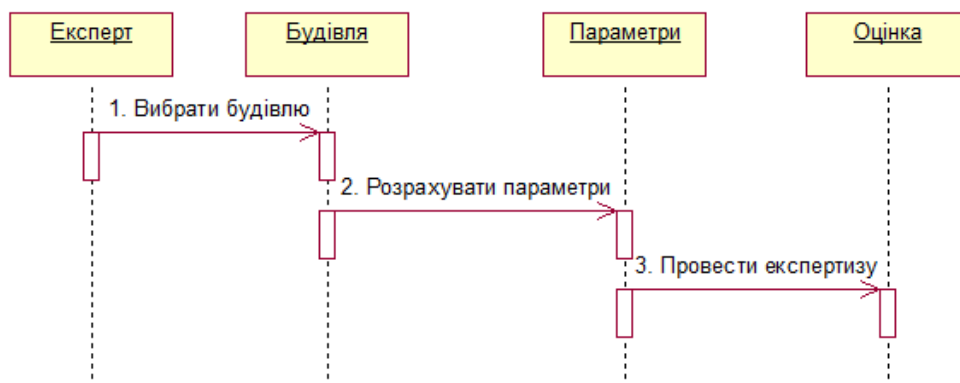

Рис. 3. Діаграма послідовності дій при проведенні експертизи будівель

На рис. 4 представлений інтерфейс програми.

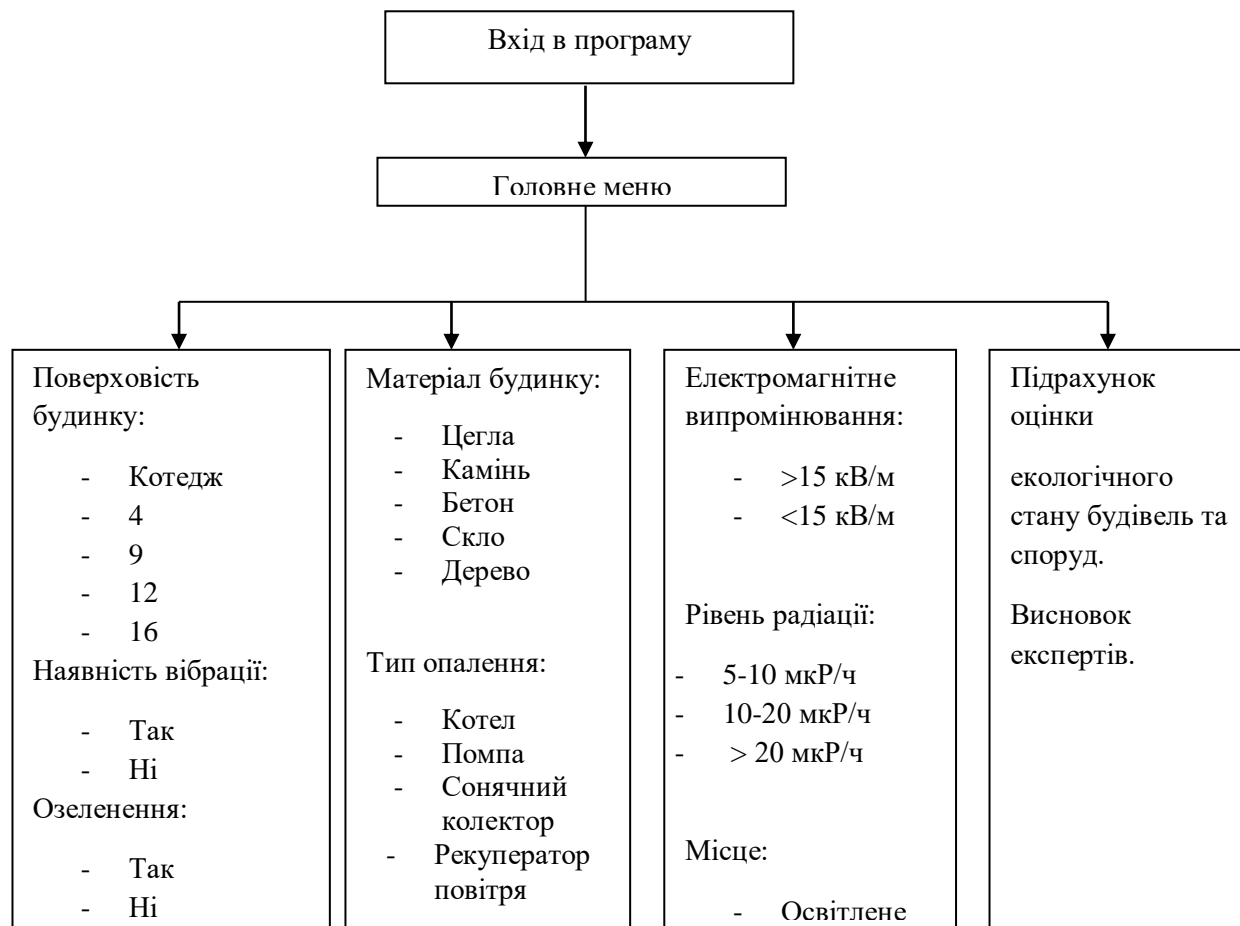

Рис. 4. Інтерфейс програми

На рис. 5 зображено головне меню програми яка розраховує оцінку екологічних будівель.

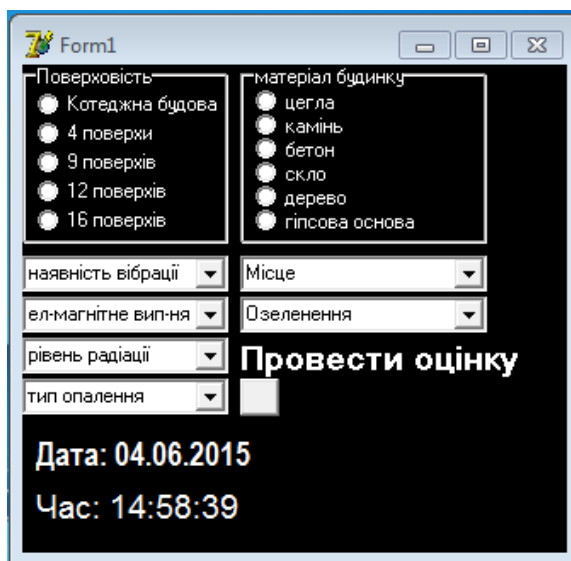

Рис. 5. Головне меню програми

На рис. 6 зображено приклад розрахунку екологічної будівлі.

Рис. 6. Приклад розрахунку екологічної будівлі

Рішення експертів базується на оцінюванні безлічі факторів, це мінімальні параметри які необхідно задати для розрахунку, до них входять:

матеріал будівлі. До безпечних матеріалів можна віднести найбільш традиційні, вироблювані на природній основі: цегла, камінь, бетон, обробні матеріали на основі гіпсу, дерево, скло. Небезпечнішими будівельними матеріалами з точки зору екології є матеріали з високою кількістю полімерів в складі: різного роду пластики, лінолеум, покрівельні матеріали, а чемпіони по шкідливості, лаки, фарби і матеріали на основі фенолів і формальдегідів:

- поверховість будинку;
- орієнтація будинку за сторонами світу;
- освітленість або затінення місця;
- захищеність будівлі зеленими насадженнями;
- термоізоляція зовнішніх стін;
- щільність будівельної оболонки;

- тип опалення (у пасивних будівлях річні витрати на опалення становлять всього 15 кВт*год/м²*рік. Джерелом тепла у пасивних будівлях можуть бути зведені системи, що одночасно використовують конденсаційні котли, теплову помпу, сонячні колектори, а також рекуператор повітря. Сучасніші будівлі використовують 120-160 кВт*год/м²*рік, тобто 8-10-разів більше порівняно з пасивними будинками);

- стан і вид вентиляції (природна, механічна, змішана);
- наявність шуму та характер його походження (гранично допустимі норми – 70дБ вдень і 60дБ вночі. Але на вулиці з інтенсивним рухом транспорту 90 дБ.);
- наявність вібрації;
- електромагнітного випромінювання (норма – 15 кВ/м);
- радіації (гранично допустимий рівень радіації складає для України 10-20 мкР/ч.).

Після вводу даних програма розраховує оцінку і висновок стану будівлі.

На рис. 7 зображено висновок по стану екологічної будівлі.

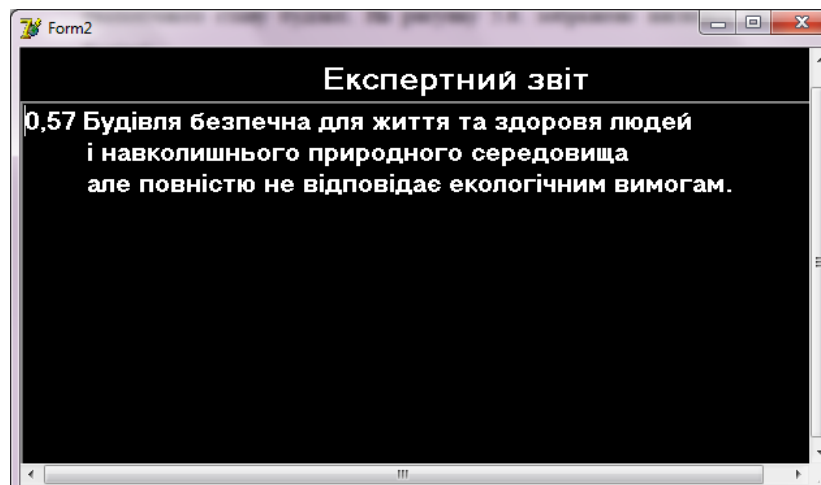

Рис. 7. Оцінка стану екологічної будівлі

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Інтелектуальна інформаційна технологія діагностики технічного стану будівель: монографія /В.М. Міхайленко, О.О. Терентьєв, М.І. Цюцюра // – К: ЦП «Компринт», 2015. – С. 162.
2. Моделі і методи системи діагностики технічного стану будівель: монографія /А.О. Білощицький, П.Є. Григоровський, О.О. Терентьєв // – К: ЦП «Компринт», 2015. – С. 232.
3. Терентьєв О.О. Моделі визначення фізичного зношення конструктивних елементів будівлі для задач діагностики технічного стану /

Баліна О.І., Шабала Є.Є.// – К.: Управління розвитком складних систем, збірник наукових праць, випуск 26/2016, КНУБА, 2016. – С. 153-157.

4. Терентьєв О.О. Побудова діагностичних моделей основних конструкцій будівель /Шабала Є.Є., Баліна О.І., Доля О.В.// – К.: Управління розвитком складних систем, збірник наукових праць, випуск 28/2016, КНУБА, 2016. – С. 155-159.

5. Михайленко В.М. Аналіз сучасних інформаційних методів системи діагностики технічного стану будівель /Терентьєв О.О., Шабала Є.Є.// – К.: Управління розвитком складних систем, збірник наукових праць, випуск 29/2017, КНУБА, 2017. – С. 136-143.

6. Інтегровані моделі і методи автоматизованої системи діагностики технічного стану об'єктів будівництва: монографія /В.М. Михайленко, П.Є. Григоровський, І.В. Русан, О.О. Терентьєв // – К: ЦП «Компринт», 2017. – С. 229.

7. Моделі, методи та інформаційна технологія діагностики технічного стану будівельних конструкцій і споруд: монографія /В.М. Михайленко, О.О. Терентьєв, Є.Є. Шабала, К.І. Київська, Є.В. Горбатюк // – К: ЦП «Компринт», 2017. – С. 161.

9. Інтегровані моделі, які забезпечують прогнозування надійності прийняття рішень для задачі системи діагностики технічного стану будівель /Терентьєв О.О., Шабала Є.Є., Саченко І.А.// – К.: Управління розвитком складних систем, збірник наукових праць, випуск 32/2017, КНУБА, 2017. С. 76-80.

10. Моделі та методи інформаційної системи діагностики технічного стану об'єктів будівництва: підручник /В.М. Михайленко, І.В. Русан, П.Є. Григоровський, О.О. Терентьєв, А.Т. Свідерський, Є.В. Горбатюк. – К.: Компринт, 2018. – 325 с.:іл.

11. Olexander Terentyev The Method of Direct Grading and the Generalized Method of Assessment of Buildings Technical Condition /Mykola Tsiutsiura// –

International Journal of Science and Research (IJSR), Volume 4 Issue 7, July 2015. – P. 827-829.

12. Olexander Terentyev The Method of Prediction of Deformations of Buildings and Failure Analysis the Examination of Technical Condition of Buildings /Malyna Bohdan// – International Journal of Science and Research (IJSR), Volume 4 Issue 8, August 2015. – P. 280-282.

13. Olexander Terentyev Methodology a comprehensive survey and assessment of technical condition of staircases – Scientific Journal «ScienceRise», Volume 8/2(13), August 2015. – P. 41-46.

14. Svitlana Tsiutsiura The Method of Assessing Risk Management at Various Stages of the Life Cycle for the Problem of Diagnostics of Technical Condition of Buildings /Olexander Terentyev// – International Journal of Science and Research (IJSR), Volume 4 Issue 9, September 2015. – P. 588-590.

15. Olexander Terentyev Mathematical model of the system of decision support for problem diagnostics of technical condition of building constructions – Scientific Journal «ScienceRise» №9/2(14), September 2015. – P. 35-40.

16. Olexander Terentyev Development of models and methods for determining the physical deterioration of items for the task of diagnostics of technical condition of buildings and structures /Olexander Poltorak// – Scientific Journal «ScienceRise» №8/2(25), August 2016. – P. 14-19.

17. Olexander Terentyev Risk assessment of delayed damage diagnostics of technical condition of building structures /Olexander Poltorak// – Scientific Journal «ScienceRise» №2(31), February 2017. – P. 42-45.

АНАЛІЗ ЗАСОБІВ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТЯГОВИХ ЗАЛІЗНИЧНИХ ЕЛЕКТРОПРИВОДІВ

Козакевич Ігор Аркадійович

к.т.н., доцент

Ігнат'єв Олег Юрійович

здобувач вищої освіти

Криворізький національний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. Енергозбереження у залізничному транспорті є важливим фактором функціонування економіки більшості країн. Це зумовлено постійним зростанням екологічних проблем, а також зростаючою невизначеністю щодо наявності та вартості рідкого пального. Тривалий термін експлуатації залізничного обладнання означає, що рішення, які приймаються в області тягових систем, можуть мати тривалі наслідки протягом п'ятидесяти років. У даній роботі розглядаються основи кінематики залізничних транспортних засобів, а потім здійснюється аналіз ряду відомих та впроваджених стратегій енергозбереження. До їх числа входять рекуперація, використання накопичувачів енергії, управління поїздами, оптимізація та операційні заходи.

Мета роботи. Пошук шляхів реалізації енергозбереження тягових залізничних електроприводів.

Матеріали дослідження. Здатність залізничних систем перевозити велику кількість пасажирів як в міських, так і в сільських умовах, означає, що вони є невід'ємною частиною сучасних високоефективних транспортних систем. Незважаючи на те, що вони є доступними транспортними системами, експлуатаційні витрати є значними, що стимулює до зниження витрат на оплату електричної енергії, які, хоча і є значними, проте є відносно контрольованими порівняно з іншими складовими витрат. Добре відомо, що протягом останніх років спостерігається значна мінливість цін на енергію, що змушує залізничних операторів детально зосередитися на управлінні своїми системами для

зменшення впливу зовнішніх енергетичних факторів. Окрім боротьби з невизначеністю на енергетичному ринку, залізничні компанії також керуються своїми зобов'язаннями щодо корпоративної та соціальної відповідальності, які часто мають на меті покращення використання енергії. Ця вимога доповнюється очікуваннями пасажирів та клієнтів, які також зацікавлені у якісному обслуговуванні на залізничному транспорті.

Ці фактори впливають на залізничні компанії при дослідженні нових технологій та впровадженні нових енергозберігаючих заходів. При цьому важливою умовою є те, що їх реалізація не повинна впливати на продуктивність та ємність залізничного транспорту. Залізничний транспорт, як вид, є, можливо, унікальним за своєю здатністю збирати енергію з нерухокої інфраструктури. Це дозволяє йому бути надзвичайно ефективним та з мінімальними загальними втратами між генеруючими можливостями та пантографом. При використанні сучасного рухомого складу існує можливість повернути електричну енергію у живлячу мережу під час рекуперативного гальмування. Отже, необхідність більш дбайливого ставлення для екології та розвиток відновлювальних джерел енергії створюють прекрасні передумови для подальшого розвитку залізничного транспорту.

Рух будь-якого залізничного транспортного засобу можна описати за допомогою стандартних ньютонівських рівнянь руху. Загальне рівняння руху поїзда, відоме як рівняння Ломоносова, може бути записане наступним чином:

$$m(1 + \xi) \frac{d^2x(t)}{dt} = F_t - \left(A + B \frac{dx(t)}{dt} + C \left(\frac{dx(t)}{dt} \right)^2 \right) - mg \sin \alpha,$$

де m – маса поїзда;

ξ – поворотний припуск;

$x(t)$ – положення транспортного засобу;

F_t – тягове зусилля, що прикладене до коліс;

A, B, C – константи рівняння Девіса (часто є функціями інших величин транспортного засобу);

g – прискорення вільного падіння;

α – нахил рейкового полотна по відношенню до лінії горизонту.

Опір вигину вважається незначним. Робота, що виконується колесами, можна обчислити, інтегруючи силу на відстані, що була подолана. Робота має додатне значення під час розгону та негативне під час гальмування.

Тягове зусилля, що забезпечує рух транспортного засобу, залежить від конкретної топології тягової системи та варіюється в залежності від типу тягового двигуна. Але є деякі спільні риси, які дозволяють отримати загальну криву тягового зусилля, що є репрезентативною для більшості тягових систем. Загальною вимогою є прикладення значного, якщо не максимального, тягового зусилля при нерухомому стані. Це є необхідним, оскільки механічна система має велике інерційне навантаження. Зазвичай це тягове зусилля залишається незмінним або зменшується поступово, поки транспортний засіб не досягне максимальної потужності. Транспортний засіб, як правило, може підтримувати свою максимальну потужність у певному діапазоні швидкостей, доки не будуть досягнуті межі для двигуна та інших приводних компонентів, а в подальшому потужність, що передається на колеса, не почне зменшуватися. Тягове зусилля залишається постійним до базової швидкості, а при зростанні швидкості понад базову тягове зусилля зменшується для забезпечення постійної потужності.

Для того, щоб проілюструвати, як потужність, тягове зусилля та енергія змінюються під час руху, було проведене просте моделювання транспортного засобу. Використовувалася коротка ділянка руху між двома станціями з постійним обмеженням лінійної швидкості. Спочатку транспортний засіб має досить постійне прискорення, а потім транспортний засіб потрапляє в область постійної потужності, в якій прискорення зменшується приблизно обернено пропорційно до швидкості. У фазі гальмування застосовується постійна потужність, якщо швидкість перевищує базову, та постійний момент, якщо швидкість є меншою за базову.

З отриманих результатів моделювання видно, що нахил кривої виконаної роботи по подоланню сил опору квадратично пов'язаний з величиною швидкості і пояснюється аеродинамічною складовою опору у рівнянні Девіса.

Хоча рекуперативне гальмування є важливим для забезпечення показників енергоефективності на діаграмах руху, де частка кінетичної енергії до роботи, що виконується протягом усієї подорожі, є великою, для довших діаграм руху, що включають тривалий рух з постійною швидкістю, аеродинамічний опір стає найважливішим фактором, що впливає на енергоефективність системи. Саме через це міжміські та швидкісні поїзди використовують конструкції, що зменшують аеродинамічний опір.

Більшість тягових систем, що використовують в залізничному транспорті, в певні моменти часу використовують електричний двигун для передачі потужності на колеса. У даній роботі розглядаються лише електромеханічні тягові системи, в той час як дизельні, гідравлічні та інші виключаються із аналізу. Тягова система складається з тягового перетворювача та двигуна.

Електричні двигуни поділяються на двигуни постійного та змінного струму, а в межах кожного їх виду існує широкий ряд різноманітних типів. Наприклад, двигуни постійного струму можуть бути з послідовним збудженням, у яких струм обмотки якоря проходить через обмотку збудження, а можуть мати паралельне або незалежне збудження. У разі машин змінного струму, то вони можуть бути асинхронними або синхронними. Кожен тип двигуна може створювати тягову характеристику, але двигун повинен отримувати живлення від перетворювача відповідної системи.

Роль системи перетворювача полягає у забезпеченні напруги живлення, що підходить для двигунів. Існує чотири загальні конфігурації:

1. Живлення від контактної мережі постійного струму та створення модульованої постійної напруги для живлення двигуна постійного струму.

2. Живлення від контактної мережі постійного струму та створення змінної напруги з регульованою напругою та частотою для живлення двигуна змінного струму.

3. Живлення від контактної мережі змінного струму та випрямляч для забезпечення необхідної модульованої постійної напруги для двигуна постійного струму.

4. Живлення від контактної мережі змінного струму та створення через проміжну ланку постійного струму змінної напруги з регульованою напругою та частотою для живлення двигуна змінного струму.

Обладнання повинне мати достатньо високі показники надійності та відмовостійкості для ефективного функціонування у залізничному транспорті.

Розглянемо спрощену структуру тягової електромеханічної системи з двигунами постійного струму з послідовним збудженням. У цій схемі двигуни спочатку включені послідовно, а потім переключаються у паралельну схему шляхом відповідних комутацій. Незважаючи на те, що дана система не є сучасною, вона все ще використовується у BR класу 507 та 508, що використовуються у залізничній мережі Merseyrail Network, що обслуговує Ліверпуль і його агломерацію Мерсисайд (Великобританія).

Отже, сучасна тягова система, що приводиться в дію за допомогою силового напівпровідникового перетворювача, може забезпечити відповідне загальне тягове зусилля, що забезпечить високу ефективність перетворення енергії. Використання силової електроніки також означає, що електропривод може безшовно переходити з рушійного режиму до режиму гальмування з використанням простих керуючих входів. Можливості рекуперації означають, що кінетична енергія транспортного засобу може бути накопичена на використана повторно або використана іншим транспортним засобом, що знаходиться у тій же електричній секції або у випадку змінного струму повернена назад до живлячої електромережі. В технічній літературі є численна інформація про методи, які можна використовувати для зменшення енергоспоживання залізничних транспортних засобів.

Основні технологічні напрямки, на які зазвичай спрямовано ці дослідження, включають:

- використання рекуперації та вибігу;
- впровадження пристроїв накопичення енергії;
- використання складного управління поїздами та управління нетяговими навантаженнями.

Використання тягових двигунів у фазі гальмування поїздки є дуже поширеним явищем. Якщо повна здатність до рекуперації відсутня, хорошою практикою є використання двигунів для гальмування та скидання регенованої енергії в гальмівні резистори. Це зменшує знос механічної гальмівної системи. Для поїздів, які накопичують струм від електричної мережі, здійснюється зберігання електричної енергії, перш ніж надсилати її назад до мережі.

Потенціал рекуперації залізничного транспорту принципово пов'язаний з робочим циклом транспортних засобів. Якщо робочий цикл характеризується періодом розгону, руху на постійній швидкості та гальмування та час, проведений на кожному з вказаних періодів є подібним, рекуперація зазвичай може забезпечити вигоду від 10-30%, що підтверджується існуючими зразками метрополітенів. Для аналогічних робочих циклів з тривалою фазою руху на постійній швидкості частка енергії, яку можна відновити, зменшується, прикладом є високошвидкісні лінії, які мають довгі ділянки руху на максимальних швидкостях. В даний час загальноприйнятим для поїздів, що отримують живлення від контактних мереж змінного струму є використання активних ШІМ-випрямлячів, які підключаються до вторинної сторони низької напруги головного трансформатора. Дана схема може споживати енергію з контактної мережі з коефіцієнтом потужності, що є близьким до одиниці, а також повертати якісну енергію до цієї контактної мережі під час рекуперативного гальмування. Таким чином, загальні характеристики тягової системи стають чотирьохквadrантними.

Висновки. Отже, сучасна тягова система, що приводиться в дію за допомогою силового напівпровідникового перетворювача, може забезпечити відповідне загальне тягове зусилля, що забезпечить високу ефективність перетворення енергії. Використання силової електроніки також означає, що електропривод може безшовно переходити з рушійного режиму до режиму гальмування з використанням простих керуючих входів. Можливості рекуперації означають, що кінетична енергія транспортного засобу може бути накопичена на використана повторно або використана іншим транспортним

засобом, що знаходиться у тій же електричній секції або у випадку змінного струму повернена назад до живлячої електромережі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доманський І. В. Системний аналіз зовнішнього електропостачання тягових підстанцій залізниць [Електронний ресурс] / І. В. Доманський // Електротехніка і електромеханіка. - 2013. - № 3. - С. 54-63. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/elem_2013_3_12

2. Воронко І. О. Диференціально - ігрова модель надійності мікропроцесорних систем моніторингу тягових електричних мереж залізниць [Електронний ресурс] / І. О. Воронко // Інформаційно-керуючі системи на залізничному транспорті. - 2013. - № 5. - С. 8-15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ikszt_2013_5_3

3. Стасюк О. І. Методи комп'ютерної інтелектуалізації режимів функціонування тягових мереж залізниць [Електронний ресурс] / О. І. Стасюк, Л. Л. Гончарова, В. Ф. Максимчук, Г. М. Голуб // Інформаційно-керуючі системи на залізничному транспорті. - 2013. - № 5. - С. 29-35. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ikszt_2013_5_6

4. Кулагін Д. О. Стан та тенденції розробки тягових передач дизельного рухомого складу залізниць [Електронний ресурс] / Д. О. Кулагін // Нові матеріали і технології в металургії та машинобудуванні. - 2013. - № 1. - С. 132-135. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nmt_2013_1_32

5. Матусевич О. О. Методологічні концепції удосконалення системи керування тягового електропостачання залізниць [Електронний ресурс] / О. О. Матусевич // Електрифікація транспорту. - 2011. - № 1. - С. 50-52. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eltr_2011_1_13

6. Бондаренко Ю. С. Можливість реалізації активної фільтрації перешкод тягового струму у колах СЦБ та зв'язку електрифікованих залізниць [Електронний ресурс] / Ю. С. Бондаренко // Електрифікація транспорту. - 2011. - № 1. - С. 77-81. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eltr_2011_1_18

ЗАСОБИ ПРІОРИТЕТНОЇ ОБРОБКИ ТРАФІКУ ПОТОКУ ДАНИХ В ПРОЦЕСІ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СУЧАСНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ

Магомедова Марія Сергіївна

аспірантка

Київський Університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

Вступ. Розвиток мережевих технологій в напрямку широкого використання інтерактивних та мультимедійних додатків становить нові вимоги до комп'ютерних мереж як безпечному середовищі доступу до розподілених інформаційних об'єктів. Традиційні підходи не в повною мірою враховують специфіку сучасних глобальних комп'ютерних мереж, в яких значну частину мережевих додатків стали складати відкриті інформаційні ресурси, доступ до яких не відповідає вимогам корпоративної політики безпеки. Тому, в даний час особливу актуальності набуває завдання розмежування доступу, що враховує специфіку міжмережевої взаємодії на основі стека протоколів TCP/IP, обмеження на пропускну здатність каналів зв'язку і загрози національній безпеці з боку інформаційних впливів.

Одним з перспективних шляхів вирішення сформульованої вище задачі є формалізація процесів міжмережевої взаємодії на основі опису пакетного трафіку як сукупності різних класів віртуальних з'єднань, що використовуються для доступу до інформаційних ресурсів на різних рівнях міжмережевої взаємодії стандартної моделі. В цьому випадку спроби несанкціонованого доступу можуть блокуватися за допомогою програмно-апаратних засобів міжмережевого екранування, функціонуючих на основі оперативної класифікації і подальшої пріоритетної обробки трафіку з урахуванням вимог до якості функціонування різних інформаційних додатків.

В рамках такого підходу необхідно враховувати подвійність завдання розмежування доступу, яка пов'язана з необхідністю блокування небажаних

віддалених впливів і одночасним контролем інформаційного обміну суб'єктів з відкритими мережевими ресурсами.

Важливим аспектом, що підвищує ефективність застосування систем розмежування доступу, є необхідність вирішення завдань класифікації і пріоритетної обробки в реальному масштабі часу, що в свою чергу робить актуальним розробку методів аналітичного розрахунку пропускної спроможності каналів зв'язку в умовах випадкових збурень, що володіють властивостями статистичного самоподібності через особливості реалізації сучасних транспортних протоколів.

При цьому у зв'язку з постійним розвитком методів приховування даних і відхиленнями реалізацій мережесервісів, актуальним завданням вдосконалення засобів розмежування доступу є динамічний контроль, що відповідає інформаційній моделі об'єкта доступу, на основі якої формулюються вимоги до корпоративної політики доступу.

Мета роботи є розробка методу оперативної класифікації та алгоритмів пріоритетною обробки пакетного трафіку для розмежування доступу в комп'ютерних мережах з урахуванням вимог безпеки і особливостей реалізації сучасних транспортних протоколів.

Матеріали і методи.

1. Розробка методу формалізованого опису процесів мережевого взаємодії, які враховують особливості інформаційних моделей об'єктів доступу і характеристики сучасних протоколів транспортного рівня.

2. Розробка алгоритму пріоритетної обробки пакетного трафіку, враховуючи обмеження на апаратні ресурси і пропускну здатність мережесервісів каналів зв'язку.

Для вирішення сформульованих методів використовували апарат теорії алгоритмів, теорії захисту інформації, теорії масового обслуговування і випадкових процесів, методів статистичної обробки даних та імітаційного моделювання.

Результати та обговорення. Представлений метод формалізованого опису інформаційних потоків між суб'єктом і об'єктом доступу, що враховує особливості моделей мережевих ресурсів і характеристики протоколів зв'язку.

Запропоновано алгоритм оперативної класифікації інформаційних віртуальних з'єднань за допомогою полиномиального уявлення характеристичної функції, яка описує вимоги політики розмежування доступу на основі оцінки параметрів технологічних віртуальних з'єднань. Розроблено алгоритм пріоритетною обробки пакетного трафіку, заснований на використанні імовірнісного виштовхує механізму управління чергою обмеженого розміру.

Висновки. Розроблено алгоритм пріоритетною обробки пакетного трафіку, дозволяє вирішувати задачу пріоритетної обробки пакетного трафіку в реальному масштабі часу в різних режимах функціонування комп'ютерної мережі, а також в режимах перевантаження.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ КРИСТАЛЛИЗАЦИИ ПОЛИМЕРНЫХ МИКРОКОМПОЗИТОВ ПРИ ИХ НАПОЛНЕНИИ МИКРОЧАСТИЦАМИ МЕДИ

Фиалко Наталья Михайловна

член-корр. НАН Украины

доктор. техн. наук, профессор, зав. отдела

Институт технической теплофизики НАН Украины

г. Киев, Украина

Динжос Роман Владимирович

докт. техн. наук, профессор

Николаевский национальный университет

им. В.А. Сухомлинского, г. Николаев

Украина, Институт технической теплофизики НАН Украины

Навродская Раиса Александровна

к.т.н., ст.научн.сотр., вед. научн. сотр.

Институт технической теплофизики НАН Украины

г. Киев, Украина

Шеренковский Юлий Владиславович

к.т.н., ст.научн.сотр., вед. научн. сотр.

Институт технической теплофизики НАН Украины

г. Киев, Украина

Введение. Использование различных композиций полимерных материалов существенно расширяется в связи с тем, что они обладают спектром уникальных физико-механических и технологических свойств. Среди этих материалов особо выделяются микрокомпозиаты, свойства которых улучшены введением в полимерную матрицу относительно небольшой доли наполнителя [1-5].

Изучение структуры разрабатываемых полимерных микрокомпозиционных материалов на основе комплекса экспериментально-теоретических исследований является актуальной задачей.

Цель работы. Цель работы состоит в определении экзотерм кристаллизации полимерных микрокомпозиатов на основе различных матриц –

полиэтилена, полипропилена и поликарбоната, при использовании в качестве наполнителя микрочастиц меди.

Материалы и методы

Экспериментальные исследования экзотерм кристаллизации проведено с использованием метода дифференциальной сканирующей калориметрии с использованием прибора Перкина-Элмера DSC-2 с модифицированным программным обеспечением от IFA GmbH Ulm. Проведен комплекс исследований по определению экзотерм кристаллизации для исследуемых микрокомпозитов.

В работе использовалось два метода получения композиционных материалов. Первый из применяемых методов (метод I) основан на смешении компонентов, которые находятся в сухом виде, с применением магнитной мешалки и ультразвукового диспергатора. Второй метод (метод II) базируется на смешении компонентов в расплаве полимера с применением дискового экструдера.

Результаты и обсуждение

С использованием полученных экспериментальных данных относительно экзотерм кристаллизации теоретически определялись характеристики структурообразования для двух стадий кристаллизации полимерных композитов.

Для всех исследуемых композитов с различными полимерными матрицами при применении обоих методов их получения рост скорости охлаждения V_t приводит к снижению температур начала T_N , конца T_K процесса кристаллизации и температуры T_M , что соответствует максимальному значению удельного теплового потока Q_n^{\max} . При этом величина Q_n^{\max} существенно уменьшается. Обращает на себя внимание также тот факт, что при прочих равных условиях большие значения Q_n^{\max} соответствуют композитам, полученным методом II.

Как свидетельствуют результаты исследований, характеристики процесса кристаллизации при одинаковых значениях V_t существенно отличаются для композитов на основе различных полимерных матриц. Наибольшие величины

температур T_N , T_K и T_M соответствуют композитам на основе поликарбоната, несколько меньше – полипропилену и наименьше – полиэтилену.

Величина максимального теплового потока Q_n^{\max} , согласно полученным данным существенно зависит от типа полимерной матрицы. При этом имеет место тенденция к уменьшению значений Q_n^{\max} при переходе от матрицы из полиэтилена к матрице из полипропилена и далее – из поликарбоната. Данная тенденция реализуется в полной мере для полимерных композитов, полученных методом II, и с определенными исключениями для материалов, полученных по методу I.

Результаты исследований свидетельствуют также о том, что тип полимерной матрицы вызывает значительное влияние на характер экзотерм кристаллизации для соответствующих полимерных композитов. Как видно из рис. 1, а, г, при использовании полимерной матрицы из полиэтилена в исследуемом диапазоне изменения скорости охлаждения V_i экзотермы кристаллизации имеют только унимодальный пик для композитов, полученных как по методу I, так и по методу II. Для композитов на основе полипропилена с увеличением V_i происходит трансформация унимодального пика на кривой $Q_n = f(T)$ в бимодальный (рис. 1, б, д). Однако значение V_i , при которых наблюдается данная трансформация, существенно отличаются для разных методов получения исследуемых полимерных композитов.

Согласно результатам экспериментов соответствующие экзотермы кристаллизации полимерных композитов на основе поликарбоната характеризуются наличием бимодального пика на кривой $Q_n=f(T)$ во всем исследуемом диапазоне изменения скорости охлаждения V_i . При этом такой характер экзотерм кристаллизации имеет место для обоих применяемых методов получения полимерных композиционных материалов. (Рис. 1, в, е).

На основе полученных в результате экспериментальных исследований экзотерм кристаллизации проводилось теоретическое определение параметров структурообразования.

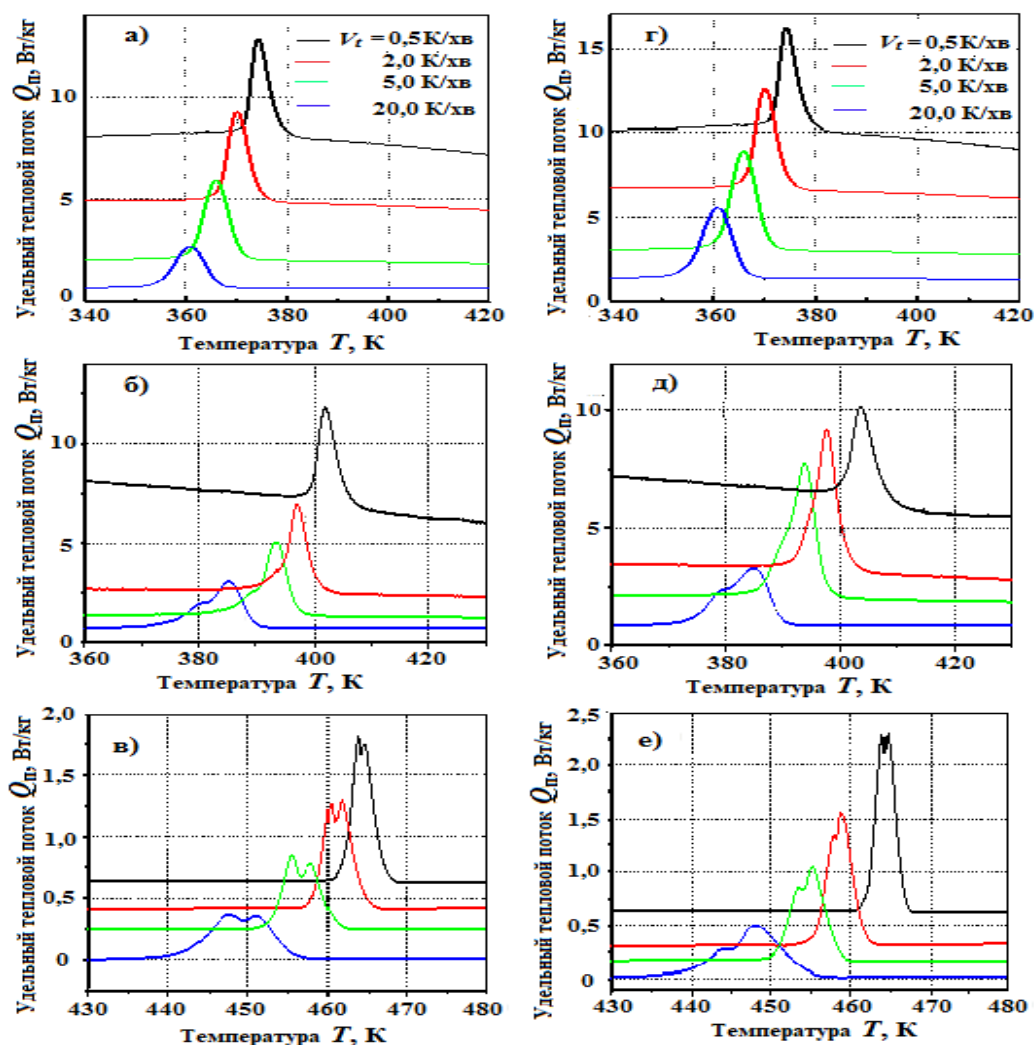

Рис. 1. Экзотермы кристаллизации для полимерных

микрокомпозитив, наполненных частицами меди, при содержании наполнителя $\omega = 4,0\%$ для фиксированных скоростей охлаждения композита с расплава V_t , полученных двумя рассмотренными методами на основе различных полимерных матриц: *a* – матрица – полиэтилен, метод I; *б* – матрица – полипропилен, метод I; *в* – матрица поликарбонат, метод I; *г* – матрица полиэтилен, метод II; *д* – матрица полипропилен, метод II; *е* – матрица поликарбонат, метод II.

Выводы. Получены экспериментальные данные по экзотермам кристаллизации для полимерных композитов, наполненных микрочастицами меди. С использованием результатов экспериментальных исследований экзотерм кристаллизации полимерных композитов установлены закономерности их структурообразования на двух стадиях кристаллизации.

ЛИТЕРАТУРА

1. Фиалко Н.М., Динжос Р.В., Навродская Р.А. Влияние типа полимерной матрицы на теплофизические свойства и структурообразование полимерных нанокомпозитов. Технологические системы. 2016. №3. С. 49-59.
2. Долинский А.А., Фиалко Н.М., Динжос Р.В., Навродская Р.А. Теплофизические характеристики высокотеплопроводных полимерных микро- и нанокомпозитов. Промышленная теплотехника. 2015. №5. С. 5-15.
3. Фиалко Н.М., Динжос Р.В., Шеренковский Ю.В., Меранова Н.О., Навродская Р.А. Теплопроводность полимерных микро- и нанокомпозитов на основе полиэтилена при различных методах их получения. Промышленная теплотехника. 2017. №4. С. 21-25.
4. Долинский А.А., Фиалко Н.М., Динжос Р.В., Навродская Р.А. Температурные зависимости коэффициентов теплопроводности полимерных микро- и нанокомпозитов для теплообменных аппаратов. Промышленная теплотехника. 2016. №1. С. 5-14.
5. Долинский А.А., Фиалко Н.М., Динжос Р.В., Навродская Р.А. Структурообразование полимерных микро- и нанокомпозитов на основе поликарбоната в процессах их кристаллизации. Промышленная теплотехника. 2015. №3. С. 5-15.
6. Фиалко Н.М., Навродская Р.О., Динжос Р.В., Меранова Н.О., Шевчук С. І. Ефективність використання полімерних мікро- і нанокомпозитів для теплообмінних апаратів газо-газового типу. Промышленная теплотехника. 2017. №5. С. 12-18.
7. Долинский А.А., Фиалко Н.М., Динжос Р.В., Навродская Р.А. Теплофизические свойства низкотеплопроводных полимерных нанокомпозитов для элементов энергетического оборудования. Промышленная теплотехника. 2015. №6. С. 5-14.

**ЕЛЕКТРОННА ОСВІТА ТА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Фісін Віктор

магістр

Хавіна Інна

Доктор філософії, Доцент, Професор
Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”
Харків, Україна

Анотація. Зараз в умовах пандемії освіта усіх рівнів перейшла на on-line навчання (дистанційний формат), де учні мають можливість не повідомляти батьків про свої незадовільні оцінки, повідомлення від вчителів та домашні завдання. Таким чином батьки отримують інформацію з запізненням. Метою роботи є дослідження та удосконалення існуючих on-line систем навчання, щоб автоматизувати процеси спілкування вчителів, батьків і та учнів, надавати своєчасні рекомендації, щодо завдань, спростити ведення різноманітної документації та аналізувати процеси навчання.

Ключові слова: освіта, on-line навчання, дистанційний формат, автоматизація процесів навчання, аналіз процесів навчання.

Вступ. Зараз в умовах пандемії освіта усіх рівнів перейшла на on-line навчання [1-2], де учні мають можливість не повідомляти батьків про свої незадовільні оцінки, повідомлення від вчителів та домашні завдання. Таким чином батьки отримують інформацію з запізненням і не можуть своєчасно відреагувати на незадовільні оцінки учня чи перевірити, наскільки учень готовий до наступного уроку. Як наслідок, учень має низьку успішність, і не засвоївши своєчасно матеріал, йому ще важче засвоїти наступні теми, які залежать від попередніх.

Навіть, якщо батьки бачать успішність учня, їм потрібно зустрічатись особисто з вчителем, для того, щоб з'ясувати, яка саме тема не була засвоєна і які завдання потрібно виконати, для того, щоб допомогти учню краще розібратись з матеріалом і краще засвоїти матеріал. А це не завжди можливо через велике завантаження, як батьків, так і вчителів. Також зазвичай доки батьки зможуть зустрітись з вчителем, щоб дізнатись, що саме потрібно ще раз повторити і які завдання необхідно виконати, проходить досить багато часу і учні починають вже вивчати наступну тему і таким чином збільшується навантаження на учня, якому доводиться вчити нову тему, одночасно ще раз розбираючись з попередньою. До того ж, вчитель витрачає дуже багато часу на ведення різноманітної документації необхідної для проведення уроку. Дуже багато часу іде на написання планів уроків і інших звітів.

Метою роботи є дослідження та удосконалення існуючі on-line системи навчання, що дозволити автоматизувати процеси спілкування вчителів, батьків і та учнів, надавати своєчасні рекомендації, щодо завдань, спростити ведення різноманітної документації та аналізувати процеси навчання. В даний момент розвиток ІТ технологій дозволяє автоматизувати практично будь яку галузь виробництва чи освіти. Через це впровадження автоматизованої системи дозволить значно скоротити витрати часу на ведення документації і проведення зустрічей з батьками і колегами. Автоматизація системи навчання надає необхідні інструменти батькам, вчителям та учням, що в перспективі дозволить підвищити успішність учнів.

Сьогодні для забезпечення освітнього процесу у дистанційному форматі застосовуються спеціалізована інфраструктура і деякі «повсякденні» цифрові сервіси, а саме: ресурси, що забезпечують психосоціальну підтримку учасників освітніх відносин в умовах пандемії; системи управління цифровим навчанням (Google classroom, Moodle, Blackboard, Canvas) [3]; програми для навчання на базі мобільних пристроїв та електронні бази навчальних матеріалів; програми з розширеною оффлайн-функціональністю; масові відкриті онлайн-курси; сервіси самонавчання; електронні рідери; програми забезпечення спільної

роботи у режимі он-лайн (Skype, Zoom, WebEx) [4]; інструменти для створення цифрового навчального контенту.

Проте, незважаючи на досить широкий спектр наявних технологій, навіть країни-лідери у галузі цифрових технологій та цифрової економіки (США, Китай, Японія) зазнали значних труднощів у ході реалізації онлайн-навчання [5]. Тому розробка та модернізація таких систем є актуальною задачею.

За основу майбутньої удосконаленої платформи прийнята платформа MobiReg, яка зараз широко використовується у Польщі [6]. Система має веб інтерфейс та мобільний застосунок на пристрої під керуванням Android. Система дозволяє вчителям і батькам комунікувати один з одним, а також дозволяє директору і звучу школи розміщувати загально-шкільні оголошення. Всі нові повідомлення відображаються лише на головній веб сторінці системи, або в мобільному застосунку. Під час відправки повідомлення можна обрати свого класного керівника, довільного вчителя, чи когось з батьків.

Також система відображає розклад занять, та дозволяє побачити статистику відвідування і оцінки учня. Система дозволяє порівняти успішність учня з іншими учнями в класі і потоці.

До недоліків системи можна віднести те, що система не дозволяє батькам зрозуміти, які саме вправи зробити з учнем і які саме теми дитина не зрозуміла. Система не має вбудованої нотифікації у випадку отримання якихось не задовільних оцінок, пропуску занять чи надходження кореспонденції, вся нотифікація відбувається виключно в середині системи. Також в системі не указано, які саме матеріали чи підручники використовуються під час викладання тієї чи іншої теми, та не відомо, які саме вправи повинні були бути виконані під час заняття.

Щоб покращити існуючу систему додаємо наступну функціональність:

– можливість вчителю для кожного заняття внести список вправ, які заплановані чи були виконані під час заняття;

- можливість вчителю до кожного заняття внести додаткові завдання для розв'язання вдома;
- можливість вчителю зазначати конкретні підручники і розділи, які проходять протягом заняття;
- можливість батькам встановити цільову оцінку для власної дитини. Цільова оцінка буде використовуватись у якості тригера для відправки повідомлень батькам. За замовчанням система буде налаштована на відправку повідомлень у випадку, якщо дитина отримує задовільний бал;
- можливість батькам отримувати повідомлення на e-mail про низьку оцінку дитини з зазначенням теми, яку дитина не зрозуміла, розділу, який необхідно пройти (зазвичай той самий розділ, який учні проходили під час уроку), також додаткових вправ, які учень може виконати, щоб краще розібратись в темі.

Розроблену схему взаємодії вчителів та батьків надано на рис. 1.

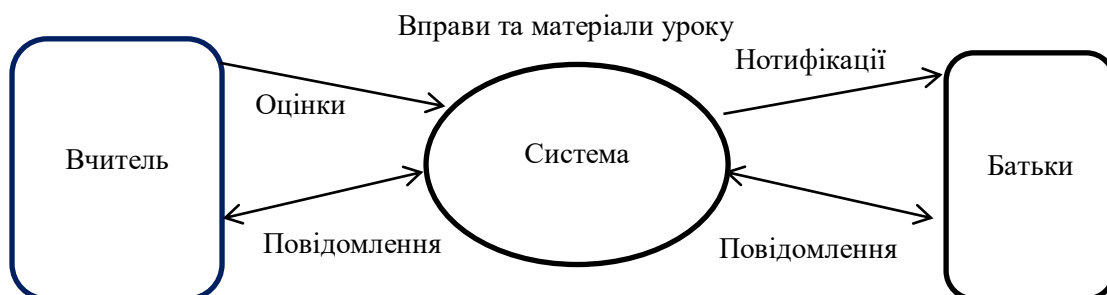

Рис. 1. Схема взаємодії вчителів з батьками за допомогою системи

Система написана на мові php, і всі веб сторінки формуються на backend і потім просто відображаються браузером. Такий підхід має суттєві недоліки, так як при створенні будь яких нових застосунків або для зміни frontend необхідно щоразу перероблювати backend.

Результати та обговорення. Як раніше було вказано, важливим під час навчання є можливість для батьків контролювати процес навчання і мати змогу швидко зреагувати у випадку низької успішності учня. Але MobiReg не дає можливості батькам бачити, що саме можна зробити для покращення успішності дитини.

Отож, щоб покращити систему зробимо окремо backend використавши сучасний Rest API підхід та бібліотеку express [7-8]. В основі Rest API лежить клієнт-серверна взаємодія на базі протоколу http або https. При використанні Rest підходу, не зберігаємо стан поміж запитами. Використання Rest дозволить абстрагувати backend від frontend. Таким чином, написавши backend один раз можемо використовувати його для будь яких клієнтських застосунків. Backend буде відправляти всі данні на frontend в форматі JSON. Таким чином, на базі існуючого сервісу зроблена автоматизована система для навчання, що має допоміжну функціональність для вчителів та батьків. Проект реалізовано на мові JavaScript з застосуванням сучасних framework розробки (ReactJS) [9]. Використання мови JavaScript дозволило на одній мові написати frontend і backend розробленого застосунку.

Результати порівняння швидкості роботи Java Spring і Express [10], показують, що якщо потрібно робити «важкі» розрахунки на стороні backend, то Java framework виявляються швидшими, але якщо велика кількість запитів на Ввід-Вивід (IO), то Express виявляється швидшим за Java framework в 3-10 разів. Це підтверджує правильність вибору JavaScript з framework розробки (ReactJS). Тобто за допомогою backend авторизовано користувача, зберігання даних про заклад, класи, учнів, матеріали і оцінки. В момент внесення оцінки додається в чергу запит на відправлення e-mail чи нотифікації батькам, що дозволить знизити навантаження на систему. Батькам необхідно буде відкривати систему, тільки щоб подивитись загальну інформацію, а опис всіх необхідних дій, які треба вжити для покращення успішності учня вже буде знаходитись в e-mail. Backend побудуємо на базі Node.JS і для кожної сутності в проекті будемо будувати маршрути відповідно до стандарту RestAPI. Весь API напишемо використовуючи framework Express [11]. Express реалізований як вільне і відкрите програмне забезпечення. І є де-факто стандартним каркасом для створення веб застосунків на базі Node.JS.

Висновок. Таким чином, за допомогою застосунків, система отримала автоматичну можливість вчителю для кожного заняття мати список вправ, які

заплановані чи були виконані під час заняття та додаткові завдання для розв'язання вдома, зазначати конкретні підручники і розділи, які проходять протягом заняття, та можливість батькам встановити цільову оцінку для власної дитини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. COVID-19 staggering impact on global education, 2020. – <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/infographic-covid19-coronavirus-impact-global-education-health-schools/>
2. Online Education Statistics, 2020. – <https://educationdata.org/online-education-statistics/>
3. Using Google Classroom with an LMS, 2020. – <https://alicekeeler.com/2015/07/06/using-google-classroom-with-an-lms-2/>
4. Which is More Secure: Zoom Vs Skype Vs Teams Vs Webex Comparison, 2020. – <https://www.techjockey.com/blog/zoom-vs-skype-vs-teams-webex>
5. The promise and the challenges of virtual schools, 2020. – <https://blogs.worldbank.org/edutech/promise-and-challenges-virtual-schools>
6. Zintegrowany System Elektroniczny dla edukacji. – https://dziennik.mobireg.pl/MobiReg_wiecej_niz_e-dziennik
7. REST, 2020. – <https://uk.wikipedia.org/wiki/REST>
8. Build Up a Simple Backend with Express.js, Scrapy, PostgreSQL, and Heroku, 2020. – <https://laurence-liuuu.medium.com/build-up-a-simple-backend-with-express-js-scrapy-postgresql-and-heroku-express-js-732a074522b2>
9. A JavaScript library for building user interfaces, 2020. – <https://reactjs.org/>
10. Node.js vs. Java: An epic battle for developer mindshare 2020. – <https://www.infoworld.com/article/2883328/nodejs-vs-java-an-epic-battle-for-developer-mindshare.html>
11. Express Node.js web application framework, 2020. – <https://expressjs.com/>

GEOGRAPHICAL SCIENCES

ОЦЕНКА УРОВНЯ АНТРОПОГЕННОЙ НАГРУЗКИ НА ВОДНЫЕ РЕСУРСЫ БАСЕЙНА РЕКИ БЕРЕЖАНКА

Волкова Людмила Андреевна

к.с-х.н., профессор

Национальный университет водного хозяйства

и природопользования, г. Ровно, Украина

Басюк Татьяна Александровна

к.геогр.н., доцент

Международный экономико-гуманитарный университет

имени академика Степана Демьянчука

г. Ровно, Украина

Введение. На сегодня в области рационального использования природных ресурсов Украины достаточно актуальным является вопрос экологической ситуации в бассейнах малых рек. Ведь современное интенсивное использование водных и земельных ресурсов в их экосистемах привело к нарушению экологического равновесия и возникновению ряда проблем. Бассейн малой реки является индикатором состояния окружающей среды, который обусловлен уровнем антропогенной нагрузки, которую испытывают ландшафты, почвы, поверхностные и подземные воды, растительный и животный мир, атмосфера. В связи с этим особую актуальность приобретают исследования антропогенной трансформации в бассейнах малых рек для установления зависимости изменений от интенсивности антропогенных нагрузок [1-3, 7; 8].

Исследованием оценки состояния бассейнов рек занимались такие ученые, как Л. Б. Бышовец, Е. А. Богатов, В. М. Жукинский, А. В. Кирилюк, А. В. Огиевский, В. Д. Романенко, В. К. Хильчевский, А. В. Яцык и др. Методические подходы к определению критериев оценки антропогенной

нагрузки на бассейны малых рек освещены в научных трудах А. В. Яцика [1], С. В. Тимченко [7], А. В. Кирилюка [8] и др.

Цель работы – экологического состояния бассейна малой реки Бережанка в зависимости от уровня антропогенной нагрузки по отдельным компонентам экосистемы.

Для реализации поставленной цели необходимо было решить следующее:

1) оценить количественно и качественно антропогенное состояние в бассейне реки Бережанка по различным показателям в разрезе отдельных подсистем;

2) определить уровень антропогенной нагрузки и общее экологическое состояние бассейна реки Бережанка;

3) обосновать природоохранные меры по улучшению тех или иных показателей отдельных подсистем.

Материалы и методы. Исходными материалами для расчета антропогенной нагрузки были статистические и картографические данные экологического состояния и использования земельных и водных ресурсов в бассейне реки Бережанка.

Современные подходы к изучению антропогенного воздействия на водосборах и в речных долинах основываются на экосистемном или бассейновом подходе, и заключается в комплексной оценке использования водных и земельных ресурсов, структуры ландшафтов и их загрязнения [2; 8]. Расчет антропогенной нагрузки и оценка экологического состояния бассейна реки выполнялись в соответствии с «Методикой расчета антропогенной нагрузки и классификации экологического состояния бассейнов малых рек Украины» [4].

Использование данной методики позволяет оценить экологическое состояние бассейна реки в зависимости от уровня антропогенной нагрузки на отдельные составляющие экосистемы реки («Радиоактивное загрязнение территории», «Использование земель», «Использование речного стока», «Качество воды»), а также бассейна реки в целом. Согласно методике [4]

значения первичных показателей подсистемы использования земельных и водных ресурсов было переведено в баллы и, в итоге была представлена качественная оценка состояния отдельных составляющих. Впоследствии рассчитан комплексный показатель и по соответствующей шкале определен класс состояния использования подсистемы. Общую оценку антропогенной нагрузки на бассейн реки проведено с использованием индукционного коэффициента (ИКАН). В итоге по оценкам состояния всех четырех подсистем определялась общая оценка состояния всей системы бассейна реки. По величине количественной меры качественного состояния всей системы определялись следующие состояния бассейна реки: «хорошее», «изменения незначительны», «удовлетворительное», «плохое», «очень плохое», «катастрофическое».

Результаты и обсуждение. Река Бережанка является левым притоком реки Горынь (бассейн Припяти) и протекает в пределах Владимирецкого и Дубровицкого районов Ровенской области. Длина реки составляет 40 км, а площадь ее водосбора – 253 км². Гидрографическая сеть бассейна реки Бережанка развита умеренно. Она не имеет притоков длиной более 10 км, однако имеет 10 притоков длиной менее 10 км. Бассейн реки расположен в пределах Волынской возвышенности. Абсолютные отметки поверхности составляют 143,7-168,7 м. Ширина речной долины составляет 260-1300 м [5; 6].

Бассейн реки Бережанка расположен в пределах Волыно-Подольской плиты. В геологическом строении принимают участие четвертичные палеогеновые противэрозионные отложения. Геологическую основу современной поверхности бассейна реки составляет размытая поверхность верхнемеловых отложений, которые местами перекрываются песчаниками и известняками нижнего сармата. Важнейшей особенностью геологического строения есть почти сплошное распространение лессовой толщи. Именно развитие неустойчивых к размыву лессовых комплексов следует рассматривать как одну из главных предпосылок формирования овражно-балочного рельефа, который является наиболее распространенным типом современной поверхности

бассейна реки [5; 6].

По результатам анализа подсистемы «Радиоактивное загрязнение территории» установлено, что по плотности радиоактивного загрязнения бассейн реки Бережанка относится к зоне усиленного радиационного контроля. Состояние бассейна реки классифицируется как «удовлетворительное».

Анализируя показатели подсистемы «Использование земель» можно констатировать антропогенную нагрузку на земельные ресурсы вследствие хозяйственной деятельности на водосборах рек. Исходными данными для оценки состояния использования земель водосборной площади являются показатели лесистости бассейна (суммарная площадь лесов, лесополос и древесно-кустарниковой растительности), территории в естественном состоянии (болота, земли под водой, леса естественного и искусственного происхождения, защитные водоохранные насаждения, заповедные территории, пастбища, сенокосы, залежи), сельскохозяйственной освоенности (все сельскохозяйственные угодья на территории бассейна: пашня, многолетние насаждения, сенокосы, пастбища, залежи, приусадебные земли), распаханности (пашня и приусадебные земли), урбанизации (площадь земель, на которых размещены населенные пункты), а также эродированности земель в величинах смыва почвы в год.

Сравнивая фактические показатели использования земельных ресурсов в пределах бассейна реки Бережанка с существующим критериям в разрезе природно-сельскохозяйственного районирования территории Украины установлено, что по показателю лесистости (36,4%) уровень использования земель оценивается как «нормальный», по степени естественного состояния (69,14%) – «улучшенный», по сельскохозяйственной освоенности (44,1%) – «хороший», по распаханности (29,0%) – «нормальный», по урбанизацией территории (1,8%) – «хороший», по эродированности (3,9 т / га в год) – «нормальный». По величине степени обобщенного критерия состояние подсистемы «Использование земель» в пределах бассейна реки Бережанка является «удовлетворительной».

Подсистема «Использование речного стока» предназначена для оценки экологического состояния бассейна реки по степени антропогенной нагрузки на ее водные ресурсы. Оценка экологического состояния по данной подсистеме осуществляется по следующим показателям: фактическое использование речного стока рек, безвозвратное водопотребление, сброс воды в речную сеть, сброс загрязненных сточных вод в реку. Каждое значение было рассчитано отдельно с использованием следующих данных: объем забора воды из речной сети; объем потерь речного стока в результате отбора подземных вод, которые гидравлически связаны с речной сетью; фактический объем речного стока; объем сброса воды в речную сеть; объем сброса в речную сеть загрязненных сточных вод.

Источником информации для определения фактических величин речного стока были данные государственной статистической отчетности по форме 2 ТП-водхоз Ровенского областного управления водных ресурсов, паспорт реки Бережанка. В результате анализа основных показателей, входящих в состав данной подсистемы, установлено, что показатели фактического (полного) использования речного стока (3%), безвозвратного водопотребления речного стока (3%), сброса воды в речную сеть (0,3%), сброса загрязненных сточных вод в речную сеть (0,32%) является «хорошими». В результате оценки обобщенного критерия он признан «хорошим» (величина степени - 3).

Подсистема «Качество воды» предназначена для экологического оценивания качества поверхностных вод и классификации состояния бассейна реки по уровню антропогенного загрязнения воды. В этой подсистеме выделяют два блока на уровне подсистем второго порядка: «Химическое загрязнение» и «Бактериальные загрязнения», которые в совокупности характеризуют поверхностные воды и являются важнейшими для классификации антропогенного воздействия по комплексу критериев. Источниками информации для расчетов были гидрохимические ежегодники гидрометеорологической службы Минприроды Украины, данные гидрохимических лабораторий Держводагенции Украины, районных и

областных санитарно-эпидемиологических станций, паспорт малой реки. По данной подсистеме вода в реке Бережанка характеризуется как «чистая» (величина степени 1).

По результатам комплексной оценки всех подсистем бассейна реки установлено индукционный коэффициент антропогенной нагрузки. Для бассейна реки Бережанка его значение составляло 1,5, что соответствует «незначительным изменениям» экологического состояния бассейна реки.

По результатам проведенных расчетов по степени антропогенной нагрузки на бассейн р. Бережанка установлено, что на современном этапе хозяйственного использования его экологическое состояние является «удовлетворительным».

Для улучшения экологической ситуации в бассейне реки Бережанка необходимо принять следующие меры: 1) соблюдать требования природоохранного законодательства; 2) ввести штрафные санкции за несоблюдение требований действующего водоохранного законодательства; 3) ограничить применение азотных удобрений с целью предупреждения их попадания со стоком от сельскохозяйственных полей в воду реки; 4) вдоль русел рек установить водоохранные зоны, где распахивания земель и мелиорации следует категорически запретить и соблюдать режим хозяйственной деятельности в пределах водоохранных зон и прибрежных полос в бассейне реки; 5) осуществлять контроль за сбросами сточных вод и соблюдать требования очистки воды.

Выводы. На основании проведенных расчетов можно утверждать, что в целом экологическое состояние бассейна реки Бережанка определяется как «изменения не значительны», а уровень антропогенной нагрузки по величине ИКАН составляет 1,5. В бассейне реки Бережанка радиоактивное загрязнение земель отсутствует. Состояние подсистемы «Использование земель» классифицируется как «удовлетворительное», подсистемы «Использование речного стока» – «хорошее». Вода в бассейне реки Бережанка характеризуется как «чистая». Для улучшения экологического состояния бассейна реки

необходимо придерживатися діючого водоохоронного законодавства.

Оценка антропогенной нагрузки на бассейн реки очень важна для формирования природоохранной деятельности в речном водосборе и установления показателей, которые больше всего влияют на ее экологическое состояние. Все это позволяет не только определить дальнейшее условия состояния, как отдельных компонентов, так и экосистемы бассейна реки в целом, но и управлять уровнем антропогенной нагрузки, что, в свою очередь, позволит создать высокий уровень экологической безопасности для населения, проживающего на территории данного бассейна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Водогосподарська екологія. В 4 т., 7 кн. Т. 3, кн. 5. / А. В. Яцик. Київ: Генеза, 2004. 496 с.
2. Кирилюк О. В. Історія становлення басейнового підходу у географії та екологічному руслознавстві. *Наук. випуски Вінницьк. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Географія*. Вінниця, 2007. Вип. 14. С. 40–47.
3. Кирилюк О. В. Оцінка перетвореності малих річкових басейнів як крок до визначення антропогенних змін гідроморфологічних умов. *Гідрологія, гідрохімія та гідроекологія*. К., 2010. Т. 18. С. 283–289.
4. Методика розрахунку антропогенного навантаження і класифікації екологічного стану басейнів малих річок України. УНДІВЕР, Видання 2-ге, перероблене і доповнене. Київ : «Полімед». 2007. 71 с.
5. Паламарчук М. М., Закорчевна Н. Б. Водний фонд України: Довідковий посібник. Київ: Ніка-Центр. 2001. 392 с.
6. Паспорт малої річки Бережанка. 56 с.
7. Тимченко З. В. Оцінка екологічного стану малих річок. *Україна та глобальні процеси: географічний вимір: зб. наук. пр.: в 3 т. / ред. П. Г. Шищенко; Волин. держ. ун-т ім. Л. Українки*. Луцьк. 2000. Т. 2. С. 317–320.
8. Яцик А. В. Экологические основы рационального водопользования. — К. : Издательство «Генеза», 1997. — 640 с.

PEDAGOGICAL SCIENCES

FEATURES OF SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH MODERATE AND SEVERE INTELLECTUAL DISABILITIES

Haletska Yuliya

PhD of Pedagogical Science
lecturer of the Department of
Speech therapy and Special techniques
Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilsky, Ukraine

The article describes the areas of work on speech development of children with moderate and severe mental retardation, describes the corrective measures in the structure of classes on the development of impressive speech, expressive speech and nonverbal communication.

Key words: children with moderate and severe mental retardation, impressive speech, expressive speech, non-verbal means of communication.

Introductions. Working with speech development of children with the moderate and severe mental retardation conducted on a number of areas, of which, according to the level of child development, selected the highest priority at the moment: the development of expressive speech, impressive speech development, the development of non-verbal communication and so on. The following proposed corrective measures can be used for all children with mental and physical development, taking into account their individual capabilities. The features of mental development of mentally retarded children, scientists (Гаврилов, 2009; Гаврилова, 2012; Конопляста, Сак, Шеремет, 2010; ШИПИЦИНА, 2005 and others) revealed the characteristics of verbal and written speech, speech underdevelopment revealed the impact on the formation of mental operations. Given the characteristics of

children with mental and physical development and their capabilities in mastering speech, it should be noted that such violations can be corrected only by specially organized work.

Aim. There was a goal in front of us – to describe the areas of work on speech development of children with moderate and severe mental retardation, described the corrective measures in the structure of classes on the development of impressive speech, expressive speech and nonverbal communication.

Materials and methods. During the correction of children can acquire the following skills: to work together with adults; perform tasks by imitation and model; expressing their desire by means of verbal and nonverbal communication; call display or using a pointing gesture object toy picture (objects, actions, signs), picture letters or words on the basis of his previous proceeding; relate the subject with the desired word, the first letter, which is written the word, find pictures, objects which are studied sound; write letters, words, using a preliminary analysis, and with an adult; correctly pronounce certain sounds, syllables, words and phrases (Жаляева, 2001). Some children can master the basic skills of writing words, sentences, some children can only learn to write the block letters using adult or deduct only separate words. The acquisition of reading skills can also take place differently in different groups of children. One can learn to read words, sentences and other known some familiar words own name or read letters and find unfamiliar syllables. Children who do not speak, can learn to show letters, syllables, words and phrases on the instructions of the teacher, build a phrase using gestures and icons. It should be borne in mind that the ability to communicate using verbal and non-verbal means, and use in life skills and knowledge obtained is the most valuable and desirable outcome of correctional work with children with moderate and severe mental retardation.

Note corrective measures in the structure of classes impressive speech of children with disabilities. Task:

1. Teach children to find matching items, toys with nature sounds (speech sounds and non-speech sounds).
2. To develop phonemic hearing, memory, attention, using didactic games.

3. Develop the ability to carry instruction.

4. Continue to teach children to distinguish between nouns and verbs, similar in sound.

5. Continue to teach children to differentiate verbs: similar in value (sweeping - cleaning, building – repairing, lying - sleep, sews - knits and others); opposite in meaning (dress – take off, raise - drop, throw - catch, found - hide, give - take).

6. Work on adjectives:

- "Show where the red, green, sour, sweet, large green, small green" (referred to different features of objects);

- solving riddles ("show me who's red, cunning, fluffy");

- make pairs of pictures with the adjectives - antonyms.

7. Teach children to determine the relationship between the actors in the pictures, understand the question which? what does? learn real and unreal situations ("confusion," "did not happen").

8. Teach children to understand prepositions.

9. Teach children to express using simulation tools image content (Show what makes a boy. Take one toy, which he holds, and so on).

10. Work on the understanding of speech and vocabulary using riddles.

11. Expand and refine an idea of kids objects and phenomena of the world (Лалаяева, 2001).

When working on the development of proper speech communication (expressive speech) should consider the following objectives:

1. Develop an interest and the need to process speech communication.

2. The fix of ability children use active (blow, consciously relax the tongue, lift it up, bite tongue front teeth) and passive methods of articulation exercises and massage for the pronunciation of difficult sounds - only children with speech phrase.

3. Learn active vocabulary correlate with real objects, actions, signs, clarify meaning.

4. Learn to use speech to communicate with other people.

5. Enrich active vocabulary predicative parts of speech (verbs, adjectives).

6. Work on grammatical structure of speech: differentiation of singular and plural nouns, nouns change on cases, matching nouns with adjectives and verbs.

7. Development of skills of word formation: formation diminutive, affectionate form of nouns, adjectives with nouns formation (lotto "What made": wood, paper and others).

8. Encourage the children to answer questions, express their thoughts, feelings and requests word or phrase depending on the speech development.

9. Encourage children with speech phrase to use simple and compound sentences in teaching storytelling, answer questions on the picture; describe a picture or series of pictures scene; listen to a short story and answer questions; describe what you see (a class that can be seen from the window); describe from memory (such as that made in the previous lessons, as rested on vacation) - possible involvement of written speech, pictures, objects.

10. Work on the question: why? Learn answer questions using complex preposition "because" bringing the experience of the child (hands froze because ... wet sleeve because ...).

11. Learn to use expressions ethical accessible (thanks, please, excuse me).

12. To form the semantic skills programming text using the following works of plot pictures (for most children is held on the nonverbal level: comparing two scenes pictures, one of which is missing a number of items, the selection of the missing items. This promotes analytical and synthetic activities, the ability to compare. The selection to the plot pictures relevant subject pictures or exclude unnecessary inappropriate subject images; recover plot sequence of pictures in a series in memory (at the beginning the children sample, which is then retracted); to determine the place pictures among others series; arrange story pictures in a sequence, find the extra picture in the series (Илепемет, 2014). For children with severe violations expressive speech should cause new and intensify existing sounds, sound combinations, the word (articulation exercises and speech imitation) necessarily linking them with real objects, activities and accumulate following dictionary: names of family child persons and toys; request an expression of desire or reluctance of something;

expression of their condition cries and adverbs; imitation sounds of animals and control animals; imitation musical toys, noises; emotional exclamations.

Exercises for recognition serve to train the child to recognize icons and verbally or non verbally respond to them. The variants of exercises:

1. "What is it?" - The child should say or show available movement's depicted object or actions.

2. Isolation of a child for the word necessary icon among the other (the child shows).

3. Determination of the phrases on the icon (the icon shows the adult, child is appropriate picture).

4. Recognition of at least two phrases presented on the icon, the one that says adult (child show you).

Exercises to reproduction forming skills verbal or non-verbally mark image that is perceived. The variants of exercises:

1. Finding identical among several icons.

2. Among a number of icons to find a pair to her.

3. Among the icons and their real objects child should find items identical to those shown him an adult.

4. Recreate word or phrase pantomime, gestures for adults (despite its icon) and select your appropriate.

Exercises to develop of associations to form the ability to express a simple relationship between two existing or images objects. The options:

1. Find the icon of the images to the person or object depicted icon of action (ball – throw, coffee - drink, bed - sleep).

2. Association through a game of dominoes.

Exercises form the classification ability to merge two or more objects according to some criteria:

1. Collect icons belonging to the same group (for example, to brushing teeth).

2. Collect icons for generalizing concepts.

Exercises to learn to relate to find and correct the errors and inaccuracies:

1. Remove icon that is unnecessary in this group.
2. Fix bug in a series of paired icons.
3. Identify the error in terms of meaning in the phrase recorded icons ("boy eats toothpaste" - changed to "cake").
4. Amend the phrase selected icon (the driver manages ..., boy ... tea).
5. Remove item from an incorrect phrase.

Exercise on a series images teach the child to place the icons in the order of logical sequence. Exercises invention teach a child to express his opinion, adding a missing symbol, inventing it. The selection of these exercises is determined by the action of the principle of gradual transition from simple to complex. This sequence should not be seen as rigid, possible parallel exercises of different categories. The most complex exercise (last category) are not available to children with severe intellectual and emotional-volitional disorders at a certain age stage. This does not mean that the work should be considered ineffective and stop. Introduction to the symbolic system continue to serve as the basis for further study or even spontaneous application icons or gestures child.

Results and discussion. Note corrective measures in the structure of classes of non-verbal means of communication for children with moderate and severe mental retardation. Backed by means of non-verbal communication, can produce a communicative system that allows children with severe disabilities to communicate in everyday life. Visual support reduces the effort involved a child to concentrate auditory attention and memory needed for oral communication, that is easier to remember and helps promotes the accumulation of vocabulary and structuring sentences. Despite the fact that non-verbal communication and the development of active speech abilities differ from each other in practice they complement each other. Thus, the use of icons in some cases can contribute to improving the pronunciation of sounds when specific situations at hand needed no characters or their use is too cumbersome. By means of nonverbal communication can be: physical signals (including respiratory rate, body tension); show (usually limited items, often requires

clarification); gestures, facial expressions; movement view; icons (more related to specific characters or objects); table of letters (Гаврилов, 2009; Галецька, 2013; Никитина, 2001 and others).

Conclusions. Studies of the speech development based on practical activity, which gives the opportunity to know the object, using all analyzers, and causes children need to operate various objects and didactic toys, action beat them. However, it should be noted that a necessary condition for the beginning of this work is to understand the child of speech and some opportunities to mastering of active speech or means of nonverbal communication. If the child has no such possibility and there are pronounced problems understanding speech, you need to use correction tools to accumulate passive vocabulary, and which lead to its ability to communicate.

REFERENCES:

1. Гаврилов, О. (2009). Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський: Аксіома.
2. Галецкая, Ю. (2013). Особенности использования системы пиктограмм в процессе формирования социально-бытовых навыков у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью // Szkoła specjalna (czasopismo poświęcone pedagogice specjalnej). – 2013. – №3.
3. Конопляста, С., Сак, Т. (2010). Логопсихологія: навчальний посібник / за ред. М. К. Шеремет. – К.: Знання.
4. Лалаева, Р. (2001). Логопедическая работа в коррекционных классах: учебное пособие. – М.: Владос.
5. Никитина, М. (2001). Альтернативные средства коммуникации с неговорящими детьми: учебное пособие. – СПб: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена.
6. Шеремет, М. (2014). Логопедія: підручник. – К.: Слово.
7. Шипицына, Л. (2005). «Необучаемый» ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта: учебное пособие. – СПб: Речь.

UDC 811.111:004.77=111

**THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON LEARNING THE
ENGLISH LANGUAGE BY VIRTUAL RESOURCES**

Toryanik Lyudmila

кандидат педагогічних наук

доцент, доцент кафедри іноземних мов

Semenova Lyudmila

старший викладач кафедри іноземних мов

Vnukova Katerina

старший викладач кафедри іноземних мов

Chitishvili Viktoriya

старший викладач кафедри іноземних мов

Kulenko Alla

студентка 3 курсу

Національний фармацевтичний університет

м. Харків, Україна

National University of Pharmacy

(Kharkiv, Ukraine)

The modern world is characterized by the globalization processes. Changes in the modern world, as an objective tendency to cooperation in the methods and forms of functioning of all spheres of life, demonstrate to scientists new conditions and facts for the explanation of which new concepts are needed. The term "globalization" for this reason has attracted tremendous attention for more than a decade, because with its help researchers are trying to generalize and explain the processes that take place in the world.

Globalization also concerns education. Modern approaches to education are associated with the challenges of its globalization, global universities and the global market for educational services. The globalization of education contributes to the standardization of teaching under the influence of modern social technologies and the emergence of global researched networks. The main factor that made influence on education is the economic ideology of globalization, which underlines the primary

importance of the market, privatization and the reduction of the role of the public sector.

Globalization has an objective nature. Globalization is the result of economic, political, institutional and social changes caused by radical transformations associated with the transition of Ukraine to the market economical relations. Implementation of the market in the field of education leads to the fact that the defining factors for its development are such concepts as choice, competition, standards and freedom. The technical process that affected all countries of the world contributes to the globalization of education as human resource has become a new parameter for the competitiveness of enterprises. Increasing competition in the context of growing globalization brings to the system of education every time more serious requirements: 1) ensuring continuous training, retraining and professional development of personnel; 2) cost-effective use of it in the constantly changing conditions of the market economy; 3) need to give the future employee a broad education, including knowledge in the field of entrepreneurship, on crisis management, maneuverability in choosing the direction of production development, drawing up strategic plans and appropriate design of labor collectives; 4) teaching staff skills for the perception of new knowledge that will be needed to perform specific work in a competitive environment.

In the last 20 years many countries around the world have been reformed the national education systems, the content and direction of which is increasingly determined by globalization. The transformation of education into an important factor in the competitiveness of not only individual producers but also national economies as a whole requires a system of education of great flexibility, openness to change and the ability to respond adequately to them.

Nowadays the study of English has some difficulties. Exactly the use of information and communication technologies can greatly facilitate studying of the modern vocabulary of foreign language for future specialists. Considerable attention should be paid to the application multimedia technologies, which simultaneously use texts, graphics, video material, sound effects, animations – all this is a collection of

audio and visual effects along with interactive software that affects emotional and conceptual spheres, contribute to a more effective assimilation of linguistic material. Combination of visual image, text and audio provides an opportunity for integrated development language skills for a student in a foreign language. This process has interactive character due to two-way communication: the ability to communicate with the computer, when the student and computer can ask questions and get answers to them. It is well known that the learning efficiency increases with the use of visual illustrations, and multimedia tools combine videos, audio materials, illustrations, tables, etc. on one CD or DVD. Thanks to this technologies educational systems of the new generation have emerged, which transform the process of learning in an exciting game. It should be noted that new information technologies do not stand in one place, they quickly develop, are refined. Internet resources that replaced audio materials, CD and DVD open up great opportunities for students studying English.

There are obvious advantages of using the Global Network. Internet creates the conditions for obtaining various information in any point of the globe: the national science material, to get acquainted with articles from newspapers and magazines, use virtual tours, on-line radio, 3D panoramas, Google maps, to read an interesting book, for example about the lives of residents of different countries of the world, and so on. This information on our view is necessary for students not only for preparation for classes, but also for leisure activities, for personal and intellectual development. Resources are provided in many languages, which is important for foreign students to improve the level of knowledge of foreign languages. In the process of studying English with the help of the Internet can be solved a number of didactic tasks: to form skills of reading, using materials of the global network; to improve skills of the written language; to replenish the vocabulary of students; to motivate students to study modern English. In addition, the work is aimed at exploring the possibilities of Internet-technologies for expanding students horizons, establishing and maintaining business ties and contacts with their peers in the English-speaking countries. Students can participate in tests, quizzes, competitions, Olympiads, conducted on the Internet,

correspond with peers from other countries, participate in chats, video conferences, thematic communities, to be grouped into interest groups, not geographies location.

The founders of the site believe that effective study of a foreign language is impossible without constant practice. Therefore, they offer a methodology aimed at interactive learning of spoken and written skills through constant feedback and error correction. The exercises you perform on listening, reading, writing or pronunciation are checked by the Livemocha community, which has 16 million users, including 1 million polyglots and language experts.

As to advantages, social networks for learning foreign languages are great way to learn informal linguistic aspects, feel the cultural specifics, the atmosphere of direct communication with native speakers. Concerning the disadvantages we should say that such resources are not always effective because there is a risk of receiving poor-quality feedbacks from a person who is not competent enough. These resources are also inappropriate when you need to understand more normative nuances of the language (for example, to create an official document), especially when you need to polish the writing skills. In this case, resources that offer grammatical and spelling corrections with a detailed analysis of errors and alternative variants of syntactic constructions may be useful.

It is an extremely useful resource for improving writing skills. With the help of the program you can download or write your own texts in volume of 180-200 words according to the proposed topics (you can choose your own) or specific types of texts most useful in terms of writing: letter, article, history. The resource is also convenient because the unfinished text can be saved and returned to it again at any time. After downloading the text, you will receive an evaluation on the scale you set, as well as a detailed feedback consisting of three-dimensional analysis (spelling mistakes, wrong sentence structure, errors and inappropriate sentence structure together). Given the remark, every text can be reworked over and over and finally get the highest score. This service is currently only available for English.

This is a universal tool for verifying grammar and style of writing texts. This is a slightly simplified version compared to Write Improve (you will not get a quality

grade for your text), but in addition to grammatical or spelling mistakes, the resource helps to identify logical flaws and to explain the wrong punctuation. A number of mistakes you need to focus on from your point of view can be customized. Language Tool is a program that works in more than 30 foreign languages. This program is especially indispensable for writing scientific texts.

Among the resources with a wide range of courses undoubtedly Coursera is leading. It is a large-scale project that collaborates with leading universities around the world and publishes free online courses in various fields of knowledge.

Students watch video collections, on the basis of which tests take place on the project site. Even one course will significantly improve your level of language proficiency.

This is a peculiar library of interactive courses, founded in 2012 by the Massachusetts Institute of Technology and Harvard University. Today audience is about two and a half million people from around the world. Lectures on the platform are held in several languages but the main thing remains English.

Self work may not be sufficient to achieve the desired level of language proficiency. There are various options that allow you to engage in English or any other language with a teacher without attending long and expensive courses. For example, classes on Skype. With the online platform for local and Skype tutors

Preply you can easily find yourself a teacher by displaying the required characteristics on the site. Preply owns a broad base of both local tutors and native speakers living in the US, UK and Australia. Anyone who learns a foreign language sooner or later faces the problem of correct pronunciation. There is a wealth of electronic resources where you can listen to the speakers of the language and improve your skills yourself. This resource will help you, such as RhinoSpike. It is a collection of several thousands of texts read by native speakers. The database is constantly replenished and you can apply yourself by sending your own text and after a while listen to it in audio format.

You can find a huge amount of electronic and audiobooks in English. For example, Project Gutenberg made a selection of over 50,000 free electronic and audiobooks in English.

The site will please even children. There are plenty of written lessons and dictations here. You can study up to 2000 words for one course

Assistants in self-language learning are various online platforms, constructed so that the user independently chose a way of learning. For example today popular Lingua Leo platform, which uses game mechanics to learn foreign languages. Here the user can learn the language in the form that he likes more, read texts or listen to audiobooks or watch video clips.

The site provides an opportunity for both paid and free classes. For beginners there will be enough a free package of services. If you feel that you want more and just do not shirk from class, you will always have time to gain paid status. Here you can learn not individual words, but select whole phrases or fragments of phrases with unfamiliar words in the texts and teach them entirely. In this case, you will immediately know in what context you can use the new vocabulary, and remember the words in the sentences will be much easier.

The so-called; is an impressive library of texts, video and audio materials. As soon as you get tired of learning the words, go there. Audio and video materials are provided with texts, and any word can be translated by mouse click and added to the study. On this resource you can find a foreign interlocutor and, besides English, there is a possibility to study many other foreign languages.

There are plenty of lessons to remember vocabulary, pronunciation and other aspects of the language learning. Your exercises will check the bearer of the language, and you, in turn, will have it. This resource presents the most common words and phrases that English speakers use in everyday speech. In the section English Lessons; you will find 100 situational dialogues with useful phrases voiced by native speakers. Also on the site there are collections of 1500 most necessary English words and 1000 useful phrases in English. To each word and phrase there is a translation into Russian, so studying on this site is convenient and without a

dictionary. The audio track for each exercise is presented in two versions: normal and slow.

The second option is useful to those who are still poorly perceived speech by ear. Pay attention to the dialogs: you can listen to them completely or listen separately to each phrase at a normal or slow pace. In addition, you can hear the sound of a single word when you click over it. Here you are also offered word cards that you can learn by doing several different exercises with them. There is also a library with books, audio and video materials classified by levels of knowledge.

Any word is translated by mouse click, and you can add it to your dictionary for study. In addition, you can add your own text or an interesting video from YouTube to explore. This is convenient if you want to disassemble the material not using an interpreter program, but yourself, using the built-in dictionary on the site.

In this case, you can add words of interest to your own dictionary for study. On the site you can install a free extension for the browser, which will translate English words on any site by mouse click and add them to your dictionary.

On this site the frequency dictionary of the English language is presented.

You can select the first thousand of the most frequently used words in the menu and study them. When you hover on a word or a black square next to it, a window with a translation into Russian and transcription pops up, and when you click on it you will hear the sound of the word. The only downside of this site is the lack of context so you learn only individual words, not the rules for their use. However, if you need to work on vocabulary and you prefer Russian-language sites this resource will suit you.

Here you will find tests of English for beginners. Using these tasks, you will check how well you know the basic words, and you will be able to learn new vocabulary, guessing its meaning on the explanations. The tests on this resource are fairly simple and allow you to repeat the basic words of the English language.

Try to solve tasks, even if you do not know all the right answers, and when the system gives you the right word, try to remember it.

The final goal of teaching foreign languages is to teach free orientation in a foreign environment, that is, communication. Teaching the true language,

Internet helps in the formation of acquired habits and conversational skills, as well as in teaching vocabulary and grammar, providing a sincere interest and, therefore, efficiency.

Developing the learner self-reliance with the global Internet is a gradual process of self-education and self-improvement, encourage. Perhaps the most important task facing a teacher of a foreign language is to find the best ways to bring students to gradually increasing self-reliance.

REFERENCES:

1. Brown Ph. The globalization of positional competition Sociology. - Cambridge, 2000. - Vol. 34. - № 4. - P. 633-653.

2. Brock-Utne, B. The Global Forces Affecting the Education Sector Today – The Universities in Europe as an Example / Birgit Brock-Utne// Higher Education in Europe. – 2002. – XXVII. – № 3. – P. 283-299.

3. Marginson S. Dynamics of National and Global Competition in Higher Education. Higher Education. 2006. Vol. 52. № 1. Pp. 1-39.

АЛЕКСАНДР ПРИБЫЛОВ И ЕГО СОНАТИНА № 3: МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИЗ ЛИЧНОГО ОПЫТА

Verbova Vira

Methodist-Teacher of Oster Children's
Music School (Chernihiv region, Ukraine)

Введение. Исследование творчества современных композиторов - вопрос неотложный и необходимый. На творчестве В.Зубицкого, В.Власова, Я.Олексива, В.Рунчака, Е.Дербенко, А.Доренского, Р.Бажилина, А.Летунова и др. вершится воспитание музыканта в классе аккордеона (баяна) начальных художественных учебных заведений. В данном ряде творческих личностей стоит отметить имя *Александра Прибылова*. Востребованность творчества для детей композиторов современности мы видим как в учебном процессе разных этапов, так и в конкурсах-фестивалях. Учащиеся активно изучают и демонстрируют исполнительское мастерство на базе современного оригинального репертуара, осваивая новые техники и возможности многотембрового готово-выборного аккордеона (баяна). Оригинальное творчество современных композиторов, работающих в сфере создания музыки для баяна-аккордеона, мы встречаем в публикациях М. Булды, Л. Варавиной, А. Васильева, А. Гончарова, Г. Голяки, А. Душного, Д. Кужелева, М. Имханицкого, А. Нижника, А. Немцовой, Я. Олексива, Г. Савчин, Л. Скачко, А. Сташевского, Н. Сторонской и др., раскрывающие ее стилевую, фактурную, исполнительскую и музыковедческую принадлежность сквозь призму исполнительских интерпретаций. Относительно личности А. Прибылова, то известны труды Т. Будановой [2] и А. Клепченко [3; 4; 5; 6],

приоритеты деятельности освещаются на интернет-страницах [1; 7; 10], а исполнение «Сонатины № 3» мы имеем возможность слушать и анализировать с записи канала Youtube [8; 9].

Цель статьи – осуществить конструктивный методический анализ «Сонатины № 3» А. Прибылова на базе педагогического опыта автора

статьи.

Александр Александрович Прибылов (ударение на последнем слоге) – ныне здравствующий композитор. Родился в Бурятии, в поселке Каменск, в 1953 году. Окончил Новосибирскую государственную консерваторию имени М. И. Глинки по классу баяна. В настоящее время живет и работает в столице Бурятии городе Улан-Удэ. Профессор, зав. отделом композиции Восточно-Сибирской государственной академии культуры и искусств, заслуженный деятель искусств России и Бурятии, член союза композиторов России и Бурятии, лауреат Всероссийских конкурсов по композиции. Ярко проявил себя в качестве исполнителя как солист, ансамблист и концертмейстер.

В его творческом багаже более двухсот наименований музыкальных сочинений. Это, прежде всего, произведения для баяна и аккордеона, ансамблей и оркестров народных инструментов самых разнообразных составов, а также для балалайки, домры, фортепиано и песни. Многие песни написаны на собственные слова.

Живя среди бурят и эвенков, Прибылов много работает с национальным материалом и тематизмом. Есть среди его произведений уникальные обработки народных бурятских мелодий и целые оркестровые сюиты на национальные темы, одна из которых называется «Пробуждение тайги».

Его музыка часто звучит на международных, всероссийских и региональных конкурсах, в высших и средних учебных заведениях, в детских музыкальных школах и не только в России, но и в странах ближнего и дальнего зарубежья – в Беларуси, Украине, Сербии, Латвии, Литве, Греции, Китае, Польше и других странах. В течение многих лет он бессменный председатель жюри конкурса исполнителей на народных инструментах имени Николая Будашкина. Александр Александрович скромнейший, честнейший и добрейший человек.

А теперь, представив автора произведения, постепенно переходим к работе над Сонатиной № 3, которая написана в 2002 году и мы с удовольствием берем её в репертуар, учим, играем, исполняем и представляем вниманию

слушателей. Естественно, я предлагаю вам свою версию прочтения Сонатины, ибо другой я пока не слышала, тем более в полном варианте. Исполняются либо вторая, либо третья часть студентами колледжей, но ни разу не довелось услышать исполнение всего произведения в целом.

На первый взгляд наша Сонатина весьма подражательна, так как в ней есть нечто от Дмитрия Шостаковича в тематизме и от Сергея Прокофьева в ритме, но это ничуть не умаляет её достоинств, ибо ценна она тем, что её изумительный музыкальный язык, свежая палитра красок и яркая образность действительно близки и понятны детям, тем более что Шостаковича и Прокофьева на наших инструментах детям не сыграть. А для продвинутого ученика музыкальной школы наша Сонатина – это прекрасный материал, позволяющий расширить круг музыкальных интересов, представлений и впечатлений.

При более глубоком изучении и тщательной работе над Сонатиной мы слышим, что в ней звучат весьма смелые и неожиданные мысли, новые, необычные, нетрадиционные музыкальные обороты, смелое новаторство, использование неизбитых технических и исполнительских приемов, новизна штрихов и ритмических рисунков. Во всем этом разнообразии изобразительных средств слышится дух нового времени, новой эпохи в музыке, чувствуется острое ощущение современности и твердая поступь XXI века.

Яркая образность, всевозможные мелодические, гармонические, ритмические, тембровые, технические, штриховые и тональные неожиданности, которые присущи Сонатине, её дерзкий волевой напор, энергия стального ритма, новизна музыкального языка и техники придают ей совершенно удивительную мощь и красоту. Мы слышим неукротимую, бьющую через край энергию жизненных сил, жажды жизни, величия и красоты северной природы, целый ряд вопросов, на которые мы должны найти ответ.

Сонатина написана в 3-х частной цикличной (отнюдь не сонатной) форме, где почти отсутствуют связи между частями и каждая часть может быть отдельным, абсолютно самостоятельным произведением.

Первая часть Сонатины – *Прелюдия* – начинается тихо, таинственно, как-бы робко, постепенно нарастая своей магической мажорной темой, неоднократно затем повторенной в произведении, где она неожиданно, буквально эпизодически, будет появляться видоизмененной и ритмически, и мелодически, и тонально во второй и третьей частях. Вскоре, уже к 8-му такту, звучание темы становится чрезвычайно стремительным, насыщенным и энергичным, что подчеркивается активной триольной басовой партией, а смелый динамизм и взрывчатая сила музыки завораживают и увлекают своей мощью и силой.

Размер 6/8 уже во втором такте преобразуется в 9/8 и кажется, что автор ставит вопрос и сразу отвечает на него более расширенным и обширным тактом. Прелюдия, состоящая как-бы из трех частей-эпизодов, демонстрирует нам постоянную игру ритма 6/8 – 9/8, усиливая впечатление напряженно-таинственными, словно постоянно запаздывающими полутоновыми ходами в басу, эдакими нисходящими хроматическими оборотами во 2-ом и 5-ом тактах, нагнетает кульминационный взрыв мощной аккордовой техникой и острыми обжигающими аккордами, ошеломляющими своим объемом, напористостью,

неординарностью и вместе с наслаиванием динамизма от *p* до *f* и обратно создает впечатление неукротимой мощи. Главная тема Прелюдии, в первом эпизоде исполняющаяся на *p*, ко второму эпизоду стремительно развивается до *mf* и снова резко падает на *p*.

Восходящие терцовые пассажи и мощные аккордовые нагромождения приводят к повторению главной темы в третьем эпизоде на *f* – и всё это ярко, динамично, с настойчивыми репликами в басу, остро, требовательно, кульминационно. И после пика звуковой и драматической вершины тема постепенно, спокойно, но вопросительно, затихает.

Красота Прелюдии восхищает, а трудность её исполнения состоит не в обилии встречных знаков, не в метроритмической неустойчивости, не в аккордовой фактуре, а в исполнении, где образно-таинственный язык музыки словно готовит нас к чему-то грандиозному и неизвестному, требуя

эмоционального и интеллектуального внутреннего напряжения и творческого артистизма.

Вторая часть Сонатины – *Скерцо* – это блестящий образец сочного, словно скоморошьего юмора. Небольшие мотивы-фразы будто переговариваются между собой, дразнятся друг с другом, словно один такт соперничает с другим в разнообразии штрихов, мелодических и ритмических фигураций. Размер 6/8 выдержан во всей части, от начала до конца, в единой тональности ля минор. В яркой музыкальной ткани Скерцо мы слышим то размашистые угловатые скачки, то ровные шестнадцатые пассажи, чередующиеся с триольными и малосекундовыми ходами и нарочитую фальшивость. Легкий юмористический характер неожиданно меняется вулканическим извержением звуков, словно красочное и зрелищное шествие скоморохов, движущееся громко, звонко и весело, вдруг начинает резвиться неожиданным восхождением мелодии вверх и её игривым скольжением вниз.

В Скерцо мы слышим преобладание техники игры стаккато (пальцевое и кистевое), чередующееся с легатными пассажами. Затем ошеломляет господство завораживающей стихии напористо-динамичного оstinатного ритма и активных оstinатных пассажей, особенно в басу, а частые репетиционные обороты в обеих руках неожиданно меняются техникой тремоло. За ними следует звучание жестких диссонансов, а скачкообразные

«пируэты» мелодии, словно прыжки танцующих шутов и скоморохов, соревнующихся между собой.

Невероятное обилие штрихов, динамических оттенков, интересных и часто меняющихся средств выразительности, «переговаривающихся» друг с другом мотивов и фраз – всё это красочное звуковое разнообразие создает впечатление праздника, апофеоза света и ликующей ослепительной радости. Это деятельное искусство музыкальных звуков творит дивную, образную и выразительную музыку, порой намеренно резкую и ошеломляюще дерзкую, но такую живую, здоровую и обжигающе-солнечную, с оттенком необычайной сказочности и таинственности.

Третья часть Сонатины – *Финал* – начинается медленно, тихо и спокойно. Мелодия широкими половинными длительностями в нисходящем

хроматическом движении формирует напряженные диссонирующие аккорды, которые словно готовят нас к чему-то неожиданному и непостижимому. И вдруг...в тринадцатом такте происходит звуковой, динамический и темповый взрыв – *Presto assai* (очень быстро) и музыкальная ткань трансформируется в совершенно другое изложение музыкального образа, где музыка уже полна огня, задора и могучей энергии.

Главная тема Финала – *рефрен* – будет несколько раз повторяться в разных тональностях на протяжении всей части, а также красной нитью пройдет тема из I ч. Сонатины – Прелюдии. Рефрен похож на быстрый бег вприпрыжку, иногда с высоко поднятыми коленями, что создает впечатление в некоторых поворотах темы Финала характер озорства и остроумия, словно внезапные вспышки смеха и шуток. Ровные восьмые длительности меняются триолями, похожими на весеннюю капель. Ритм 4/4 переходит в 3/4 и наоборот. Отчетливо слышится борьба стихий – завывание ветра, метели, вой вьюги и хрустящий снег под ногами, и какие-то странные, дивные, тревожные знаки, словно вздохи- призывы. Происходит нечто таинственно-грозное и величественное – идет пробуждение природы от зимнего сна, предощущение прихода долгожданной северной весны. Октавные скачки основной темы-мелодии, как прыжки в неизвестность или наоборот, из неё, из долгой полярной ночи, навстречу весне, солнцу и свету.

Музыкальный характер Финала то бурно-драматический, то лирический с вкраплением юмористических интонаций, то напряженно-задумчивый и темброво-насыщенный к концу набирает мощи. Синкопы, акценты-уколы, скачки, оstinатные пассажи, игра ритма, триоли – весь этот кажущийся карнавал какофонии стремительно движется к кульминации, к высшей точке произведения, к апофеозу торжества радости человека и великой радости торжества Жизни. Последние двенадцать тактов идут со звуковым нарастанием аккордовой техники на тремоло – могучий финальный кульминационный

звуковой всплеск завершает третью часть Сонатины. 121 такт (тактовый объем Финала) невероятного накала приводят к завершению Финала и всего произведения в целом. Хочется отметить, в моем классе эту Сонатину блестяще исполнила Дарина Скидан (Бендас) в 2010 году, смело взяв её в конкурсные программы, и выступила с ними на областном, Всеукраинском и, что самое главное, Международном конкурсе «Perpetuum mobile – 2010» (Дрогобыч), где была удостоена и награждена Дипломом «Гран-При», как и на остальных конкурсах. После Дарины ещё двое учеников исполнили это произведение с тем же успехом. Каминский Иван – Первая премия на Международном конкурсе

«Perpetuum mobile – 2015». Рябчук Диана – «Гран-При» на Всеукраинском юниорском конкурсе инструментально-исполнительского мастерства и денежная премия за лучшее исполнение произведения в стиле modern в 2019 году. Стоит отметить, что не все дети могут и хотят играть это произведение. Очень сложный текст в разборе и сложность исполнения пугают юных исполнителей. Но тот, кто осмелился и решился взять «приступом» эту Сонатину, тот получает колоссальный исполнительский опыт и навыки исполнительского мастерства.

Выводы. Таким образом, Сонатина № 3 А.Прибылова позволяет развивать сознание ученика, его ассоциативное мышление, тонкое восприятие музыки и воспроизведение своих внутренних ощущений, возникающих во время работы над произведением и её исполнением, ибо эти образы-ассоциации и образы-визуализации способствуют глубинному проникновению в стиль, жанр и характер музыки и дают ученику огромный скачок вперед, пробуждая потенциал скрытых возможностей.

Поэтому, Сонатина № 3 А.Прибылова – чудесный образец современной оригинальной музыки. Очень эффектная, яркая, сочная и колоритная, которая приносит успех исполняющим её юным музыкантам.

ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ

Дрожжина Ельвіра Ігорівна

канд. пед. наук, доц.

Купрас Віра Василівна

Дніпровська академія неперервної освіти

м. Дніпро, Україна

Молодший шкільний вік є ключовим в оволодінні дитиною навчальною діяльністю. Саме в початковий період навчання у дітей закладається фундамент системи знань, яка поповнюється в подальші роки, і одночасно формуються розумові та практичні операції, дії та навички, без яких неможливі подальші навчання й практична діяльність. Головною ланкою в процесі освоєння знань молодшими школярами є рівень розвитку їх пізнавальної сфери, і особливо таких психічних процесів, як увага, пам'ять, мислення, уява, сприйняття та мова.

Серед активних методів навчання та розвитку пізнавальної діяльності чільне місце належить грі, під час якої діти непомітно для себе виконують різні дії. Вона змушує їх застосовувати прийом пошуку, пробуджує інтерес до перемоги, полегшує подолання труднощів у засвоєнні навчального матеріалу.

Для дитини з порушеннями зору гра набуває особливого значення з точки зору завдань корекційно-відновлювальної роботи. У дидактичній грі створюються також умови, в яких кожна дитина отримує можливість самостійно діяти в певній ситуації або працювати з певними предметами, набуваючи власний досвід. При цьому відбувається розвиток всіх її збережених аналізаторів, тобто створюються умови для здійснення сенсорного виховання.

Наразі доведено, що саме гра є одним з головних елементів психічного та фізичного розвитку дитини. Вона вже неодноразово привертала увагу дослідників, зокрема, які в своїх працях досліджували дітей дошкільного віку: Л. Виготський, Д. Ельконін, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе.

Особливості розвитку пізнавальної діяльності у дітей молодшого шкільного віку з порушенням зору вивчали Н. Морозова, В. Феоктистова, Т. Круглова, Л. Плаксіна, Л. Рудакова й ін.

Оскільки перед нами постала мета теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання дидактичних ігор в процесі формування пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору, ми використали такі методи, як:

1) теоретичні методи: аналіз основних понять, систематизація матеріалу, порівняння й узагальнення даних, моделювання;

2) емпіричні методи: психодіагностичні методики визначення рівня сформованості пізнавальної діяльності у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору (методика діагностики розвитку мислення А. Зака, методика «Заучування 10 слів» (А. Лурія), методика «Вільні завдання», методика «Виділення суттєвих ознак», методика «Глумачення приказок»).

Так, з метою підтвердження гіпотези про те, що проведення дидактичних ігор сприяє розвитку пізнавальної діяльності у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору було розроблено програму дидактичних ігор, які проводилися раз на тиждень.

Здійснивши першу діагностику рівня розвитку пізнавальних процесів у школярів з порушеннями зору 2-А класу, було виявлено середні показники успішності дітей. Це спонукало нас використовувати більше дидактичних ігор на уроках математики, української мови тощо, оскільки вони сприяють більш швидкому запам'ятовуванню, розвитку уваги та ін. Через певний проміжок часу відбулася вторинна діагностика, яка показала, що рівень сформованості пізнавальних процесів у школярів покращився, а саме: у двох учнів піднявся до середнього та ще двох – до високого.

Таким чином, відповідно до результатів повторної діагностики, після проведення програми дидактичних ігор, у чотирьох з восьми учнів 2-А класу спостерігалось покращення деяких діагностованих пізнавальних процесів: уваги, пам'яті, уваги, мовних навичок.

З урахуванням зазначених даних, робимо висновок, що дидактичні ігри на заняттях дійсно сприяють розвитку пізнавальної діяльності, активізують інтерес та увагу дітей, закріплюють знання, вміння та навички. За допомогою гри створюється атмосфера взаємоповаги, взаєморозуміння, довіри, доброзичливості та вільного вибору. Така гра викликає у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору позитивні емоції та бажання вчитися

Отже, у результаті дослідження ми встановили, що навчальна гра дозволяє досягти важливих цілей: дидактичних (формування і застосування нових засобів навчання, розширення кругозору тощо); розвивальних (розвиток пам'яті, мови, розумових процесів: аналізу, синтезу, співставлення, творчих здібностей); виховних (виховання самостійності, колективізму, відповідальності, волі, навичок співробітництва тощо).

ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ УЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА

Забара Марина Валентинівна
Волинська Лариса Олексіївна

Вчителі-логопеди
Сумський дошкільний навчальний заклад №29 - «Росинка»
м. Суми, Україна

У статті висвітлено доцільність використання здоров'язберігаючих технологій у корекційній роботі учителя-логопеда.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, оздоровчо-корекційна робота, логопедична робота.

Вступ. У дошкільному віці інтенсивно формуються всі життєво важливі органи та розвиваються функціональні системи організму.

В останні роки нами спостерігаються стійкі тенденції зниження мовленнєвого та психічного розвитку дітей, неухильно зростає відсоток тих, у кого спостерігаються проблеми з розвитком загальної та дрібної моторики, уваги, мислення. У зв'язку з цим виникла нагальна необхідність проведення комплексної оздоровчо-корекційної роботи, яка включає в себе як традиційні, так і нетрадиційні здоров'язбережувальні технології: комплекси артикуляційних гімнастик, дихальних вправ, пальчикових вправ, вправ на м'язову релаксацію, гімнастик для очей, кінезіологічних вправ, елементів біоенергопластики та Су-Джок терапії, масажів і самомасажів. Вказані технології застосовуються на всіх етапах корекційної роботи логопеда і потребують систематизованого підходу.

Мета роботи: висвітлити прийоми використання здоров'язберігаючих технологій у повсякденній роботі учителя-логопеда.

Матеріали та методи. На сьогодні головним стратегічним завданням розвитку нашої держави і, зокрема, діяльності ЗДО є збереження здоров'я

дітей. Це завдання регламентується і забезпечується низкою нормативно-правових документів, таких, як Конституція України, Закон України «Про дошкільну освіту», Міжгалузева комплексна програма «Здоров'я нації» тощо. Так, у статті 7 Закону України «Про дошкільну освіту» йдеться про те, що завданням дошкільної освіти є збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини. А стаття 11 Закону говорить про те, що дошкільний навчальний заклад повинен створювати умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я дітей [2]. Проблема здоров'язбереження у дошкільній освіті висвітлена у роботах таких вчених, як О. Богініч, О. Ковалюк, Н. Костюк, А. Кошель, І. Любарської Т. Мицкан, О. Московченко В. Оржеховської, Н. Поліщук, та ін.

На нашу думку, найбільш повним визначенням поняття здоров'язбереження у дошкільній освіті є визначення О. Кислої, яка визначає здоров'язбереження як пріоритетне завдання сучасної дошкільної освіти направлене на збереження і зміцнення здоров'я суб'єктів педагогічного процесу в ЗДО: дітей, вихователів і батьків [4, с. 101-106].

Логопедична робота обумовлює корекцію не лише мовленнєвих недоліків, але і особистості дитини в цілому. Артикуляційні гімнастики є основою формування мовних звуків – фонем, та корекції порушень звуковимови будь-якої етіології. Вправи направлені на укріплення артикуляційного апарату, розвиток сили та диференційованості рухів язика. Артикуляційні вправи виконуються перед дзеркалом не менш як 3-4 рази на день, протягом 3-5 хвилин. Артикуляційна гімнастика допомагає усунути неврозоподібні стани дітей що викликані недоліками вимови.

Для досягнення високих результатів з постановки звуків на індивідуальних заняттях використовуємо метод біоенергопластики – взаємодії руки та язика. Застосування біоенергопластики прискорює виправлення дефектних звуків у дітей з порушенням кінестетичних відчуттів. Синхронізація роботи мовленнєвої та дрібної моторики відчутно скорочує час занять, підвищуючи їх результативність [1].

Використання різних видів дихальної гімнастики (за А. А. Уманською, О. М. Стрельніковою, М. Норбековим) покращують психо-емоційний стан дітей, сприяють насиченню організму дитини киснем. Мовленнєві недоліки тісно пов'язані з порушенням розвитку загальної та дрібної моторики. Вправи на розвиток моторики найчастіше проводяться в середині заняття в ігровій формі. Вони розвивають темпоритмічний бік мовлення, допомагають розвивати координацію рухів. Тренування рухів пальців рук (пальчикова гімнастика) впливає на центри розвитку мовлення, здійснює загальнозміцнюючу дію на м'язову систему, збільшує тонус м'язів.

При самомасажі рук та ніг часто використовуються елементи Су-Джок терапії. За допомогою кілець-«їжачків» масажуються найбільш активні точки організму [5]. Зорова гімнастика («Бджілка», «Мій песик») дозволяє своєчасно знімати напругу з очних м'язів. Зазвичай на гімнастику для очей відводимо одну-дві хвилини у середині заняття (на 10-11 хвилині). Кінезіолочні вправи (за О. В. Крупенчук), найчастіше використовуємо наприкінці заняття. Вони сприяють покращенню запам'ятовування. Діти з задоволенням виконують такі вправи, як «Колечко», «Жабка», «Вуха-ніс» та ін.

Стимуляція високоактивних точок, що розташовані на кистях рук і стопах, також відбувається за допомогою різноманітних кульок, м'ячиків, волоських горіхів, масажних килимків тощо. Самомасаж сприяє нормалізації м'язового тону, стимуляції тактильних відчуттів, допомагає знизити напругу. Тому він переважно проводиться на заняттях перед виконанням завдань пов'язаних з малюванням, аплікацією, ліпкою. Отримати позитивні емоції від занять і зняти напругу допомагають релаксаційні вправи, які переважно проводяться перед «тихою» годиною. Для формування здорової психіки і вміння розслаблятися у роботі з дітьми-логопатами ми використовуємо звукову терапію (шум лісу, шелест хвиль), арттерапію (малювання, конструювання) та релаксаційні вправи Едмонда Джекобсона «Бурулька», «Дотягнутися до хмари», «Посмішка», «Черепашка». Щоб реалізувати різноманітні напрямки здоров'язберігаючих технологій, у логопедичному кабінеті нами була створена

«Скриня здоров'я». У ній зберігаються як традиційні посібники (Су-Джок масажери, масажні жорсткі килимки, інвентар для виконання загальнорозвиваючих вправ), так і обладнання, що було виготовлено власними руками (масажні килимки з пробок, килимки з природних матеріалів, різнокольорові сліди, художні доріжки, різноманітний інвентар для розвитку мовленнєвого дихання, саморобні масажери для рук та ніг, килимки та мотузочки з вузликами для розвитку координації рухів).

Висновки: Таким чином, всі описані здоров'язберігаючі технології позитивно відображаються на психічному та фізичному здоров'ї дітей, які відвідують наші логопедичні заняття. В цілому, суттєво підвищують ефективність логопедичної роботи. Проблема пошуку і розробки прийомів впровадження здоров'язберігаючих технологій у корекційній роботі учителя-логопеда є актуальною і потребує постійного вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бушлякова Р. Г. Артикуляционная гимнастика биоэнергопластикой / Р. Г. Бушлякова. – Санкт-Петербург: Издательство «Детство-Пресс», 2011. – 240 с.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11 липня 2001 року № 2628-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.
3. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі : колективна монографія / за заг. ред Л. М. Рибалко. Тернопіль: ФОП Осадца В. М., 2019, 400 с.
4. Кисла О. Формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку засобами здоров'язбережувальних технологій / О. Кисла, А.Кошель // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 9 (Ч. 2) – С. 101-106.
5. Пак Чжэ Ву. Вопросы теории и практики Су-Джок терапии : серия книг по Су-Джок терапии / Пак Чжэ Ву – Москва: Су-Джок академия, 2009. – 208 с.

**ІННОВАЦІЙНІ ЗАСОБИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА
ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ІЗ
ДИСФУНКЦІЯМИ В КОЛІННОМУ СУГЛОБИ
ВНАСЛІДОК БОЙОВОЇ ТРАВМИ**

Курбасов О. О.

магістрант Київського університету
імені Бориса Грінченка

Юденко О. В.

к.п.н., доцент кафедри професійного
неолімпійського та адаптивного спорту

Крушинська Н. М.

викладач кафедри професійного
неолімпійського та адаптивного спорту

Національний університет
фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна

Вступ. З позицій сьогодення враховуючи, те що військовий конфлікт на Сході України триває 7 рік, і не зважаючи на досягнуті «мирні домовленості» та «режим тищі», щоденно продовжують гинути та отримують важкі бойові ураження українські військовослужбовці. Саме тому вважаємо, що ефективне та якісне відновлення їх після лікування, комплексне, мультидисциплінарне застосування різних терапевтичних та реабілітаційних засобів з метою корекції та відновлення стану фізичного, психічного та соціального здоров'я учасників бойових дій, а також членів їх родин має бути важливим завданням для фахівців багатьох галузей в Україні: медиків, психологів, соціологів, фахівців з фізичної терапії (ФТ), фізкультурно-спортивної реабілітації (ФСР), фітнес-тренерів, інструкторів із загальної фізичної підготовки та багатьох інших.

Важливими для нашої роботи ми вважаємо наукові праці вітчизняних та закордонних докторів наук (Ю.Л. Бриндіков, 2017; Т.М. Дегтяренко 2012; І.С. Савка, 2011; Ю.В. Поляченко 2001; Г.Г. Рошін, 2006; А.Й. Чеміріс, 2008 та ін.) та у наукових працях кандидатів наук (П.О. Бадюл, 2009; І.М. Гайда та

співавтори (Б.Б. Жупан, М. Бадюк та І. Сушко), 2016-2018;), в яких висвітлено окремі аспекти та особливості застосування різних засобів реабілітації в комплексних програмах відновлення здоров'я військових – учасників військових локальних конфліктів. Ми дослідили наукові праці, які присвячено застосуванню комплексних реабілітаційних засобів з метою корекції фізичного та функціонального стану організму безпосередньо у учасників військових локальних конфліктів різних часів, а саме: І.М. Гулієв, (2004); В.В. Григоровський (2001); Г.В. Іванцова (2008); Л.І. Донченко (2004); С.Ю. Капралов (2000); С.В. Харченко (2001) та ін.

В.І. Шевчук, В.В. Кравченко, Н.М. Беляєва та О.Б. Яворовенко розробили та впровадили методичні рекомендації щодо особливостей медико-соціальної експертизи та реабілітації інвалідів військової служби та учасників АТО.

Слід також згадати, що питання реабілітації військовослужбовців засобами базової гідротерапії вивчали Т. Cochrane, R.C. Davey, E. Matthes (2005); загальні питання фізичної медицини та реабілітації військових подано у роботах Marin R. (2006); на важливості використання аеробної ходьби у поєднанні із вправами зі стречинга звертали увагу E. Roddy, W.Zhang, M. Doherty (2005). На необхідності застосування вправ стречингу та інших напрямків Body&Mind Fitness йдеться у працях Pelland L., Brosseau L., Wells G. et al. (2004). Саме цю думку довели у своїх працях Т.О. Манжеу, О.В. Юденко (2018).

Зазначимо, що про ефективність використання інноваційних тренажерів локально направленої дії в масовій фізичній культурі розривається в дослідженні В.Є. Водлозерова (2008); про ефективність застосування ізометричних вправ з елементами постізометричної релаксації у подоланні контрактур колінного суглобу ведеться у роботах О.В. Пилипенко, А.А. Захарова, К.А. Срибного та А.К. Ніканорова (2014); особливості використання обладнання бренду «Black-Roll» в сучасних програмах ФТ для осіб із МФБС вивчали Д.В. Христич та О.В. Юденко (2019). Різноманітним аспектам застосування засобів ФТ/ФСР, в тому числі і інноваційних фітнес-технологій, в

комплексних програмах для військових із наслідками бойової травми присвячено наукові пошуки у 2017-2020 рр. О.В. Юденко у співавторстві з А.С. Білоус & В.В. Шевченко [2]; Я.В. Кравченко [3]; І.А. Єфіменко та Т.В. Сіроткіною [7]; Н.М. Крушинською [1; 2; 5; 7]; В.В. Правдивим [4]; М.О. Тимощук [6]; Я.М. Фроловим та А.О. Тесленко [5].

На підставі вище зазначеного мету дослідження сформульовано так: надання характеристики та обґрунтуванню у використанні інноваційних засобів ФТ та ФСР військових із дисфункціями в колінному суглобі внаслідок бойової травми.

Матеріали та методи нашої роботи: 1) аналіз та узагальнення джерел інформації на електронних носіях та навчально-методичної літератури; 2) обґрунтуванням застосування окремих інноваційних фітнес-технологій в програмах ФСР військових із дисфункціями нижніх кінцівок (колінному суглобі), які виникли внаслідок бойових дій.

Результати та обговорення. Особливості реалізації «Міжнародного проекту програма активної реабілітації «Повернення до життя» для травмованих діючих та звільнених військовослужбовців і персоналу сектора безпеки і оборони України» її структура в українських таборах «Активна реабілітація» (АР) доволі ґрунтовно представлено в магістерських проектах 2018-2019 р. Я.В. Кравченко [3] та В.В. Правдивого [4].

Фахівці вважають, що сучасна система госпіталів для ветеранів війни має стати в Україні фундаментом створення реабілітаційних центрів для учасників АТО/ООС. Певні аспекти медичної реабілітації українських військовослужбовців, що постраждали в результаті бойових дій (до проблеми державного регулювання системи санаторно-курортного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України) досліджували Я.Ф. Радиш та О.М. Соколова; особливості перебігу сучасної бойової хірургічної травми ґрунтовно охарактеризовано І.Р. Трутяком, І.М. Гайдою, І.С. Богданом та ін.

Об'єкти дослідження, які потребують комплексного впливу на фізичне, психічне та соціальне здоров'я з метою подолання дисфункцій та інвалідизації,

що виникли внаслідок дії військового конфлікту на особистість та є наслідками бойової травми подано у попередніх дослідженнях О.В. Юденко і разом з основними дефініціями нашого дослідження подано на рис. 1. Авторами [2; 3; 4; 6] охарактеризовані елементи програми таборів АР та різновиди рухової активності, яким надають переваги військові в процесі участі в різноманітних програмах ФСР.

Рис. 1 Оснівні дефініції та об'єкти дослідження

Значний поштовх спорту та ФСР військовослужбовців надав Указ Президента щодо спортивної реабілітації учасників бойових дій (П. Порошенко, 2018) та «Національна Стратегія ФСР учасників АТО/ООС 2021-2025 рр.» (В. Зеленський, 2020).

Далі ми охарактеризуємо окремі інноваційні фітнес-технології та обґрунтуємо їх роль та значення у програмах ФСР для військовослужбовців із дисфункціями нижніх кінцівок, які виникли внаслідок бойових дій. На рис. 2 нами подано інноваційне обладнання, яке ми використовуємо під час тренувань з учасниками АТО/ООС із 2018 р., а саме: це фоам-роли та м'ячі «Black-Roll»; спеціальні палки для скандинавської ходьби «Nordic Power Walking»; платформа «Procedos» для 3D фітнес-тренування, яка може використовуватися як самостійний інноваційний фітнес-засіб, так і у поєднанні із широким

спектром простого, доступного та ефективного у тренуваннях фітнес-обладнання; одний із улюблених різновидів фітнес-обладнання у військових та ветеранів бойових дій різних країн світу – TRX (рис. 2).

Рис. 2 Інноваційне фітнес-обладнання, яке рекомендовано використання

Винахідниками інноваційної фітнес-технології «*Nordic Power Walking*» та її розробниками є Pino Dellasega – засновник Італійської школи скандинавської ходьби, засновник Nordic Power, президент WAYS; Chiara Campostrini – засновник Nordic Power, віце-президент WAYS; Nicola Vidale – володар Vipole, засновник і відповідальний за матеріали Nordic Power; Franziskus Vendrame – експерт-кінезіолог, провідний тренер Nordic Power – вони офіційні представники бренду в Європі; ця ідея скандинавської ходьби із високими сучасними фітнес-технологіями (сприяє зміцненню м'язів та корекції загального стану організму; більш ефективний різновид кардіо-тренування, засіб спалення зайвого жиру); основна відмінність – 100% використання карбону при виготовленні палки (є надзвичайно міцними) та ручки-баланси (розташовуються чітко в рукоятці, надаючи більший баланс і стабільність, ніж традиційні палки; розробники називають свій винахід «тренажерний зал на відкритому повітрі»– гумові еспандери «Power Vand» дозволяють ефективно,

комплексно, індивідуально використовувати можливості інноваційного фітнес-обладнання; автори вважають, що інновація є ефективною в СПС практично у всіх видах спорту різного рівня підготовленості; представлені методичні розробки Міжнародної Федерації щодо використання різних вправ на базовому, підвищеному та професійному рівнях; Pino Dellasega та Nicola Vidale отримали спеціальний патент, що захищає ідею використання спеціальних обтяжувачів, особливо на палках «Athena» та «Hercules».

Далі продовжимо розмову про інноваційне фітнес-обладнання, яке може бути використано як самостійне, так і у поєднанні із попереднім обладнанням – це банди та еспандери, ми надаємо перевагу німецькому бренду «Black-Roll». Нами на практиці доведено, що в заключній частині тренування є дуже ефективним використання ролів та м'ячів з метою більш ефективного відновлення м'язів після тренування.

Procedos – платформа для 3D тренування, як в самостійному використанні килимка із поміченими спеціальними цифрами зонами; дозволяє урізноманітними варіантами виконання вправ із вагою власного тіла, і з додаванням компактного та мобільного обладнання (петлі TRX, обладнання для Work-Out, гантелі; еспандери та банди, фітболи тощо). Платформи *Procedos* як інновація прийшли до нас із Швеції (країна винахідник) – це карта рухів, яка створює вимірюваність простору в 3D (заснована на прикладній функціональній науці (у якій перехресшуються робота лікаря, мануального терапевта, фітнес-тренера – формує та покращує рухові навички людини) від Gray Institute (USA); головний принцип – чим ефективніше навантаження розподіляється по суглобах, тим ефективніший рух.

Також ми ефективно понад 4 роки використовуємо в комплексних програмах ФСР *петлі TRX*, які обладнання, що добре знайомі й відоме, особливо військовим – оскільки його винахідником є морський піхотинцем Ренді Хетрік (США), який займався фізичною підготовкою «морських котиків».

Висновки. Нами охарактеризовано та обґрунтовано інноваційні засоби ФТ та ФСР військових із дисфункціями в колінному суглобі внаслідок бойових

дій серед яких «Nordic Power Walking»; обладнання німецькому бренду «Black-Roll» (фоам-роли, м'ячі, еспандери та банди; петлі для функціонального тренування із вагою власного тіла TRX та килимок для 3D тренування – платформа «Procedos».

ЛІТЕРАТУРА:

1) Актуальні питання ФСР учасників військових локальних конфліктів в Україні. Юденко О.В., Крушинська Н.М., Юденко Ю.М. *Science – the Future of The World. Abstracts of the 5th International scientific and practical conference.* Portal Publishing. Prague, Czech Republic. 2020; 170-176.

2) Засоби ФТ ветеранів АТО, які займаються легкою атлетикою в фізкультурно-оздоровчих секціях / А.С. Білоус, О.В. Юденко, Н.М. Крушинська, В.В. Шевченко. *Теоретико-методичні аспекти фізичної культури і спорту* : Матер. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [збірка матеріалів; електронний ресурс]. Івано-Франківськ–Київ: НУФВСУ. 2020; 44-55.

3) Кравченко Я.В., Юденко О.В. Сучасні підходи до формування програм ФТ військовослужбовців АТО з травмами нижніх кінцівок *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт» зб. наук. праць / за ред. О.В. Тимошенка. К. : вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2019; 3(115 С)19: 58-63.*

4) Правдивий В.В. Оцінка впливу програми ФТ на стан здоров'я військовослужбовців АТО з ураженнями попереку на поліклінічному етапі / В.В. Правдивий, О.В. Юденко. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / фізична культура і спорт» зб. наук. праць / За ред. В.О. Тимошенка. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 2019. Вип. 2 (106 с.)19. 79-83.* 5) Суглобова гімнастика – ефективна складова комплексних програм ФСР учасників АТО / Я.М. Фролов, А.О. Тесленко, О.В. Юденко, Н.М. Крушинська. *Теоретико-методичні аспекти фізичної культури і спорту* :

Матер. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [збірка матеріалів; електронний ресурс]. Івано-Франківськ–Київ: НУФВСУ. 2020; 96-108.

5) Тимощук М.О., Юденко О.В. Спортивне орієнтування як ефективна складова комплексної ФСР ветеранів-військовослужбовців АТО і ОСС в Україні. *Теоретико-методичні аспекти фізичної культури і спорту* : *Матер. наук.-практ. конф. з міжнар. участю* [збірка матеріалів; електронний ресурс]. Івано-Франківськ–Київ: НУФВСУ. 2020; 88-96.

6) Nordic Power – як інноваційний засіб підготовки спортсменів в адаптивних видах спорту / О.В. Юденко, Н.М. Крушинська, І.А. Єфіменко, Т.В. Сіроткіна *Сучасні досягнення спортивної медицини, фізичної реабілітації, фізичного виховання та валеології – 2020 : ХХ ювілейна міжнар. наук.-практ. конф., присвячена 120-річчю ОНМедУ*. Одеса, 24-25 вересня 2020 р. Матеріали конференції. Одеса: ПОЛІГРАФ, 2020. С. 144-152.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Маргосюк Ірина Леонідівна
Куліш Лілія Олександрівна
Мартинюк Зоя Володимирівна
Яремчук Руслана Вікторівна

Студенти
Дубенський коледж
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Дубно, Україна

Вступ Час навчання у початковій школі часто розглядають як відносно спокійний період, під час якого фізичний, психічний і соціальний розвиток дитини відбувається поступово та рівномірно. Багато педагогів звикли застосовувати до першокласників ті самі прийоми та методи навчання, що й до учнів 4-го класу. Однак за таких підходів від 50 до 80 % першокласників виявляються повністю або частково не готовими до засвоєння шкільних програм, і значна частина дітей втрачає мотивацію до навчання ще в перші два роки. Це негативно позначається на інтелектуальному потенціалі нації, майбутньому економічному та соціальному розвитку держави.

У чому ж проблема? Пояснення треба шукати у механізмах дозрівання структур головного мозку дитини. В останні три десятиліття з'явилися можливості для вивчення процесів, що відбуваються у людському мозку. За допомогою методів електроенцефалографії (ЕЕГ), комп'ютерної томографії (КТ) та інших науковці зробили чимало відкриттів, які допомагають зрозуміти, як функціонує наш мозок на різних етапах життя.

Розвиток і механізми дозрівання структур головного мозку дитини

Одним із важливих наукових досягнень виявилось відкриття про спеціалізацію півкуль головного мозку. Вчені з'ясували, що права півкуля сприймає та обробляє інформацію з довкілля цілісно, а ліва – послідовно. Праву півкулю умовно називають «художником», тому що вона найактивніша під час

творчої діяльності, сприймання ритму, рими, інтонацій, під час просторового орієнтування, розпізнавання емоцій, запам'ятовування образів, зокрема й людських облич. Ліву півкулю умовно називають «мислителем», і вона найактивніша під час процесів логічного й абстрактного мислення, обчислень, вивчення мов (мова – це послідовність речень, що складаються з послідовності слів, які, своєю чергою, складаються з послідовності звуків).

Рис. 1

Однак спеціалізація півкуль відбувається не від самого народження. Немовлята, яким через хворобу вилучали ліву півкулю головного мозку, не мали надалі проблем із вивченням мов, на відміну від людей, яким робили таку саму операцію у дорослому віці. Досліджуючи діяльність мозку в різновікових групах, учені з'ясували, що спочатку обидві півкулі беруть участь у всіх мозкових процесах. До 6-7 років відбувається спеціалізація творчої правої півкулі, а спеціалізація раціональної лівої півкулі завершується приблизно до 9-10 років. До цього ж віку дозріває і така структура головного мозку, як мозолисте тіло, яке забезпечує тісний взаємозв'язок лівої та правої півкуль.

Врахування функціональної асиметрії мозку – один із важливих чинників в організації навчання учнів початкової школи. Це стосується як учнів 1-2-х класів, так і старших дітей з переважанням правопівкульного мислення, оскільки шкільні програми та підручники здебільшого розраховані на навчання школярів з домінуючою лівою півкулею. На жаль, у школі, починаючи з

першого класу, прийнято сумирно сидіти, не рухатися, букви і числа вчити лінійно, читати і писати на дошці чи в зошиті, тобто лівопівкульним способом. Таке навчання швидко перетворюється на дресирування дитини, призводить до зниження мотивації, стресів і неврозів. Зловживання термінами й абстрактними поняттями знижує пізнавальний інтерес дитини, формує звичку до зубріння.

Останнім часом з'явилася тенденція поділу початкової школи на два етапи: 1-2-й і 3-4-й класи. На першому етапі учні навчаються переважно у формі гри, а навколишній світ вивчають так, як його сприймають діти, – цілісно, а не за галузями знань.

Далі розглянемо особливості фізичного, психічного та соціального розвитку учнів, а також актуальні проблеми школярів для кожного класу початкової школи. Як і в будь-яких вікових періодизаціях, тут подано загальні характеристики середньостатистичної дитини, якої насправді не існує. Тому індивідуальні відхилення є неминучими.

Особливості розвитку учнів 1-4 класів

1 клас (6-7 років)

Фізичний розвиток

У першому класі темп росту дітей обох статей уповільнюється, а збільшення маси тіла пришвидшується, особливо за рахунок м'язів, що сприяє зростанню фізичної сили, підвищенню здатності організму до відносно тривалої діяльності. За цими показниками хлопчики випереджають дівчаток.

Дрібні м'язи розвиваються повільніше. Тому першокласникові важко писати в межах рядка, спрямовувати роботу руки, не роблячи зайвих рухів, які швидко викликають втому.

Психічний розвиток

До моменту, коли дитина йде до школи (6-7 років), у неї більш розвинена (спеціалізована) права півкуля головного мозку, яка відповідає за емоції, ритм, творчість, просторове орієнтування та цілісне сприймання світу. Ліва півкуля, відповідальна за логіку, обчислення, вивчення мов і засвоєння іншої теоретичної інформації, завершує спеціалізацію до 9-ти років. Тому навчання

молодших школярів має здійснюватися природнім для них правопівкульним методом – через творчість, наочність, позитивні емоції, сенсорні відчуття. Уроки доцільно проводити в максимально ігровій формі. Діти потребують того, щоб постійно рухатися, розмовляти, діяти. Фізкультхвилинки і пальчикова гімнастика обов'язкові на кожному уроці.

Соціальний розвиток

Соціальна ситуація, в яку потрапляє дитина у школі, – це світ, досі не відомих їй взаємин з однокласниками і вчителями. Учитель для першокласника – головний авторитет. Кожна дитина намагається отримати увагу і похвалу вчителя. Навіть ставлення до однокласників залежить від ставлення до них дорослих: «Я люблю тих, кого любить учитель».

Актуальні проблеми

Зі вступом до школи збільшується кількість вимог, очікувань, наголошується на тому, що дитина «повинна» робити, а не на тому, що вона «хоче». Їй потрібно освоїти новий шкільний простір, засвоїти норми поведінки та звикнути дотримуватися нових правил, узгодити своє життя зі шкільним розпорядком дня. У дітей, які не відвідували закладів дошкільної освіти і не звикли до режиму, це може викликати стрес.

2 клас (7-8 років)

Фізичний розвиток

Для фізичного розвитку 7-8-річної дитини характерне швидке нарощування м'язової маси, зокрема в ділянці тазу, грудей і спини, навіть візуально видно округлення статури школяра. Доцільно, щоб дитина щодня виконувала вправи для зміцнення м'язів, оскільки це допоможе у формуванні правильної постави.

Психічний розвиток

Поступово розвиваються пам'ять, довільна увага. Загартовується воля (діти вчаться стримувати безпосередні імпульси, зважати на думку інших). Переважає наочно-дієве мислення.

Соціальний розвиток

Розвивається здатність до взаємодії з однолітками в іграх і навчанні, діти вчаться домовлятися, поступатися, розподіляти завдання без допомоги дорослих. По суті, це перші паростки дорослішання, що характеризуються балансом у бажанні отримувати і давати.

Актуальні проблеми

Розвивається пізнавальна рефлексія, діти починають оцінювати себе, розмірковувати над причинами невдач. У деяких через це знижується самооцінка («Я поганий, тому що погано пишу, читаю»). Тому важливим завданням для вчителя є створення ситуації успіху, щоб жодна дитина не зневірилась у своїх силах і не втратила мотивації до навчання.

3 клас (8-9 років)

Фізичний розвиток

Відбувається дозрівання лобних зон кори головного мозку та мозолистого тіла, через що рухи дітей стають чіткішими, стабільнішими, вони можуть контролювати темп, швидкість і якість рухів.

Психічний розвиток

Діти спокійні й уважні на уроках. Добре виконують стандартні завдання, вміють діяти за зразком. Через завершення спеціалізації лівої півкулі, що відповідає за раціональне мислення, у дітей пробуджується здатність до логічного й абстрактного мислення; швидко формуються умовні рефлекси; навички міцні і стійкі до зовнішнього гальмування.

Соціальний розвиток

Відбуваються зміни у взаєминах зі значущими дорослими (вчителями і батьками). Завдяки сформованій здатності до аналізу та критичного мислення діти починають реалістичніше оцінювати дорослих, але при цьому в них може виникнути негативне ставлення, "нігілізм", страх, злість чи образа за несправедливі переваги іншим учням, погані оцінки тощо.

Актуальні проблеми

Для більшості учнів – це найбільш стабільний період у початковій школі. Діти вже звикли до своєї соціальної ролі. У них сформований образ старанного учня і вони чітко уявляють, що треба робити, щоб відповідати цьому образу.

4 клас (9-10 років)

Фізичний розвиток

Приблизно з 10-ти років дівчатка випереджають у вазі хлопчиків. У них починається передпубертатний період, під час якого вони набирають додаткову масу тіла, яка забезпечує запас для наступного «стрибка росту». В цей період діти мають підвищену потребу в поживному та калорійному харчуванні, а недостатнє чи незбалансоване харчування може спричинити сповільнення росту і розвитку в підлітковому віці.

Психічний розвиток

У цей період завершується виражена спеціалізація лівої півкулі головного мозку, яка більше пристосована до аналітичної діяльності й відповідає за логічне мислення, формулювання понять, побудову узагальнень, висновків, складання передбачень тощо.

Завдяки цьому четвертокласники здебільшого вчаться швидко і зосереджено. Самостійно працюють із підручником, розуміють значення піктограм, символів, шрифтових виділень.

Завдяки розвитку логічного мислення посилюється здатність до:

- аналізу – учні класифікують, групують, знаходять причиново-наслідкові зв'язки;
- синтезу – визначають головне, роблять висновки;
- передбачення – передбачають розвиток подій;
- оцінки – оцінюють ситуації, здатні до самооцінки.

Соціальний розвиток

У взаєминах із дорослими найважливішою рисою цього віку є особлива відкритість душі. Діти не лише впускають дорослих у свій внутрішній світ, а й запрошують у нього. Вони із задоволенням спілкуються з дорослими. Це

практично останній віковий період, коли дитина настільки відкрита, і саме тепер можна особливо ефективно впливати на формування її світогляду.

Актуальні проблеми

У четвертому класі діти готуються до першої у своєму житті Державної підсумкової атестації (ДПА). І хоча результати атестації не мають для них життєво важливого значення (наприклад, від цього не залежить, чи переведуть дитину до 5-го класу), проте значна частина дорослих (учителів і батьків) дуже хвилюються та передають свої хвилювання дітям.

Пов'язані з цією подією розумові й емоційні перевантаження можуть зашкодити дитині, змінити її пізнавальну мотивацію на менш продуктивну мотивацію уникнення («Я вчуся не тому, що мені цікаво, а щоб не отримати поганих оцінок на ДПА»). А якщо оцінки виявилися недостатньо високими, мотивація до навчання може істотно знизитися. Завдання вчителів і батьків не допустити цього й підтримати дітей незалежно від результатів ДПА, пояснити, що оцінки – це лише цифри, які жодним чином не відображають їхнього потенціалу.

Висновки: Підлітковий вік – це період становлення якісно нових взаємин із дорослими. Підлітки вже не погоджуються на нерівноправні стосунки, оскільки вони не відповідають їх уявленням про власну дорослість та самостійність. З часом підлітки відмовляються від підвищеного контролю дорослих. Вони стають неслухняними, впертими, гонорливими, демонстративно поведуться. Дорослі в їхніх очах втрачають виключні властивості. У спілкуванні з учителем виникає прагнення до особистісного спілкування. Підлітків починають більше хвилювати особистісні та професійні якості педагога. Основним змістом спілкування підлітків з дорослими стають питання соціальних проблем, взаємовідносин між людьми, моральних оцінок подій та вчинків оточуючих, особистісних взаємин між юнаками і дівчатами та проблема вибору ціннісних орієнтацій і самоствердження себе як особистості. Найлегший спосіб досягнути мети – увійти в світ дорослих – полягає для підлітка у наслідуванні їх зовнішніх форм поведінки, а не внутрішніх якостей,

що часто не знаходить підтримки у батьків. Це стає джерелом конфліктів і непорозумінь. Соціальна ситуація розвитку підлітка особливо залежить від сім'ї, стосунків з батьками. Якщо стосунки враховують його потреби і можливості, будуються на засадах взаємоповаги та довіри, підліток легко долає труднощі у навчанні і спілкуванні, утверджується у групі ровесників.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (початкова школа) – 2017.

2. Куліш О.В. Підходи до еколого-валеологічного виховання в шкільному курсі // Науково-методичні підходи до викладання природничих дисциплін в освітніх закладах ХХІ століття: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава, 2001. – С.37-39.

3. Амосов Н. М. Раздумья о здоровье // 3-е изд. доп. и перераб. – М: Физкультура и спорт, 1987. – 64 с.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Марчик Валентина Іванівна

к.б.н., доцент

Казаків Володимир Леонідович

к.геогр.н., доцент

Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Введення./Introduction. В теперішній час здійснюється системна трансформація сфери для забезпечення нової якості української освіти з метою перетворити її на інноваційне середовище, в якому учні й студенти набувають ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. В основі професійної компетентності полягає професійна придатність, що являє собою сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, необхідних для здійснення ефективної професійної діяльності. Професійні компетентності поділяються на такі види, як: функціональна (професійні знання та уміння їх реалізовувати); інтелектуальна (здатність до аналітичного мислення); ситуативна (уміння діяти відповідно до ситуації); часова (уміння раціонально організувати і використовувати робочий час); соціальна (наявність комунікаційних і інтеграційних здібностей).

Дослідження здібностей як індивідуально-психологічних особливостей людини, що забезпечують успіх у діяльності, сприятиме підвищенню якості навчального процесу підготовки фахівців та ефективному формуванню їх професійних компетентностей.

В дослідженні зазначаються педагогічні умови формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури, серед них такі: створення навчального середовища, сприятливого для формування ключових компетентностей; організація самостійної роботи студентів з подальшим творчим використанням набутих

знань тощо [1]. Показано, що для сучасного учителя фізичного виховання як педагога-вихователя, організатора та дослідника, окрім бездоганних фізичних і психічних кондицій для їх виконання, необхідна низка розвинутих здібностей та володіння високою загальною та інтелектуальною культурою, моральною, правовою відповідальністю та естетичною вихованістю [2].

В роботі зазначається, що у процесі формування організаторських здібностей майбутніх учителів фізичної культури спостерігається позитивна динаміка при забезпечені цілеспрямованою роботою усіх суб'єктів освітнього процесу під час аудиторних занять, практики студентів, спортивних та масових заходів, самостійної роботи, методичної роботи викладацького складу, заходів по створенню та вдосконаленню матеріальної бази закладу вищої освіти, контролю за рівнем знань, вмінь та навичок студентів [3]. Показано, що формуванню організаторських умінь і навичок у майбутніх фахівців в організації самостійних занять оздоровчими фізичними вправами сприяє особистісно-зорієнтоване навчання з використанням інноваційних методів, принципу формування стійкого інтересу в студентів до занять фізичними вправами та принципів доступності завдань, послідовності та систематичності в навчанні, зв'язку теорії з практикою [4]. Описано, що результатом дослідження є навчання та розвиток комунікативних навичок студентів на курсі «Менеджмент комунікації у фізичному вихованні та спорті» шляхом обґрунтування методології застосування в процесі навчання, відповідно результату знань, практичних навичок, включаючи ставлення, вироблене спілкуванням [5].

Мета роботи./Aim. Визначити рівень сформованості організаторських і комунікативних здібностей як підґрунття формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців фізкультурної та туристичної діяльності на початку навчання у закладі вищої освіти.

Матеріали і методи./Materials and methods. В дослідженні, що було проведено у вересні 2020 року, взяли участь студенти першого курсу Криворізького державного педагогічного університету, які навчаються за

спеціальністю Середня освіта (Фізична культура), спеціалізація: Спортивний туризм (20 осіб) і спеціальністю Туризм, спеціалізація: Екскурсійна справа (19 осіб). Для дослідження організаторських і комунікативних здібностей респондентам запропоновано у формі анонімного анкетування тест, за яким здійснювали визначення рівнів на середній, вище/нижче середнього, високий і низький відповідно обчислених показників [6]. Зібраний матеріал сформовано у дві вибірки «Фізична культура» і «Туризм», у яких для порівняння середні показники за шкалою оцінок були перераховані у відсотки.

Оскільки вибірки були малочисельними, отримані дані не вважаються достовірними, а тільки такими, що окреслюють тенденцію розвитку явища за досліджуваною темою.

Результати та обговорення./Results and discussion. Загальний аналіз отриманих показників показав, що особливі розбіжності за рівнями розвитку організаторських і комунікативних здібностей досліджуваного контингенту не спостерігаються. Більше половини респондентів, як майбутні фахівці фізкультурної, так і туристичної діяльності продемонстрували рівень розвитку організаторських здібностей від середнього до високого (рис.1). Показники розвитку організаторських здібностей рівнів «вище за середній» і «високий» незначно більші в групі «Фізична культура», ніж в групі «Туризм».

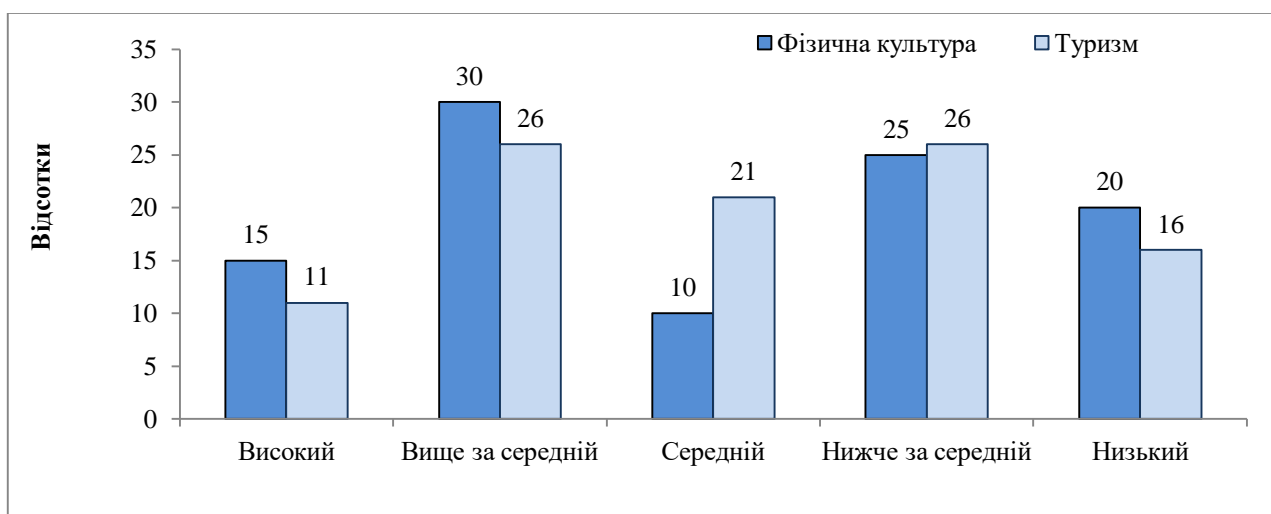

Рис.1. Рівень організаторських здібностей майбутніх вчителів фізичної культури та організаторів туристичної діяльності

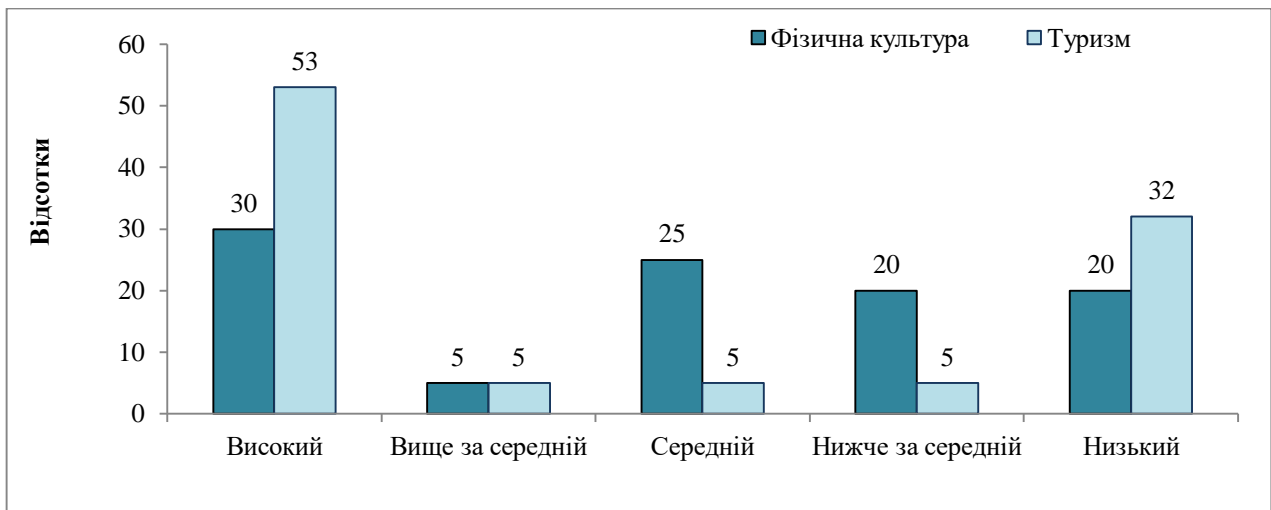

Рис.2. Рівень комунікативних здібностей майбутніх вчителів фізичної культури та організаторів туристичної діяльності

Показники розвитку комунікативних здібностей рівнів від середнього до високого також, як і організаторські здібності, спостерігаються у більшій половині досліджуваних в обох групах (рис.2). Проте більші показники рівнів «вище за середній» і «високий» зафіксовано в групі «Туризм», ніж в групі «Фізична культура».

Порівняння показників організаторських і комунікативних здібностей від середнього до високого рівнів свідчить про більший розвиток комунікативних здібностей досліджуваних, ніж організаторських в обох групах.

Отримані результати узгоджуються з результатами подібного дослідження проведеного на базі Національного університету фізичного виховання і спорту України, в якому зазначається, що більшість майбутніх вчителів фізичної культури (62,5%) мають середній та високий рівні комунікативних та організаторських здібностей [7].

Висновки./Conclusions. Дослідження сформованості організаторських і комунікативних здібностей як підґрунтя формування професійних компетентностей на початку навчання в закладі вищої освіти у майбутніх фахівців фізкультурної та туристичної діяльності виявило у більшості досліджуваних рівні від середнього і до високого. Більший рівень розвитку організаторських здібностей продемонстрували майбутні фахівці фізкультурної діяльності, комунікативних – туристичної діяльності. На розвиток

організаторських і комунікативних здібностей людини впливають типові та індивідуальні властивості, відповідно до яких вона обирає той, чи інший вид діяльності, проте і діяльність (у даному випадку організація навчально-виховного процесу, спортивний і туристичний досвід) впливає на їх розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бардінов О. В. Формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури : автореф. дис. на здоб. наук ступ канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Центральноукраїнський держ. пед. ун-т ім. В. Вінниченка. Кропивницький, 2018. 20 с. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/21836>
2. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. на здоб. наук ступ канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методик професійної освіти. Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2017. 584 с.
URL: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/17525/1/Stepanchenko_N_I%20.pdf
3. Чалій Л. В. Формування організаторських здібностей майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2019. С. 324-329.
4. Жуковський Є. І. Формування в майбутніх учителів фізичної культури вмінь і навичок організовувати самостійну фізкультурно-оздоровчу діяльність школярів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки* 1 (2016): 50-53.
5. Gidei M. Training and development of communication skills to future specialists in physical education and sports. *Annals of the University Dunarea de Jos of Galati: Fascicle XV: Physical Education & Sport Management*, 2019, 2.

URL: <https://web.a.ebscohost.com/abstract?direct=true&profile=ehost&scope=site&authtype=crawler&jrnl=14549832&AN=142345313&h=kkDIKqB89Of6lQnP%2fHsLP7OYLeTFekv7kjCOEJUbmTuIkgf6aLAm%2fKfwDiZu9u9fWO6SxfHfVvUsWJG%2fTtOVPQ%3d%3d&crl=c&resultNs=AdminWebAuth&resultLocal=>

6. Тест «Оцінка комунікабельності та організаторських здібностей»

URL: http://ininv.vntu.edu.ua/ukr/index.php?option=com_content&view=article&id=736:test-otsinka-komunikabelnosti-ta-orhanizatorskykh-zdibnostei-z-kliuchem&catid=41&Itemid=967

7. Семененко В. та інші. Діагностика рівня сформованості професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*, 2019, 32: 116-123.

ФУНКЦІЯ ТА ЗНАЧЕННЯ АКТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ

Маньковська Олена Юріївна

Аспірантка

викладач кафедри сценічного мистецтва

Київського міжнародного університету

Вступ./Introduction. У світі сучасних трансформацій суспільства, культури, науки та освіти, важливого значення набуває експресивне мистецтво, до якого належить акторське. Саме через акторську майстерність, вміння передавати емоції та експресію, творчість можлива міжкультурна комунікація в межах не лише однієї країни, але й в межах континенту та світу. Значення та функцію акторського мистецтва у цьому контексті визначається в провідних дослідженнях європейських та вітчизняних (О. Лагоди, К. Леонової, Н. Маньковської, М. Мельника, Ю. Наседкіної) науковців. В умовах розширення діалогу культур надзвичайно зростає значення театралізації як соціально адаптивного засобу, що проникає зі сфери художньої практики у сферу безпосереднього людського спілкування (свята, спорт, засоби масової інформації та ін.), та культурологічного осмислення впливу театральної художньої діяльності на формування системи духовних цінностей, на становлення морально-естетичного ідеалу суспільства [2, с. 186]. За твердженням А. Юберсфельд театр є чинником «налагоджування мостів» у міжкультурній комунікації.

Театральне мистецтво, на думку дослідниці, шляхом накладання один на одного смислоутворюючих векторів авторського і режисерського задуму, акторської гри, глядацького сприйняття тощо, допомагає якщо не зрозуміти, то образно сприймати культуру іншого регіону [2, с. 191]. У дослідженні громадянської компетентності в провідних європейських документах та дослідженнях Н. Мельник акцентує увагу на тому, що представники

мистецьких професій визначаються високим рівнем громадянської компетентності, що дозволяє їм виступати у якості представників та носіїв загальнолюдських цінностей, забезпечує їм статус значимості в суспільстві, так само як і педагогам [9].

Серед європейських дослідників на проблемі тісного взаємозв'язку акторського мистецтва та міжкультурної комунікації переконливим є твердженням про те, що акторське мистецтво в глобальному контексті є своєрідною інформаційною платформою для реалізації загальної політики держав та світу в цілому, можуть стати учасниками інформаційних протистоянь та викликів у міжнародному контексті, адже актори є публічними особами за яким в епоху всеохоплюючих і повсесюдних соціальних мереж легко слідкувати, переймати думки, бачення та судження [6].

Аналіз зазначених праць підкреслює важливість та статусність акторського мистецтва на міжнародному рівні. Відтак, метою дослідження./Aim є аналіз провідних європейських документів щодо функції та значення акторського мистецтва у міжкультурній комунікації та європейській стратегії.

Валідність здійсненого дослідження забезпечувала нормативно-правова база ЄС та матеріали звітів, резолюцій та конференцій Ради Європи та Європейського Союзу щодо питань міжкультурної комунікації та інтеграції. Для якісної реалізації мети нами було використано комплекс взаємопов'язаних методів/methods, серед яких провідними та ефективними були – *аналіз, синтез, інтерпретація та узагальнення*, що дозволили визначити основні функціональні завдання акторського мистецтва у міжкультурній комунікації; *хронологічних аналіз* став основою для зіставлення політики та пропозицій ЄС щодо застосування потенціалу акторського мистецтва для забезпечення міжкультурної комунікації та взаємодії; *проблемно-пошуковий* – для характеристики основного значення акторського мистецтва для забезпечення міжкультурної комунікації та *структурний* – для визначення різних стратегій реалізації культурно-просвітницьких програм ЄС та безпосереднє залучення акторів до цих програм.

Результати та обговорення./Results and discussion. У складному, взаємопов'язаному та конкурентному світі Європейський Союз залишається повністю відданим питанням багатосторонності та глобального порядку, заснованого на правилах, в основі якого лежить статут ООН, пріоритетними в якому визначено мир та безпека та розвиток стабільних партнерських відносин, захист прав та свобод людини. Задеклароване в статутних документах Ради Європи та Європейського Союзу робить ЄС надійним і передбачуваним партнером для країн та організацій у всьому світі, будь то Паризька кліматична угода, Цілі сталого розвитку ООН, Міжнародний кримінальний суд чи Договір про нерозповсюдження ядерної зброї та Спільний комплексний план дій.

Європейський Союз є найбільшим інвестором у побудову міцних міжнародних відносин, встановлення угод про стратегічне економічне партнерство з ключовими гравцями у всьому світі. І, зрештою ЄС одна із світових організацій, яка в своїх цілях, концепції діяльності та стратегій розвитку розглядає та декларує пріоритетність мистецтва у встановленні взаєморозуміння, злагоди та миру між представниками різних держав, етнічних груп та континентів. У руслі зазначеного важливо зупинитись на дослідженні Європейських документів, в якій функція та значення акторського мистецтва задекларована, визначено завдання та пріоритети розвитку.

За положеннями документів ЄС, культурне різноманіття – це об'єктивне існування, яке ніхто не може забрати. Де б ми не знаходились, єдиний спосіб побудувати міст між різними культурами – це, безсумнівно, об'єктивне розуміння, прийняття та повага до нього. Глобальна декларація Організації Об'єднаних Націй про культурне різноманіття колись описала значення культурного різноманіття так: «Культура перевершує час і простір і представляє різноманітні форми.

Це різноманіття відображається в унікальності та багатстві самобутності людства та суспільства в цілому Як ресурс для спілкування, інновацій та творчості культурне різноманіття необхідне людям, як і біорізноманіття необхідне природі. У цьому сенсі воно є загальним надбанням людства і

повинно бути визнане та захищене на благо майбутніх поколінь» (ЮНЕСКО, Глобальна декларація про культурне різноманіття, 2001). Маргарет Д. Пуч, науковець із західної міжкультурної галузі, одного разу згадала, що необхідно готувати нове покоління лідерів, які повинні мати міжкультурну позицію, яка виходить за рамки толерантності та охоплює відмінності, і це життєво важливо для виживання люди і планета.

У промові китайського президента Сі Цзіньпіна в штаб-квартирі ЮНЕСКО наголошувалося на подібних ідеях, що для лікування різних цивілізацій люди повинні мати розум ширший, ніж небо. Цивілізація схожа на воду, яка впливає на людей безшумно. Люди повинні сприяти взаємоповазі між цивілізаціями, жити в злагоді і дозволяти цивілізаціям обмінюватися. Взаємне навчання стало містком для зміцнення дружби між народами всіх країн. Це є рушійною силою прогресу людського суспільства та ланкою для підтримки світового миру.

Більше того, люди повинні шукати мудрості та харчування у різних цивілізацій, забезпечувати людей духовною підтримкою та духовним затишком та спільно працювати над вирішенням проблем, що стоять перед людством. На тлі глобалізації важливість міжкультурної комунікації є ще більш важливою [8, с.627].

Одним із ґрунтовних документів Ради Європи у питанні міжкультурної комунікації та функцій мистецтва в ній є «Нова європейська програма з культури – SWD (2018) 267», прийнята у 2020 році. Основними цілями програми стали: 1) використання сили культури для соціальної згуртованості та добробуту; 2) підтримка творчості, заснованої на культурі, в освіті та інноваціях, а також для робочих місць та зростання; 3) посилення міжнародних культурних відносин [3, с 4].

Для нашого дослідження окремий інтерес становлять положення документу щодо забезпечення мобільності представників всіх видів мистецтва задля реалізацій завдань з міжкультурної комунікації. Так, відповідно документа Сектор мистецтв, можливо, унікальний своїм внеском у

інноваційний потенціал Європи та тим, що керується спеціалізованою робочою силою, яка має високу мобільність через національні кордони. На сьогоднішній день географічна мобільність є таким невід'ємним аспектом професійного розвитку художника, що в багатьох випадках робота на міжнародному рівні є єдиним вибором для молодих спеціалістів. Художники, актори, режисери, фотографи, вокальні виконавці тощо займають особливе місце ще й тому, що своєю мобільністю вони зміцнюють загальноєвропейський культурний простір та сприяють участі в європейській інтеграції.

Водночас, у документі йдеться про те, що часто працюючи короткочасно у різних державах-членах, в нетипових та нестабільних формах зайнятості, під тиском роботодавців та нерегулярними й непередбачуваними доходами, митці стикаються як із регулятивними, так і з адміністративними бар'єрами у своїй транскордонній діяльності, до яких належить ризик подвійного оподаткування в країнах, де вони працюють, а також тих країн, де вони проживають [4].

Пілотний проект щодо мобільності представників мистецької галузі був проведений у 2008 та 2009 рр. та зосереджений на виявленні та обміні передовою практикою, створенні мереж структур, що підтримують мобільність, та техніко-економічному обґрунтуванні ЕКОТЕК на тему «Інформаційні системи для підтримки мобільності художників та інших фахівців у галузі культури» [7].

Згодом у 2010 році було представлено звіт робочої групи «Відкритий метод координації» з питань мобільності художників та професіоналів культури з рекомендаціями щодо надання інформації про мобільність для художників та професіоналів культури, включаючи настанови щодо Інформаційних служб мобільності. У 2011 році Рада звернулася до Комісії з проханням створити групу експертів, якій доручено підготувати набір керівних принципів (Інформаційні стандарти щодо мобільності) щодо загальних стандартів змісту та якості для створення або подальшого розвитку інформаційно-дорадчих служб для художників та фахівців у галузі культури [7].

Вартим уваги наукового пошуку видається і те, що також квітні 2013 року та червні 2014 року Європейська Комісія організувала два тематичні семінари для аналізу адміністративної практики, що створює перешкоди для мобільності художників та професіоналів культури.

Семінари були зосереджені на:

- Шенгенські візи
- соціальне забезпечення
- транскордонне оподаткування
- надання інформації для митців та професіоналів культури

Події сприяли обміну інформацією та передовою практикою між представниками урядів держав-членів ЄС та культурного сектору. У травні 2016 року Європейська Комісія організувала підсумковий підсумок для оцінки подальших ініціатив та прогресу, досягнутих з 2014 року щодо вищезазначених тем у контексті культурної та художньої мобільності. В ході взяли участь різні служби Європейської комісії, урядові експерти з 22 держав-членів ЄС (міністерства культури, соціальних питань та фінансів та державні органи), представники культурних організацій, фестивалів, професійних асоціацій та агентств, що підтримують або сприяють міжнародній мобільності художників та професіоналів культури, федерації художників та профспілки, роботодавці, викладачі університетів, юристи, незалежні експерти та практики культури. Підведення підсумків дозволило зробити висновок, що, незважаючи на більш високе усвідомлення перешкод для акторської та культурної мобільності, існують численні проблеми, однак це лише стало чинником подальших стратегій Європейського Союзу щодо забезпечення мобільності у мистецькому секторі [3, с. 4-5].

Проведений аналіз у даному дослідженні, нажаль, не окреслює всіх проблем пов'язаних з реалізацією програм та стратегій ЄС щодо розвитку акторського мистецтва як одного з важливих засобів міжкультурної комунікації. Подальших наукових розвідок потребують питання концепції професійної підготовки акторів сценічного мистецтва засобами інноваційних

технік навчання, особливості організаційно-педагогічного забезпечення якості професійної підготовки, що становить мету подальших наших досліджень та вивчення означеної проблеми.

Висновки./Conclusions. Отже, здійснений аналіз європейських документів з питань функції та значення акторського мистецтва для реалізації завдань міжкультурної комунікації дозволив встановити, що: основним функціональним завданням акторського мистецтва визначено розповсюдження та популяризація європейських цінностей та культури в різних регіонах світу, формування позитивного ставлення до різноманітності та неповторності, як окремої особистості так і окремої культури, нації та етносу в цілому; значення акторського мистецтва, відповідно до положень документів полягає у тому, що представники акторської професії виступають носіями європейських цінностей, культури та стратегії спрямованих на установами миру, взаєморозуміння та партнерської взаємодії в світі.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Набатов С. М.

аспірант Київського міжнародного університету
провідний співробітник Бруклінського інституту
Нью-Йоркського університету, США

Вступ./Introduction. Широко поширене усвідомлення того, що зміст і освіта наших освітніх систем є неадекватний. Виклики та можливості, з якими стикаються ті, хто прагне до досконалості та рівності в постадянських країнах, зокрема у сфері освіти, часто узагальнюється в рамках «якісної освіти». Ця концепція доповнює прихильність міжнародного співтовариства до універсальної базової освіти (Ціль розвитку ООН тисячоліття 3) та програмою ЮНЕСКО «Освіта для всіх» (EFA). «Якісна освіта» вимагає мотивованих учнів та викладачів; відповідні навчальні програми; і включно, доступне середовище, вільне від будь-якої форми дискримінації. Така освіта передбачає вирішення складних завдань у сучасному вимірі суспільних знань та економіках країн, освіта яких базуються на більше знанневих концептах, а не ціннісних. Зазначимо, що поняття «якісна освіта» передбачає повагу та взаємодію з місцевими громадами та культурами, як чітко викладені в Дакарській програмі дій [2].

Мистецтво має потенціал зіграти чітку та унікальну роль у впровадженні ідеалів якісної освіти на практиці. Як творчий засіб мистецтва стимулює когнітивний розвиток, заохочує інноваційне мислення та творчість, породити розуміння важливості культурного різноманіття та зміцнити моделі поведінки, що лежать в основі соціальної толерантності. У все більш глобалізованому, конкурентному та наукоємному світі мистецтво та культури представлені ними – сприймаються як само собою зрозуміле і, отже, занадто часто нехтуються формальною освітою система. Освітня політика, як правило, фокусується на

важливості набуття навичок, корисних для навчання робочої сили, і нехтуйте необхідністю розвивати здатність формувати змістовні стосунки та мирно, згуртованих товариств [1]. З огляду на переваги залучення мистецтв до освітніх систем, необхідний перегляд підходів та поглядів щодо функції та ролі представників мистецтва у європейському вимірі міжкультурної комунікації, пріоритетною метою якої є налагодження миру через підвищення освіченості про культуру та традиції представників різних регіонів світу.

З огляду на зазначене, *метою/aim* започаткованого аналітичного дослідження є визначення особливості ролі та функцій майбутніх фахівців театрального мистецтва у європейських документах та звітах.

Матеріалами/Materials дослідження слугували результати підсумкового звіту Європейської комісії «Європейські ідеї для кращого навчання: управління освітніми системами», пропозиції до «Директиви Ради щодо впровадження принципу рівного ставлення до осіб незалежно від релігії чи переконань, інвалідності, віку чи статевої орієнтації» (2008), «Новий європейський порядок денний у питанні культури», «Оновлений порядок денний з соціальних питань: можливості, доступ та солідарність у Європі 21 століття» (2018), а також звітні документи Агентства Європейського Союзу з основних прав від 2018 року, тощо. Серед методів/methods валідність аналітичного дослідження забезпечувалися *аналіз, синтез, інтерпретація, абстрагування, узагальнення, аналогія* – для визначення теоретичних підходів, що є основоположними для європейської освітньої політики у питання міжкультурної комунікації; *порівняння, поєднання логічного й історичного* – для зіставлення європейської освітньої політики та реформ у у питаннях міжкультурної комунікації; *структурний* – для визначення різних стратегій та підходів до міжкультурної комунікації у європейських документах; та *системний*, що став необхідним для з'ясування вхідних параметрів, мети, завдань, результатів та зворотних зв'язків у міжкультурній комунікації.

Результати та обговорення./Results and discussion. Свобода, демократія, рівність, повага верховенства права, права людини та гідність – це основні цінності, на яких базується Європейський Союз (ЄС). Зазначені

поняття є частиною європейської ідентичності. Освіта, культура та спорт відіграють ключову роль у просуванні активної громадянської позиції та формуванню спільних цінностей серед наймолодших поколінь. Поєднання їх у конкретних проектах у місцевих громадах сприяє зміцненню почуття європейської ідентичності. Такі ініціативи як «Дні Європи у школі» (European day at school) вже впродовж 30 років мають на меті культурний та мистецький розвиток підростаючого покоління, сприяє формуванню та прийняттю різноманітності у соціумі. Водночас не можна недооцінювати економічне значення професійної діяльності фахівців театрального мистецтва. Європейський сектор культури та творчості становить близько 4% європейського ВВП і забезпечує роботу 8 мільйонам європейців, які залучені до цієї сфери. ЄС проводить різні заходи з охорони та зміцнення європейської культурної спадщини та пропонує підтримку культурному та творчому секторам. Він також забезпечує нормативну базу, спрямовану на покращення умов для авторів та творців для створення, розповсюдження та отримання винагороди у цифровому світі [5].

У 2001 році у відповідь на звернення Генерального директора ЮНЕСКО Коїчіро Мацуури до держав-членів просувати мистецьку освіту та творчість Відділ мистецтв та творчості ЮНЕСКО ініціював шість регіональних зустрічей з питань мистецької освіти з метою зміцнення навчальних програм з мистецької освіти та створення умов для інтеграції програм мистецької освіти в національні системи освіти. Під час регіональної зустрічі в Азії «Вимірювання впливу мистецтв на освіту», яка відбулася в січні 2004 році в Гон-Гонконзі (Китай), увага доповідачів була зосереджена саме на інструментальному використанні мистецтва в освіті. Намагаючись доповнити традиційний підхід «мистецтво заради мистецтва» науковцями та управлінцями у сфері культури та освіти наголошено було на тому, що мистецтво відіграє роль не лише у забезпеченні якості освіти, але й у забезпеченні ефективної міжкультурної комунікації, що підтверджувалось прикладами мобільного мистецького туризму з усього регіону [4]. У рамках конференції були представлені та

обговорені різні методології дослідження для вимірювання позитивного впливу мистецтва на освіту та питання, пов'язані з реформою освіти, мистецькою освітою та міжкультурною комунікацією задля ефективної взаємодії в освіті.

Наступним важливим етапом у розумінні ролі та місця фахівців мистецької сфери була проведена у 2010 році ЮНЕСКО «Друга світова конференція з питань мистецької освіти», що відбулася в Сеулі (Республіка Корея). Порядком денним конференції було обговорення та визначення ключових питань, які можна було б вирішити за допомогою мистецької освіти у всьому світі. Як головний результат цієї конференції ЮНЕСКО опублікувала «Сеульська програма: цілі розвитку мистецької освіти» (2010), яка передбачала створення дорожньої карти для викладання та вивчення мистецтв. За результатами обговорень Сеульська програма визначала три основні цілі (ЮНЕСКО, 2010): перша посиляється на важливість забезпечення доступності мистецької освіти як фундаментальної та стійкої складової високоякісного оновлення освіти [3, с. 3]; другий фокусується на проголошені того, що діяльність передбачена програмами мистецької освіти має високу потенційну складову, яка полягає у реалізації мистецької діяльності заради миру [3, с. 5]; третя підкреслює необхідність «застосовувати принципи та практики мистецької освіти, щоб сприяти вирішенню соціальних та культурних проблем, що стоять перед сучасним світом» [3, с. 8]. Очікується, що ця третя головна мета буде вирішена за допомогою наступних стратегій, кожна з яких додає різні елементи дій:

а. застосовувати мистецьку освіту для підвищення творчих та інноваційних можливостей суспільства;

б. визнавати та розвивати соціальні та культурні аспекти добробуту мистецької освіти;

в. підтримка та підвищення ролі мистецької освіти у сприянні соціальної відповідальності, соціальної згуртованості, культурному різноманіттю та міжкультурному діалогу;

г. формувати спроможність відповідати на головні глобальні виклики - від миру до стійкості через мистецьку освіту [3, с. 8–10].

На зустрічі європейських лідерів у сфері науки та культури Внесок Європейської комісії у зустріч лідерів у Гетеборзі, 17 листопада 2017 року. ЄС не ідеальний, але це найкращий інструмент для вирішення нових викликів, з якими ми стикаємось. Нам потрібен ЄС не лише для того, щоб гарантувати мир і демократію, а й безпеку нашого народу. Нам потрібен ЄС, щоб краще задовольняти їх потреби та бажання вільно жити, вчитися, працювати, пересуватися та процвітати на нашому континенті та отримувати користь від багатой європейської культурної спадщини.

Запроваджений за ініціативою ЄС «Європейський рік культурної спадщини-2018» став можливістю підвищити обізнаність суспільства важливість культури та культурної спадщини та, зокрема, нагадати, що культурна спадщина належить усім. В програмі реалізації проекту підкреслено про економічне значення та роль діячів мистецької галузі, що слугувало також і доказом того хореографічне, музичне, театральне мистецтво є інструментами розширення доступу до культурних матеріалів та можливостей [6]. Ще однією із ефективних програм розвитку театального мистецтва з метою міжкультурної комунікації стала програма «Креативна Європа», яка сприяє доступу до матеріалів культурної спадщини, що зберігаються бібліотеками, архівами та музеями за допомогою цифрових засобів [8].

Програма «Творча Європа» підтримує проекти міжкультурних обмінів по всьому світі, мобільність фахівців театального мистецтва, художників, оперних та популярних виконавців та широке розповсюдження європейських фільмів тощо. «Фонд гарантування творчих та культурних секторів» спрямований на збільшення доступу до фінансування для малих та середніх компаній, що працюють у секторі культури та творчості, та розвиток діяльності, заснованої на культурних цінностях та / або мистецьких та інших творчих проявах [7].

Одним із найбільш актуальним на сьогоднішній день документом є «Оновлений порядок денний з соціальних питань: можливості, доступ та солідарність у Європі 21 століття» (A New European Agenda for Culture - Background Information), в якому передбачено підтримку мобільності художників та фахівців театрального мистецтва, фотографів, митців сучасної літератури. Програмою також було врегульовано схеми фінансування, яка повинна діяти регулярно з 2021 року [8].

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів визначення функціонального значення професії майбутніх фахівців театрального мистецтва та вплив на міжкультурну комунікацію в європейському й міжнародному контексті, а, отже, подальших наукових досліджень потребує вивчення нормативних документів Європейського Союзу щодо професійної підготовки фахівців означеної галузі, що становить перспективи подальших наукових розвідок означеної проблеми.

Висновки./Conclusions. Отже, здійснене дослідження уможливило визначення теоретичних підходів, що є основоположними для європейської освітньої політики у питанні міжкультурної комунікації, до яких відносимо: аксіологічний (ціннісний), акмеологічний, полікультурний та систематичний. Зіставлення європейської освітньої політики та реформ у питаннях міжкультурної комунікації засвідчило, що вони характеризуються рухом від визнання професійної діяльності фахівців мистецької галузі проіоритетним засобом реалізації та розповсюдження європейських цінностей до конкретних дій, а саме – розробки та впровадження програм, що фінансуються спеціальними фондами ЄС. Серед стратегій та підходів до міжкультурної комунікації у європейських документах пріоритетними є залучення майбутніх фахівців театрального мистецтва до професійної діяльності та мобільності в межах Європи та світу. Системний аналіз та узагальнення дозволяє стверджувати, що основною метою щодо місця і ролі фахівців театрального мистецтва у європейській політиці з метою налагодження міжкультурної комунікації є усвідомлення та популяризація мистецтва, як феномену в цілому, наголошення на тому, що саме представники мистецької сфери є фасилітаторами міжкультурної комунікації в світі і можуть

сприяти установленню мирних взаємин між різними культурами через ретрансляцію культурних надбань своїх народів. Серед концептуальних параметрів в освітній політиці європейських країн – рівність та взаємоповага між державами, представниками різних національностей та спільнот.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The Dakar Framework for Action was the key outcome of the World Education Forum held in Dakar, Senegal, in April 2000. The framework can be viewed on the UNESCO website: http://www.unesco.org/education/efa/ed_for_all/framework.shtml

2. UNESCO (2010). *Seoul agenda: Goals for the development of arts education*. Paper presented at the The Second World Conference on Arts Education, Seoul, the Republic of Korea, on 25–28 May 2010. Retrieved 15 April 2012 from <http://www.unesco.org/new/es/culture/themes/creativity/arts-education/official-texts/development-goals/>

3. *Educating for Creativity: Bringing the Arts and Culture into Asian Education* UNESCO, Bangkok 2005

4. European Commission (2010). *European disability strategy 2010–2020: A renewed commitment to a barrier-free Europe*. COM (2010) 636 Final. Brussels: European Commission.

5. Report from the commission to the European parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions on the implementation, results and overall assessment of the European Year of Cultural Heritage 2018. https://ec.europa.eu/culture/european-year-cultural-heritage-2018_en

6. Creative Europe. European commission's framework programme for support to the culture and audiovisual sectors. <https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe>

7. A New European Agenda for Culture - Background Information. Commission staff working document . Brussels, 22.5.2018. http://europa.eu/cultural-heritage/toolkits/special-eurobarometer-europeans-and-cultural-heritage_en

УДК 373.31

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ ВЗАЄМОДІЇ РІЗНИХ
ВИДІВ МИСТЕЦТВА**

Ульянова Вікторія Станіславівна

д. пед.наук наук, доцент

Бузінар Зінаїда Сергіївна

магістр

Кравченко Олена Михайлівна

студенка факультету фізичного виховання та мистецтв

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Введение./Introduction. Формування професійних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва – складний, багатогранний процес. Звернення до проблеми формування фахових умінь майбутніх учителів засобами взаємодії різних видів мистецтва знаходимо у працях Т. Костогриз, Г. Мартянової, Т. Рейзенкінд, О. Рудницької, Ж. Сироткіної, С. Швидкої тощо. У підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва проблема використання взаємодії різних видів мистецтва займає особливе місце, оскільки спрямовується на вирішення важливих питань фахової підготовки. На думку Т. Рейзенкінд «головна мета полягає не лише в тому, аби поглибити художній тезаурус студента (що є, також, важливим і необхідним), а й в тому, щоб використати різні види мистецтва у їх органічному взаємозв'язку специфічних ознак емпатії, активізації безпосереднього емоційного відгуку, розширення меж образних уявлень, що є можливим лише в контексті розмаїття засобів художнього пізнання» [1, с. 67]. Але аналіз типових вузівських програм з «Педагогічної майстерності», «Світової художньої культури», «Методики музичного виховання» та посилання на дослідження науковців (Г. Мартянова [2], Т. Рейзенкінд [1]) дозволяють зробити висновки про те, що: проблема формування професійних умінь засобами взаємодії різних видів мистецтва є предметом

психолого-педагогічних досліджень, проте ми найчастіше маємо справу з механічним використанням комплексу мистецтв у вигляді наочно-ілюстративних методів. А розвиток педагогіки мистецтв переважно відбувається в межах морфологічного підходу, а саме, накопичення емоційно-чуттєвого і культурного досвіду, який веде до повторення усталених стереотипів, стандартних форм мислення і не сприяє оволодінню вміннями інтерпретації художнього тексту та створенню оригінальних продуктів художньої діяльності. Отже, простежується відсутність у вузівській практиці системи формування професійних умінь студентів з використанням взаємодії різних видів мистецтва, з урахуванням сучасних інтегративних тенденцій. Саме це і зумовило природний інтерес до аналізу даного аспекту проблеми.

Цель работы./Aim Отже, актуальність, недостатня розробленість та пошук нових підходів до процесу формування професійних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва визначили *мету* статті, яка реалізується у таких завданнях:

- обґрунтування значущості взаємодії різних видів мистецтва у процесі формування професійних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва;
- визначення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування професійних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва засобами взаємодії різних видів мистецтва.

Материалы и методы./Materials and methods В контексті нашого дослідження ми погоджуємося з Ж. Сироткіною, яка під педагогічними умовами формування професійних умінь майбутніх учителів розуміє «сукупність факторів, що забезпечують продуктивність протікання навчального процесу, отримання адекватної поставленій меті педагогічного результату, розвиток відповідних якостей і властивостей особистості» [4, с. 80].

Для створення уявлення, щодо системи педагогічних заходів з максимальним використанням можливостей взаємодії різних видів мистецтва у формуванні професійних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва ми

провели опитування у студентській аудиторії Харківської гуманітарно-педагогічної академії.

Отримані дані свідчать, що провідними заходами удосконалення навчально-виховного процесу вищого навчального закладу засобами взаємодії різних видів мистецтва респонденти вважають: «збільшення кількості дисциплін за вибором (спецкурсів, семінарів, факультативів тощо)» – 27,4%; «застосування принципів цілісності, системності, інтеграції для оновлення змісту методичної підготовки» – 24,5%; «використання педагогічних можливостей взаємодії різних видів мистецтва в процесі формування професійних умінь» – 20,3%.

Результаты и обсуждение./Results and discussion Таким чином, проведена діагностика дає підстави для визначення і обґрунтування педагогічних умов формування професійних умінь майбутніх учителів мистецтва засобами взаємодії різних видів мистецтв, які ми умовно поділили на зовнішні відносно суб'єкту (об'єктивні) і внутрішні (суб'єктивні).

Виходячи з теорії управління, в межах нашого дослідження, до зовнішньої умови ми віднесли: інтенсифікацію вузівського освітнього процесу через збагачення його інформаційним матеріалом культурологічного та мистецько-педагогічного характеру. Теоретичне обґрунтуванні даної умови базувалося на тезі про те, що «...розвитком людини є її інтеграція в культуру, соціокультурну творчість, засвоєння загальнолюдських цінностей» (Л. Виготський [2], А. Леонтьєв [3] та ін.).

Враховуючи, що суб'єктивна сторона суспільного досвіду виражається в здатності здійснювати певного роду практичну діяльність, ми розглядаємо культурологічний та мистецько-педагогічний досвід як суб'єктивний потенціал, який віддзеркалює рівень сформованості професійних умінь студента і виявляється в музично-педагогічній діяльності. Отже, визначена педагогічна умова створює поширені можливості для формування професійних умінь на основі теоретичних знань і переходу від пізнавальної діяльності до професійної і навпаки.

Але ефективність означеної зовнішньої умови посилюється при поєднанні з внутрішніми умовами, до яких ми віднесли:

- актуалізація професійних інтересів студентів і формування мотиваційної сфери;

- становлення активно-творчого ставлення до взаємодії різних видів мистецтва;

- активізація емпатійних та рефлексивних процесів у професійному становленні. Аналіз теоретичних положень дає підстави стверджувати, що актуалізація професійних інтересів студентів і становлення їх мотиваційної сфери є оптимальною умовою формування професійних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва. А проблемно-діалогічний принцип побудови навчання сприяє створенню активно-творчого ставлення студентів до взаємодії різних видів мистецтва на рівні самосвідомості, придбання мистецько-педагогічного досвіду та його творчої реалізації.

Висновки./Conclusions. На нашу думку, означена умова сприяє розвитку креативності, самосвідомості, збагаченню мистецько-педагогічного досвіду, надає особистісного смислу навчальній діяльності майбутніх учителів, що, безперечно, є міцним підґрунтям для оволодіння професійними вміннями та творчого їх застосування у подальшій музично-педагогічній діяльності.

Активізація емпатійних та рефлексивних процесів засобами взаємодії різних видів мистецтва у професійному становленні передбачає низку аспектів: актуалізація внутрішнього світу людини, активізація кращих почуттів; стимулювання соціально-дієвої позиції та формування емпатійних та рефлексивних умінь у студентів. Отже, проведене дослідження, узагальнення результатів опитування дало змогу визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування професійних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва засобами взаємодії різних видів мистецтва. Дієвість наданих умов має забезпечити організаційно-методична система, розробка і обґрунтування якої і є предметом нашого подальшого дослідження.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНOSTI ПІДЛІТКІВ ІЗ СІМЕЙ УЧАСНИКІВ АТО

Хлєбїк Світлана Ростиславівна
кандидат педагогічних наук, доцент
Данько Дарина Вікторівна
Студентка
Нїжинський державний університет
їменї Миколи Гоголя
м. Нїжин, Україна

Упродовж останнього десятиліття соціально-економічна і політична ситуація в нашій країні ускладнюється тривалим конфліктом на Сході, розповсюдженням пандемії, активізацією стресових ситуацій, які впливають на загальний стиль життя і добробут українців. Не є благополучною ця ситуація і для сім'ї, соціально-виховні функції якої якісно і істотно змінюються, переходять переважно в площину матеріального забезпечення потреб дітей за рахунок зменшення часу для емоційного контакту і духовного саморозвитку родини.

Як наслідок, спостерігається значне зниження культури спілкування та адаптованості неповнолітніх до навчально-виховних колективів. Знижується фізичний, психічний, соціальний та духовний розвиток молодого покоління. А наявність військового конфлікту сформувало нову категорію сімей, члени родин яких перебували у зоні військових дій на Сході країни.

Повернення до мирного життя в багатьох із них пов'язано із розвитком постстресового синдрому як на результат пережитих подій. Становище дітей у таких сім'ях залежить від нових обставин сімейного життя з якими стикається родина. Адже їх зміна здатна призводити до значних негативних зрушень у розвитку дитини підліткового віку.

Особливої уваги заслуговують діти із сімей учасників АТО у яких відбувається формування соціально-педагогічної занедбаності на фоні тимчасових сімейних труднощів.

Проблемою вивчення емоційного неблагополуччя дітей учасників АТО займалися такі дослідники : В. Мухіна, М. Осоріна, А. Прихожан та ін.

Вивченням особливостей переживання сім'єю учасника бойових дій посттравматичного стресового розладу займалися Е. Калмикова, В. Контонович, Н. Тарабаріна та Н. Ласко.

Для нашого дослідження важливим є аналіз поведінки підлітків із сімей учасників АТО, соціальна дезадаптація виникає і розвивається під впливом зовнішніх чинників, пов'язаних із тимчасовими складними обставинами сім'ї.

Соціальна занедбаність формується під впливом певних факторів та зумовлює деформації особистості дитини підліткового віку відповідно до конкретної ситуації соціального і емоційно-психологічного розвитку і впливає на рівень пристосування до оточуючого середовища [1].

Основними проявами соціальної занедбаності в дитячому віці є недостатнє засвоєння соціальних норм і правил, відсутність або недостатність соціального досвіду спілкування і взаємодії з оточуючими, відсутність або недостатня сформованість соціально-комунікативних якостей і властивостей особистості, труднощі в оволодінні соціальними ролями.

З іншого боку, важливими характеристиками сімейного виховання , які є притаманним сім'ям і родинам учасників ООС, є проблеми педагогічного змісту, які напряду впливають на процес виховання дитини особливо підліткового віку, викликають її занедбаність.

В дослідженнях науковців поняття «педагогічна занедбаність» переважно використовується для характеристики поведінки і ставлень дітей молодшого шкільного віку.

Обґрунтування виникнення педагогічної занедбаності науковці пов'язують з недостатністю відповідальності у виконання сім'єю своїх виховних функцій, проблемами у задоволенні потреб дитини в родині, порушенням емоційних контактів з нею і, як наслідок, зміни у соціальному розвитку дитини, формування нехарактерних способів поведінки і ставлень, наявність девіацій тощо.

Проблемою педагогічної занедбаності розглядали як вітчизняні (Б.Кобзар, Р. Овчарова, В. Оржеховська, Л. Янкіна), так і зарубіжні вчені (Ю.Золотов, С. Медведєв та М. Солопенко). Зокрема Б.Кобзар зазначає, що педагогічна занедбаність – це відхилення від норми в навчальному процесі та поведінці, яка зумовлена проблемами у процесі виховання та розвитку особистості дитини.

Н. Куб'як стверджує, що педагогічна занедбаність визначається стійкими відхиленнями від норми у поведінці та моральній свідомості неповнолітніх. Вона виступає своєрідним викривленням, яке формується внаслідок негативного або байдужого ставлення до дитини у сім'ї або школі.

Р. Овчарова вважає педагогічну занедбаність станом, який характеризується нерозвиненістю навчального процесу, відсутністю необхідного запасу знань та пізнавальних мотивів дитини. Він є протилежним станом до розвиненості та освіченості.

Педагогічна занедбаність частіше всього співвідноситься з дітьми, які мають асоціальну та антисоціальну поведінку або її прояви. Зазвичай мова йде про неповнолітніх, сім'ї яких припустилися значних помилок у їх вихованні. Тому даний термін більше відноситься до дітей молодшого шкільного віку.

Проте, певні аналогічні порушення були зафіксовані у соціальному розвитку дитини і підліткового віку. Зважаючи на те, що рівень і якість соціальних контактів і очікувань у цій віковій категорії значно вищий за попередні характеристики, доречним було розширити понятті «педагогічна» занедбаність дитини терміном «соціально-педагогічна» занедбаність, який використовується для визначення проблем дітей підліткового віку.

Так в науковий обіг було введено термін «соціально-педагогічна занедбаність» - це стан підлітка, який виражається у порушенні розвитку образу «Я» та несформованості властивостей і якостей особистості як суб'єкта діяльності. Даний стан зумовлюється складними життєвими обставинами, в які потрапила дитина в умовах сім'ї або соціального оточення.

Особливо доречним є його використання для характеристики ситуації соціального розвитку дітей підліткового віку із сімей учасників бойових дій на Сході країни.

Саме брак уваги з боку батьків до дитини та внутрішні переживання сім'ї, член якої перебуває в зоні АТО можуть стати причиною соціально-педагогічної занедбаності дитини підліткового віку.

Напруженість емоційного клімату сім'ї пов'язані з соціально-економічними і психологічними чинниками впливу на ситуацію в родині, які виникли внаслідок сильних душевних переживань за долю рідних, які перебувають в зоні військового конфлікту, економічні проблеми породжені відсутністю батька або матері, обмеження спілкування і контролю батьків за поведінкою неповнолітніх призводять до певних соціальних і емоційно-поведінкових розладів дитини.

Уявлення про оточуючий світ у дітей із сімей АТО починають не відповідати дійсності, адже відбуваються значні зрушення у психологічному та соціальному становленні неповнолітнього.

Соціальний та педагогічний аспекти занедбаності у дитини підліткового віку тісно взаємопов'язані між собою.

Досвід, який отримує підліток внаслідок внутрішніх переживань переноситься на діяльність і поведінку.

Надмірне нервово-психічне напруження, соціально-психологічний дискомфорт у сім'ї та проблема неадекватної взаємодії сім'ї із соціумом – це все значною мірою впливає як на внутрішній клімат сім'ї, так і на дитину, яка виховується у ній.

Стають помітними прояви агресивності або депресивних станів, негативні зрушення у поведінці неповнолітнього стають більш систематичними,, відбувається поступова дезадаптація, виникають проблеми у спілкуванні з однолітками.

Науковці виділяють ряд проблем, які спостерігаються у дітей підліткового віку із сімей учасників АТО:

-невротичні реакції (виснаження на фоні стресу, порушення апетиту та сну);

-емоційні та поведінкові розлади (зміна настрою, агресія до оточення);

-проблеми у спілкуванні (недовіра до оточення, агресивні або дратівливі реакції до членів родини, однокласників та друзів);

-порушення взаємовідносин в сім'ї (зміна соціальної ситуації в сім'ї змушує дітей та підлітків «включатися» в проблеми дорослих, до яких вони ще не готові);

-порушення когнітивних процесів (значне погіршення пам'яті, неможливість концентрації уваги, розлади мислення);

За наявності напруженої ситуації в сім'ї та школі підліток стає жертвою порушення процесу формування самосвідомості особистості відповідно до віку, гальмується розвиток її суб'єктивних властивостей, що має значний вплив на його соціалізацію.

Це негативно впливає на засвоєння соціальних норм та моральних правил, провокує агресивні або депресивні прояви у поведінці підлітка. І навіть засвоєні соціальні ролі дитини у період складної життєвої ситуації, яку переживає родина, носять деформуючий характер.

Таким чином, соціально-педагогічна занедбаність у дитини підліткового віку може виникати внаслідок порушення процесу повноцінної соціалізації та індивідуалізації. Важливим чинником і каталізатором цих процесів може стати сім'я, яка перебуває у стані нестабільності і емоційної напруженості внаслідок участі когось із членів родини у зоні військових дій на Сході країни. Проблеми сім'ї негативно впливають на формування соціальної ідентифікації підлітка у суспільстві, засвоєння цінностей, моральних та соціальних норм, позначаються на виборі способів поведінки з оточуючими. Цей факт вимагає пошуку ефективних форм соціально-педагогічної роботи з дітьми підліткового віку із сімей учасників АТО в нових соціальних умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вовк В. Сутність і причини виникнення соціальної занедбаності у молодшому шкільному віці. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2007. №9. С. 187-191.

2. Денисовець Т. Соціальна занедбаність дитини як педагогічна проблема. Витоки педагогічної майстерності. Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. 2017. № 20 С. 80-83.

ДИДАКТИЧНІ ТЕМАТИЧНІ ІГРИ ДЛЯ ДІТЕЙ У МАЛИХ ГРУПАХ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНИХ МОВ

Хоменко Тетяна Анатоліївна

к. п. н., доцент

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

Хоменко Ірина Анатоліївна

співробітник інноваційно-методичного відділу

Міська централізована бібліотечна система міста Кропивницького

м. Кропивницький, Україна

Вступ. Феномен гри відомий ще з давніх часів. Основною ознакою гри є спрямованість на саму себе, отже звільненість від зовнішніх цілей. Гра має сенс у собі і може не приносити безпосередньої суспільної користі. Але, звичайно, вона може використовуватися для інших цілей, і нею можна навіть зловживати. Ігри слугують для відпочинку, відволікання від реалій життя, використовуються з терапевтичними цілями, можуть бути комерціалізованими або педагогізованими. Дослідники вважають, що гра входить до суспільних та економічних зв'язків, оскільки вільний час стає все більш суспільно проведеним часом. У сучасних суспільних відносинах гра, як частина вільного часу, виконує компенсаторну функцію, вона допомагає довше витримувати робочу напругу та стреси. Гра все більше комерціалізується. Суспільству нав'язується мода на гру (серфінг, комп'ютерні ігри) через засоби масової інформації та укорінюється як ознака успішності через індустрію іграшок, спорту, одягу. Ігри, орієнтовані на конкуренцію та боротьбу, набувають популярності; ігри без переможців (у дворі, на вулиці, народні забави) сьогодні не захоплюють людей.

Мета роботи – проаналізувати значення тематичних дидактичних ігор на заняттях з іноземних мов для дітей молодшого шкільного віку у малих групах.

Матеріали і методи. Матеріалом для характеристики проблеми дослідження став процес навчання іноземних мов молодших школярів у малих групах. Застосовані методи критичного аналізу літературних джерел, описовий метод, метод узагальнення досвіду викладачів іноземних мов мовної студії.

Результати та обговорення. Дидактична гра була у центрі уваги таких педагогів та психологів, як Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Сухомлинський, І. Яковлева. Вчитель, який хоче використовувати ігри у навчальному процесі, повинен пам'ятати про зазначені суспільні тенденції. Також потрібно враховувати, що у свій вільний час учням сьогодні складно займатися іграми, не пов'язаними з комп'ютерами та гаджетами. Комерціалізована практика гри поза школою впливає на ігрові сподівання дітей у школі. Часто самі учні, без участі вчителя, наполягають на конкурентному характері гри. Все рідшою стають ігри, які просто приносять задоволення, не мають мети та є частиною дозвілля. Отже, втрачається якраз те, що відрізняє гру від праці, - існування ігрової реалізації між реальністю та фантазійним світом. При цьому зникають вигадані умови гри як форми життя без статусу та переваг, з однаковим внеском та співучастю, симетричні комунікативні стосунки між «козаками» та «розбійниками».

Педагогам потрібно пам'ятати, що використання ігор на заняттях пов'язано з їх педагогізацією і не є вільним від загальних суспільних тенденцій, навіть тоді, коли вчитель організує гру «просто для розваги», вільну від дидактичних навчальних цілей. Гра на занятті виконує також і компенсаторну функцію, тому вчитель повинен її правильно педагогізувати та дидактизувати, формулюючи потрібні дидактичні цілі.

Перед новорічно-різдвяними святами у мовній студії «Маленькі англomани» (групи дітей по 5-6 чоловік) коворкінгу «Запасний вихід» Міської централізованої бібліотечної системи міста Кропивницького відбувся «Бібліотечний різдвяний ярмарок». Це – цілий комплекс навчально-ігрових моментів, що мають на меті ознайомити діток з новорічною та різдвяною лексикою, навчити креативно використовувати мовний матеріал, а також

необхідним завданням є виконання підсумкового контролю вивченого раніше. Увесь комплекс складається з декількох фаз.

Ознайомлювальна фаза «Навчання» охоплює розучування новорічних пісень, віршів та мовних кліше привітання з Новим роком та Різдвом. Ознайомившись з мовним матеріалом та занотувавши його у зошити, учні тренуються співати під музику новорічні пісні та вітають усно один одного з Новим роком та Різдвом.

Потім починається фаза гри **«Робота та заробіток»**. Із новорічного мішечка діти тягнуть один за одним різноманітні, заздалегідь підготовлені завдання: перекласти слово чи фразу з раніше вивченого, розповісти текст-монолог на задану тему, привітати англійською з Новим роком та Різдвом, розповісти новорічний віршик чи заспівати новорічну пісеньку іноземною мовою. За кожне успішно виконане завдання діти отримують іграшкові гроші. Так вчитель привчає дітей до думки, що знаннями можна заробляти. За свої знання дітки отримують заробіток.

Коли всі заробили гроші, вчитель переходить до наступної фази гри **«Аукціон»**. Вчитель пропонує купити у нього за різну ціну заздалегідь підготовлені листівки з новорічними розмальовками. Тут тренуються розмовні кліше за темою «В магазині» та числівники іноземною мовою. Кожна дитина має купити мінімум одну листівку з розмальовкою.

Коли всі «отоварилися», починається творча фаза гри **«Малювання»**. Дітям пропонується розмалювати листівки та підписати їх привітаннями з Новим роком та Різдвом (що були вивчені на початку уроку), щоб подарувати їх своїм батькам, бабусям та дідусям або друзям. На цьому етапі діти реалізують свої творчі здібності та мовні навички і знання.

Коли листівки розмальовані та підписані, діти беруть участь у наступній фазі – **«Новорічному конкурсі листівок»**, де судді конкурсу – усі учні гуртом. За гарну листівку учень або учениця отримує можливість витягти подарунок із Рожевого Подарунка Мрій, що оздоблений гарною стрічкою. Так по ходу голосування діти по черзі отримують солодкі призи. Захід завершується.

Отже, під час фаз «Бібліотечного різдвяного ярмарку» були досягнені наступні цілі:

1. Практична: на фазі ознайомлення – знайомство з новою мовною лексикою, віршами, піснями, на фазі «Робота та заробіток», «Аукціон» та «Малювання» були поставлені та виконані контрольні-тренувальні цілі. Під час фази «Робота та заробіток» діти показували свої навички та вміння з різних, вже вивчених, тем та навички говоріння іноземною мовою. На фазі «Аукціон» демонстрували свої вміння попросити, купити щось іноземною мовою, та навички говоріння. Ні творчій фазі «Малювання» реалізували свої навички письма, підписуючи листівки.

2. Виховна ціль досягається залученням дітей до вивчення віршів та пісень, залученням до літератури та мистецтва. На фазі «Новорічний конкурс листівок» діти вчать оцінювати свої творчі роботи та роботи своїх друзів. Вони залучаються до світу образотворчого мистецтва, до світу прекрасного та гармонійного. Тут можна обговорити найкращі листівки, техніки виконання, кольорові гами, поєднання та насиченість кольорів.

3. Розвиваюча ціль: діти розвивають свої ораторські здібності на фазі «Робота та заробіток», виступаючи перед аудиторією з монологічними текстами, віршами та піснями.

Урок можна оздобити короткими малюнками про те, як святкують Різдво та Новий рік у Великобританії, США (якщо діти вчать англійську), у Німеччині та Австрії (якщо діти вчать німецьку) та порівняти з традиціями святкування в Україні. Це все надасть учням можливість опанувати лінгво-країнознавчий матеріал ще глибше та досконаліше.

Висновки. Гра у навчальному процесі не може бути вільною від цілей. Вона є цілеспрямованою спробою розвинути соціальні, творчі, інтелектуальні, естетичні компетенції учнів. На заняттях з іноземної мови особливого значення набувають цілі оволодіння мовним матеріалом, формування фонетичних, лексичних, граматичних навичок та мовленнєвих умінь.

ФОРМИ ТА ЗАСОБИ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Цюпак Ірина Миколаївна

к.пед.н., доцент

Денисенко Олена Анатоліївна

магістрантка

Херсонський державний університет

м.Херсон, Україна

Вступ. Проблема логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку на сучасному етапі набуває все більшого значення. Це пояснюється позитивним впливом цього процесу на розвиток психічних функцій дитини, вирішення загальних завдань усебічного гармонійного розвитку особистості в дитячому віці. Сформоване логіко-математичне мислення за допомогою творчих завдань, допомагає сучасній дитині аналізувати різноманітні процеси, приймати рішення не лише згідно з чітко розробленими алгоритмами, але й коригувати власні дії у змінних умовах життя. Логічний розвиток дітей дошкільного віку довгий час залишався поза увагою педагогів та методистів.

Мета роботи: здійснити аналіз проблеми логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку, висвітлення форм та засобів практичної реалізації.

Матеріали і методи. Для досягнення сформульованої мети були використані такі методи дослідження: *теоретичні:* аналіз (історико-педагогічний, теоретичний, порівняльний) психолого-педагогічної літератури з питань роботи вихователя із логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку; *емпіричні:* аналіз освітніх ситуацій, вивчення питань класифікації форм та методів логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку.

Результати та дискусія. Традиційні заняття з математики та логіко-математичного розвитку - лише одна з форм організації дітей, метою якої є розвиток логіко-математичних здібностей. Проте, створення умов для

зосередження дітей, захоплення їх математичними і логічними іграми, успішного освоєння їх, потрібні для стимулювання пізнавальної активності.

Педагог, незалежно від характеру ігрової діяльності, її призначення (самостійна або організована), спрямовує процес пізнання дитиною логіко-математичних уявлень (взаємозв'язків і взаємозалежності), включаючись безпосередньо в гру, придумування схем і планів, карт подорожей і пошуку скарбів, розвиток подій в часі, виконання найрізноманітніших дитячих бажань, збагачуючи при цьому уявлення дошкільників.

У організації процесу пізнання в старшому дошкільному віці особлива увага педагога направлена на з'ясування того, наскільки активна дитина в сприйнятті освітнього завдання, організації пізнавальних дій, направлених на вирішення, оволодіння елементами самоконтролю і самооцінки. Тільки при поступовому успішному включенні дітей в повноцінну, доступну віку інтелектуальну діяльність реалізуються ідеї розвивального навчання.

У змістовних іграх, на заняттях вихователь сприяє формуванню у дітей:

- інтересу до вирішення пізнавальних, творчих завдань, до різноманітної інтелектуальної діяльності;
- образного і логічного мислення, умінь сприймати і відображати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати, видозмінювати і тощо;
- довільної уваги;
- уміння використовувати прийоми мнемотехніки;
- здатності до встановлення математичних зв'язків, закономірностей, порядку проходження, взаємозв'язку арифметичних дій, знаків і символів, відносин між частинами цілого, чисел, вимірювання та ін.;
- прагнення до творчого процесу пізнання і виконання строгих дій з алгоритму, самовираження в активній, цікавій, змістовній діяльності.

Емоційна насиченість заняття позитивно впливає на формування інтересу та пізнавальної активності дітей, тому атмосфера легкого гумору створена вихователем може бути здійснена шляхом включення в заняття задач-

розповідей, завдань героїв веселих дитячих казок, включення задач-жартів, шляхом створення ігрових ситуацій та веселих змагань. Схарактеризуємо основні засоби логіко-математичного розвитку в закладі дошкільної освіти.

Засобом формування логіко-математичних знань є «дидактична гра». Дидактична гра спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Дидактичні ігри, ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їх навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості.

Використовують дидактичні ігри у навчанні та вихованні дітей всіх вікових груп при необхідності актуалізувати їх досвід, повторити, уточнити, закріпити отримані знання та уявлення про математичні поняття, еталони, логічні операції. Нерідко гри з дидактичними матеріалами є основним засобом навчання і виховання, за їх допомоги вихователь готує дитину правильно сприймати логіко-математичні знання.

Як ігровий метод навчання дидактична гра виступає у двох видах: власне дидактична гра, гра-заняття (гра-вправа).

У дидактичній грі як формі навчання взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова сторони. Тому вихователь одночасно навчає дітей і бере участь у їх грі, а діти граючись навчаються.

Дидактична мета, прихована в ігровому завданні, стає непомітною для дитини, засвоєння пізнавального змісту відбувається не навмисне, а при цікавих ігрових дій (приховування і пошуку, загадування і відгадування, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо).

Дидактична гра має стійку структуру, яка відрізняє її від інших видів ігрової діяльності. Основними елементами, які одночасно надають їй форми навчання, і гри, є дидактичні й ігрові завдання, правила, ігрові дії, результат.

У дошкільній педагогіці дидактичні ігри розрізняють за навчальним змістом, ігровими діями і правилами, організацією і відносинами дітей, роллю

вихователя тощо. Ці класифікації співвідносяться зі змістом навчання і виховання: ігри для сенсорного виховання, ігри, спрямовані на ознайомлення дітей з об'єктами і явищами навколишньої дійсності, на формування елементарних математичних уявлень, на мовленнєвий розвиток та ін.

Дидактична гра є цінним засобом виховання розумової активності дітей, вона активізує психічні процеси, викликає в дітей живий інтерес до процесу пізнання. У ній діти охоче долають значні труднощі, тренують свої сили, розвивають здібності і вміння. Вона допомагає зробити будь-який навчальний матеріал захоплюючим, викликає в дітей глибоке задоволення, створює радісний робочий настрій, полегшує процес засвоєння знань.

Наступним засобом логіко-математичного розвитку дошкільників є «логічні вправи» на заняттях математики.

Логічні вправи являють собою один із засобів, за допомогою якого відбувається формування у дітей правильного мислення. Коли говорять про логічне мислення, то мають на увазі мислення, яке за змістом знаходиться в повній відповідності з об'єктивною реальністю.

Логічні вправи дозволяють на доступному дітям математичному матеріалі, в опорі на життєвий досвід будувати правильні судження без попереднього теоретичного освоєння самих законів і правил логіки. У процесі використання логічних вправ діти практично навчаються порівнювати математичні об'єкти, виконувати найпростіші види аналізу і синтезу, встановлювати зв'язки між родовими і видовими поняттями.

Найчастіше пропоновані дітям логічні вправи не вимагають обчислень, а лише змушують дітей виконувати правильні судження та наводити нескладні докази. Самі ж вправи носять цікавий характер, тому вони сприяють виникненню інтересу у дітей до процесу розумової діяльності. А це одна з кардинальних завдань навчально-виховного процесу старших дошкільників.

Внаслідок того, що логічні вправи являють собою вправи в розумовій діяльності, а мислення старших дошкільників в основному конкретне, образне, то на заняттях необхідно застосовувати наочність. Залежно від особливостей

вправ в якості наочності застосовують малюнки, креслення, короткі умови задач, записи термінів-понять.

Не менш вагоме місце посідає сюжетно-рольові ігри в процесі формування логіко-математичних знань. Серед математичних ігор для дітей є і сюжетно-рольові, їх можна позначити як творчі. Основна відмінність від інших ігор полягає в самостійності створення сюжету й правил гри та їх виконання. Найбільш вабливу силу для старших дошкільнят мають ті ролі, які дають їм можливість проявляти високі моральні якості особистості: чесність, сміливість, товариство, спритність, дотепність, кмітливість. Тому такі ігри сприяють не тільки виробленню окремих математичних навичок, а й гостроти і логічності думки. Зокрема, гра сприяє вихованню дисциплінованості, тому що будь-яка гра проводиться за відповідними правилами. Включаючись у гру, дитина виконує певні правила та підкоряється ним без примусу, а цілком добровільно, інакше не буде гри. А виконання правил буває пов'язано з подоланням труднощів, з проявом наполегливості.

Однак, незважаючи на всю важливість і значення гри в освітньому процесі, вона не самоціль, а засіб для розвитку інтересу до математики. Логіко-математична сторона змісту гри завжди повинна чітко висуватися на передній план, саме тоді вона буде виконувати свою роль у математичному розвитку дітей і вихованні інтересу їх до математики.

У дидактиці є різноманітні розвивальні «логіко-математичні матеріали», що виступають ефективним засобом розвитку логічного мислення. Найбільш відомим матеріалом є логічні блоки, розроблені угорським психологом і математиком Дьенешем, для розвитку раннього логічного мислення і для підготовки дітей до засвоєння математики. Блоки Дьенеша представляють собою набір геометричних фігур, який складається з 48 об'ємних фігур, різних за формою (круги, квадрати, прямокутники, трикутники), за кольором (жовті, сині, червоні), розміру (великі й маленькі), по товщині (товсті й тонкі). Логічні блоки допомагають дитині опанувати розумовими операціями і діями, до них

відносяться: виявлення властивостей, їх порівняння, класифікація, узагальнення, кодування і декодування, а так само логічні операції.

У процесі різноманітних дій з блоками діти спочатку освоюють уміння виявляти і абстрагувати в предметах одну властивість (колір, форму, розмір, товщину), порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети по одній з цих властивостей. Потім вони оволодівають уміннями аналізувати, порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети відразу по двом властивостям (кольором і формою, формою і розміром, розміром і товщиною тощо), пізніше за трьома (кольором, формою, розміром; формою, розміром, товщині і тощо) і за чотирма властивостями (колір, форма, розмір, товщина), при цьому розвиваючи логічне мислення дітей. З логічними блоками дитина виконує різні дії: викладає, міняє місцями, прибирає, ховає, шукає, ділить, а в процесі роботи розмірковує.

Отже, граючи з блоками, дитина наближається до розуміння складних логічних відношень між множинами. Від гри з абстрактними блоками діти легко переходять до ігор з реальними множинами, з конкретним матеріалом.

Джерелом пізнання дошкільника є також особистісний досвід. Спонтанно накопичений особистісний і інтелектуальний досвід може бути значним, але не впорядкованим, неорганізованим. Спрямувати його на користь дитини повинен педагог, який не тільки знає, чому учить дитину, але і як учить, щоб навчання було таким, що розвиває. Зміст математичної підготовки направлений на розвиток і формування логіко-математичних уявлень і здібностей, логічного мислення, розумової активності, кмітливості, тобто уміння робити прості думок, користуватися граматично правильними оборотами мови.

Вагоме місце в роботі з дітьми всіх вікових груп займають методи розвивального навчання, що характеризуються систематизацією пропонованих знань, використання наочних засобів (еталонних зразків, простих схематичних зображень, предметів-замінників) для виділення в реальних предметах і ситуаціях різних властивостей і відношень, використання загального способу дії в нових умовах.

Пропоновані вихователем різноманітні засоби формування пізнавальної активності та розвитку логіко-математичного мислення, включені в певну систему освітньої роботи з дітьми, сприятимуть розвитку у дітей уваги, пам'яті, уяви, творчих проявів, самостійності, особистісної незалежності. Вони можуть бути як у формі традиційних занять так і у вигляді ігрових занять, квестів, групових та індивідуальних дидактичних та сюжетно-рольових ігор, що об'єднані єдиним цікавим сюжетом, що повинне викликати у дітей активність і інтерес до подальшої аналогічної діяльності.

Висновок. Найважливішим підсумком логіко-математичної підготовки дитини є не тільки і не стільки накопичення певного запасу наочних знань і умінь, скільки розумовий розвиток дитини, формування у неї необхідних специфічних пізнавальних і розумових умінь, які є базовими для успішного засвоєння надалі логіко-математичного і будь-якого іншого узагальненого змісту.

МУЗИЧНІ ЗДІБНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ

Юсіфова Анна Азізівна

викладач вищої категорії з класу "фортепіано"
Дитячої музичної школи №1, м. Херсон, Україна
магістр психології, практичний психолог
Комунального закладу
"Херсонський фаховий коледж
музичного мистецтва" Херсонської обласної ради

Вступ. Музика як частина естетичного виховання здійснює вплив на розвиток різноманітних психічних якостей, психологічних властивостей особистості, є потужним засобом впливу на особистість.

Найбільш сприятливим для виховання естетичних смаків є особистість дитини, що розвивається. За словами В. Сухомлинського, почуття краси музичної мелодії відкриває перед дитиною власну красу - маленька людина усвідомлює своє достоїнство [10].

Музичне виховання не обмежується лише розвитком окремих здібностей дітей, а передбачає як комплексний розвиток музичності, так і формування особистості дитини в цілому.

Мета роботи. Сучасний стан наукового вивчення музичних здібностей вимагає інтегративного підходу. Розгляд проблематики музичних здібностей характеризується наявністю вагомого теоретичного підґрунтя. Але найбільш актуальним є розгляд музичних здібностей як єдиного інтегрованого комплексу системи музичності особистості. А також застосування набутих знань на практиці у динаміці розвитку музичних здібностей.

Матеріали та методи. Ми пропонуємо теоретичний аналіз різноманітних теорій музичних здібностей, найбільш популярних у науково-методичній літературі протягом останніх десятиріч. Розгляд складових структури музичності у системних зв'язках з особистісними якостями. Особливо гострим

для викладачів- музикантів постає питання діагностики музичних здібностей у їх динаміці, тобто на різних етапах музичної діяльності.

Результати та обговорення. Традиційно музичні здібності пов'язують із слуховим аналізатором, хоча складові цього комплексу вже вийшли за межі розуміння музичного слуху як сенсорної системи, набувши набагато більшої складності і системності, хоча за визначенням психологічних словників звуковисотний слух є здатністю "сприймати, уявляти і відтворювати висоту музичних звуків і послідовностей" [3, с. 278]. Також традиційно, комплекс музичних здібностей називають музичністю, до складу якої входять також і емоційні особливості особистості [12; 13].

Б.Г. Ананьєв вважав музичність підґрунтям музичних здібностей [8, с. 128], надаючи їй значення синтетичного вираження обдарованості з ведучими емоційністю, естетичним ставленням до дійсності, образним мисленням тощо [1, с. 21]. Б.М. Теплов представляв музичність як комплекс індивідуально-психологічних особливостей для занять музичною діяльністю [12, с. 43] з переважанням музики як головною її ознакою [13, с. 350], а також як "здатність до емоційного відгуку на музику" [11, с. 8]. А.Г. Ковальов і В.М. М'ясищев формували як складну властивість людини, що інтегрує "високу сприйнятливості до музичних об'єктів з високою потребою музичного сприймання, переживання і вираження" [6, с. 262].

Музичні здібності визначаються як "індивідуальні психологічні властивості людини, які зумовлюють сприймання, виконання, творення музики, здатність до навчання в області музики" [8, с. 128]; необхідна умова для успішних занять музичною діяльністю" [7, с. 28].

У процесі розвитку музичних здібностей відбувається формування універсального синтезу художнього образу, музичної форми, виконавських навичок, відповідних здібностей і особистісних властивостей, спрямованих на розвиток системи музичності особистості музиканта-професіонала.

Таким чином, під системою музичності особистості ми розуміємо інтегрований ієрархічно узгоджений комплекс психічних якостей, необхідний

для успішного здійснення музичної діяльності, побудований за принципом системності, до складу якого включаються елементарні і складні здібності, а також індивідуально-особистісні властивості.

Узальнюючі концепцію людини у руслі проблеми музичних здібностей такі вчені як Н.М. Гілярова, А.О. Деркач, Д.К. Кірнарська, К.В. Тарасова, Г.М. Ципін та ін. дійшли висновку, що музика є різновидом практичної діяльності, унікальним засобом спілкування, однією з форм духовно-пізнавальної діяльності (нерідко у спеціалізованій літературі комплекс музичних здібностей об'єднують у понятті "музичний інтелект", що співставляється з уявленням про інтелект у широкому розумінні цього слова, оскільки музичність стає тією призмою, через яку заломлюється світогляд, світосприйняття, світорозуміння, тлумачення життя тощо). Іноді подібне ставлення є підставою для розуміння так званої *Homo musicus*, або "Людини музичної", стосовно якої музика розглядається як синтетична діяльність, що увібрала до себе якості різних її видів [8, с. 143-153]. Ознакою ХХІ ст. є Культура Великого Дизайну [9, с. 28], спрямована на органічний розвиток гуманітарних здібностей особистості та здібностей до точних і природничих наук.

Серед поглядів науковців на музичні здібності найбільшою мірою принципу системності відповідають концепції Б.М. Теплова, А.Г. Ковальова і В.М. Мясичева, К.В. Тарасової, Ю.О. Цагареллі, Д.К. Кірнарської.

За Б.М. Тепловим (1947), основними (або загальними) музичними здібностями є: по-перше, ладове відчуття як емоційний, або перцептивний, компонент музичного слуху (здатність емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії або відчуття емоційної виразності звуковисотного руху); по-друге, здібність до слухового представлення як репродуктивний компонент музичного слуху; по-третє, музично-ритмічне відчуття, тобто здатність активно (рухливо) переживати музику, відчувати емоційну виразність музичного ритму і точно відтворювати останній. Ці здібності є підґрунтям переживання виразного змісту звуковисотного та ритмічного рухів [13, с. 350].

А.Г. Ковальов і В.М. М'ясищев (1960) вважають "компоненти системи звукового аналізатора" необхідними (хоча і недостатніми) умовами розвитку музичності [6, с. 263], яка являє собою синтез здібності і схильності, результатом чого є музично-діяльнісна домінанта (якщо користуватися термінологією О.О. Ухтомського). Поняття ритмічного слуху А.Г. Ковальов і В.М. М'ясищев розширили чутливістю до сприймання, відтворення і переживання. Внутрішній слух є результатом індивідуального досвіду. Рецептивна частина музичності характеризується музичною сприйнятливістю, а продуктивна - музичною фантазією, що за мірою розвитку творчої діяльності наповнюється інтелектуальним ідейним і ідейним змістом, який є результатом зв'язку музичних образів з областю ідей, досягаючи у видатних музикантів високого філософського рівня [4, с. 265]. Продовженням цієї точки зору можна вважати теорію естетичного відношення-ставлення до життя А.А. Мелік-Пашаєва.

А.Г. Ковальов і В.М. М'ясищев аналізують діяльність слухової системи, як сенсорного компоненту, основною ознакою функціонування якої є сполучення і послідовність ліній (мелодійної, ритмічної та гармонічної), що знаходить своє вираження у формуванні здібностей, пов'язаних з лінією мелодії, відчуттям ритму та гармонії, а також емоційного компоненту, який переходить до потреби у сприйманні музики та насолоди від цього, на основі чого виникає асоціативна і мнестична здібності [6, с. 275-276] (рис. 1).

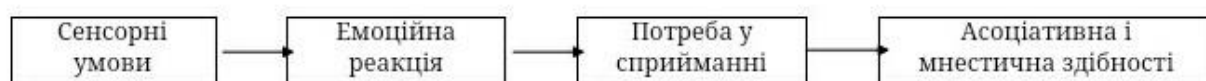

Рис. 1. Діяльність слухової системи за А.Г. Ковальовим і В.М. М'ясищевим.

За гіпотетичною структурою музичних здібностей К.В. Тарасової (1988) (рис. 2), загальні музичні здібності мають значення для будь-якої музичної діяльності, часткові ж мають прояв лише у певному її виді [11, с. 16-17]. Логіку подібного розподілу музичних здібностей можна простежити у концепції М.А. Римського-Корсакова (1911).

Рис. 2. Гіпотетична структура музичних здібностей за К.В. Тарасовою.

Ю.О. Цагареллі (1989) визначає музичність як синтез здібностей, включаючи до загальної структури музичності шість часткових здібностей: музичний слух, музично-ритмічну здібність, емоційну чуйність до музики, музичну пам'ять, музичне мислення та музичну уяву [2, с. 38]. Структура музичних здібностей/обдарованості Д.К. Кірнарської складається з п'яти рівнів, два з яких найнижчих (інтонаційний слух і відчуття ритму) є своєрідним підґрунтям для розвитку здібностей більш високих рівнів (аналітичного, архітектонічного слуху, музично-продуктивної здібності), а два найвищих є рівнями музичної обдарованості [5].

1-й рівень (найнижчий) - інтонаційний слух - емоційна виразність - психологічний механізм сприймання та розкодування змістовних параметрів музики, який спирається на психофізіологічні властивості: тембр, темп, динаміку, артикуляцію, акцентуацію, спрямованість і контур мелодіко-ритмічного руху. Інтонаційний слух складається з тембрового слуху та відчуття консонансу-диссонансу.

2-й рівень - відчуття ритму - організатор часу музичного матеріалу. Складовими відчуття ритму є: слухо-моторна координація (здатність перетворювати мускульно-моторні враження на звукові), здатність до формування ритмічного образу, відчуття темпу та схильності до ритмічної свободи.

3-й рівень - аналітичний слух - пов'язаний з точною висотою звуків: мелодичний слух (горизонтальні лінії музичної тканини), гармонічний слух (усвідомлення відносин вертикально організованих одиниць, музична пам'ять).

4-й рівень - архітектонічний слух - зв'язність розвитку і пропорційність частин музичної форми, внутрішня єдність, співрозмірність частин і цілого; потребує ієрархічності муз. сприйняття, коли дрібні звукові одиниці об'єднуються у більш великі блоки.

5-й рівень (найвищий) - музично-продуктивна здібність - творення музичних думок. На цьому рівні здійснюється функціонування музично-продуктивної здібності та контроль естетичного почуття.

Структура музичних здібностей за Д.К. Кірнарською сприймається як їх ієрархічно узгоджена система. Своєрідність п'ятого, найвищого рівня музично-продуктивної здібності з її відкритістю до творення нового, змін світогляду, формування нових стилів робить цю систему відкритою.

Отже, розглянуті теорії музичних здібностей є концептуальним підґрунтям для індивідуального їх вивчення. Особливим, непростим питанням є діагностика музичних здібностей. Якщо вони вивчаються у маленьких дітей, то основним ускладненням виступає невключеність дитини до музичної діяльності. Нерозвиненість дитячого голосового апарату може стати при цьому серйозною перешкодою. Традиційно, слідуючи класичній теорії музичних здібностей Б.М. Теплова, діагностика полягає у вивченні емоційності (здатності емоційного відгуку на музику), інтонаційного, звуковисотного слуху, відчуття ритму, особливостей музичної пам'яті (точніше музичних представлень). Основним недоліком діагностики в учнів, які включені до музичної діяльності, є вивчення не стільки музичних здібностей, скільки набутих знань і навичок. Існує досвід вивчення музичних здібностей у їх динаміці, тобто постійне спостереження за учнями впродовж здійснення ними різних видів музичної діяльності.

Висновки. Таким чином, велика кількість концепцій музичних здібностей з одного боку надає великий обсяг теоретичного матеріалу для їх вивчення, з іншого боку відбиває ситуацію певної невизначеності, що ускладнює ситуацію вивчення феномену. Традиційні підходи до діагностики музичних здібностей можуть бути не дуже вдалим через зазначені

ускладнення та потребують обов'язкового урахування специфіки дослідження. Ефективна діагностика може стати запорукою досягнення успіху. І вивчення здібностей учнів є необхідною інформацією для спеціалістів-викладачів.

Постійне вивчення динаміки системи музичності особистості, як і аналіз досягнень учнів є необхідною умовою для успішності здійснення музичної діяльності. Обов'язково слід враховувати нерівномірність розвитку дитини: періоди продуктивної діяльності, періоди менш інтенсивної діяльності, які можуть бути пов'язані з різними обставинами, станами учнів, можуть бути просто періодами, коли учень "акумулює" енергію для подальшого творчого злету, можуть мати місце явища вікової обдарованості, можуть мати прояви так звані творчі кризи тощо. Все це слід враховувати для досягнення успіху учнями та викладачами, для власної самореалізації та втілення в життя своїх естетичних та особистісних прагнень. Тим більше, що музика є унікальною універсальною діяльністю, яка забезпечує різнобічне удосконалення гармонійно розвинутої особистості як засіб розвитку сфери почуттів, інтелектуальних якостей, а також особистості у більшості її проявів, взаємин та відносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьев Б.Г. О соотношении способностей и одаренности // Проблемы способностей / Под ред. В.Н. Мясищева. - М.: Изд-во АПН РСФСР, 1962. - С. 15-32.
2. Анисимов В.П. Диагностика музыкальных способностей детей: учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. - 128 с.
3. Большой психологический словарь / Сост. Б.Г. Мещеряков, В.П. Зинченко. - М.: Прайм-Еврознак, 2007. - 672 с.
4. Головінський І.З. Особистість: розвиток, теорії та виміри. - К.: Аконт, 2005. - 128 с.

5. Кирнарская Д.К. Психология специальных способностей. Музыкальные способности. - М.: Таланты-XXI век, 2004. - 496 с.
6. Ковалев А.Г., Мясищев В.Н. Психические особенности человека: в 2 т. - Т. 2. Способности. - Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1960. - 304 с.
7. Науменко С.І. Основи вікової музичної психології. - К., 1995. - 103 с.
8. Психология музыкальной деятельности. Теория и практика: учеб. пособие / Д.К. Кирнарская, Н.И.Киященко, К.В. Тарасова и др. / Под ред. Г.М. Цыпина. - М.: Академия, 2003. -368 с.
9. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. - Р/нД: Феникс, 2003. - 544 с.
10. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. - К.: Радянська школа, 1987. - 255 с.
11. Тарасова К.В. Онтогенез музыкальных способностей. - М.: Педагогика, 1988. - 176 с.
12. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей // Избранные труды в 2-х т. - М.: Педагогика, 1985. - Т. 1. - С. 15-41.
13. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей // Психология музыки и музыкальных способностей: хрестоматия / сост.-ред. А.Е. Тарас. - Мн.: Харвест, 2005. - С. 16-360.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Турій Тетяна Петрівна

практичний психолог

Новогорівський опорний заклад

загальної середньої освіти I-III ступенів

Токмацької районної ради

Запорізької області

Україна

Вступ. Реформування початкової освіти в Україні відповідно до Положення «Нової української школи», передбачає особистісно - орієнтоване навчання та виховання, пріоритетною метою якого є не лише формування у здобувачів освіти бажання та успішне навчання, але й збереження психологічного здоров'я та турбота про загальне емоційне благополуччя.

Тому одним із основних завдань освітньої парадигми, є формування у здобувачів освіти емоційної компетентності, що забезпечує успішність у соціальній взаємодії, а отже покращення загального емоційного фону особистості.

Людина з розвиненим емоційним інтелектом розуміє власні емоції, керує ними й дослуховується до відчуттів інших. Навчання цьому – одне з важливих виховних завдань Нової української школи. Шкільна практика, а також психолого-педагогічні спостереження свідчать, з одного боку про зростання емоційних розладів серед здобувачів освіти, а з іншого відсутність належної психологічної обізнаності педагогів навчальних закладів. У цьому зв'язку

постає необхідність психологічного супроводу розвитку та становленні емоційного інтелекту молодших школярів у процесі освітньої діяльності.

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати та емпірично визначити особливості розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра та його загальний вплив на психологічне благополуччя особистості.

Молодший шкільний вік – це період позитивних змін та перетворень, що відбуваються з особистістю, якщо в цей період молодший школяр не відчуває почуття радості у своїх здібностях і можливостях то зробити це в подальшому розвитку буде дуже складно. Одночасно із загальним розумовим розвитком учнів молодшого шкільного віку вдосконалюється діяльність їх аналізаторного апарату. Розвинений «апарат відчуттів» надає учням можливість пізнавати множинність властивостей предметів, явищ природи, продукції людської діяльності, сприяти тому, що діти стають більш чутливими до гармонійних і дисгармонійних сполучень кольорів, звуків, рухів тощо. Тому емоційний розвиток дитини – надзвичайно важлива складова процесу розвитку особистості, оскільки забезпечує емоційне благополуччя та розвиток емоційного самоконтролю.

Особливістю психологічної сторони особистості, молодшого школяра є те, що він ще мало усвідомлює власні переживання і не завжди здатний зрозуміти причини, що їх викликають. На труднощі у навчанні дитина частіше відповідає емоційними реакціями – гнівом, страхом, образою. У системі міжособистісних стосунків дитини з дорослими й однолітками виникає й розвивається складна сукупність почуттів, які характеризують її як соціалізовану особистість. Залежно від прояву різних сторін емоцій вона по – різному себе поводить з ровесниками. Дитина, яка звикла з малку до того, що вона в центрі уваги дорослих, потребує такої уваги і в шкільному віці, особливо в період навчання в початкових класах. Під час переходу дитини з дошкільного в молодший шкільний вік з'являється нова соціальна роль. Вона потрапляє в умови, коли не всі її потреби і бажання задовольняється саме тоді коли вона цього прагне. Відповідно, вона має підпорядковуватися загально визнаним

умовам шкільного життя, що не завжди позитивно сприймає, в наслідок виникають негативні переживання, що відображаються на загальному психологічному стані особистості. У цей період носіями зразків поведінки дорослих щодо дитини є не тільки рідні, близькі люди але і вчителі, однокласники. Успішність розв'язання досить незвичного освітнього завдання сьогодні негативно впливають ряд чинників: проблеми соціально-економічного розвитку країни, складність соціального розвитку дитини, вплив інформаційного прогресу, внутрішньо сімейна атмосфера та особливості взаємин батьків, рівень професійності та психологічної освіченості вчителів, а також сенситивність молодшого шкільного віку до різноманітних соціальних впливів, їхня емоційна нестабільність та вразливість, вікові, індивідуально-типологічні властивості тощо. Окремі з цих чинників детермінують появу у молодшого школяра негативних емоційних станів, при відсутності належної психологічної корекції, адекватних та суттєвих змін в освітній діяльності, можуть інформуватися у стійкі властивості особистості та деформувати її подальший розвиток, стати причиною погіршення успішності в навчанні, поведінки, зумовлюються порушенням взаємин з учнями в шкільному колективі.

Процес розвитку емоційного інтелекту має особливості, проте основні його структурні елементи починають розвиватися саме в період молодшого шкільного віку та не зникають, а вдосконалюються впродовж шкільного життя, тому на час закінчення навчання молода людина має можливість досягти такого рівня розвитку, у той час й розвиток емоційного інтелекту, щоб у дорослому житті успішно продовжити навчання, організувати позитивне спілкування з новими людьми в нових соціальних умовах, залучати у соціальні зв'язки під час своєї практичної діяльності.

У зарубіжних та вітчизняних дослідженнях за останній час все більш актуальним стає поняття емоційного інтелекту. Вивчення даного феномена показало, що життєвий успіх людини залежить не стільки від високих показників IQ, скільки від EQ. Коли людина вміє розбиратися у своїх

емоційних переживаннях, управлінням своїм емоційним станом, їй значно легше розв'язувати складні життєві проблеми, конфлікти та спілкуванні з людьми. (Див. Рис. 1. «Система емоційного благополуччя особистості»; Див. Рис. 2. «Структура емоційної компетентності»).

Рис. 1. Система емоційного благополуччя особистості

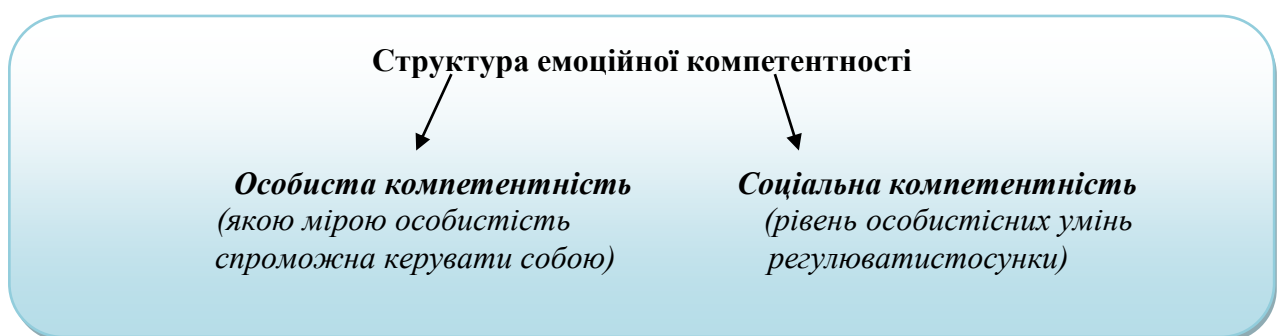

Рис. 2. Структура емоційної компетентності

Матеріали та методи роботи. Відповідно до концепції Нової української школи, що проголосила перехід від школи знань до школи компетентностей XXI століття, школа має готувати випускників, які можуть швидко

орієнтуватися в життєвих ситуаціях і професійних проблемах, будуть здатні проявляти активність, сміливо й виважено підходити до планування й виконання поставлених завдань тощо.

Психологічне дослідження виявлення рівня розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра реалізовано за допомогою алгоритмізації, так комплексної психолого – педагогічної діяльності.

Структура алгоритму:

I – етап – Психологічна діагностика: звернення батьків або ж класного керівника щодо виявленої проблеми; підбір необхідних методик та психологічне діагностування емоційного стану особистості. Діагностика здобувачів освіти початкової ланки здійснювалась відповідно до виокремлених критеріїв та показників емоційного інтелекту дітей даного вікового періоду: рівень розвитку емоційності; рівень тривожності; рівень мотивації та адаптації; рівень міжособистісного розуміння та міжособистісного управління емоціями; загальний рівень розвитку емоційного інтелекту; рівень тривожності та схильності дітей до неврозу.

Обстеження здобувачів освіти та батьків здійснювалось за допомогою апробованих методик і психологічних анкет: методика діагностики «визначення емоційності» В.В. Суворової; тест «Шкільної тривожності» А. Філіпса; або методика «Виявлення страхів та тривожності» під ред. Є. І. Рогова; методика «Дерево» Д. Лампен; опитувальник «Емін» Д. Люсіна для учнів 4 класу (за необхідності); тест - діагностика емоційного інтелекту Н. Холла; тест для батьків О. Захаров. Зауважимо, що всі тести та запропоновані психологічні методики необхідно адаптувати під вікові категорії.

II – етап – Психологічний супровід. Комплексне психологічне дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра Нової української школи через систему підібраних заходів: відвідування уроків, занять, спостереження за учнями під час освітнього процесу, аналіз, звіт; підбір оптимальних форм та методів роботи з учнями Нової української школи; розробка та впровадження в освітній процес закладу розвивальної програми

«Розвиток емоційного інтелекту здобувачів освіти 1-4 класів»; апробація програми.

III – етап – Психологічна скарбничка. Розміщення на сайті закладу та апробація даної психологічної програми в межах району; надання рекомендацій учасникам освітнього процесу щодо розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра в контексті Нової української школи; створення та впровадження в освітню психолого-педагогічну діяльність навчального закладу сучасного інтерактивного помічника (*Методичний комп'ютерний посібник*) «Світ очима дитини» (методичний кейс вправ, ігор, творчих завдань з розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра) який стане в нагоді випускникам психолого-педагогічних спеціальностей, керівникам навчальних закладів, методистам психологічної служби, молодим спеціалістам, педагогам Нової української школи; визначення ефективності та результативності застосування алгоритму діяльності практичного психолога закладу щодо розвитку емоційного інтелекту здобувачів освіти 1- 4 класів та його вплив на загальний стан психологічного здоров'я особистості.

Результати та обговорення. Виходячи з отриманих результатів емпіричного дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту здобувачів освіти 1-4 класів за 2019-2020 навчальний рік Новогорівського ОЗЗСО I-III ступенів визначено: підвищення рівня емоційного інтелекту та покращення загального рівня розвитку особистості.

Комплексне впровадження алгоритму роботи практичного психолога Новогорівського ОЗЗСО I-III ступенів протягом 2018-2019 та 2019-2020 навчальних років з теми «Психологічні аспекти становлення та розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра в контексті Нової української школи» показує значне покращення розвитку емоційного інтелекту, а отже і загального психологічного стану особистості.

Висновки. Наголошуючи на важливості вивчення проблемної теми, саме колективна робота із здобувачами освіти, вдосконалення форм та методів роботи враховуючи індивідуальні, психофізіологічні особливості розвитку

дітей молодшого шкільного віку, надає змогу керівництву навчального закладу, педагогам та практичному психологу створити комфортні психолого-педагогічні умови, які б зміцнили загальний рівень емоційного благополуччя школярів.

Педагог чи то спеціаліст який безпосередньо працює з школярами має допомагати дитині в пошуках власних ресурсів, стверджені, віри в себе та свої можливості для подолання внутрішніх бар'єрів та труднощів у навчанні. Лише тоді молодший школяр в закладі освіти буде пізнавати не тільки зовнішній світ але й себе. У цій гармонії шкільне життя буде успішним, здобувач освіти почуватиме себе впевнено, стабілізується емоційний стан, а отже стане радісним початком щасливого життєвого шляху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власова О.І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: Монографія/О.І. Власова - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005.
2. Геранюшкина Г.П. Социальный интеллект студентов-менеджеров и его развитие в условиях формирующего эксперимента : Дисс. канд. психол. наук / Галина Петровна Геранюшкина. – Иркутск, 2001. 170 с.
3. Концепція нової укр.школи за заг. Ред.. М. Грищенко. Київ: Основа, 2016. 31 с.
4. Bradberry T. Emotional intelligence 2.0 / T. Bradberry, J. Greaves. – San Diego: TalentSmart, 2009. 255 p.

HISTORICAL SCIENCES

ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОЕ СТРУКТУРИРОВАНИЕ ПРИБРЕЖНЫХ ТЕРРИТОРИЙ - БАЗОВЫЙ ФАКТОР ИХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Бельская Наталия Константиновна
старший преподаватель
Одесская Государственная Академия
Строительства и Архитектуры
Одесса, Украина

Целью данной работы является акцентуация необходимости системного подхода к пространственной градостроительной организации и реновации сложившихся ландшафтно-рекреационных зон и расселения в структуре приморских территорий Одесской области как залог устойчивого развития прибрежных территорий и человеческого потенциала.

Задачи исследования: анализ факторов, определивших нынешнее состояние рекреационно - селитебных зон для последующей выработки методологии ландшафтно-градостроительной реконструкции рекреационных территорий как базу дальнейшей разработки модели-основы последующего ступенчатого проектирования от стадии районной планировки к конкретизации градостроительных решений.

Согласно Европейскому кодексу поведения для прибрежных зон (European code of conduct for coastal zones), включающий Концепцию Комплексного Управления Прибрежными Зонами, побережье — ценный невозобновляемый природный ресурс, требующий охраны и заботы на государственном уровне.

Приморские территории юга Одесской области имеют высокую курортно – рекреационную привлекательность, обусловленную более чем двухсоткилометровой протяжённостью морского побережья с уникальным

сочетанием природных лечебных ресурсов, расположенного на территориях Овидиопольского, Белгород – Днестровского, Татарбунарского и Килийского районов. Морские лиманы, озёра, распростёртые вдоль побережья, богаты рапой и лечебными грязями, используемыми при реабилитации и лечения многих заболеваний. Прибрежная зона имеет огромное экономическое, культурное, эстетическое, историческое значение. Существующие направления туризма – лечебный, wellness-туризм, водно-спортивный, экологический, этно-исторический, религиозный, фестивальныи и арт-туризм. Неконтролируемая эксплуатация её рекреационных ресурсов, в том числе путем расширения вдоль побережья городской застройки и районов загородных коттеджей, ведет к утрате естественного берегового ландшафта и природных мест обитаний местной фауны и растительности, в том числе эндемичных видов.

Существующая застройка морского побережья южнее гирла Белгород – Днестровского лимана точечная, что способствует сохранности среды, характерной для морской зоны, здесь, в основном, отсутствует дачная застройка и расположены туристические объекты преимущественно летнего отдыха, большинство санаториев (круглогодичного обслуживания) сосредоточены в п.г.т. Сергеевка на берегу Шаболатского лимана вблизи гирла Белгород – Днестровского лимана. С приближением к южным границам количество туристических объектов уменьшается.

Сложившаяся в настоящее время застройка курортных зон побережья Овидиопольского района характеризуется рядом проблем. В результате отсутствия ответственного отношения к прибрежным рекреационным зонам интенсивно происходили процессы отчуждения, нарезка, распределение с последующей застройкой территорий высокой ценности для развития организованного туризма. В результате безответственной административной деятельности многие перспективные для развития туризма территории превратились в пространства произвольной, часто хаотичной дачной застройки, с затруднённым доступом к морю, отсутствием общественных зон и инженерных сетей.

Существенными обстоятельствами, препятствующими достойному развитию курортного потенциала, являются: отсутствие принятых на конкурентных условиях адекватных программ развития приморской зоны, учитывающих наряду с развитием курортной составляющей также базовые потребности её населения в образовании, культурной, научной, производственной деятельности; нерешенные проблемы транспортных связей внутри территорий и с областным центром.

Так, существующие автодороги характеризуются низким качеством дорожных покрытий, нелогичной фрагментарной трассировкой, вписывающейся в «дикую» застройку и требуют реконструкции дорожной сети; пассажирский железнодорожный транспорт, в основном, не обеспечивает связи с южными территориями области, в качестве связи с удалёнными районами также нуждается в развитии и реновации. Популярный до 90х годов 20 века авиационный и привлекательнейший морской пассажирский транспорт отсутствуют, сохранившаяся инфраструктура этих видов транспорта непригодна к использованию.

Территории рекреационного назначения нуждаются в выразительных архитектурно - планировочных решениях на основе мировых тенденций, с учётом интересов как постоянных жителей, так и туристического и хозяйственного комплексов с общедоступными пространствами рекреационного, культурного, спортивного назначения.

Планируемые результаты: разработка модели-основы подходов к градостроительному планированию рассматриваемых территорий; предложения по типологизации рекреационно-туристических зон и объектов морского побережья юга Одесской области.

Выводы: прибрежные территории Одесской области, являются ценнейшим рекреационным ресурсом, с их прекрасным человеческим потенциалом, природным богатством (92 объекта природно-заповедного фонда, памятники природы государственного значения).

Они требуют грамотного планирования и управления, базирующихся на комплексном учете природных, курортологических, планировочных, инженерно-инфраструктурных факторов и создания ориентиров функционального, природоохранного и пространственного развития для принятия планировочных решений, обеспечивающих сохранность и дальнейшее развитие.

**ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ ЯК ДЖЕРЕЛО САМОБУТНЬОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)**

Шульженко Тетяна Михайлівна
молодший науковий співробітник
Національний історико-культурний заповідник «Чигирин»
м. Чигирин, Україна

*«Старовина відкривається дослідникові не тільки в творах
стародавньої писемності; вона й донині звучить в потоках вільного,
усного мовлення»*

О. Афанасьєв

Вступ./Introduction. Прислів'я, приказки, казки, пісні та ін. – невід'ємна складова українського фольклору. В казках ми споглядаємо політ народної фантазії, в піснях – душевний настрій, радість чи скорботу. В прислів'ях та приказках об'єдналися глибинна народна мудрість та досвід поколінь. В коротких влучних висловах проявляється характер і образ народної думки, його самобутність, корінна сила та розмаїття в висловленнях почуттів. Зародившись в різні часи та за різних історичних обставин, вони є завершеними творами, що відображають історичний досвід, систему моралі, і є індивідуальними та не повторними для кожної нації [1, с.70]. Народні вислови – пам'ятники живого людського слова, що зародилися в глибоку давнину, пройшли багато змін та до сьогодні бережуть свою оригінальність, жвавість, силу та привабливість. «В них зберігаються спогади дитинства і старовини народу. Для кого не зворушливий вигляд колиски своєї!» [7, с.134].

Прислів'я – народний вислів, що містить в собі якесь правило, думку, коротко, сильно і виразно представлену [4]. Приказка – народний вислів, що містить у собі одне тільки зауваження, уподібнення або опис, що також лаконічно і сильно представлений [4]. Однак, приказка дуже близька до прислів'я, «варто додати лише одне слівце або зробити перестановку, і з

приказки вийшло прислів'я» [3]. Наприклад: «Слово не горобець...» – приказка, «Слово не горобець, вилетить не спіймаєш» – прислів'я. «Мета прислів'я завжди застерігати, або навчати нас, мета приказки тільки змальовувати якусь дію» [4].

Мета роботи./Aim. Продовжити вивчення регіональних діалектів і ретельне збирання прислів'їв та приказок, та ввести до наукового обігу деяку кількість влучних висловів, вживаних на території Чигиринщини, зокрема, в селах: Стецівка, Галаганівка, Вітове, Рацеве та м. Чигирин, зібраних в 2019-2020 рр. задля збереження елементів самобутньої української культури, що також можуть бути джерелом для вивчення регіональної історії.

Метеріали і методи./ Materials and methods. Використовуючи наявну літературу по дослідженню українських та загальнослов'янських приказок і прислів'їв, порівняти сьогодні вживані вислови зі збірками минулих років, провести спостереження за тим як змінився їх зміст під впливом регіональних особливостей краю.

Результати та обговорення./Results and discussion. Зароджуючись в живій розмовній мові, передаючись з покоління в покоління з уст в уста, народні вислови скорочувались та доповнювались, і таким чином змінили свою форму та значення. Часто, частина прислів'я не договорювалася, замінюючись тональністю голосу, виразом обличчя чи рухами тіла, тому багато з них ми звикли чути в скороченій формі: «Та мені баба з воза...» [Стецівка] / «Баба з возу, кобилі легше» [7, с. 105]; «...ні за цапову душу» [Стецівка] / «Пропав не за цапову душу» [5, с. 121]; «Про мене...» [Чигирин] / «Про мене Семене, хоч вовк траву їж» [Стецівка]; «Ні сіло ні впало...» [Стецівка] / «Ні сіло ні впало, дай бабо сало» [5, с. 105]; «Про вовка промовка...» [Стецівка, Чигирин] / «Про вовка промовка, а вовк у комори» [6]; «Язык до Києва доведе...» [Чигирин] / «Язык доводить до Києва і до кія (кия, палиці – прим. автора)» [7, с. 105]; «...держи язык за зубами» [Стецівка] / «Їж борщ з грибами, держи язык за зубами» [7, с. 105]; «Що буде, те й буде...» [Чигирин, Стецівка] / «Що буде, то буде, а козак панщини робити не буде» [5, с. 96]; «Йосип босий...» [Стецівка] /

«Йосип босий і простоволосий, і ніж за халявою» [Вітове]; «Чорти його батька зна...» [Стецівка] / «Чорти його батька знають, де він оре і куди йому їсти нести» [5, с. 154]; «Не приший колибі хвіст...» [Стецівка] / «Не приший кобилі хвіст, а в кобили свій є» [5, с. 156]; «Горбатого могила виправить...» [Вітове] / «Горбатого могила виправить, а упрямого дубина» [5, с. 174]; «Береженого і Бог береже...» [Чигирин] / «Береженого Бог береже, а козака шабля стереже... а не береженого і чорт не стереже» [5, с. 215]; «Голий як бубон...» [Стецівка] / «Голий як бубон, а гострий як бритва» [5, с. 107]; «...аби день до вечера» [Стецівка, Чигирин] / «Говорить день до вечера, а слухать нечого» [2, с. 41]; «Рука руку миє...» [Чигирин] / «Рука руку моє, а обе хотятбыть белы» [3, с. 189]; «Що з гуся вода...» [Стецівка] / «С гуся вода, а с меня молодца небыльные слова» [2, с. 202]; «Найшла коса на камінь...» [Стецівка] / «Наскочила коса на камінь, та й камінь не піддається» [5, с. 209]; «...чорти його не візьмуть» [Стецівка, Вітове] / «Як не дасть Бог смерті, то чорти його не візьмуть» [5, с. 211].

Як в народі, так і в його мові і в прислів'ях представляється суміш корінного з запозиченим, вітчизняного з чужоземним, то ж і українські вислови, в силу історичних подій минулого, схожі а часом і тотожні з прислів'ями російськими, польськими, литовськими, французькими, турецькими, які в свою чергу переінакшені від латинських, візантійських, грецьких, татарських: «Положи волчонка в шапку, он не будет твоим сотоварищем» [7, с. 63] / «Скільки вовка не годуй, а він все одно в ліс дивиться» [Стецівка]; «С мудрым беседуй и сам будешь мудр» [7, с. 76] / «З ким поведешся, того й наберешся» [Стецівка]; «Капля со временем камень пробьет» [7, с. 81] / «Капля камінь точить» [Чигирин]; «Пиши его слова по воде» [7, с. 85] / «Вилами по воді писано» [Стецівка]; «И петух на своем пепелище хврится» [7, с. 98] / «Кожна лелека своє болото хвалить» [Стецівка]; «Новая метла хорошо метет» [7, с. 117] / «Нова мітла по новому мете» [Стецівка, Чигирин]; «Яблоко не далеко падает от своего дерева» [7, с. 61] / «Яблуко від яблуньки не далеко падає» [Стецівка]; «Ваши

слова во Евангелие писать, а наши в азбуку не годятся» [2, с. 16] / «Ваші слова та до Бога (Богові у вуха) [Чигирин]; «В гроб глядит, а деньги копит» [2, с. 29] / «Одною ногою в ямі...» [Вітове]; «В людях радуйся яко царица; а дома, не рыдай мене маты» [2, с. 31] / «Не питай, чом заплакані очі...» [Чигирин]; «В мертвые уста кус не пройдет, а живой как нибуть проглотит» [2, с. 32] / «Їж і пий поки живий, бо на тім світі не дадуть» [Вітове]; «В празник жена мужа дразнит» [2, с. 33] / «Який празник? – дід бабу дразнить» [Чигирин]; «Выше лба очи не растут» [2, с. 35] / «Вище своєї голови не скочиш» [Стецівка]; «Заглядывает, что собака в кувшин» [2, с. 75] / «Дивиться як баран на нові ворота» [Стецівка]; «За мое добро, да мне ж переломили ребро» [2, с. 76] / «Моїм салом, та мені ж погубах» [Чигирин], «За моє жито, та мене ще й бито» [Стецівка]; «Каков едет, таков и погоняет» [2, с. 96] / «Який їхав, таку й віз» [Стецівка]; «Когда бы не зубы да не губы и душа бы вон» [2, с. 96] / «Якби не рот та не гузно, то й робить не нужно» [Вітове]; «Когда нам женится, так и ночь коротка» [2, с. 97] / «Як бідному жениться, то й день малий» [Чигирин]; «На гнилой товар, да слепой купец» [2, с. 138] / «На кожен товар свій покупец» [Стецівка]; «На чужом гумне нет корысти мне» [2, с. 144] / «На чужому нещасті своє щастя не постройш» [Стецівка]; «Не досол на столе, а пересол на спине» [2, с. 152] / «Недосіл на столі, а пересіл в голові» [Стецівка]; «Не заставляй дурака Богу молится, он и лоб разобьет» [2, с. 152] / «Застав дурного богу молиться, то він і лоба поб'є» [Вітове]; «Не черти горшки обжигают, а те же люди» [2, с. 164] / «Не Святі горшки ліплять» [Чигирин]; «Ни Богу ни людям, ни нам мужикам», «Ни Богу свеча, ни черту обжег» [3, с. 165] / «Ні Богові свічка, ні чортові дудка» [Стецівка]; «Пьяного речи, а трезвого мысль» [2, с. 185] / «Що в тверезого на умі, те в п'яного на язиці» [Стецівка]; «Пьян бывал, да ума не пропивал» [2, с. 185] / «П'яне проспиться, а дурне ніколи» [Вітове]; «Собака на сене лежит, сама не ест и никому не дает» [2, с. 197] / «І сам не гам, і другому не дам» [Чигирин]; «Стар что собака, а мал, что щенок» [2, с. 200] / «Що старе, що мале...» [Чигирин]; «Ученого учит, лишь портит» [2, с. 219] / «Не вчи вченого їсти хліба печеного»

[Стецівка]; «Летела високо, а села не далеко» [2, с. 121] / «Як той летів та крила звисив» [Вітове].

Висновки./Conclusions. Унікальність прислів'їв і приказок, в тому, що вони є творами народної думки, їх появі передують надзвичайно сильні емоції та духовні переживання. Сказані випадково слова, в пориві буремних почуттів, одразу можуть бути підхоплені оточуючими, що зумовлює постійну появу нових висловів. Прислів'я та приказки є відображенням народних поглядів на певні події (історичні, економічні, культурні та ін. – прим. автора). Їх зміст може стати важливим доповненням для вивчення та збереження культурних особливостей народу, традицій та звичаїв, способу господарювання та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Krzywisca-Ustrzycka Anna Функції та приклади прислів'їв, приказок й пісень як зразків народної поезії в історичному романі «Отчий світильник» Романа Федоріва / Anna Krzywisca-Ustrzycka / – [електронний ресурс]. – режим доступу до ресурсу: http://dlibra.umcs.lublin.pl/Content/21588/czas17868_31_2013_5.pdf

2. Барсов А. А. Собрание 4291. Древних российских пословиц / А. А. Барсов. – М.: При Императорском Московском Университете, 1770. – 244 с. – [електронний ресурс]. – режим доступу до ресурсу: https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_003336339/

3. Даль В. И. Пословицы и поговорки русского народа / В. И. Даль – М.: Эксмо-Пресс, 2000. – 905 с. – [електронний ресурс]. – режим доступу до ресурсу: https://aldebaran.ru/author/dal_vladimir/kniga_poslovicyi_i_pogovorki_russkogo_naroda/

4. Княжевич Д. М. Полное собрание русских пословиц и поговорок, расположенное по азбучному порядку / Д. М. Княжевич. – Санкт-Петербург: В типографии Карла Крайя, 1822. – 31 с. – [електронний ресурс]. – режим доступу до ресурсу: <http://electro.nekrasovka.ru/books/3103/pages/335>

5. Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше / М. Номис. – Упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. – К.: Либідь, 1993. – 768 с.

6. Смирницкий В. Н. Малороссийские пословицы и поговорки собранные В. Н. С. / В. Н. Смирницкий [В. Н. С.]. – Харьков: В Университетской Типографии, 1834. – 34 с. – [електронний ресурс]. – режим доступу до ресурсу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0000649>

7. Снегирев И. М. Русские в своих пословицах / И. М. Снегирев. – М.: В Университетской Типографии, 1831-1834. – Кн. 1. – 174 с. – [електронний ресурс]. – режим доступу до ресурсу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0008942>

CULTUROLOGY

УДК 378.036

ВЗАЄМОДІЯ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ І ЕСТЕТИЧНОГО ПРЕДМЕТУ

Сараєва Ольга Віталіївна

кандидат історичних наук

доцент кафедри філософських наук та історії України
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Анотація У статті зроблено спробу переосмислення поняття естетичного досвіду, у співвіднесенні з яким вводиться поняття естетичного предмету у вузькому розумінні, тобто, у контексті проблематики сприйняття твору мистецтва. Вперше запропоновано визначення естетичного досвіду не в традиційному контексті розширення наявного досвіду, його збагачення і т.п. систематизації, а як процес заповнення чуттєвого дефіциту, що утворюється в контакті з твором мистецтва – естетичним предметом.

Ключові слова: естетичний досвід, естетичний предмет, естетична потреба, твір, творчий акт.

Як зауважив один з сучасних дослідників, підсумовуючи історію поняття естетичного досвіду як, з одного боку, змісту суб'єктивної оцінки, а з іншого, як змісту власне об'єкту цієї оцінки, «естетика, як і будь-яка інша філософська дисципліна, розвивається нерівномірно: одні проблеми, виникаючи, вже мають у наявності спектр варіантів їх розв'язання, інші, незважаючи на свою вагомість, далекі навіть від коректної постановки. Саме до другого типу проблем в естетиці належить усе, так чи інакше пов'язане з естетичним досвідом» [1, с. 129]. Визнаючи певною мірою гіперболізацію цієї тези, ми схильні підтримати її сутність – поняття естетичного досвіду дійсно потребує

чіткого визначення. Це завдання набуває ще більшої ваги в контексті зростаючої прагматизації мистецтва і відповідної переорієнтації естетики.

Відчуття, що народжується під час споглядання (розглядаючи, читаючи, сприймаючи і т.п.) твору мистецтва, поставало час від часу предметом роздумів багатьох філософів світу. Чудове, за точністю постановки проблеми, судження зустрічаємо у відомій книзі «Історія естетики» Г. Куна і К. Гілберта: «Яка ж, на думку Канта, чисто естетична цінність храму або чаші? Вона не в тому, що перший дає нам прихисток від розбурханої стихії і служить місцем для справляння релігійних обрядів, а друга дарує можливість напитися; вона в тому, що обидва мають настільки вдало знайдену форму, що вона впливає на наші духовні здібності; це предмети, на які приємно дивитися, вигляд яких викликає у нас бажання продовжити це споглядання, оскільки вони незрозумілим чином відповідають потребам наших органів зору» [2, с.356-357].

Це судження цікаве тим, що вводить уявлення про естетичну *потребу*. Водночас воно не скасовує кантівського (і не тільки кантівського звичайно) постулату про принципову неутилітарність, власне кажучи, марноту мистецтва. В оцінці тієї чи іншої матеріальної – в повному розумінні слова – цінності з точки зору її корисності і, відповідно, необхідності або «зайвості» бере участь увесь людський апарат сприйняття, іншими словами, весь наявний у його розпорядженні комплекс засобів орієнтації в навколишньому світі. Тобто, міркуючи про користь телебачення, людина не може не брати до уваги загрозу, наприклад, гіподинамії і т.д. І тільки великий оригінал, розмірковуючи про користь (або – навпаки) роману Л. Толстого «Війна і мир», може серед можливих шкідливих наслідків вказати на неминучу перевтому очей і ослаблення зору під час читання такої великої за обсягом книжки.

Перший висновок з викладеного, що наближає нас до проблеми, такий: для оцінки так званих духовних цінностей, людині не потрібен увесь комплекс її чуттєвих потенцій. Наприклад, під час прослуховування сонати людині – для повноцінного сприйняття – не потрібен гарний зір. Отже, тимчасове «відключення» – будь-якому конкурентному випадку – одного з «каналів», за

якому нормальних умовах надходить інформація про навколишній світ, не впливає на якість «інформації», що отримує людина в процесі сприйняття естетичного предмету (твору мистецтва).

Таке відключення означає не що інше, як тимчасове скасування людиностворюючої властивості (здатності сприйняття) і, отже, припинення породження і сприйняття нових потреб. У цьому проміжку свого існування людська істота частково *не розрізняє необхідного і зайвого*. Такий погляд на проблему сприйняття «духовних цінностей» дозволяє змістити перспективу з точки, яка традиційно є базовою для визначення мистецтва взагалі і диференціації його на види, зокрема.

Естетичний предмет, взятий у такому теоретичному ракурсі, можна розглядати як матеріальний засіб, створений з метою не «пропускати» до сфери, в якій здійснюється його сприйняття, одну з постійних людських здібностей сприйняття світу. Корисну паралель до наших міркувань можуть скласти роздуми Жильсона: «Візьмемо музику. Саме її існування передбачає тишу <...> Існування музичних звуків передбачає абсолютне ніщо всіх інших звуків. У цьому сенсі можна сказати, музика створюється *ex nihilo*, точнісінько так, як про світ можна сказати, що він створений Богом з нічого світу <...>. ... Це зауваження стосується і полотна, що його обрав художник як підставу для свого майбутнього живопису <...> першим завданням художника буде заґрунтувати його, що означає покласти на нього якийсь шар, <...> який забезпечує повну безформність <...>. Це початкове ніщо фігур перегукується з ніщо звуків, які створює диригент перед початком музичної вистави. Як і музика, живопис може бути охарактеризований як створення з нічого» [3, с.46-47].

Зрозуміло, що це твердження є метафізичною метафорою, але саме спостереження, що дозволило вченому так мислити, бачиться нам настільки ж простим і вірним, як і теоретично цінним: ґрунтовка полотна і встановлення тиші в залі – так би мовити, передтворчі акти, що передують блокуванню тих чи інших каналів сприйняття.

Цікавими у зв'язку з цим є міркування іншого француза, Ж.-П. Сартра. У його роботі «Твір мистецтва» міститься більш специфічний погляд на питання. Надзвичайно важливою для нас є та обставина, що Сартр чітко окреслює принципову відмінність між естетичним об'єктом і його матеріальним аналогом. Предмет аналізу – портрет Карла VIII: «<...> Розглянемо портрет Карла VIII. Спочатку ми зрозуміли, що Карл VIII був об'єктом. Але, зрозуміло, об'єкт цей зовсім іншого роду, ніж картина, полотно, реальний шар кольорів. Доки ми споглядаємо полотно і раму як такі, перед нами не виникає естетичний об'єкт ... Він виникає в той момент, коли свідомість здійснює радикальну, яка передбачає неантізації світу, конверсію і конститує себе як уявна. Так, наче кубиків можна з власної волі побачити п'ять або шість. Однак, не слід стверджувати, що коли ми бачимо їх п'ять, то маскується той аспект малюнка, де їх виявилось б шість. Радше ми просто не в змозі бачити п'ять і одночасно шість кубиків. Іntenціональний акт, який сприймає п'ять кубиків, самодостатній, він завершений і скасовує акт, який бере до уваги шість кубиків» [4, с. 17-18].

Ж.-П. Сартр, звичайно, не був самотнім у прагненні позначити позитивним філософським терміном невлومی суть естетичного феномену. Щоправда, таке прагнення іноді рухалося прямо протилежним методологічним шляхом – ми маємо на увазі питання «подвійного сприйняття».

Чи не найвідоміша у світі теорія сприйняття художнього твору належить Л. С. Виготському. І чи не найбільш значуще з точки зору поглиблення поняття про естетичний досвід має славетний трактат «Психологія мистецтва». Це блискучий аналіз ще одного шедевра світової філософії мистецтва – «Парадоксу про актора» Дені Дідро. Л. Виготський побачив в ньому пряме підтвердження своєї теорії глибинного протиріччя форми та змісту, яке призводить до взаємного знищення обох складових твору. У трактаті Дідро йдеться про двоїстість< ! > акторської емоції, що не могло не привернути увагу Л. Виготського: «.... Дідро наводить тривалий діалог, в якому актори п'єси обмінюються репліками, повними любові, а пошепки (про себе)– лайкою і

докорами. Як каже італійське прислів'я: якщо це і не так, але проте це добре вигадано. І для психології мистецтва це має істотне значення, що вказує на подвійність будь-якої акторської емоції, і Дідро має цілковиту рацію, коли говорить, що актор, закінчуючи грати, не зберігає у своїй душі жодного з тих почуттів, які він зображував, їх забирають з собою глядачі. На жаль, до сьогоднішнього твердження сприймають як парадокс, і жодне з ґрунтовних досліджень не розкрило психології акторської гри ... Однак є всі підстави вважати, що це дослідження незалежно від своїх результатів, підтвердило б ту основну двоїстість акторської емоції, на яку вказує Дідро і яка, як нам здається, дає право поширити формулу катарсису і на театр» [5, с.306].

Наше дослідження передбачає саме вирішення відомого парадоксу, проте почнемо ми з рішучого сумніву щодо «двоїстості» акторської емоції.

Для початку наведемо невеличкий фрагмент з діалогу коханців:

«Актор. Ні ні! Не думайте, мадам,

Що знову говоритиму про пристрасть вам.

- Так, не раджу.

Все скінчено.

- Сподіваюся.

Тепер хочу я вилікуватися.

Що був я дорогий вам, не стану я хвалитися.

- Більше, ніж ви заслуговували» [6, с.552] і т.ін.

Ми, як звичайні читачі, стоїмо перед неминучістю вибору: або актор відчуває до свого візаві ненависть – це виражено одними словами, або любов – це виражено іншими словами. З цієї – не наукової – точки зору, відповідь для нас є очевидною – або те, або інше. Водночас (згадаємо Сартра) ми не можемо мати більш ніж один інтенціональний об'єкт, висловлюючись тепер вже науковою мовою. За логікою Дідро ми повинні, перш за все, відкинути любов: «Але як, скажуть мені, хіба ці жалібні, скорботні звуки, видобуті матір'ю з глибини її істоти, що вони так бурхливо вразили її душу, не викликані справжнім почуттям, хіба не відчай їх породив? Зовсім ні. І ось доказ: ці звуки

мають розмір, вони є частиною декламаційної системи ...» і т. ін. Отже, залишаючись в межах нашого вибору, ми маємо зупинитися на ненависті. Однак, якщо ми погодимося, що це дуже вдала вигадка, ми повинні погодитись, що глядачі дійсно плакали від видовища нещасної любові. Як пояснює Дідро в своєму діалозі вплив на публіку взагалі? Ось як: «Видатний актор той, хто глибше вивчив і з найбільшою досконалістю зображує зовнішні ознаки високо задуманого ідеального образу» [7, с.574].

За логікою автора, ми повинні були б уявити, що ненавидять одне одного люди, які «з найбільшою досконалістю зображують зовнішні ознаки .. ідеального образу», найзрозумілішими з яких є жести і слова. З пересічної точки зору вельми важко уявити собі, що людина у ненависті старанно відтворює жести, що відповідають почуттю кохання, і вимовляє повні відповідної пристрасті слова. Але здивування життєвого досвіду не можуть служити теоретичним аргументом. Для розвитку нашої думки поставимо гострі питання, спрямовані на необговорювані опонентом тези. Тези ці виявлені нами в наступному міркуванні: «Він був (знаменитий актор – О. С.) сама чесність і прямодушність. Що спільного між його природним характером і Тартюфом, якого він так чудово грав? Нічого. Звідки у нього ця витягнута шия, ці дивні очі, що вони дивно обертаються, цей солодкуватий тон і інші відтінки образу лицеміра? Остерігайтеся відповідати відразу. Я зловив Вас. – У ретельному наслідуванні природі. – У ретельному наслідуванні природі? І ви побачите, що зовнішніх прикмет, які найбільш яскраво демонструють чутливість душі, в природі менше, ніж зовнішніх прикмет лицемірства, що розпізнати їх в природі нелегко, і що талановитому акторові набагато важче схопити і зобразити перші, аніж будь-які інші!»[3, с. 584]

Наше питання звучить так: який досвід переконує в тому, що саме такий жест є обов'язковим супутником саме такого почуття?

З повсякденного досвіду ми знаємо, що такий зв'язок ми можемо встановити – і встановлюємо – у повсякденному спілкуванні, коли певні жести супроводжують певні слова. Але ніхто, навіть, ймовірно, і сам наш

співрозмовник не може гарантувати, що переживає саме те, про що гаряче розповідає (це можна сказати і відносно нас усіх). Отже, зв'язок між жестом і почуттям настільки ж необов'язковий і «неприродний», як зв'язок між звуком і значенням слова. А відтак, можливість наслідування природі вельми проблематична, якщо говорити про наслідування саме природі. І коли перед нами – як акторами, зокрема – стоїть завдання зобразити будь-яке почуття, ми відтворюємо ті жести і гримаси, які спостерігали в житті, не маючи жодних гарантій, що ці жести відповідають саме цим почуттям. Аргументація Дідро, що піддається такому сумніву, втрачає серйозні підстави, як нам здається. Але не втрачає свого значення описаний ним парадокс, що сягає кульмінації в діалозі акторів-«коханців». У подальшому розвитку наших міркувань ми залишаємо як факт захоплення глядачів, що спостерігають любовну сцену між тими, хто ненавидить одне одного.

Жести і міміка дійсно в якийсь момент співвідносяться з певним почуттям. Але саме тоді, коли той, хто жестикулює, не відчуває цього почуття, тобто, він говорить і жестикулює в моменти відсутності цього почуття в «душі»: парадокса, власне кажучи, немає. Те, що людина, яка не любить, «зовні» виглядає саме як така, що кохаєпристрасно – це не парадокс, а дуже правдоподібна обставина. Нелюбов, виявляється, має значення тільки «в світлі» любові. Це не ненависть, а відсутність любові у стосунках акторів оформлюється в жести і міміку, що закріплюються в уяві глядача як такі, що супроводжують кохання. Актор практикує не відтворення жестів, які супроводжували слова любові, але відтворення жестів, які супроводжували відсутність любові. Здатність до відчуття такої відсутності, інакше кажучи, здатність запам'ятовувати слова і жести людини, яка тебе не кохає, у той момент, коли ти сам охоплений пристрастю – саме така мізансцена провокує таке пояснення – це і є акторський талант, який має в іншій перспективі, такі прикриті «грані», як байдужість, егоїзм та ін.

Отже, будь-який предмет людської практики стає естетичним тоді, коли в результаті спеціальної «обробки» вказує на *не* необхідність для існування і

сприйняття іншого предмета практики його атрибутивних (з точки зору «нормального» сприйняття) ознак. Спеціальна «обробка» полягає у скасуванні одного з чуттєвих шляхів взаємозв'язку між спостерігачем і об'єктом споглядання: у збудженні естетичного болю. Стан естетичного болю заздалегідь готується для глядача кожним естетичним предметом. Його подолання, що найчастіше ми називаємо естетичною насолодою, і є естетичним досвідом, але він в жодному випадку не припускає розповсюдження за межі естетичної події. Отже, естетична потреба – це потреба того ж гатунку, що і потреба в заспокоєнні фізичного болю, якої – потреби – людина, власне кажучи, не має, не відчуває.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Радеєв А. Е. Эстетический опыт как проблема. Грамота. 2016. № 7(69). в 2-х ч. Ч. 1. С. 129-132.
2. Гилберт К., Кун Х. История эстетики. М.: Алетейя, 2000. 653 с.
3. Жильсон Э. Мир произведения. Современная зарубежная эстетика. М.: Искусство, 1972. С.42 - 68.
4. Сартр Ж.-П. Произведение искусства // Современная зарубежная эстетика. М.: Искусство, 1972. С.14-32.
5. Выготский Л. С. Психология искусства. Ростов-на-Дону: Феникс, 1998.480 с.
6. Дидро Д. Эстетика и литературная критика. М.: Искусство, 1980. 659 с.
7. Дидро Д. Эстетика и литературная критика. М.: Искусство, 1980. 659 с.

LITERATURE

ЕСТЕТИКА АБСУРДНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРІ

ДРАМ МИКОЛИ КУЛІША

Масло Ольга Володимирівна

доцент, к.філол.н.

Волкова Ірина Вікторівна

доцент, к. філол.н

доценти кафедри

української лінгвістики, літератури

та методики навчання

Михальченко Наталія Русланівна

студентка IV курсу

психолого-педагогічного факультету

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Вступ. Драматургія кінця XIX – початку XX ст. характеризується появою оригінальних літературних явищ, виникненням модерної літератури, у просторі якої важливе місце посідає «нова драма» та «драма абсурду». Драматургія Миколи Куліша стає «інноваційною» для української літератури. Спираючись на «європеїзацію» В. Винниченка, п'єси Олександра Олеся, психологізм та інтелектуальність драм Лесі Українки, опановуючи кращі досягнення європейської літератури, драматичного та театрального мистецтва (драматургія Г. Ібсена, А. Чехова, Б. Брехта, Г. Гауптмана, В. Маяковського та ін.), М. Куліш зумів створити самобутню модерну драму, що здобула визнання й поза межами України.

Метою роботи є осмислення естетики абсурдності в художньому просторі як самостійного творчого принципу конкретного художнього твору та

виявлення елементів абсурдного в драматичних творах М. Куліша «Мина Мазайло», «Народний Малахій», «Маклена Граса».

Матеріали та методи. Аналізу творчості М. Куліша присвячені розвідки Я. Голобородька, М. Юсківа, М. Кудрявцева, С. Жили, О. Маяковської, О. Поляруша. В. Агеєвої, С. Іванюка, Г. Семенюка, Л. Залеської-Онишкевич, М. Зубрицької, Л. Барабана, Т. Плахтій. Н. Кузякіної, Ю. Кобилецького, Д. Вакуленка, Ю. Лавріненка, Л. Танюка, Г. Семенюка та інших. Автори досліджень намагаються збагнути ідейно-художні пошуки Миколи Куліша в контексті української та європейської драми, окреслити образну структуру драм Миколи Куліша, що стали своєрідною мікромоделлю тогочасного суспільства. Однак на сьогодні бракує синтетичного дослідження, у якому було б систематизовано елементи абсурдності в драмах М. Куліша.

Результати й обговорення. Микола Куліш – драматург-екзистенціаліст, новатор в українській драматургії, який створював розірвані сцени, поєднував комічне й трагічне, патетику та гумор. Віра Агеєва у своїй статті про «Екзистенційні мотиви в драматургії Миколи Куліша» писала, що в основу багатьох п'єс його, наприклад, «Народного Малахія», «Патетичної сонати», «Маклени Граси», покладено традиційну неоромантичну колізію, розлад героя-ідеаліста з дійсністю, де персонажі готові боротися, при цьому знаючи чи здогадуючись про неминучу поразку. Кожен персонаж у п'єсах Куліша прагне протистояти світовому злу або принаймні відчувається відповідальними за його знешкодження.

Микола Куліш у п'єсі «Народний Малахій» використовує елементи «театру абсурду», застосовуючи складові цього жанрового явища – символи, парадокси та гротеск, змішання міфологем. Саме залучення біблійних, націоналістичних, комуністичних гасел у смислове поле твору є особливістю «театру абсурду» М. Куліша. Як відомо, персонажі абсурдистів позбавлені людської гідності й морально покалічені. Їхня мова зазнає деструкції – вони не чують і не бачать одне одного, ніби божевільні, це є наслідком їхньої хворої уяви. Задля досягнення гротескності образу Малахія Стаканчика, автор

використовує такі парадокси: відстороненість героя від дійсності, ізолюваність від зовнішнього світу, невинуватість і недосяжність поставленої «високої» мети. Ізолюваність колишнього листоноші починається з початком революції, коли той попросив рідних замурувати його в «чуланчику». У такій схованці від суспільства він прожив два роки, читав більшовицькі агітки, що замінюють йому Біблію, а їх положення стають новою релігією. І тут спотворюється його світогляд. Малахій, не знаючи суті влади та методів її становлення, прихиляється перед нею. Це відлюдництво навіть нагадує затворництво персонажів життійної літератури.

Автор зображує головного героя, спираючись на християнські мотиви. Малахій є пророком «нової релігії». Він бореться із порушенням «комуністичних заповідей». Дії Малахія суперечливі, про що письменник говорить через парадокси – складові «драми абсурду». Малахій Стаканчик – колишній листоноша – покидає сім'ю, щоб проповідувати ідеї «оновлення людини», хоче змінити її, зробити добрішою, «ангелоподібною», але при цьому шкодить рідним, завдає їм. Дружина впадає в розпач, а донька стає повією. Аби підкреслити сумнівність пророка, Микола Куліш вдається до використання беззмістовних діалогів, притаманних «драмі абсурду», застосовує гру слів. Усі християнські цінності у свідомості Малахія Стаканчика змінені на соціалістичні. Мавзолей, де похований Ленін, стає головною святинею для нього. Тут знову спостерігаємо парадокс: яке може бути оновлення України, якщо українці будуть уважати новою Меккою Москву? У драмі змішано національні, соціалістичні та християнські міфологеми: реформа українського роду, української мови, столиця – Київ, царство Боже – соціалізм, більшовицька наука – як місія Ізраїлю, а народні комісари – осучаснені пророки.

Беззмістовні монологи Малахія акцентують увагу читача на апокаліптичному майбутньому. У репліках хворих на Сабуровій дачі наявні алюзії на Біблію. Малахій – це ім'я останнього біблійного пророка. Наприкінці драми колишній листоноша вже ототожнює себе з Ісусом Христом: «І плювали, і били його по ланитах. То він, узявши сурму золотую, подув у ню... (вийняв

дудку) і загравав всесвітньої голубої симфонії (загравав на дудку). Я – всесвітній пастух. Пасу череди мої. Пасу, пасу та й заграю...». Наявні алюзії і на твір Й. Гете «Фауст». Фауст працює в підвалі, куди викликає Мефістофеля, використовує його, аби поліпшити життя людей. Малахій пересиджує революцію в льоху й використовує постулати революції, аби реформувати людину. Але самі ці постулати обертаються нещастям для його оточення, тобто революція стає своєрідним Мефістофелем-спокусником для Малахія. Алюзії на Г. Сковороду наявні на початку драми: «Мануло взяти торбинку, ціпок і пойти, пойти».

Микола Куліш також використовує християнську нумерологію. Один із божевільних, розповідаючи про жінок, яких знав, каже: «Разом сто сім жінок за п'ятнадцять років, чотирнадцять тисяч п'ятсот тридцять...». Сума числа 14530 становить 13 – це число диявола. Далі у творі трапляються й інші символічні числа: «О люди, люди! Не до Єрусалиму тепер треба йти, а до нової мети... До вищезазначеної, великої, № 666006003, голубої мети...». Знову бачимо ототожнення нової влади із дияволом, адже 666 – символ звірини за Біблією, тобто сатани.

На тлі рис поезики «театру абсурду» яскраво зображена християнська колористика: білий, червоний, блакитний.

Отже, у «драмі абсурду» «Народний Малахій» Микола Куліш перехрещує біблійні, націоналістичні, комуністичні міфологеми, за допомогою яких яскраво відтворює риси абсурдності, а також за допомогою біблійної нумерології, колористики, символів та алюзій.

Як і в «Народному Малахію», так і в п'єсі «Мина Мазайло» простежуємо елементи «абсурдного театру». Куліш виокремлює такі парадокси: питання мови та ставлення персонажів до неї – це і є основою конфлікту, що розгортається в комедії у формі дискусії; неможливість спілкування один з одним, коли кожен герой має певну ідею та мету, що також стає недосяжною. Мина цурається свого українського прізвища, мови, культури; готовий пожертвувати власним сином, аби той не заважав йому здійснити задумане.

Роздуми та вчинки Мазеніна комічні й абсурдні. Наприклад, Мина, зворушений тим, що його прізвище все ж змінили, у чудернацький спосіб розмірковує про величезне значення цієї події, факту для майбутнього своєї сім'ї: «На цвинтарі пам'ятник золотими буквами: «Тут спочиває прах Мина Марковича»», а потім продовжує розмірковувати: «Або просто: тут Мазенін...». І дочка Рина додає до цього: «І наша вулиця – вулиця Мазеніних».

Абсурдними є твердження Мотрони Розторгуєвої, що «українська мова – то австріяцька видумка», як і вся її поведінка. Протягом усієї п'єси відбувається дискусія між російськими й українськими міщанами з приводу багатства та «первородства» української та російської мов. Гротескним є і образ дядька Тараса.

У комедії наявні прямі натяки на шовіністичну виставу «Дні Турбіних» за романом М. Булгакова «Біла гвардія», у якій було змінено акценти: дворянська родина, що мешкає в Києві, гине не через те, що прийшов «бронепоезд «Пролетарий»», як у романі, а через прихід військ Петлюри. П'єса набула скандального розголосу в українських колах, а коли українська делегація приїхала до Москви, то на зустрічі зі Сталіним М. Куліш запитує його про непослідовність щодо заборони українських творів з націоналістичним спрямуванням та вільною російською шовіністичною пропагандою. У відповідь на цю політику М. Куліш пише «Патетичну сонату», матеріалом якої, як і в «Днях Турбіних», були події революції 1917-1919 років. Через слова тьоті Моті з Курська драматург іронічно коментує цю виставу: «Дуже жалько, що у вас не виставляють на театрі «Дні Турбіних» – я бачила в Москві. Ах, мої ви милі. «Дні Турбіних». Це ж така розкіш. Така правда, що якби ви побачили, які взагалі осоружні, огидливі на сцені ваші українці, ви б одцуралися цієї назви... Грубі, дикі мужлани!»

У п'єсі «Маклена Граса» зображено кризові процеси життя Польщі початку 30-х років, але завуальовано події в Україні цього періоду. Це вже крик драматурга, який виражається через нанизування абсурдних елементів у драмі: робітнича родина Маклени Граси – жебраки, живуть у підвалі, голодують, їжею

в них були кістки та помії; тринадцятирічна Маклена готова продати себе, аби заплатити за житло, стає вбивцею заради ілюзорних революційних гасел, віртуоз Ігнацій Падура, скрипаль, мешкає в собачій будці, бо не має житла, харчується тим, чим і жебраки, а єдино бажаною в цьому світі залишається горілка, маклер Зброжек своєю смертю хоче «купити» своїй родині безбідне існування, його навіть не зупиняє те, що вбивцею погодилася стати тринадцятирічна Маклена. Будка, у якій мешкає Падура разом із собакою, є метафорою того часу.

Висновки. Отже, поетика «театру абсурду» представлена в драмах М. Куліша «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Маклена Граса» шляхом використання гротеску (конфлікт драм, внутрішні та зовнішні суперечності, деформованість мислення персонажів), парадоксів, образів-символів, численних алюзій.

POLITICAL SCIENCES

ВІДНОСИНИ США ТА ЄС ЗА ПРЕЗИДЕНСТВА Д. ТРАМПА

Разіцький Віталій Йосипович

к.і.н., доцент

Ляшенко Ілона Анатоліївна

Студентка

Національний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

У статті проаналізовано зміну відносин ЄС та США за час правління Дональда Трампа, досліджено розбіжності в підходах США та ЄС щодо важливих проблем та визначено їхній вплив на стан відносин між двома акторами.

Актуальність. США є однією із провідних країн світу, яка справляє потужний вплив на міжнародні відносини. Союз Вашингтону з країнами Західної Європи визначив шляхи розвитку Західного світу в другій половині ХХ – на поч. ХХІ ст. Актуальність даної теми визначається тим, що відносини між Америкою та Європою неодноразово «перевірялися на міцність» за період правління в США Д. Трампа, що може мати далекосяжні наслідки як для Західного регіону зокрема, так і в масштабах світової політики і безпеки.

Мета статті: дослідити зміну у відносинах США та ЄС за президенства Д. Трампа та проаналізувати сфери співробітництва цих країн.

Формулювання цілей статті. Для того, щоб досягнути кінцевої мети, необхідно вирішити низку питань:

- 1) знайти спільні та відмінні риси у зовнішньополітичних стратегіях США та ЄС;
- 2) розглянути пріоритетні вектори співпраці між ними;

3) дослідити зміни у відносинах Америки та країн ЄС за період правління Дональда Трампа.

Основні результати дослідження. Політичні структури Європейського Союзу почали розвиватися з кінця 1950-х. Проте США почали своє політичне співробітництво з ЄС, тільки після того як побачили в євроструктурах потужну силу, що відійшла від риторики і рефлексій та енергійно взялася за організаційне будівництво.

Співпрацю Америки та Європи відносять до категорії глобальної політики, що впливає на трансформацію порядку у світі, на розвиток політики та економіки інших держав, на підтримку загальної стабільності і міжнародного миру [1].

Одним із ймовірних факторів, що об'єднує Європейський Союз та Сполучені Штати, є співпраця з питань про трансатлантичну безпеку, необхідність створення зони стабільності та розвитку. Тому відмінності в міжнародній діяльності Європи й Америки проходять на фоні збереження стратегічного військового партнерства, що є показником стабільності й рівноваги в Західному регіоні [2; с. 10]. Європейський Союз хоче здійснити довготермінові реформи у цій сфері, вона проводить обмежене технічне сприяння, але також організовує навчання та допомагає прикордонним військам. Сполучені Штати в свою чергу опікуються питаннями військової безпеки та допомагають грантами та коштами [3].

Системи протиракетної оборони (ПРО), що є однією з надважливих військових співпраць двох світових лідерів, порушує такі питання:

- співробітництво задля створення системи озброєнь,
- контроль над розповсюдження зброї масового знищення,
- боротьбу з тероризмом,
- розподіл торгівельних шляхів та інвестицій.

На міжнародній арені ЄС та США не обов'язково діють спільно. Кожна зі сторін, як правило, бере участь у вирішенні тих проблем, у розв'язанні яких має досвід, ресурси і можливості.

Серед основних розбіжностей, що ускладнюють відносини ЄС та США можна виділити:

- відмінності у цілях і зовнішньополітичних пріоритетах;
- влаштування світового порядку та управління ним;
- методи вирішення світових проблем, зокрема, соціальної політики та екологічної проблематики;

Стратегії Дональда Трампа щодо співпраці з Європою різко відрізняються від його попередників. 45-ий президент Сполучених Штатів прийняв низку наступних рішень, які не були підтримані ЄС:

- розірвання іранської ядерної угоди;
- беззастережна підтримка Ізраїлю, разом із перенесенням посольства США до Єрусалиму;
- визнання ізраїльського суверенітету над Голанськими висотами;
- виведення американського контингенту з Сирії;
- вихід з трансатлантичного торгового договору;
- розірвання Паризької кліматичної угоди.

Це свідчить про значне зменшення співпраці між двома світовими лідерами, тому ЄС потрібно знайти нового впливового партнера або проводити перемовини з США.

Висновки. Отже, на даному етапі у США та ЄС є можливість більш тісного співробітництва, тому їм варто переглянути свої погляди та замислитись про більш тісне співробітництво. Всупереч розбіжностям, Євросоюзу і США слід ретельно погоджувати свої підходи, особливо в галузі безпеки і торгівельних стратегій. Спільна координація дій з питань сприяння боротьби з тероризмом, просуванню демократичних і правових стандартів життя, надання підтримки країнам, що розвиваються – зміцнить їх важелі впливу на ключові регіони світу і підвищить результативність спільних двосторонніх програм[4; с.175].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Америка - Європа: нова стратегія відносин в ХХІ столітті [Електронний ресурс] / Режим доступу <http://www.narcom.ru/ideas/common/56.html>
2. Макаренко Є.А. Ризики і перспективи політики безпеки адміністрації США в умовах «перезавантаження» міжнародних відносин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. (Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка). – К., 2010. – Випуск 94. Частина I. – С. 11-16
3. Семенюк О. Нова архітектура європейської безпеки: тенденції, виклики, перспективи [Електронний ресурс] / Олександр Семенюк. - Режим доступу: <http://cs.cirs.kiev.ua/uk/news/commentary/102-2010-01-20-15-13-26.html>
4. Столетов О.В. Тренды трансформации властных отношений в мировой политике: smart power? / О.В.Столетов // Полис. 2009. №4. С. 173-178

PHILOLOGICAL SCIENCES

LEXICAL SEMANTIC FEATURES OF BEING

HAPPY IN MODERN ENGLISH

Fabian Myroslava Petrivna

Doctor of Philological Sciences, Professor
Professor of English Philology Department
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine

Introduction. The defining feature of modern linguistics is the shift of its paradigm towards cognitive perception and interpretation of language and speech phenomena. The linguistic means fixing the results of a human's emotional perception of the world always arise a great interest. Emotions are presented cognitively in the form of certain concepts, representing structured knowledge about certain emotional spheres or fragments of consciousness. They constitute some part of the cultural world picture and are verbalized by language means. The growing interest in the study of emotional lexis is caused by its psychophysiological and sociocultural value. Furthermore, due to its complexity, emotional lexis appears to be difficult to categorize and linguistically interpret, because each linguoculture, including English, interprets emotions in its unique way, attaching social and pragmatic connotations to words nominating them. Culture to a great extent influences the systems of social beliefs, social organization and semantic presentation of language elements having to do with emotions in each particular language. Positive emotion is the experience formed on the basis of favourable impressions, happy events and situations, expectations and hopes. The unity of these notions provides a basis for human consciousness.

Emotion is a short-term feeling and we often have difficulties trying to find the most accurate linguistic means of its expression. The mechanism of emotional

mediation speech is explained as follows: a person is able to reflect the world around in language and not only the objects needed at the moment, which seems significant to him/ her. This process is regulated by emotions that act as a mediator between the world and its reflection in language. Being a mental phenomenon reproduced in the minds of people, they express their emotional attitude to reality. Emotional evaluation is reflected in the semantics of language means used for verbalization. They are encoded in the form of components that form the emotionality of the word – the ability to reproduce the experience of verbal expression of certain emotional attitudes of the subjects in the appropriate way. The latter represent such a vivid reflection of a person's mental activity that its existence outside the emotional sphere is simply impossible. They “accompany any manifestations of a person's life and reflect the significance of phenomena and situations, serving one of the main mechanisms of internal regulation of mental activity and human behavior in the form of experience” [1, p.74].

Emotions are among the least tangible aspects of human experience, yet they exert powerful influences upon our thoughts and actions, and even our physical appearance and physiological processes occurring within our bodies. Examining the outward manifestations of facial expression and measurable physiological responses is one of the approaches to studying these inner states and events.

An emotional feeling is so internal to the experience of the person who has it, that it has rightly been questioned whether it is even reasonable to think that there is necessarily very much in common between one person's experience of, for example, anger in a particular situation, and a different person's experience of anger in the same or some other situation. Moreover, people's emotional responses obviously differ, so that a context in which one person feels anger may evoke a different kind of emotional response in another person. Even if there is a general social or cultural expectation that a person would or should feel anger in this situation, not everyone reacts in the same way. Neither do most people respond the same way all the time; something that makes me angry today may prompt a different reaction tomorrow.

Hence, emotions cannot be defined purely in terms of situation, context or eliciting conditions.

Linguopsychological characteristics of language units makes it possible to treat emotions as the signs of specific knowledge in conceptual consciousness. The national collective worldview is impossible without the system of evaluation reflected verbally in English. The aim of the paper is to determine the linguocultural and linguopsychological specificity of emotive lexis denoting the state of *being happy* and to reveal the peculiarities of its representation in modern English.

Materials and methods. In modern linguistics much attention is paid to the study of positive emotions, which are considered and perceived as a linguistic norm. Emotions characteristic of a person are revealed in individual forms and are culture bound. Individual and social character of emotional expression is the necessary prerequisite of their functioning as it presupposes the constant and inseparable language as well as spiritual bond between an individual and society. The concept of happiness and derived states are culturally marked and characterize the bearers of the ethnoculture in a specific way, displaying the peculiarities of their national mentality. Human language is a universal and recognizable part of human behaviour and of the human faculties, perhaps one of the most essential to human life, and one of the most far – reaching of human capabilities in relation to the whole span of mankind's achievements.

Language as a system is most fully represented in explanatory dictionaries. The latter are the most complete sources of information and fixation of language units. Since extralinguistic phenomena are reflected in the language, it is advisable to use lexicographical sources to identify the components of a particular lexico-semantic grouping of words. The present research is carried out on the material of polysemantic adjectives denoting *being happy* in contemporary English. Traditionally, an adjective is considered to be the part of speech that denotes feature, property, quality of the object, as well as the relationship or evaluation. A specific characteristic of adjectives is significance, which can function as a quality inherent in the nature of the subject or as a quality derived from the subject, circumstances or

actions. To collect, analyze and classify our language material, Longman Dictionary of Contemporary English is used, because it reflects the meanings of the words to verbalize concepts relevant to a particular society[5]. Dictionary entries presented in the form of definitions contain a great deal of information about the semantic characteristics which should be attached to a lexeme *happy* and other words denoting the state of *being happy* in English. Moreover, to study the polysemantic adjectives in question, formalized analysis of lexical semantics is used, due to which the correlation between the words and their meaning components can well be revealed [see more about it in 2;3]. Componential analysis is implied to find out semes in the lexical meanings of the language units under study and focus on their semantics. Description of the whole process of language research results is made possible owing to the descriptive analysis. The significance of the lexico-semantic study of adjectives denoting the state of *being happy* in English lies in defining the semantic structure of lexis based on the lexical semantic and pragmatic principles: the former explain how the elements of a grouping are related to one another and can be used to differentiate them from one another, and the latter make it possible to view English as an instrument of interpersonal and cross-cultural communication, where the meaning intended to be conveyed is accurately retrieved. Certain quantitative methods are also implied, because the quantitative processing of the material helps to determine quantitative and qualitative features of the lexis under study. The quantitative analysis is used to classify the lexical units denoting the state of *being happy* into three groups depending on their degree of polysemy (words with high and middle degrees of polysemy and monosemantic ones) as well as to represent the results of our study numerically. In the present paper the adjectives possessing 5 and 4 meanings are in the focus of our attention.

Results and discussion. English in our research is treated as a system characterized by a definite structure. Words constituting it are not isolated but analyzed in contrast with the other units taking into account their relations and interconnections. The linguocultural analysis of adjectives is based on the following criteria: 1) their degree of polysemy and 2) their semantic characteristics.

Polysemantic adjectives *happy*, *golden*, *cheerful* and *merry* are used in contemporary English to describe semantics of *being happy*: 1) *having feelings of pleasure, for example because something good has happened to you or you are very satisfied with your life*; 2) *a happy time, place, occasion etc is one that makes you feel happy*; 3) *satisfied or not worried*; 4) *fortunate or lucky*; 5) *(formal) suitable*. Semantics of *happy* reveals certain characteristics typical of emotions such as: ways and degrees of expression (*feelings of pleasure*), character of evaluation and motivation (*you are very satisfied with your life*), their functions (*that makes you feel happy*). The word under research is used in word-combinations with other parts of speech: *many happy returns of the day* (used to wish someone happiness on their birthday); *be happy to do sth* (to be very willing to do something, especially to help someone), *Happy Birthday/Christmas/Anniversary* (used when greeting someone on their birthday, at Christmas etc.), *a happy medium* (a way of doing something that is somewhere between two possible choices and that satisfies everyone), *a/your happy place* (if you are in or go to your happy place, you imagine you are in a place that makes you feel calm and happy, because it helps you stop thinking about a bad situation); *the happy event* (the time when a baby is born or when two people get married), *happy as a lark* (very happy), *not a happy bunny BrE/not a happy camper AmE* (humorous) someone who is not pleased about a situation.

The adjective *golden* possesses 5 meanings and describes events or life periods as advantageous, successful, or promising (*a golden period of time is one of great happiness or success*). This semantics is specified in word-combinations *golden years* and *golden days*. Its other meanings describe a colour (*having a bright, rich, yellow colour like gold*), a successful opportunity (*a golden opportunity, i.e. a good chance to get something valuable or to be very successful*), an essential characteristic of a thing (*made of gold*) and a celebrity or an outstanding person (*someone who is popular and successful*). The adjective under research is used in informal speech to say that someone is in a very good situation and is likely to be successful.

The lexical units *cheerful* and *merry* have 4 meanings. The first is used to denote a certain way of showing, or causing pleasure or satisfaction (*behaving in a*

way that shows you are happy, for example by smiling or being very friendly), making somebody feel happy (something that is cheerful makes you feel happy because it is so bright or pleasant), encouraging someone to do something willingly in a lively manner (a cheerful attitude shows that you are willing to do whatever is necessary in a happy way).

Along with the state of being happy the lexical unit points to its duration (*tending to be happy most of the time*). Its second meaning describes *cheerful and happy; pleasant; slightly drunk* (informal) and is used to say that *you hope someone will have a happy time at Christmas (Merry Christmas!), you will be happy if they join you in something you are doing (the more the merrier) and enjoy yourself by drinking, singing etc. (make merry).*

Emotions like anger, happiness, pleasure, surprise, etc. are traditionally considered to be brief states lasting for seconds or a few minutes at most. However, due to pioneering theoretical work [4, p. 187–225] as well as recent empirical studies, it has become clear that the duration of emotions is actually highly variable with durations ranging from a few seconds to most of the time.

The value of happiness as the result of an achievement or attainment among other moral categories was determined by those cultural and historic processes which required a strong basis in moral ideology.

During the reign of Queen Victoria the moral sphere became extremely important in the life of society. The English value those character traits and behaviour which determine the link between an Englishman and society, conditioning the value of individual as its member.

Conclusions. The linguocultural analysis of the polysemantic adjectives denoting the state of *being happy* has shown that for the English to be happy, intelligent, pleased, unburdened, living in peaceful atmosphere and enjoyable surroundings, achieving success after a lot of effort made is of primary importance. *Being happy* means constantly feeling happy, moment to moment, throughout people's lives, even when they are surprised or delighted with an unanticipated good thing.

Lexical semantics of the words concerned with the state of happiness has revealed that regardless of their common meaning of *being happy*, the words under research specify this notion in their own way by expressing the intensity of feeling, motives, consequences and certain personal qualities needed to feel happy. The adjectives describe a happy person as active, full of energy, confident, friendly, laughing, satisfied with his/her life, proud of his/her own achievements and successes, and hopeful because something good has happened.

The concept of the state of *being happy* in English is primarily characterized by the emotions of pleasure, joy and satisfaction and refers to sensory memory or its part that accumulates positive feelings. Self-improvement and lifespan development also belong to the sources of happiness.

Verbalizing the concept of happiness as the characteristics of human inner state and behaviour, English linguoculture demonstrates the features that prove its significance and value. The analysis of English philosophical and psychological works shows that the state of *being happy* appears to be an organic part of both individual and social life. The English developed and comprehended the idea of happiness, regarding it as part of a national worldview paradigm. The above definitions characterize a happy person in English society as having a lot of energy, being intelligent and robust.

An indisputable value is the rationality of thinking and behaviour, which, in our opinion, is one of the defining features of the English national character. English culture is strictly ordered, rationalized and organized by the community mind. A typical Englishman is characterized by prudence and moderation, that is why the words under research reflect the inherent in Western culture orientation on the rational essence in man – a lively mind, intelligence and bright ideas.

REFERENCES

1. Леонтьев А. Н. Лекции по общей психологии. – М.: Смысл, 2000. 316 с.
2. Фабіан М.П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах: монографія.-Ужгород:ІВА.-1998.-256 с.
3. Fabian M. Lexical semantics: new approach to its study//Journal of Interdisciplinary Philology (1-2).- 2013.-P. 5-12.
4. Frijda, N. H., Mesquita, B., Sonnemans, J., van Goozen, S. The duration of affective phenomena or emotions, sentiments and passions// International review of studies on emotion. Chichester, UK: Wiley, 1991. P. 187–225.
5. Longman Dictionary of Contemporary English.- England: Longman Dictionaries, 1995.-1668 p.

STRUCTURAL ANALYSIS OF THE TERMINOLOGICAL BASE IN THE FIELDS OF RADIOCOMMUNICATION AND GPS-SOFT

Ryzhkova Viktoriia Vasylivna

Ph.D. of Philology, Professor at the
Department of Applied Linguistics
National Aerospace University
n. a. N. E. Zhukovsky "KhAI"
Kharkiv, UKRAINE

Vambol Oleksii Oleksandrovych

Vambol Olena Oleksandrivna

masters

National Aerospace University
n. a. N. E. Zhukovsky "KhAI"
Kharkiv, UKRAINE

Introduction. Information is of a great value in a nowadays society. The humankind requires quick and effective means of communication in everyday life. Radiocommunication (RC) and GPS-soft are the important branches of the world's sciences and technology. They provide communication in any point of our planet, and as a rule, they complement each other. The importance of studying the translation peculiarities in these terminology fields by non-English speaking people is stipulated by the growth of the significance of global mapping for solving people's vital problems and transmission the data to any point in the World.

Aim. The current RC and topographic systems have their own terminology with its special features. Before being widely used, any terminology goes through the process of standardization. It includes the prior analysis of the terminology, the classification of terms with the use of different ways of studying. The aim of the research is the RC and GPS-soft terminology structural analysis and classification. The research results meet the requirements of the RC and GPS-soft specialists and advanced users of English special terminology that makes the research significant.

Materials and methods. The structural analysis of more than 1000 English terms in the fields of RC (500 terms) and GPS-soft (500 terms) has been carried

out. The terms are selected with the method of common sampling from a general set of fifteen standardized documents in these fields.

Results and discussion. In the case of the RC terminology, the distribution of the terms was as follows:

- the terms in the form of a word-combination constitute more than 76% of all the samples in RC terminology, for example, *transmission channel*, *radio frequency*, *interference sensitivity*, *code noise suppressor*, *International Morse Code*, etc. On the other hand, the amount of one-word terms such as *jam*, *tune*, *signal*, *packet*, *delay*, etc. are less than 25% (Fig. 1);

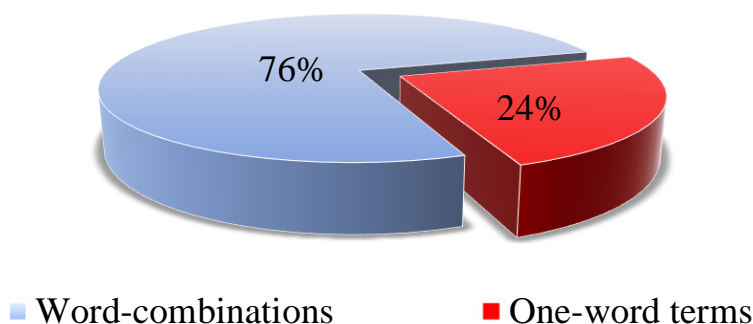

Fig. 1. Structural correlation of terms in the field of RC

- two and three components word-combinations such as *logical group*, *arbitrary access*, *channel coding*, *extremely low frequency*, *passive path testing*, etc. are the most frequently used terms (Fig. 2);

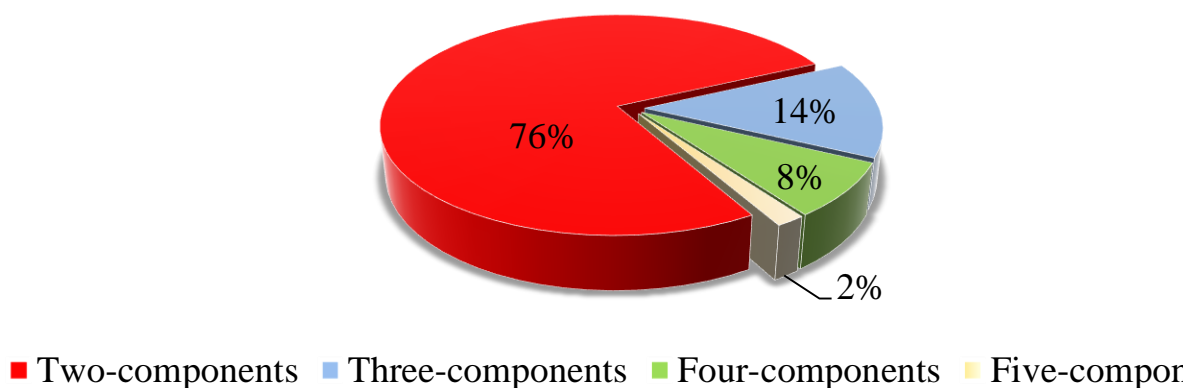
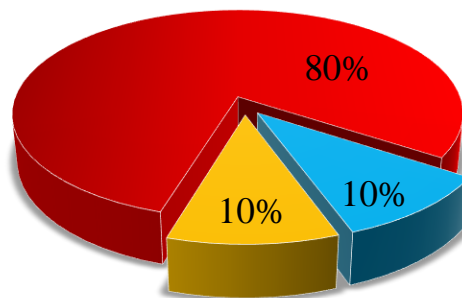

Fig. 2. Distribution of RC word-combinations by their composition

- the acronym creation method is a very productive one. The alphabetic abbreviations are the most widespread. The selected acronyms are divided into *partial* (**t**ransmitter + **r**eceiver → **t**ransceiver, **c**oder + **d**ecoder → **c**odec, **m**odulator + **d**emodulator → **m**odem etc.), *initial* (**I**nterrupted **C**ontinuous **W**ave → **I**CW,

Automatic Gain Control → **AGC**, Variable-Frequency Oscillator → **VFO** etc.), and *graphic* ones (**Hertz** → **Hz**, **Watt** → **W**, **microvolt** → **μV** etc.). Their portion in the total amount of acronyms under research is shown in Fig. 3.

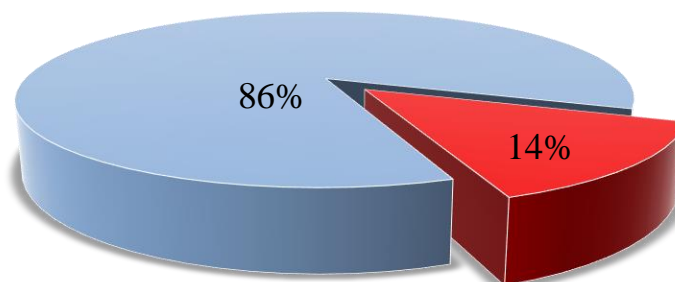

■ Partial acronyms ■ Initial acronyms ■ Graphic acronyms

Fig. 3. Distribution of acronyms in the RC terminological field

In the case of the GPS-soft terminology, the distribution of the terms was as follows:

- the domination of terms in the form of a word-combination can be observed in the GPS-soft terminology with its share in total more than 86%, for example, *address data*, *principal scale*, *correction sheet*, *excessively included objects*, *smooth-delineation map digital model*, etc. While the percentage of one-word terms such as *information*, *mapping*, *lettering*, etc. are less than 14% (Fig. 4);

■ Word-combinations ■ One-word terms

Fig. 4. Structural correlation of terms in the field of GPS-soft

- two and three components word-combinations such as *digital mapping*, *electromagnetic compatibility*, *cylindrical projection*, *relief digital model*, *hypsometric tint scale*, etc. are the most frequently used terms in the field of GPS-soft, too.

Conclusions. The compared figures show that the dominant group of terms for the terminological fields of RC and GPS-soft is the same but the percentage values differ. Thus, the percentage of word-combinations in the RC terminology is 10% less as compared with the GPS-soft terms. However, the distribution within the group of word-combinations itself for the RC and GPS-soft terminology is almost identical (Fig. 5). Based on the results, the conclusion can be made that the terminological fields of RC and GPS-soft are characterized by the further development of both scientific concepts and science terminology. As the result, the tendency in transforming one-component terms into multi-component ones takes place as well as the emergence of complex linguistic structures.

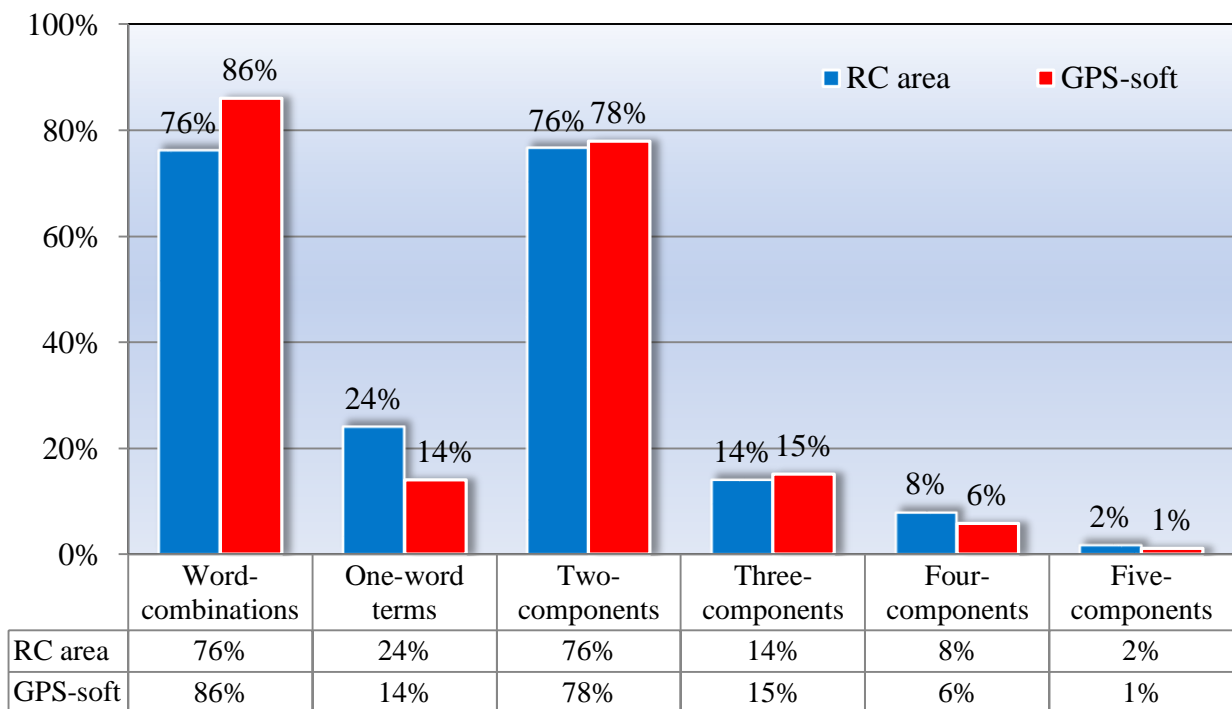

Fig. 5. Percentage of terminological structures for the RC and GPS-soft fields

The explanation of the values discrepancies can be found in that fact that the GPS-soft as the world's sciences and technology branch appeared much later than the RC one. Thus, it was necessary to create a terminological base similar to the existing ones.

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Каширіна Ірина Олександрівна

Старший викладач

Хирса Анна Володимирівна

Студент

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ. Вивчення іноземної мови вдосконалює інтелектуальні здібності. Навчальний матеріал засвоюється легше на триваліший час, коли дії активні, підібрано безліч технік та прийомів. Сучасний світ дозволяє навчатися у будь-якому місці, тому онлайн платформи є дуже актуальними. Можуть підвищити якість вивчення мови. Інноваційні технології інтегрують процеси та об'єднують їх.

Мета. Описати сучасні відомі платформи для вивчення іноземної мови, розкрити переваги і недоліки роботи іноваційних платформ. Показати їх особливості та ефективність у вивченні іноземної мови.

Матеріали і методи. Заслуговує на увагу той факт, що людина, яка вміло та ефективно володіє технологіями та інформацією, має інший – новий стиль мислення, по-іншому підходить до оцінки проблем, до організації своєї діяльності. Інформаційні технології в освіті сприяють не тільки розкриттю й розвитку індивідуальних здібностей учнів, активізації пізнавальної діяльності, а й формуванню інформаційної культури. [1, с.88 – 89].

Duolingo. Додаток, який в ігровій формі допомагає вивчити іноземну мову. Кожен урок складається із завдань з аудіювання, перекладу, практики розмовної мови і граматики. Вправи супроводжуються теоретичним матеріалом. Все це разом допоможе підтягнути граматику, збільшити словниковий запас і поліпшити вимову.

Переваги цього додатка:

- Безкоштовний. Доступ до всіх завдань, тренувань та матеріалів є абсолютно безоплатний.
- Аудіювання. Ця функція є не у кожному додатку. Вона має безперечні плюси так, як прослуховувати можна в звичайному темпі так і в уповільненому. Саме таку функцію оцінять початківці та люди, що готуються до екзаменів.
- Покращення вимови. Додаток перевіряє чи все ви вимовляєте правильно.
- Навчальні матеріали. Теорія до кожного завдання.
- Постійне повторення лексики та слів протягом протягом різних рівнів.

Недоліки:

- Не працює без інтернету.
- Не систематизовані уроки.
- Немає практики письма та говоріння.
- Легкий для високого рівня мови.

LinguaLeo - російськомовний сервіс для вивчення та практики іноземної мови. Побудований в ігровій формі. Добре підходить для вивчення мови дитиною.

Переваги:

- Основні завдання є безкоштовними, до них входить: переклад слів, аудіювання, конструктор виразів та слів. Також є преміум підписка, яка відкриває нові можливості: прослуховування виразу англійською мовою та обираєте вірний переклад з п'яти варіантів, розв'язання кросворду з слів, які важко запам'ятовуються, додаткові відео курси.
- Система індивідуального підходу полягає в тому, що після реєстрації можна пройти тест та визначити власний рівень і вже потім система складе власний план занять. Допоможе тих хто не знає з чого почати.
- Можливість навчатися без інтернету.

Недоліки:

- Погано розвинутий розділ граматики.
- Не всі матеріали є безкоштовними.
- Не підходить для високого рівня.

FluentU – додаток з максимальною ефективністю, відстежує всі слова, які були засвоєні та радить відео до них.

Переваги:

- ✓ Використання медіа контенту (музичні кліпи, ток-шоу, новини).
- ✓ Є безкоштовний контент.
- ✓ Недоліки:
- ✓ Відсутність контексту у відео.
- ✓ Краща версія є платною.

Результати та обговорення. На думку Є.С. Полата: “навчати мовленнєвої діяльності можна лише у процесі живого спілкування”. [2, 15]. Саме спілкування є важливою складовою при вивченні іноземної мови. Всі практичні навички, які будуть здобуті при вивченні англійської, а саме граматики, вокабуляр, когнітивні та комунікативні компетенції грають важливу роль при формуванні мовленнєвої діяльності англійською мовою.

Практичні навички дуже важливі для розвитку та вдосконалення іноземної мови. Спілкування здійснюється в процесі говоріння (запорука сприйняття та розуміння мовлення), читання (розуміння письмового мовлення) й саме письма (дозволяє запам'ятовувати пропис слів) - все це допомагає розвивати комунікативні якості.

Висновки: Отже, особливістю іноваційних платформ є те, що їх можна використовувати для самостійного вивчення. Вдосконалення набутих навичок та поповнення словникового запасу. Всі вони виховують інтерес до мови, активують пізнавальну функцію та використовують активні форми навчання. Майже всі іноваційні платформи безкоштовні та не потребують інтернету, і це є безпосереднім плюсом, вивчення нового може відбуватися поза межами будинку або навчального закладу.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ерліх А. Сформувати інформаційну культуру учнів. З досвіду впровадження комп'ютерних технологій при вивченні німецької мови / Алла Ерліх // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2011. – № 2. – С. 88 – 89.

2. Полат Е.С. Інтернет на уроках іноземного мови / Е.С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 2. – С. 15.

ВИХІДНІ ЗАСАДИ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ

УЛАСА САМЧУКА

Кизилова Віталіна Володимирівна

доктор філол. наук, професор
професор кафедри філологічних дисциплін

Державний заклад
«Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Україна

Вступ. До українського читача, літературознавства та критики художній доробок У. Самчука повернувся на початку 90-х років минулого століття. Поцінувально-критичне ставлення до творчості письменника не було однозначним. Від апріорно схвальних перших відгуків (В. Шевчук, С. Пінчук, А. Жив'юк, М. Гон та ін.) до стриманих (Ю. Шерех, Г. Штонь) і науково виважених (С. Бородіца, І. Руснак, О. Пастушенко та ін.). Усі вони заслуговують на увагу й почесне місце в царині самчукознавства, оскільки намагаються оцінити мистецьку вартість прози Уласа Самчука й визначити її місце та значення в історії української літератури ХХ ст.

Мета роботи пов'язана з необхідністю осмислити ідейні настанови письменника та художню практику їхнього втілення, що пов'язане зі ставленням У. Самчука до традиційних і модерних форм прозової творчості, виявляє рівень «вписаності» Самчукового стилю в художні шукання його доби, узгоджує аналітичні підходи до творчості письменника теоретико-літературної та критичної думки сучасності. Частково на цю проблему було звернуто увагу у працях [1; 2].

Матеріалом дослідження слугують художні полотна (передусім трилогія «Ост»), нотатки й листи У. Самчука часів перебування в таборах ДІ-ІІІ. Використано історико-типологічний, культурно-історичний, системний методи дослідження.

Результати. Інтеграція в материковий літературний пантеон мистецької репутації письменника повинна відбуватися, на наш погляд, не стільки згідно з ідейними настановами та перевагами, скільки із загальнотеоретичними критеріями художньої класичності, талановитості, історичної та життєвої правдивості художнього письма. На цьому наголошує зокрема В. Шевчук, зазначаючи, що «Мистецтво й політика, хоч як часто переплітаються, перебувають насправді одне до одного в антагонізмі. Там, де до мистецтва домішується політика, починається його поступовий занепад <...> Справжнє мистецтво завжди мусить витримувати щодо політики певну дистанцію, не повинно її підпускати надто близько» [3, с. 54].

Своєрідність літературного твору може бути пов'язаною і з перемогами над життєвим матеріалом широко чи вузько (манера, улюблені теми) трактованого авторства, і зі специфікою самого життєвого матеріалу, і з диктатом традицій його обробки. Коли ж ідеться про національну традицію, то до всіх названих труднощів додається ще одна: вибір міри критичності при оцінці як *здобутих* тим чи тим письменником художніх результатів, так і результатів *можливих* або *бажаних*, без чого процес дослідження його творчості втрачає сенс, перетворюється на апологетику й вибуває з історико-літературного та теоретико-літературного контексту.

Усе ж сам Улас Самчук неодноразово підкреслював, що головним його покликанням є усвідомлення основних питань народного життя й бажання шукати їх розв'язки. У другій половині 40-х р.р. минулого століття він закликав розглядати своє прозове письмо з урахуванням особливо шанованих письменником «почуття міри, почуття форми, почуття тривалої, узasadненої моральної дисципліни» [5, с. 194]. Як бачимо, пріоритетом для письменника стали вихідні засади художнього мислення, серед яких на перше місце висунуто міру, чинник не тільки формуючий, а й стримуючий уяву, смисло-образні потуги викладу, а головне – феномен т.зв. «самописання» твору, коли герой чи героїня чинять щось абсолютно непередбачуване, а сам художній твір починає

рухатись убік тематичних площин, для автора не лише несподіваних, а й незвіданих.

На цілковиту неможливість саме такого розвитку подій, а з тим і на виключеність будь-яких форм і проявів художнього засилля вказує погляд У.Самчука на призначення своєї праці. Вона, на думку письменника, є передовсім народорозбудовною і провадиться від імені «духовних провідників такого порядку, що обіймали б суть справи в її цілому, а не обмежились на одній ділянці. Коли маємо на увазі політичний провід, і коли бачимо при тому яловість думки, це тільки доказ, що такого роду людина не в стані дати раду з цілим комплексом понять і визначень і на допомогу їй має прийти людина творчого заложення. І такою людиною є мистець. Поет, письменник, художник, артист, філософ» [5, с. 194].

Ця підміна політиків митцями у процесі «третього і остаточного оформлення свого національного лиця» [5, с. 194] виявилась для письменника і в змістовому, і в суто естетичному плані усесутою, що досить виразно прочитується в афористично оформленому каскаді його настановчих переконань: «Сума мистецтва, це сума почувань. Сума почувань, це сума думки. Сума думки, це сума діла» [5, с. 194].

Варто звернути увагу на домінування «певного стилю» людського життя, за У. Самчуком, що в царині творчості означає свідомий стильовий відрив від т.зв. «реальності», до якої, окрім гуманізму й гуманності, належать також історичні й соціальні обставини, національні й власне літературні традиції, зрештою, сам наявний людський «матеріал», де всього того, що прагне в цьому матеріалі бачити письменник, може не бути.

Гадаємо, що саме прагненням наголошену альтернативу в художньому слові якнайшвидше явити й було продиктоване твердження письменника як одного із ідеологів та засновників МУРУ, що «головною проблемою <...> творчості» для учасників цієї мистецької групи є «стосунки української людини з добою, з сучасним світом та її самоствердження» [5, с. 292]. Цілком очевидно, що художня творчість чи й не дзеркально відбивала ті ж внутрішні

настанови й переконання, що скеровували вчинки й поведінку Самчука-громадського діяча та політика.

Підтвердженням цього може слугувати ще одна доволі промовиста теза письменника: «Катаклізми епохальних розмірів, неймовірні пристрасті трагедії, зударення дивовижних протиставлень і несамовитих утопійних ідей – все це просто вимагає від нас думки, мислі, аналізу, вияснень... Метою цього роду творчості є шукати відповіді... Засобами аналізу... Супоставленням питань і контрпитань, дискусією...» [4, с. 66].

Намагався «дати відповіді» на болючі питання часу У. Самчук у своїй літературній роботі, передусім, трилогіях «Волинь», «Ост», у романному мисленні яких превалювали насамперед ідеї, концепції, думки, що передбачало їх «збалансованість» як з пошуками майбутнього устрою України, так і з тими тенденціями суспільно-історичного розвитку сучасної Самчуку доби, в яких вбачалися симптоми неминучого краху СРСР.

Міркуючи над питанням, де, на яких художніх шляхах і при якій художній стратегії й тактиці гарантовано успіх процесу інтеграції наших поезії, драматургії, прози в світове мистецьке товариство, У. Самчук у серпні 1948 р. гірко констатував: «Ми є в світі, але нас нема в світі, ми величні в малому, але малі у величному. Зміряти глибину нашої трагії нам ще поки що не дано. Ми ще все знаходимось у кліматі «Наталки Полтавки», а не «Леді Макбет». Єдиний наш здобуток, що ми вже це знаємо» [5, с. 337].

Варто зауважити, що попри неспростовну щирість цього щоденникового запису У. Самчук усе ж з собою лукавить, оскільки закінчений і виданий на той час «Морозів хутір» (перша частина трилогії «Ост»), на його думку, вже був не тільки вище наголошеним знанням, а й продуктом цього знання. «Після «Ост»-а хоч з моста» [5, с. 342], – нотує він того ж року у вересні, збираючись до Канади з відчуттям вичерпаності роботи, яка (а це стосувалося й МУРу) хід усіх подальших подій як на терені приватно-творчому, так і на терені громадському неминуче змінить на краще.

«Минає ось літо, – пише він, – і, мабуть, останнє моєї Європи. Надій на краще завершення цієї епопеї – ніяких, залишається океан, заокеан, друга півкуля. Врешті, ми на це рішені. Нема вибору. Теперішня Європа формується не для нас, більша її частина в тіні Маркса-Сталіна, а ця решта нею zagrożена.

Для нас такий клімат шкідливий для здоров'я. Не відчуваємо себе безсилами, або тими, що все втратили, наша стратегія вимагає лиш відходу на «зарання приготовані позиції». Бій йде далі. Остаточна перемога за нами» [5, с. 343].

Зважаючи на не водночас деклароване тяжіння до поєднання художньої дисципліни з дисципліною інтелектуальною, можна твердити про превалювання у романному письмі та мисленні автора насамперед ідеї, концепції, думки, що передбачала її узгодженість із тенденціями суспільно-історичного розвитку доби письменника.

У своїй доповіді «Ідейні мотиви моєї творчості» (1971) він зазначав: «Мені хотілося не лишень писати, але також бачити, торкатися, розуміти, казати. А також робити особисті висновки і спостереження самого життя, його законів, його процесів, його вимог і його завдань» [4, с. 67].

Висновки. Феномен У. Самчука полягав у тому, що він як письменник вперто намагався за допомогою мистецьких засобів досягти певних політичних цілей, а як політик широко використовував у політичній боротьбі свій мистецький інструментарій.

Питання власне мистецької якості художньої творчості У. Самчука, отже, органічно пов'язане з питанням її вписаності чи невписаності в генотипну структуру української історії, яка не тільки «рухалась» літературою (Т. Шевченко), а й з нею – в силу тривалого бездержавного статусу тої і тої – переплелась.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кизилова В. Жанрово-стильова своєрідність трилогії Уласа Самчука «Ост». Дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. / Луганський державний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2001. 160 с.
2. Кизилова В. Письменник, розіп'ятий на хресті політики (мистецтво слова й політика як складові художньої творчості Уласа Самчука). *Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка : філологічні науки*. 2006. № 1(96). С. 77–81.
3. Пивоварська Агнешка. Дім на горі: розмова з Валерієм Шевчуком. *Сучасність*. 1992. Ч. 3. С. 52–57.
4. Самчук У. Ідейні мотиви моєї творчості / Роздуми про літературу. Зб. літературно-критичних статей / Упор. М. Гон. Рівне, 2005. 236 с.
5. Самчук У. Плянета Ді-Пі. Нотатки й листи. Вінніпег, 1979. 354 с.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ И СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ИННОВАЦИИ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ ПОСЛЕДНИХ ДЕСЯТИЛЕТИЙ

Телетова Светлана Григорьевна

к. филол. н., доцент
Сумской государственной педагогической
университет имени А. С. Макаренко
г. Сумы, Украина

Введение. Преобразования в социально-экономической, политической и культурной сферах, активно происходящие в жизни общества в последние десятилетия, не могли не отразиться на современной языковой ситуации, характеризующейся чрезвычайным динамизмом изменений. Она демонстрирует много лексических, семантических, стилистических, грамматических и др. новаций, в целом представляя меняющуюся картину пользования языком, речевого поведения его носителей. «Стал существенно меняться языковой материал, стала вырисовываться новая реальность языкового существования» [5, с. 3]. Живые процессы, которые мы наблюдаем на разных уровнях языковой системы, естественно составляют объект внимания ученых. Анализу активных процессов, протекающих в русском языке в новых социокультурных условиях, посвящены труды таких лингвистов, как Е. А. Абросимова, Г. Н. Акимова, Н. С. Валгина, М. Я. Гловинская, О. П. Ермакова, Е. А. Земская, В. Г. Костомаров, Л. П. Крысин, Н. А. Кузьмина, Г. Н. Складарская, И. А. Стернин, В. Н. Шапошников, Н. Ю. Шведова и др. Но, несмотря на большое количество исследований в этой области, вопросы изучения динамики языкового развития, особенно новых явлений в лексическом составе русского языка, не утрачивают своей актуальности.

Цель работы – проанализировать активные лексические процессы в русском языке последних лет, связанные с обновлением его словарного состава, семантической и стилистической трансформацией лексических единиц.

Материалы и методы. Основным методом данного исследования

является описательный метод, основанный на наблюдении, анализе и классификации языковых явлений, интерпретации и обобщении полученных результатов. Кроме того, в работе использовались структурно-семантический и функционально-стилистический методы, а также элементы сопоставительного и лексикографического анализа.

Результаты и обсуждение. Современный мир очень быстро меняется и развивается, что, безусловно, отражается в речи. Большие или меньшие изменения прослеживаются на всех ярусах языка, однако наиболее очевидными сегодня оказались новации в его лексическом фонде, так как лексика всегда была и остается самой подвижной и чувствительной частью языковой структуры, быстро реагирующей на изменения в социуме. По мнению Н. С. Валгиной, «в основе активных процессов в лексике лежат изменения в психологической установке масс, в их новом «языковом вкусе» [1, с. 76]. Характерной чертой языкового вкуса современной эпохи является демократизация языка, связанная со снятием речевых табу и усилением влияния устной речи на письменную, желание избежать стилистической «бесцветности», стремление к обновлению языковых средств и приемов выражения.

Среди основных динамических процессов, связанных с развитием лексической системы на современном этапе, выделим следующие:

– появление в словарном составе значительного количества новообразований, необходимых для номинации новых реалий действительности и т. д. (*айтишник* – специалист в сфере информационных технологий, программист; *антирыночник* – противник рыночной экономики; *атошник* – военнослужащий, принимавший участие в АТО; *гуглить* – искать информацию при помощи поисковой системы Google (иногда и любого другого поисковика); *венчурный* – связанный с финансированием новых идей, проектов, требующих известного риска; *зумить* – использовать для онлайн-общения платформу Zoom; *клубиться* – проводить время в ночном клубе; *лайкать* – ставить лайк в социальных сетях, т. е. помечать публикацию, выставляя ей

оценку «нравится»); *стартап-компания* – недавно созданная компания, строящая свой бизнес на основе инновации и др.);

– пополнение лексического фонда иноязычными заимствованиями (преимущественно англицизмами): *биткоин, буктрейлер, веб-райтер, дорвей, интернет-банкинг, кофр, краудфандинг, редирект, синквейн, скрайбинг, сноублэйд, спам-фильтр, супервайзер, фарминг* и др. Большинство заимствований относится к сферам политики, экономики, компьютерных технологий, спортивной и медицинской терминологии;

– массовый приток в литературный язык слов внелитературной сферы и лексики ограниченного употребления (просторечных элементов, инвективы, жаргонизмов, сленга, терминов и т. д.). Так, например, слово *чайник* в переносном значении «новичок, неопытный в чем-либо человек, непрофессионал, а также вообще простак, глупец» вышло на общеупотребительную арену из сленга. Сегодня оно расширило сферу своего распространения и активно используется в различных контекстах: *Чайниками курсантов называют потому, что они еще не приняли присягу* (О. Селедцов, «Учебка»); *Его, как и всякого профессионала – а уж в ветеринарной магии он был достойный ученик Тарараха, – раздразжали советы «чайника»* (Д. Емец, «Таня Гротгер и колодец Посейдона»); *Ему, похоже, стало немного стыдно, что брат опасного вора идут какие-то «чайники», да к тому же связанные обязательством не пугать честных граждан* (О. Дивов, «Выбраковка»). С периферии языковой системы попало в общее употребление и слово *наварить* в значении «получить прибыль, навар», например: *При этом стоимость должна быть копеечной, чтобы как можно больше наварить денег на товаре и поскорее стать миллионером* (О. Новикова, «Сделай это в Китае!»);

– перераспределение между активным и пассивным запасом лексического состава русского языка: переход отдельных единиц, выражающих неактуальные для сегодняшнего дня понятия, из ядра лексикона в его периферийную часть (*невыездной, подшефный, сберкасса, стройотряд,*

ударник, управдом и др.), возвращение в активное употребление устаревших слов, актуализация тех или иных лексем (*губернатор, мэр, чиновник, капитализация, биржа, акционирование, аукцион, гимназия, духовная семинария, духовенство, верующий, прихожанин* и др.). Исследование показало, что актуализируется в первую очередь общественно-политическая, экономическая и конфессиональная лексика.

Расширению и обогащению словарного состава русского языка способствует не только образование новых слов, но и семантическое преобразование уже существующих. Трансформации в семантической структуре слова связаны главным образом с такими процессами, как:

– семантическая деривация, т. е. появление у лексической единицы нового значения: *адресный* – предназначенный для определенной группы людей; *аллергия* – нетерпимость, отрицательное отношение к кому- или чему-либо; *версия* – вариант какого-либо программного продукта; *взломать* – преодолеть систему защиты компьютера; *закрытый* – секретный, недоступный; *иконка* – значок, элемент графического интерфейса, небольшая картинка, обозначающая файл, приложение, устройство и т. п., *коммерческий* – ориентированный на получение прибыли; *незащищенный* – не имеющий социальной защиты; *слуга* – член партии или фракции «Слуга народа» и др.;

– смысловая модификация, заключающаяся в расширении семантической структуры слова или сужении объема его значений. Как отмечают Н. А. Кузьмина и Е. А. Абросимова, «модификация проявляется в частичной замене отдельных семантических признаков, в появлении новых сем или в исчезновении старых» [3, с. 52]. В качестве примера авторы приводят слово *стрелок*. В «Словаре русского языка» С. И. Ожегова даны следующие значения этой лексической единицы: 1) тот, кто умеет стрелять (*искусный стрелок*); 2) военнослужащий стрелковых войск; 3) тот, кто ведет огонь из танка или с самолета (*башенный стрелок, стрелок-радист*) [4, с. 671]. В современной прессе данное слово, помимо указанных значений, употребляется и в значении «тот, кто стрелял»: *На флешке страсбургского стрелка нашли видео его*

признания в его приверженности к ИГ («Коммерсант», 23.12.18); Питтсбургский стрелок заявил в суде, что невиновен («Сегодня», 1.11.18); В ФБР считают, что стрелок действовал в одиночку («Коммерсант», 28.10.18). Расширение значения наблюдается и у слова *листовка*. Если первоначально оно имело значение «печатный листок злободневного политического содержания» (*агитационная листовка, первомайская листовка*) [4, с. 279], то сегодня эта лексема обозначает «печатную продукцию информационного или рекламного характера», например: *Листовка – популярный полиграфический формат для раздачи на улицах или мероприятиях; Рекламная листовка может предоставлять льготы или право на скидку для какого-либо товара или услуги;*

– деидеологизация лексики, отражающаяся в разрушении сем, обусловленных господствовавшими раньше идеологическими установками. Так, утратили идеологическое приращение и отрицательную коннотацию такие лексемы, как *диссидент, оппозиция, коммерция, коммерсант, консервативный, собственник, частник* и др.

К изменениям в стилистической системе русского языка относятся:

– стилистическая переоценка слов, их стилистическое перераспределение, т. е. перемещение лексических единиц из одного стилистического пласта в другой. Например, слово *визит* может переходить из разряда нейтральной лексики (*визит друзей, визит врача*) в корпус книжной лексики (*рабочий визит, официальный визит, государственный визит*);

– стилистическая нейтрализация, заключающаяся в переходе стилистически окрашенных слов в разряд немаркированных единиц. Так, например, книжная окраска была стёрта у таких слов, как: *перспектива, спонсор, суверенный, тем паче, тенденция, эксперт* и др. Межстилизация лексических единиц, т. е. утрата ими функционально-стилистического компонента, связана прежде всего с детерминологизацией специальных терминов, например: *атмосфера* – дух, моральная обстановка (*атмосфера сочувствия, здоровая атмосфера*); *инъекция* – то, что способствует подъему,

оживлению какой-нибудь деятельности (*долларовые инъекции*); *орбита* – сфера действия, распространения чего-либо (*орбита жизни, орбита интересов*). В русском языке сегодняшнего дня отмеченные выше процессы стали особенно активны. Результаты многих из них обнаруживают тесную связь с современной эпохой, текущим моментом, конкретным событием или ситуацией. Так, например, в связи с эпидемией COVID-19 в русском языке появилось большое количество новых слов, другие были переосмыслены, третьи расширили сферу своего употребления. В 2020 году в русском языке, как и во всех языках, в активное употребление стремительно ворвалось слово *коронавирус*. Это слово нельзя назвать абсолютно новым. Его можно найти, например, в «Новом словаре иностранных слов», изданном в 2008 году [2]. Но если раньше это был термин, известный только узким специалистам, то сегодня его знают практически все носители языка. Он активно употребляется практически во всех СМИ, например: *Первая леди победила коронавирус* («Корреспондент», № 13, 8.07.20); *В Раде заявили, что будут работать, несмотря на вспышку коронавируса* (РБК-Украина, 14.11.20). Данное слово породило, в свою очередь, целый ряд новообразований с первой частью *корона*: *коронакризис, коронафейки, коронаскептики, коронапроявления, коронапаника* и т. д. Активизировались и другие слова, связанные с эпидемией COVID-19: *санитайзер, пандемия, карантин, самоизоляция, социальная дистанция, локдаун* и т. п. Некоторые из них стали общеупотребительными, перейдя из профессионального жаргона, например *удалёнка* (удалённая работа), *дистанционка* (дистанционное обучение). Появились также окказионализмы, представляющие собой сочетания частей двух слов: *инфодемия* (от *информация* и *эпидемия*) – рост потока информации, иногда преувеличенной или даже ложной, об эпидемии; *ковидиот* (это слово, образованное от *ковид* и *идиот*, появилось в английском языке, но полностью воспроизводится в русском) – человек, который реагирует на эпидемию неадекватно, пренебрегая опасностью или, наоборот, преувеличивая ее, слишком беспокоясь; *карантикулы* (от *карантин* и *каникулы*) – так в шутку называли нерабочие дни во время

карантина; *карантинки* (производное от *карантин* и *картинки*) – картинки о карантине, которые люди пересылают друг другу [6]. Таким образом, преобразования в лексической системе являются результатом взаимодействия внутренних закономерностей развития языка и факторов внешнего порядка, выполняющих функцию своеобразного стимулятора этих процессов.

Выводы. Анализ языкового материала позволяет сделать вывод о том, что в лексике современного русского языка происходят значительные изменения, связанные с расширением его словарного состава, перераспределением пластов лексики между активным и пассивным запасом, трансформациями в семантике слов и их сочетаемости, а также с их стилистической переориентацией. Главной особенностью данных процессов является их интенсивность, стремительность, чрезвычайно высокие темпы изменений, что свидетельствует о подвижности лексической системы русского языка, ее открытости для инноваций.

ЛИТЕРАТУРА

1. Валгина Н. С. Активные процессы в современном русском языке : учебное пособие для студентов вузов. М. : Логос, 2001. 304 с.
2. Захаренко Е. Н., Комарова Л. Н., Нечаева И. В. Новый словарь иностранных слов. 3-е изд., испр. и доп. М. : Азбуковник, 2008. 1040 с.
3. Кузьмина Н. А., Абросимова Е. А. Активные процессы в русском языке и коммуникации новейшего времени : учеб. пособие. 2-е изд., стер. М. : Флинта : Наука, 2015. 256 с.
4. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. М. : Рус. яз., 1986. 797 с.
5. Шапошников В. Н. Русская речь 1990-х / В. Н. Шапошников. 3-е изд. М. : Либроком, 2009. 280 с.
6. Шмелева Е. Заразительные неологизмы : Русский язык по-своему отвечает на пандемию. URL: <https://www.google.com/amp/s/www.kommersant.ru/amp/4323125>.

ISBN 978-91-87224-07-2

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ**

Федорченко Марія Вікторівна

студентка юридичного факультету

Дніпропетровський державний університет

внутрішніх справ

Науковий керівник

Каширіна Ірина Олександрівна

Дніпро, Україна

Вступ: Швидкість розвитку суспільства і всіх галузей життя вимагає удосконалення лексики, для забезпечення її здатності відбивати нові поняття, виниклі у зв'язку з подальшою сегментацією людиною навколишнього світу. Аналізуючи наукові дослідження галузевих терміносистем можна дійти до висновку, що проблеми терміну залишаються одними з провідних у лінгвістиці. Це стосується і подальшого розвитку юридичної термінології та зумовлює актуальність обраної теми.

Юридична термінологія привертала увагу багатьох вітчизняних та закордонних дослідників, серед них - С. П. Головатий, Ю. Є. Зайцев, А. М. Ляшук, В. М. Протасов, О. А. Сербенська, В. М. Тертишник, А. А. Ушаков та інші. Однак, враховуючи що забезпечуючи потреби суспільства, юридична термінологія перебуває у процесі постійного розвитку та еволюції, обрана тема потребує подальшої наукової розробки.

Мета роботи:

Метою роботи є визначення перспектив подальшого розвитку юридичної термінології англійською мовою.

Матеріали та методи:

Міждисциплінарною галуззю знань про взаємозв'язок мови та права, мовностилістичні ресурси правової комунікації, мовні засоби вираження правових понять і категорій, є юридична лінгвістика.

Серед науковців досі відсутня єдність стосовно тлумачення категорії "юридичний термін", проте за результатом аналізу найбільш поширених підходів, погоджуємося з Е. Ф. Скороходько, який розуміє термін як слово чи усталене словосполучення, що є членом такої лексико-семантичної системи, яка репрезентує певну фахову (спеціалізовану) систему понять. [1, с.76]. Основними ознаками юридичного терміну є системність, точність, однозначність, лаконічність, стилістичну нейтральність, відсутність емоційного забарвлення.

За походженням юридичний термін може бути питомим національним (закон, держава, заповіт, злочин тощо), або запозиченим з іншої мови як, наприклад, бойкот, інсайдер (англ.). Найпоширеніші юридичні терміни та усталені словосполучення часто вживають без перекладу і передають за допомогою трансформації. [2, с. 102].

Увагу на подібність у вербалізації понять права у системах юридичних термінів української та англійської мов звертали досить багато вітчизняних науковців. Зокрема, А.М. Ляшук. [3, с.22], виявила їх збіг та семантичну близькість, повну безеквівалентність семантичних структур, етнокультурних компонентів, які віддзеркалюють своєрідність правових засад обох суспільств. Збігаються істотні ознаки семантичних полів: право – law, особа – person, суд – court, що є свідченням подібності різних правових систем їх спільної логіко-поняттєвої основи.

Варто зауважити, що нині і в українській, і в англійській лінгвістиці юридична мова визначилася як функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвістичними і структурно-жанровими ознаками, зумовленими специфікою правової сфери та комунікативними професійними потребами в ній. [4, с. 472]. Англійській та українській юридичним мовам притаманний ряд спільних ознак, а саме: офіційність, точність, високий рівень стандартизації, логічна послідовність та інші.

Результати та обговорення:

Враховуючи викладене, вважаємо, що подальший розвиток юридичної термінології англійською має значні перспективи, що зумовлено:

- подібністю вербалізації понять права у системах юридичних термінів української та англійської мов;
- поширенням англійської мови як мови міжнародного спілкування;
- переважним використанням міжнародними організаціями англійської мови у якості основної.

Висновок:

Активний розвиток юридичної термінології, що відбувається у останні роки, пов'язаний серед іншого з глобалізацією світового розвитку. У зв'язку з чим збільшується кількість юридичних термінів, запозичених з іноземних мов. Значними є перспективи розвитку юридичної термінології англійською мовою, оскільки саме вона набула статусу мови міжнародного спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скороходько Е. Ф. Сучасна англійська термінологія: Навч. пос. – К.: УЦІМ, 2002. 76 с.
2. Яцишин Н.П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять. Термінологічний вісник. 3013. № 2 (2). 99-104 с.
3. Ляшук А. М. Семантична структура юридичних термінів української та англійської мов: Автореф. дис. канд. ... філол. наук: 10.02.17 / Київський нац. лінгвістичний ун-т. – К., 2007. 22 с.
4. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т філології Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. К., 2004. 15 с.

ЛЮБОВНА ЛІРИКА ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ ПОЕТЕСИ – САПФО

Черниш Наталія Володимирівна

канд. пед. наук, старший викладач кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

Вступ. Література античності загалом, і творчість давньогрецької поетеси Сапфо, зокрема, мало досліджуються науковцями. Є багато незвіданого та загадкового, як в біографії письменниці, так і в її творчості. Сапфо – найзнаменитіша давньогрецька поетеса. Вона першою в літературі зображує душевний стан людини, її внутрішній світ, підкреслює красу почуття закоханості і говорить про це, не ховаючись за метафорами. Вона першою починає відкрито писати про щире кохання жінки, утверджуючи цим її право на таке високе і земне почуття. Досліджені ліричні твори поетеси дають можливість говорити про те, що слова та почуття, яким більше ніж 2,5 тисяч років актуальні і в наш час.

Мета роботи. Метою роботи є дослідити особистість Сапфо, її творчий доробок, звернути увагу на те, який вплив поезія Сапфо мала на її сучасників і на подальший розвиток лірики, визначити тематику віршів давньогрецької поетеси.

Матеріали та методи. Ім'я Сапфо у перекладі означає «світла, осяйна», і дійсно, вона засяяла яскравою поетичною зіркою. Культ краси та гармонії, який оспівувала давньогрецька поетеса Сапфо, допоміг її ліричним творам подолати століття і не втратити принадності і в наш час.

Любов, кохання – це велике почуття, невідчужене часом, оспіване багатьма поетами і композиторами, зображене художниками і скульпторами. Та першою була Сапфо. Жінка, яка вміла красиво і пристрасно кохати. А ще вміла так само красиво і пристрасно сказати про це у своїй ліриці. На Землі не було, мабуть, іншого такого народу, який би так схилився перед красою, як

давньогрецький. Життя Стародавньої Греції надихалося красою і породжувалося нею.

Жрицею краси, десятою музою називав Платон поетесу Сапфо. Він писав:

Дев'ять на світі є Муз.

Як засвідчують люди.

Не вірте!

Вже бо десята прийшла –

Лесбосу донька – Сапфо.

А знаменитий реформатор VI століття Солон, почувши поезії Сапфо, сказав, що не хоче померти, не вивчивши їх напам'ять.

Найзнаменитіша давньогрецька поетеса Сапфо жила наприкінці VII – першій половині VI століття до нашої ери. Народилася вона на острові Лесбос в місті Метилені, в родині аристократа-торгівця Скамандроніма та його дружини Клеїс. Початок її життя пройшов відповідно до традицій і правил аристократичного дому. Вона здобула блискучу освіту. У країні точилась політична боротьба, у якій аристократи зазнали поразки. Незважаючи на те, що Сапфо була дуже далека від політичного життя, оскільки вона була аристократкою, на певний час її було вигнано з острова. Поетеса переїздить до Сицилії. Як тільки на її Батьківщині було відновлено демократію, Сапфо повертається додому. Вона вийшла заможного чоловіка – Керколая, народила доньку Клеїду, яку любила понад усе і якій присвятила багато своїх поетичних творів.

Дівчинка у мене гарна.

Наче квітка золотая,

Пречудової подоби

Дорога моя Клеїда

За всі Лідія багатства,

Хоч вона така мала,

І за весь наш любий Лесбос

Я б її не віддала.

Сапфо щира у своїх почуттях, її материнська любов безмежна. Але доля була до неї жорстокою: з невідомих причин її чоловік швидко зійшов у царство Аїда, а незабаром за ним попрямувала і їхня маленька донька.

На Лесбосі вона організовує поетичний гурток молодих жінок, який було названо «Домом муз». До його з'їжджалися дівчата з усіх куточків Греції. Сапфо навчала своїх учениць гарним манерам, складати вірші, співати пісні, танцювати, розуміти і цінувати прекрасне та всього, що повинна була вміти господиня у гарному домі. Все це повинні були знати дівчата із вищих кіл суспільства. Іноді з цієї школи їх проводжали у шлюбне життя. На честь заміжжя своїх подруг Сапфо написала багато поетичних творів: елегій, весільних епіграм та гімнів.

Сапфо – жінка-легенда, жінка-загадка. З неї писали картини, створювали статуї, її профіль карбували на монетах, майстри графіки малювали її на вазах, фресках. Про неї пліткували, поширювали вигадки, чутки. За античними джерелами Сапфо була не дуже стрункою брюнеткою невисокого зросту, але надзвичайно привабливою. За переказами в неї був закоханий Алкей, але це почуття було не довготривалим. Одна з легенд розповідає про кохання Сапфо до юнака Фаона. Цей красень знехтував її коханням, через що нещаслива поетеса кинулася з високої Левкадської скелі у море.

Чоловіки вважали її вірші небезпечними для своїх дружин. А у XI столітті у Візантії за наказом було спалено всі книги Сапфо. Так загинули майже всі геніальні творіння поетеси. На жаль, із поетичної спадщини Сапфо до нас дійшло надзвичайно мало.

Основна тематика творчості поетеси – жіночі культові гімни, весільні пісні, любовні та дружні висловлення почуттів, адресовані ученицям «дому Муз». Сапфо широко використовує і фольклорну пісню та епос, але традиційні мотиви набувають особистого звучання.

Близькими до любовних віршів поетеси є її епіграми – це весільні пісні, що виконувалися на різних етапах шлюбного обряду. Вони були подарунками ученицям Сапфо у день їхнього весілля. У цих поетичних творах переважає

фольклорний колорит: змагання дівчат та хлопців, прощання нареченої з дівочтвом, порівняння нареченого з богом Аресом тощо.

Творчість Сапфо визначила цілий напрям у ліричній поезії, збагатила її постійними переспівами народних пісень, новими віршовими розмірами. В античності лірика Сапфо була надзвичайно популярною і любимою.

Світову ж славу Сапфо принесла любовна лірика. Адже головною темою було кохання у всіх його проявах: вірне, зрадливе, щасливе, жорстоке, спокійне, бурхливе, пристрасне, ніжне.

Також поетеса не оминає і нерозділене кохання. У вірші «Барвношатна владарко, Афродіто...» Сапфо звертається до богині із проханням допомогти домогтися взаємності або перебороти почуття, що гнітить душу.

Барвношатна владарко, Афродіто,
Дочко Зевса, підступів тайних повна,
Я молю тебе, не смуди мені ти
Серця, богине [...].
О, прилинь і знов, од нової туги
Серце урятуй, сповни, що бажаю,
Поспіши мені, вірна помічнице,
На допомогу.

У цьому вірші талановита поетеса використала один зі своїх улюблених прийомів – безпосереднє звертання до божества з проханням про допомогу. Тим самим авторка підкреслює силу своїх почуттів.

Творам Сапфо притаманні поетична виразність, мелодійність, щирість почуттів, тонке сприймання природи. Геніальним здобутком поетеси було те, що вона першою в літературі зображувала внутрішній стан людини не за зовнішніми ознаками, а за внутрішніми.

Сапфо робила спробу відтворити світ людських почуттів, світ прекрасного за допомогою художнього слова.

Читаючи вірші поетеси не відчувається, що цим творам багато років. Адже слова та почуття, які переживає її лірична героїня нам добре зрозумілі.

Тільки образ твій я побачу – слова
Мовить не можу.
І язик одразу німіє, й прудко
Пробігає племіннь тонкий по тілу.
В вухах чути шум, дивлячись, нічого
Очі не бачать.

Так Сапфо оспівує кохання й ревності у своєму вірші «До богів подібний...». У наш час люди здатні закохуватись так само сильно, як і в античні часи. У цій поезії з надзвичайною проникливістю зображено психічний та фізичний стан закоханої жінки. Завдяки художньому прийому – гіперболі, який Сапфо часто використовує, передається сила почуттів: «до богів подібний мені здається той, хто біля тебе», «від нього (голосу твого) в мене серце перестало б у грудях битись», «тільки образ твій побачу – слова мовить не можу» та інші.

У ліричних творах Сапфо поетизує любов та красу, з неприхованою пристрасстю висловлює свої почуття, відверто і широко розповідає про власне захоплення прекрасним чоловіком. Вона палко сприймає все прекрасне:

Жереб мені
Випав такий:
Серцем палким
Любити
Ласку весни,
Розкіш, красу,
Сонце ясне
Проміння.

Результати та обговорення. Справді, леймотивом творчості Сапфо було оспівування кохання – що було не просто виявом душевних порухів чарівної, не обділеної розумом і талантом жінки, а радше свого роду життєвою позицією, філософією. Її творам притаманні щирість почуттів, тонке відчуття краси природи, поетична виразність, мелодійність мови. Геніальним здобутком

Сапфо була її спроба зобразити психічний стан людини не за зовнішніми ознаками, а за його внутрішніми, невидимими оку відчуттями.

Сапфо вважають засновницею мелічної (пісенної) поезії. Вона створила власну строфу – «сапфічну». Уся її поезія проникнута музикою кохання. Поетеса була переконана, що лише це почуття підносить до висот людську душу, дає сили та натхнення, породжує у всьому світі красу.

У Сапфо виходила самотня поезія: свіжа та наївна – з одного боку, з іншого – розпечена, ніби змішана з вогнем. Дівчина швидко відчула свій талент і почала експериментувати з віршовими розмірами. Родзинкою її ритміки стала особлива строфа – в ній три однакових за розміром рядки завершуються короткою окличною четвертою.

-v---vv-v-v Пістрявим тронем славно Афродіта,
-v---vv-v-v Зевса дочка, майстерна у хитрих ковах.
-v---vv-v-v Молю тебе, не вбивай моє серце
-vv-v Горем, благаю!

Перші три вірші мають 11 складів, четвертий – 5. Ця витончена строфа швидко прижилась серед ліриків під назвою «сапфічної строфи».

Висновки. Отже, починаючи з Сапфо, давній світ раптом переключився з міфологічної теми і епохальних історичних подій, якою була Троянська війна, на любовні історії. Лірика Сапфо правила за взірць в усі часи. Її пісні співали в усіх еллінських землях, її наслідували. Лірика Сапфо мала великий вплив на Еврипіда, в п'єсах якого вперше в давньогрецькій драматичній поезії показано шал кохання: мовою пристрастей Сапфо розмовляли героїні трагіка – Медея та Федра. У римській літературі вірші Сапфо переспівували Горацій і Катулл, а за ними й інші поети. Образ Сапфо надихав поетів, художників, скульпторів, композиторів.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

УДК 123.2

СЦЕНАРІЙ ВІЙНИ ЯК АРХЕТИП СУЧАСНОСТІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Яровицька Наталя Анатоліївна

к.філос. н.

доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
Харківський національний університет
будівництва та архітектури

Краснікова Карина Сергіївна

Студентка архітектурного факультета
Харківський національний університет
будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

Анотація: ядерні технології змінили війни в минулому столітті. Роботи і штучний інтелект змінюють її в наші дні. Якими будуть зіткнення через 50 років? Як машини змінять боротьбу в майбутньому? І чи може зовнішня загроза згуртувати людство і припинити війни? У майбутньому основними учасниками військових дій будуть недержавні суб'єкти політики: неурядові та гуманітарні організації, транснаціональні корпорації, повстанські групи і терористи.

Ключові слова: війна, технології, повстанські групи, терористи, сценарій, архетип.

Коли бряцає зброя, закони мовчать

Цицерон

Давайте –ка лучше работают, мыслить, искать. Война – удел варваров.

Ги де Мопассан

Війна – це явище, яке існує стільки ж, скільки саме людство. Але найвідоміший тип протистояння, коли відбувається зіткнення двох держав, рівних з точки зору правового і політичного статусу суб'єктів, склався тільки до XVII-XVIII століть. Після скидання бомб на Хіросіму і Нагасакі протистояння постало не між конкретними країнами, а між режимами – комуністичним на чолі з СРСР і капіталістичним на чолі з США. Пізніше учасниками боротьби стали країни НАТО і країни Варшавського договору. Унікальність цієї ситуації в тому, що країна, у якій була ядерна перевага (Америка з 1945 по 1949 рік), за всіма законами війни повинна була нанести удар, але не зробила цього. Швидше за все, це було пов'язано з тим, що обидва блоки усвідомлювали смертоносність ядерного потенціалу: постраждати можуть не тільки вороги, а й весь світ. Досі відсутність глобальних війн між країнами часто пов'язують саме з ядерним стримуванням [1, с.98]. Бюджети багатьох транснаціональних компаній можна порівняти з бюджетами держав, і, наприклад, Apple може дозволити собі утримувати невелику армію. Деяким компаніям у майбутньому буде важлива лояльність конкретних держав. Схожі прецеденти вже існують. Наприклад, в Латинській Америці компанії, які офіційно займалися експортом фруктів, брали участь у місцевих громадянських війнах, впливали на політичний ландшафт так, щоб це було вигідно США. Але цілком реальний сюжет, коли комерційні компанії в майбутньому будуть діяти самостійно і будуть використовувати політичні інструменти, у тому числі війну, для власного збагачення [2, с.160].

Стосовно повстанських груп і терористів, то, швидше за все, вони перестануть мати на меті створити державу: війна сама по собі виявиться для них вигідним підприємством, і бойові дії стануть способом заробляти. Тобто вони будуть більше зацікавлені у війні з економічних, а не політичних причин. При цьому роль держав у війнах зменшиться. У розвинених країн не буде конкретного ворога, проти якого можна вести повномасштабну війну. Відкриті військові дії вже зараз не дуже вигідні їм ні фінансово, ні політично. Вести війни дуже дорого. Політикам необхідно пояснювати своїм виборцям, чому

війна необхідна. До того ж народ не готовий йти в бій за першим покликом. Американський військовий експерт Едвард Люттвак пов'язує це з тим, що ми живемо в постгероїчну епоху. Старіння населення і зниження темпів народжуваності в країнах Заходу, в тому числі в Україні, гуманізація, відсутність моди на насильство, вільні ЗМІ, недержавні організації на кшталт ООН і інші чинники зробили війну непривабливою в очах мільярдів людей. Тому можливо, що в майбутньому ми побачимо посилення ролі приватних військових компаній та ослаблення ролі армій. При цьому замовником приватної армії може виступати держава – воно таким чином формально дистанціюється від бойових дій. А самі найманці можуть бути як власне бійцями-контрактниками, так і загonom бойових хакерів [3, с.220].

Локальні війни стають глобальними. У останні два десятиліття можна побачити цікаву тенденцію: внутрішньодержавні конфлікти часто перетворюються в міждержавні. Наприклад, сирійський конфлікт почався як зіткнення уряду з опозицією – повстанцями. Але з часом різні сили сформували коаліцію, і тепер дуже важко визначити учасників цього конфлікту: за кожною стороною стоїть більший і глобально вагомий гравець. Схожий приклад з ХХ століття – в'єтнамський конфлікт, також перетворився з локального на глобальний. Війна у В'єтнамі починалася як антиколоніальна, а стала ареною для протистояння капіталістичного світу і світу комуністичного – Заходу і Радянського Союзу. Комуністи у В'єтнамі були дуже сильні. Це привернуло увагу США і їх союзників, а також комуністичних держав. Китай підтримував В'єтнам фінансово, Радянський Союз безпосередньо брав участь у військових діях. Подібний військовий сценарій відтворюємо – він архетипічний для воєн ХХІ століття. Ми спостерігаємо це в Північній Африці, в Лівії і Сирії. Щось подібне сталося і в Україні [4, с.120].

Отже, у війн занадто багато інтересантів, і є попит на насильство, в тому числі і на таке масове і організоване, як війна. Людина не вичерпала всі можливості, які дає їй війна: вона може бути вигідною і політично, і економічно, а також вигідною і з релігійних міркувань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдеев Р. Ф. Філософія інформаційної цивілізації / Р. Ф. Абдеев. -М .: ВЛАДОС, 1994. –336 с.
2. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія / А. М. Єрмоленко. –К.: Лібра, 1999. – 488 с.
3. Моїсеєв Н. Н. Інформаційне суспільство: можливість і реальність / Микита Миколайович Моїсеєв//Інформаційне суспільство.-М.: АСТ,2004.–507 с.
4. Нестеренко Г. О. Особистість у нелінійному суспільстві: [монографія] /Г.О. Нестеренко. –Запоріжжя: Просвіта, 2004. –140 с.

ФІЛОСОФСЬКІ УЯВЛЕННЯ ПРО ПОТОЙБІЧЧЯ У ДАВНЬОМУ ЄГИПТІ

Яровицька Наталя Анатоліївна

к.філософ. н, доцент

Студентка

Сидоренко Дар'я Ігорівна

Харківський національний університет

будівництва та архітектура

м. Харків, Україна

Вітаю тебе, великий боже! Я не був несправедливим до людей. Я не забираю у бідного останнє. Я не вбивав і не наказував убивати. Я – чистий.

Гімн Осірісу, владці царства мертвих

Вступ. Культура Давнього Єгипту – одна із найзагадковіших в історії людства хоча і має велику популярність. Її досліджували із багатьох сторін, вона лягла в основу багатьох картин, фільмів, витав тощо. Проте деякі моменти світогляду єгиптян стали заручниками стереотипів, через що важко віднайти глибинну сутність вірувань давніх єгиптян.

Мета роботи. Описати вірування давніх єгиптян щодо життя після смерті, виявити паралелі із земним життям єгиптян і державним устроєм, пояснити деякі моменти культу мертвих.

Матеріали та методи. Історико-філософська спадщина аналізу культури Стародавнього Єгипту базується на використанні стародавніх текстів релігійного та соціокультурного спрямування (легенди, вислови епохи Нового царства, настанови мудреців, стародавні гімни та інше). Завдяки текстуальному залученню щодо ілюстрацій мандрівки в потойбічний світ, знайомства з богами загробного царства, виявляється глибинна герменевтика як методологічне підгрунтя з вираженою афористичною складовою. Також використовується описовий, хронологічний та порівняльний методи.

Результати і обговорення. Дослідження даної теми є актуальним, адже єгипетська тематика стала темою багатьох творів популярної культури, що, з

одного боку, популяризує сюжети даної епохи, а з іншого, наповнює уявлення про Давній Єгипет фейками та стереотипами. Тому дослідження уявлень про потойбіччя є необхідним для виявлення правдивої інформації щодо філософії давньоєгипетської цивілізації.

Як відомо, у віруваннях Давнього Єгипту життя після смерті було ледь не більш вагомим, ніж земні справи, тому в культурі велику увагу приділяли потойбічним мотивам, підготовці до смерті й таїнству поховання. Найбільш цікавим носієм інформації про філософію посмертних ритуалів є Книга мертвих, або Книга відродження – папіруси, які вкладали разом із небіжчиком, щоб вони підказували путь до нового життя [2].

Основною сценою давніх творів був Суд Осіріса, який і визначав право душі людини на входження до райських полів Іалу. Людина мала виправдатися перед верховним богом-суддею й 42 богами-присяжними за свої гріхи або щиро заявити, що вона померла без гріха. У допомогу душі у гробницю вкладали папірус із вказівками, що людина має право не свідчити проти себе.

Основним елементом суду були ваги, де з одного боку містилося серце (душа) підсудного, а з іншого – перо істини Маат. Боги Тот і Анубіс проводили зважування, і якщо сторони урівноважувалися, то покійник мав право пройти у рай, а якщо ні – душу поїдало чудовисько у вигляді крокодила – Амаат.

Оскільки державний устрій Єгипту тісно переплітався із релігійним життям, то суд Осіріса із богами-присяжними нагадував суд фараона, який був головою суддівської колегії із 30 осіб. Підсудний, як і на справжньому суді, доводить необґрунтованість обвинувачень і задобрює присяжних [1].

У культі потойбіччя спостерігаються елементи поклоніння Нілу – рай зображено у вигляді заливних родючих полів, а чудовисько, що пожирало грішну душу – у вигляді крокодилу, що був великою загрозою для людей на узбережжі. Наприклад, гімн Хані – богові Нілу уособлює спрямованість природної могутності та величі, завдяки яким розквітає земля та насичується життєвою силою земне: « Будь благословен, Хапі, що витікаєш із надр і насичуєш землі Єгипту. Ти зрошуєш стежки у пустелі, що ждуть, коли впаде на

них роса із неба... Ти, Хапі, допомагаєш рости траві, що годує стада» (Епоха Нового Царства). Отже, у філософії Давнього Єгипту потойбічне життя було не менш важливим, ніж земне. Носієм інформації про долю людини після смерті є Книга мертвих, основною сценою якої був Суд Осіріса. Дані уявлення перекликаються із державним устроєм Єгипту на чолі із фараоном й поклонінню Нілу, як головному годувальнику й безпеці водночас [3].

Висновки. Таким чином, перетин земного та потойбічного, видимого та прихованого, церемонії та мовчання складають певний набір бінарних опозицій, які створюють передумови для народження своєрідної міфологічної конструкції, що призвана стабілізувати, навіть, державний устрій Стародавнього Єгипту. Прослідковується специфічний зв'язок між релігійним канонам та експлікацією його основних догматів, правил у простір соціокультурного буття єгиптян. Згадаємо настанову мудреця: «Будь милостивий до того, хто прийшов у твій дім... Шукай тишу, в якій ти знайдеш прозріння!»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадж Э. Египетская книга мертвых СПб.: "Азбука-классика". — 2008. — 528 с.
2. Чегодаев М. А. Папирусная графика Древнего Египта. М.: УРСС, 2004.
3. Хрестоматия по истории Древнего мира / под ред. Е. А. Черкасовой. М.: Просвещение, 1991.

ECONOMIC SCIENCES

STATE REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF PROHIBITIONS AND RESTRICTIONS AS A RESULT OF THE PANDEMIC: UKRAINE AND THE WORLD

Shevchenko Nataliia Ivanivna

PhD in Public Administration, Associate Professor

Associate Professor

Department of Public and Custom Administration

Semakina Diana Eduardivna

master

University of Customs and Finance

Dnipro, Ukraine

Introductions. One of the problems in regulating foreign economic activity that needs to be addressed is the improvement of legislation to implement mechanisms for applying the measures provided by the provisions of the World Trade Organization (hereinafter - WTO) as exceptional, used by WTO members to protect human life and health animals or plants in the context of increased protectionism of other countries, as well as in emergencies in international trade and international relations.

Given the intensification of international competition in world markets, there is a need to develop effective tools to protect the rights and interests of Ukraine and its foreign economic activity in trade and economic sphere, aimed at increasing the international competitiveness of the national economy depending on situations that may arise international trade and international relations. Thus, there is a need for a clear definition, and then, if necessary, and the implementation of measures aimed at protecting national economic interests, ensuring the economic security of the state in modern conditions of world trade space.

Key words: state regulation, foreign economic activity, protectionism, international trade, COVID-19.

Aim. Research of mechanisms of protection of interests of branches of domestic production in the conditions of strengthening of protectionism of other countries, in emergencies in the international trade and the international relations.

Materials and methods. Analysis and generalization of normative-legal acts and scientific-methodical literature, directive literature, statistical data on foreign economic activity.

Results and discussion. Under the general rule of the WTO, in particular Article XI of the General Agreement on Tariffs and Trade (hereinafter referred to as the GATT), the application of quotas, licenses for import, export and any other measures restricting or restricting trade is prohibited. However, WTO member countries retain the right to use duties, taxes and other deductions as instruments for regulating foreign trade [1].

At the same time, there are exceptions to the general rule in WTO agreements, in particular, member states have the right to take any action they deem necessary to protect the essential interests of their security taken in time of war or another emergency in international relations.

In addition, in recent years, the world has seen a strengthening of protectionist trends in international trade, which has already led to significant changes in traditional trade flows and fluctuations in commodity prices on world markets.

During the COVID-19 pandemic in different countries of the world there is a temporary complete or partial shutdown of enterprises in various industries. At the same time, there is a reduction in global demand for non-critically needed goods, which leads to the formation of abnormally large stocks of such goods, plans for sales and consumption of which are difficult to predict. In addition, different states at different times both apply restrictive measures to support industry and terminate them. Report to the TPRB from the Director-General on Trade-Related Developments (24.07.2020), demonstrated that countries WTO members continue to take all

necessary measures protection of the domestic market and branches of national production, including methods of both tariff and non-tariff regulation. In the context of an exacerbation of the COVID-19 pandemic, this trend has only intensified.

Table 1

The impact of measures to support national economies in a pandemic on the export of Ukrainian products

Country	Key measures to support the internal market - financial and economic sector, business activity and purchasing power of the population	The impact of these measures on the access of domestic foreign economic entities to the market
EU	The EU's Coronavirus Investment Initiative will enable EU member states to receive € 37 billion. About 8 billion euros of liquid funds that were not spent in 2019 will also be allocated to overcome the effects of the pandemic.	Under the current conditions, Ukraine may have the prospect of expanding exports of certain groups of goods, including disinfectants
China	The Ministry of Commerce of the PRC reported on the gradual resumption of foreign economic activity of exporting companies under quarantine, which resulted from the use of state support instruments, in particular: - increase in the rate of export tax refund for certain categories of goods; - export credit insurance for exporting companies; - assistance in obtaining orders and maintaining market niches.	China maintains a policy of openness to trade with the outside world, which, however, is achieved through significant concessions and, in some cases, subsidies for foreign economic activity of domestic exporters.
Morocco	According to the latest calculations of the Moroccan Center for Economic Development (CMC), which predicts a "white year" for the growth of the Moroccan economy, a recession seems inevitable. According to forecasts, growth will not exceed 0.8% in 2020, although in January, analysts predicted the growth of the Moroccan economy to 2.5%.	The Moroccan government has decided to completely remove tariffs on imports of common wheat, chickpeas and lentils. Morocco's imports of soft wheat in 2020 are estimated at about 3.8 million tons.
Moldova	According to the Order №4 of the Commission on Emergency Situations of the Republic of Moldova dated 24.03.2020: - termination of trade activity of retail trade enterprises, except for branches for sale of foodstuffs, pharmaceuticals and oil products; - termination of activity of public catering enterprises in their and their designated premises; - termination of commercial markets and more.	Cancellation by the order №4 of the Emergency Situations Commission of the Republic of Moldova the tender for electricity supplies may lead to a significant reduction in the volume of electricity supplies from Ukraine.

According to the report of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine, more than 50 WTO member states have applied temporary exceptional measures in connection with the COVID-19 pandemic, such as temporary restrictions on imports, exports, transit, licensing, tax exemptions and state aid, etc. [3]. At the same time, in the context of the pandemic and economic recession, states resort to a number of measures aimed at supporting domestic industries, which include tariff and non-tariff barriers to protect domestic production from competition with imported goods and subsidize it to increase exports. Therefore, the goals facing the customs policy are: - replenishment of the revenue part of the state budget of Ukraine by collecting customs duties; - organization of trade across the customs border; - law enforcement protection of the established legitimate interests and rights arising from the movement of goods and vehicles across the customs border [4].

For the economy of Ukraine, such a development is an additional medium-term challenge in several areas [5]: 1. International trade agreements. Existence of technical barriers to the export of industrial products to the EU; insufficiency of export quotas for duty-free supply of agricultural products to EU markets. 2. Representation of the interests of Ukraine. Duplication of functions between the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Economic Development; lack of an effective mechanism for representing Ukraine's foreign economic interests abroad. 3. Information and training support for exporters. Low awareness of entrepreneurs about the available consulting and financial opportunities. 4. Financing. Limited financial opportunities for exporters partly due to the poor functioning of the Export Credit Agency (ESA); not all products will be able to benefit from ESA's financial support; ESA's activities pose risks to the stability of the state budget and do not meet WTO requirements. 5. Transport and customs infrastructure. Insufficient level of transport infrastructure quality; the difficulty of determining the origin of goods; unreasonable increase in the customs value of goods; long wait for registration of export at customs. 6. Import policy. Ton-tariff protection against low quality imported products. The general state of the ecosystem of international trade is systematized in Fig.1.

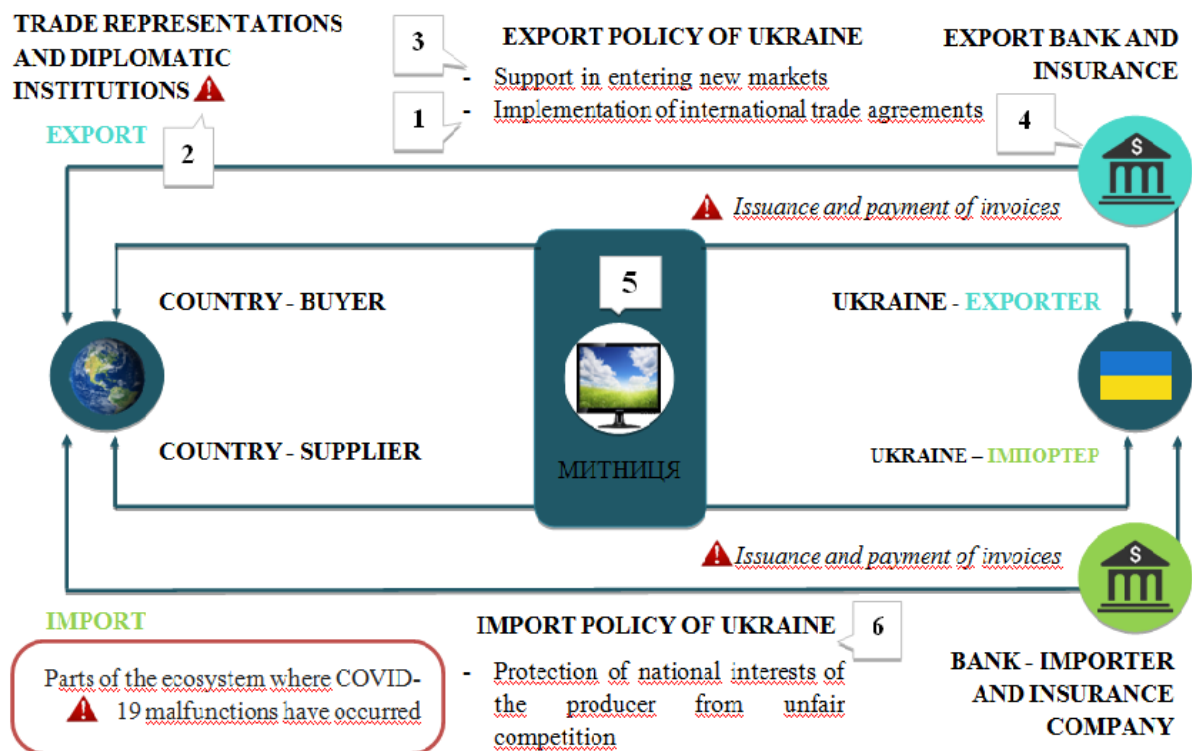

Fig. 1. A number of challenges that limit the development of international trade for Ukraine

The mechanism that will ensure the solution of certain problems is the project of amendments to the Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity", in particular regarding [6]:

- addition of new parts regarding the settlement of the issue of determining the central executive body that protects the rights and interests of Ukrainian foreign economic entities during foreign states or other subjects of international law anti-dumping, anti-subsidy or special investigations into imports of goods of Ukrainian origin, as well as representation of the rights and interests of Ukraine in resolving disputes within the WTO and international agreements of Ukraine in the trade and economic sphere;
- delimitation of concepts and clear definition of mechanisms for applying measures in response to discriminatory actions of a foreign state or other subject of international law and measures in response to internationally illegal acts and hostile actions of a foreign state or other subject of international law recognized by the Verkhovna Rada of Ukraine -aggressor or the occupying state, in relation to Ukraine,

the mechanism of application of which is currently combined in Article 29 of the Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity";

- making technical and editorial amendments to update the definition of the term “dumping”, the definition of the term “internationally wrongful act or unfriendly act” (in accordance with the provisions of UN General Assembly Resolution 56/83 of 12.12.2001 “Responsibility of States for Internationally Unlawful Acts”), definition of the term “discriminatory actions”, and other editorial changes that are consistent with special legislation in the field of trade defense and legislation in the field of foreign economic activity;

- addition of a norm on the possibility of ensuring the representation, self-representation of the interests of the Commission in the courts of Ukraine, the central executive body that ensures the formation and implementation of state policy in the field of economic development.

The proposed changes provide for the possibility of Ukraine taking measures in response to internationally wrongful acts and/or unfriendly actions of a foreign state or other subjects of international law against Ukraine, as well as measures in response to discriminatory actions of a foreign state or another subject of international law. , in turn, will provide an opportunity to quickly regulate foreign economic activity in critical situations, as well as in emergencies in international trade and international relations.

REFERENCES:

1. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947). [Electronic resource]. – Available at : https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/agrmntseries2_gatt_e.pdf. (Accessed 10 Nov 2020).

2. Impact of measures to support national economies. [Electronic resource]. – Available at : <https://lcci.com.ua/>. (Accessed 10 Nov 2020).

3. Report to the TPRB from the Director-General on Trade-Related Developments – Mid-October 2019 to mid-May 2020– Available at :

https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S005.aspx (Accessed 10 Nov 2020).

4. Kiyda, L. and Shevchenko, N. (2020), “Features of implementation of state customs policy in Ukraine”, *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, [Online], vol. 4, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1688> (Accessed 10 Nov 2020). DOI: 10.32702/2307-2156-2020.4.66.

5. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 27, 2020 № 534 "On approval of the State program of economic stimulation to overcome the negative effects caused by restrictive measures to prevent the occurrence and spread of acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2, 2020 "2022". [Electronic resource]. - Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-%D0%BF#Text>. (Accessed 10 Nov 2020).

6. Draft Law of Ukraine “On Amendments to the Law of Ukraine“ On Foreign Economic Activity ”on Improving Legislation in the Sphere of Foreign Economic Activity” [Electronic resource]. - Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?id=&pid069=232. (Accessed 10 Nov 2020).

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗЕМЕЛЬНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Булавинець Вікторія Михайлівна

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів ім. С.І.Юрія

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль, Україна

Вступ. Земельний податок є одним з найдавніших фіскальних платежів і донині залишається невід'ємною складовою податкових систем усіх країн світу. До нього завжди проявляли інтерес представники різних наукових шкіл, які концентрували увагу переважно на фіскальній функції даного податку та особливостях механізму його справляння. Водночас соціальні аспекти земельного оподаткування та питання його справедливості висвітлювалися побіжно і практично залишалися за межами наукових розвідок. Тому проблеми соціальної складової земельного оподаткування не втрачають актуальності й донині.

Мета роботи. Метою дослідження є розкриття соціальних аспектів земельного оподаткування в Україні щодо відповідності плати за землю принципам справедливості та її впливу на рівень добробуту платників.

Матеріали та методи. Дане дослідження ґрунтується на наукових доробках представників класичної економічної науки та працях сучасних науковців з питань земельного оподаткування. Для досягнення поставленої мети використано методи аналізу, синтезу, систематизації даних – при опрацюванні літературних, статистичних, законодавчих та Internet-джерел з теми дослідження, а також абстрактно-логічний метод – для узагальнення викладеного матеріалу і формулювання висновків.

Результати і обговорення. Однією із складових податку на майно в Україні є плата за землю, представлена двома видами платежів – орендною платою та земельним податком. У зв'язку з відсутністю реального вільного

ринку землі в Україні, а отже, неможливістю офіційної її концентрації у власності однієї особи, земельний податок виконує переважно фіскальну функцію, наповнюючи місцеві бюджети. Тривалий час процес проведення нормативно-грошової оцінки земель в Україні мав затяжний характер та відзначався високим рівнем зловживань. Впродовж 2012-2013 рр. було проведено первинну нормативну оцінку земель, яка у відповідності до норм Закону України «Про оцінку земель» [1] підлягає перегляду не рідше, ніж раз на 5-7 років. Тому у 2020 році у більшості населених пунктів України передбачено проведення переоцінки нормативно-грошової вартості земель. Однак, станом на початок 2020 року із 29,7 тис. загальної кількості населених пунктів у країні, все ще потребували оновлення нормативно-грошової оцінки 19,7 тис., або 2/3 населених пунктів [2].

Серед низки сучасних науковців побутує думка, що при визначенні ставки податку на землю та встановленні пільг щодо його сплати, для фізичних осіб застосовується категоріальний підхід, який має соціальний характер. Згідно з положеннями Податкового кодексу України, від сплати земельного податку звільнений широкий перелік категорій населення: особи з інвалідністю I та II групи; особи, які виховують трьох і більше дітей до 18 років; пенсіонери за віком; ветерани війни; особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи[3].

Щодо інших категорій платників, то, зважаючи на категоріальний підхід до формування переліку пільговиків (без урахування матеріального становища), для забезпечення справедливості оподаткування обмеження стосуються розміру земельної ділянки, яка оподатковується (зокрема, до 2 га для ведення особистого селянського господарства та 0,1-0,25 га для будівництва і обслуговування житлового будинку тощо). Ця норма різко звужує контингент платників плати за землю в Україні та нівелює саму ідею пільги як інструмента для надання певного привілею для платника. Також даний підхід не враховує вартості земельної ділянки та її дохідність, що призводить до втрати бюджетних надходжень та збагачення власників найбільш привабливих у

ринковому відношенні земель.

На нашу думку, такі елементи плати за землю як ставки податку та перелік пільг для фізичних осіб не відповідають принципу справедливості земельного оподаткування та практично нівелюють його потенціал як інструмента фіскального регулювання суспільного добробуту.

Принцип соціальної справедливості більш виражений при оподаткуванні земель юридичних осіб, оскільки від сплати податку звільнені заклади соціальної сфери, що надають суспільно важливі послуги, релігійні громади, благодійні організації та громадські організації, засновані особами з інвалідністю тощо.

Ще одним суттєвим недоліком земельного оподаткування є наявність широкого кола платників, на яких фактично не поширюється дія пільг з плати за землю через неналежний облік земель. Підставою для виникнення податкового зобов'язання з плати за землю є наявність земельно-кадастрової документації. Незавершеність повної інвентаризації земель та відсутність у значної частини власників землі та орендарів відповідних документів, призвели до того, що значна частина потенційних платників фактично не підпадають під дію податкових норм, а сам податок втрачає свою фіскальну значимість.

Згідно діючого законодавства, повноваження щодо визначення елементів плати за землю в Україні покладені на органи місцевого самоврядування. Зокрема, Податковим кодексом визначені граничні розміри земельного податку, які варіюють від 0,1% від нормативно-грошової оцінки для земель лісового фонду до 12% для земельних ділянок, які перебувають у постійному користуванні. Базова ставка податку для земель, щодо яких проведено нормативно-грошову оцінку визначена на рівні не більше 3% [3]. Проте, варто зазначити, що в більшості територіальних громад ставки земельного податку визначені на значно нижчому від граничних розмірів рівні, що має негативні фіскальні та соціальні наслідки. Важливе значення для реалізації принципу справедливого оподаткування має ставка іншого різновиду плати за землю, а саме орендної плати. Відповідно до норм Типового договору оренди землі [4],

її мінімальний розмір не може бути меншим мінімальної суми орендного платежу, встановленого законодавством з питань оренди землі. Згідно з Указом Президента України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту селян-власників земельних ділянок та земельних часток (паїв)» [5], розмір орендного платежу має становити не менше 3% від вартості земельної частки (паю). Зважаючи на відсутність ринку землі сільськогосподарського призначення, вартість паїв визначається на підставі нормативно-грошової оцінки, яка, за аналітичними оцінками, значно відрізняється від реальної вартості землі.

Наслідком невідповідності нормативно-грошової оцінки та ринкової ціни на землю є недоотримання доходів власниками землі. Враховуючи відмінність між нормативно-грошовою оцінкою та медіанною ринковою ціною на земельні частки (паї), недоотриманий дохід власників паїв становить від 2,6% у Харківській області до 150,4% у Львівській області. Зважаючи на це, цілком виправданим є підвищення рівня орендної плати за користування земельними частками (паями) до 7% [6], що дасть можливість захистити інтереси дрібних власників землі та дотримуватися принципу соціальної справедливості у питанні її оподаткування.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження соціальних аспектів земельного оподаткування, можемо констатувати, що воно характеризується недостатньою ефективністю та нереалізованістю свого перерозподільчого потенціалу в контексті вирівнювання доходів населення України. Першочерговими напрямками усунення цих недоліків насамперед є: перехід до вартісного принципу визначення бази оподаткування земельним податком; завершення повної інвентаризації земель в Україні; вдосконалення процедур надання пільг із плати за землю; підвищення ставок податку. Вирішення цих проблемних питань не лише сприятиме усуненню регресивного характеру земельного оподаткування щодо платників із відмінним майновим становищем, захисту інтересів незаможних верств населення, але й дасть можливість значно зміцнити фінансову спроможність органів місцевого самоврядування щодо фінансування пріоритетних заходів соціального та економічного розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15> (дата звернення 4.11.2020)
2. Довідник показників нормативної грошової оцінки земель населених пунктів станом на 01.01.2020. Офіційний веб-сайт Держгеокадастру. URL: <https://land.gov.ua/info/dovidnyk-pokaznykiv-normatyvnoi-hroshovoi-otsinky-zemel-naselenykh-punktiv-stanom-na-01-10-2019/> (дата звернення 4.11.2020)
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 4.11.2020)
4. Про затвердження Типового договору оренди землі: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2004 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2004-%D0%BF> (дата звернення 4.11.2020)
5. Про додаткові заходи щодо соціального захисту селян-власників земельних ділянок та земельних часток (паїв): Указ Президента України від 02.02.2002 р. № 92/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2002> (дата звернення 4.11.2020)
6. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо додаткових заходів з підвищення соціального захисту власників земельних ділянок, земельних часток (паїв) сільськогосподарського призначення) від 11.07.2019 р. № 10445. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66203 (дата звернення 4.11.2020).

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Вакалюк Іван Сергійович

Студент

Київський Національний Лінгвістичний Університет

м. Київ, Україна

Вступ. Ефективність кожної системи управління значною мірою залежить від інформаційної підтримки. Вплив Якість інформації, яка використовується для прийняття управлінських рішень, значною мірою залежить від обсягу фінансових ресурсів, прибутковості та ринкової вартості підприємства, альтернативних інвестиційних проектів та наявних фінансових інструментів та інших показників характеристики добробуту власників та службовців, а також темпи розвитку підприємства.

Система інформаційного забезпечення фінансового управління (інформаційна система) - це безперервний і цілеспрямований відбір цільової інформації, яка необхідна для прийняття ефективних управлінських рішень у всіх сферах аналізу, планування та підготовки фінансової діяльності компанії. Інформаційна система фінансового управління спрямована на надання необхідної інформації не тільки для надання інформації менеджерам та власникам бізнесу, а й для задоволення інтересів широкого кола зовнішніх користувачів. Основними користувачами фінансової інформації є внутрішні та зовнішні користувачі. Зовнішні користувачі використовують лише ту частину інформації, яка характеризує результати фінансової діяльності компанії та її фінансовий стан. Більша частина цієї інформації зосереджена в офіційній фінансовій звітності, що надається компанією.

Крім того, крім вищезазначеного вмісту, внутрішні користувачі також використовують багато інформації про фінансову діяльність компанії, що є комерційною таємницею. Важлива роль фінансової інформації у підготовці та прийнятті ефективних управлінських рішень призвела до високих вимог до

якості системи формування фінансової інформації, включаючи її важливість, повноту, своєчасність, надійність, чіткість, порівнянність та ефективність.

Мета роботи: Метою моєї дипломної праці є дослідити, проаналізувати й надати вичерпну характеристику інформаційному забезпеченню фінансового менеджменту на підприємстві.

Методи дослідження: В процесі виконання роботи застосовувалася сукупність загальних та специфічних наукових методів: економічний та фінансовий аналізи, статистичний, графічний, групування, економіко-статистичний, методи аналізу та синтезу, метод узагальнення результатів дослідження і т.д.

Використовуйте економіко-математичні методи для створення системи оцінки ефективності діяльності підприємства на основі інформаційного забезпечення фінансового управління. Також використовуються методи когнітивної теорії, які допомагають розглянути та охарактеризувати сутність, значення та характеристики управління інформацією як ефективний механізм корпоративного управління та дослідити наукові методи для підвищення ефективності його фінансово-господарської діяльності.

Матеріали дослідження: Інформаційна база дослідження представлена матеріалами навчальних посібників та підручників, наукових статей, інтернет-джерел.

Результати дослідження:

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ. Фінансовий менеджмент - це система, яка розробляє та реалізує принципи та методи прийняття управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням корпоративних фінансових ресурсів та організацією його обороту.

Впровадження ряду принципів може забезпечити ефективність корпоративного управління фінансами, серед яких:

1. Інтеграція із загальною системою управління підприємством.
2. Складність формування управлінських рішень.

3. Висока життєва енергія керівника.

4. Різноманітність методів прийняття індивідуальних управлінських рішень.

5. Орієнтація на стратегічні цілі розвитку підприємства.

З урахуванням змісту та принципів фінансового управління визначається мета фінансового управління.

Головною метою управління фінансами є максимізація добробуту власників бізнесу в поточному та майбутніх періодах. Такою метою може бути максимізація ринкової вартості підприємства.

Основна мета фінансової діяльності - максимізація прибутку. Не завжди максимізація корпоративного прибутку дозволяє максимізувати корпоративну ринкову вартість.

У процесі досягнення основних цілей фінансовий менеджмент має на меті вирішити наступні основні завдання:

1. Забезпечити формування достатніх фінансових ресурсів відповідно до цілей майбутнього розвитку підприємства.

2. Забезпечити ефективніше використання отриманих фінансових ресурсів у основних видах діяльності підприємства.

3. Оптимізуйте оборот капіталу.

4. Переконайтесь, що прибуток компанії максимізований відповідно до запланованого рівня фінансового ризику.

5. Переконайтесь, що рівень фінансового ризику знижений до запланованого рівня прибутку. 6. Переконайтесь, що компанія підтримує стабільний фінансовий баланс під час процесу розвитку.

Що стосується методів фінансового управління, слід зазначити наступні моменти: Щодо управління фінансами компанії, ми можемо визначити основні комплексні методи: фінансовий аналіз, управління активами та управління пасивами. Методи фінансового управління характеризують використання управлінського впливу в процесі потоків руху грошових коштів корпорації, як показано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Методи управління активами та методи управління корпоративною відповідальністю базуються на процесі формування балансу компанії - суворо поділяючи загальну суму грошових коштів на активи та зобов'язання та встановлюючи взаємозв'язок між ними.

Управління активами компанії пов'язане з лівою частиною балансу. Завдання менеджерів полягає у чіткому визначенні найбільш ефективних активів та встановленні термінів для засобів зміни їх кількісного та якісного складу.

Характеристика управління боргом - це права частина балансу, що включає операції у двох напрямках: визначення найкращого співвідношення між довгостроковими та короткостроковими фінансовими ресурсами та вибір найбільш вигідних фінансових ресурсів на даний момент - короткостроковий чи довгостроковий.

У процесі управління балансом компанії необхідно чітко визначити джерело та напрямок використання її фінансових ресурсів. Застосування методів фінансового управління, таких як управління балансом компанії, передбачає вплив управління як джерела фінансових ресурсів, так і на напрями їх використання.

Інформаційне Забезпечення Фінансового Менеджменту В Організації. Всі показники інформаційної бази повинні бути отримані з надійних та надійних джерел інформації. Ці принципи сформульовані в національній системі бухгалтерського обліку відповідно до українського «Закону про бухгалтерський облік та фінансову звітність України», який гарантує

систематичний та повний облік корпоративних активів, зобов'язань та капіталу, а також значно розширює функції фінансових менеджерів.

Усі користувачі інформації про корпоративну діяльність поділяються на дві категорії: зовнішні та внутрішні.

До внутрішніх користувачів належать керівники підприємств, власники підприємств (акціонери), службовці тощо.

Внутрішні користувачі не тільки використовують інформацію, яка характеризує фінансову діяльність підприємства та результати його фінансового стану (доступна всім користувачам), а й використовують велику кількість інформації про фінансову діяльність (це комерційна таємниця). Крім того, внутрішні користувачі використовують багато фінансових показників, сформованих із зовнішніх джерел.

Зовнішні користувачі фінансової звітності поділяються на дві групи:

- 1) Користувачі, які безпосередньо зацікавлені в корпоративній діяльності;
- 2) Користувачі, які опосередковано зацікавлені в корпоративній діяльності.

До першої групи належать:

- Потенційні інвестори компанії;
- Поточні та потенційні кредитори;
- Постачальники та покупці;
- Країна (податковий орган).

До другої категорії належать ті юридичні та фізичні особи, яким потрібні звіти про дослідження для захисту інтересів користувачів з першої категорії, а саме:

- Аудиторська служба;
- консультант з фінансових запитань;
- Реєстраційні агенції та інші національні органи контролю;
- законодавчий орган;

- адвокати (для оцінки відповідності умовам угоди, дотримання прибутку та розподілу дивідендів);
- агентство новин (огляд, оцінка тенденцій розвитку);
- Торгово-виробниче об'єднання (використовується для узагальнення інформації за галузевою статистикою для аналізу результатів діяльності на рівні галузі);
- Спілка (використовується для формулювання вимог до заробітної плати та умов трудових договорів та оцінки галузевих тенденцій).

Технології інформаційного забезпечення менеджменту. Технологія інформування менеджерів та експертів різних рівнів у виробничому ритмі включає три режими: Автоматичний; Автоматизований; консалтинг.

Це означає, що за допомогою великої кількості комп'ютерів, які використовуються як робочі станції користувачів і підключені до центрального комп'ютера через локальну мережу, основна інформація може бути оперативно зібрана на сайтах, звідки походить велика їх кількість.

Розглянемо коротко суть цих режимів інформування менеджерів і фахівців різних рівнів:

Автоматичний інформаційний режим. У цьому режимі цільова інформація автоматично надсилається на екран ПК адміністратора відповідно до критеріїв втручання. Отже, ця технічна модель базується на наступних передумовах. У спеціальному регуляторному інформаційному масиві REGLAMI виступає в ролі менеджера, тобто надсилає користувачеві оригінальну форму з інформацією про результат, яка містить інструкції щодо стандартів втручання.

Автоматизований інформаційний режим. Цей технічний режим базується на наступних передумовах. У серії спеціальних нормативних відомостей REGLAMI замість стандартів втручання використовуються символи, протягом якого періоду вказується графік інформування менеджерів чи експертів про конкретні інформаційні об'єкти.

Режим консультації пов'язаний з режимом діалогу і залежить від багатьох факторів, включаючи дії користувача.

За необхідності інформація може бути надана менеджерам у режимі управління в режимі розмови на екрані ПК (тобто на прохання користувача), у змішаному режимі (тобто, коли вищезазначені режими використовуються послідовно). Коли менеджерам доводиться приймати рішення, в якому відсутня інформація, отримана за планом (або іншим чином), їм потрібно отримати відповідну інформацію таким чином.

Висновки.

Отже, можна зробити висновок, що в умовах ринкової економіки підвищується не тільки роль інформації як економічного ресурсу, а й вимоги до ефективного управління. Дослідження показують, що Україна значно відстає від розвинених країн у використанні сучасних інформаційних технологій.

Основними напрямками вдосконалення системи інформаційної підтримки бізнес-структури є: підвищення прозорості звітів; посилення вимог щодо забезпечення надійності економічної інформації. Щоб це забезпечити, слід використовувати практичні знання та новітні інформаційні технології.

Дотримуючись цих правил, сучасні менеджери зможуть створити нові системи бухгалтерського обліку на основі сучасної ідеології та підвищити раціональність управлінських рішень та зменшити ділові та фінансові ризики.

ТЕНДЕНЦІЇ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В ЛОКОМОТИВНОМУ ДЕПО УКРЗАЛІЗНИЦІ

Вартанян Василь Михайлович

доктор технічних наук, професор

Говорун Ганна Михайлівна

магістр кафедри менеджменту

Національний аерокосмічний університет

імені М.Є. Жуковського «ХАІ»

м. Харків

Вступ. /Introduction. Основними ризиками щодо виконання транспортним сектором ролі локомотива економічного зростання є такі: По-перше, масштабність основного капіталу в транспортному секторі економіки, з одного боку, а також його незадовільний техніко-економічний стан – з іншого, передбачає необхідність пошуку значного обсягу капітальних інвестицій на оновлення на інноваційній енергозберігаючій основі (модернізації). Зазначена проблема загострюється через те, що за останні 7–10 років оновлення (модернізація) основних засобів виробництва зменшилось більше ніж на порядок, а бюджетне фінансування практично зупинилося. Модернізація є необхідною умовою ефективного функціонування потенціалу транспортного сектора країни, сталого розвитку економіки, економічного «зеленого» зростання та структурних змін в економіці, розвитку та розширення зовнішньоекономічної (торговельної) діяльності, підвищення життєвого рівня населення, гарантування національної безпеки і обороноздатності країни у найближчій та віддаленій перспективі. По-друге, слід зазначити, що зменшення обсягів промислового та сільсько- господарського виробництва, зниження життєвого рівня населення завжди призводять до спаду попиту на вантажні та пасажирські перевезення, який знижується. Таке становище створює хибну ілюзію наявності значних резервів пропускних і провізних спроможностей на всіх видах транспорту. Це у свою чергу визначає негативну стратегію центральних органів управління щодо перегляду стану державного

фінансування розвитку транспортного сектора за рахунок централізованих джерел фінансування. По-третє, в останні роки гостро постала проблема залучення приватного капіталу в транспортний сектор країни через погіршення інвестиційного клімату в країні загалом та зменшення інвестиційної привабливості транспортного сектора країни завдяки спірним питанням між корпоративними інтересами та інтересами органів державної влади та управління на ринку транспортних послуг України.

Мета роботи./Aim. Таким чином, ситуація, що склалася в країні на ринку транспортних послуг, потребує відповідного інституціонального забезпечення вирішення зазначеної проблеми у найближчій перспективі урядом та бізнесом.

Матеріали та методи./Materials and methods. Залізницями України на тягу поїздів витрачається більше 83,6% електроенергії і близько 83,3% дизельного палива або сумарно в умовному обчисленні майже три чверті від споживання усіх видів паливно енергетичних ресурсів (ПЕР). Але і витрати ПЕР об'єктами стаціонарної нетягової енергетики також служать цілям забезпечення роботи інфраструктури залізниць по здійсненню основного виду діяльності – процесу перевезень. Таким чином, енергозберігаюча діяльність залізниць націлена, в першу чергу, на економію ПЕР, витрата яких пов'язана з процесом перевезень.

Передові технології є однією з основних умов підвищення енергоефективності, а також джерелом потенційного економічного зростання.

Результати та обговорення./Results and discussion.

На основі проведеного дослідження слід відмітити такі пріоритети національні концепції енергетичної безпеки, які мають такі цілі:

- прискорений розвиток традиційних внутрішніх джерел енергії (вугілля, нафти, газу) для послаблення залежності від імпорту;
- скорочення енергомісткості за рахунок підвищення енергоефективності, освоєння енергоощадних технологій;
- розвиток екологічно чистих енерготехнологій, розвиток альтернативної енергетики; забезпечення стабільності розвитку національного

енергогосподарства при розумному сполученні ринкових відносин з державним регулюванням, включаючи перспективне планування розвитку його галузей;

– створення та системне підтримання відповідних обсягів стратегічних запасів паливно-енергетичних ресурсів на випадок різного роду криз і форсмажорних обставин.

Указом Президента України від 12.01. 2015 р. схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Серед інших програм є програми: Реформа енергетики, Програма енергонезалежності, Програма збереження навколишнього природного середовища, Програма енергоефективності.

Висновки./Conclusions. Отже, для підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів та енергетичної безпеки держави подальшу роботу доцільно спрямувати на:

– організацію реалізації положень Енергетичної стратегії та Програми енергоефективності щодо визначення конкретних завдань по галузях економіки та регіонах країни з визначенням відповідної щорічної звітності про їх реалізацію;

– забезпечення максимально широкої диверсифікації джерел первинних енергоносіїв і максимального використання внутрішніх джерел енергії та первинних енергоносіїв власного видобутку;

– гармонізацію нормативної та правової бази ринків електроенергії та природного газу з Третім енергетичним пакетом ЄС;

– реалізацію плану технічних та організаційних заходів щодо інтеграції ОЕС України до енергосистем країн Європи ENTSO-E;

– реформування ринків енергії (електричної та теплової) і палива (газ і вугілля) та реформування системи тарифів і цін згідно з Договором про заснування Енергетичного Співтовариства;

– створення умов для залучення міжнародних інвестицій в енергетичний сектор України;

– впровадження 100% обов’язкового комерційного обліку споживання енергоресурсів (електроенергії, тепла та природного газу) для всіх категорій і груп споживачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Никифрук О.І., Чмирьова Л.Ю., Федяй Н.О. Перспективи фінансування транспортних проектів України в рамках міжнародної фінансової допомоги. Економіка України. 2015. № 4. С. 46–47. Розвиток транспорту з метою відновлення і зростання української економіки.
2. Гриценко, Н.В. Економічні аспекти впровадження ресурсозберігаючих технологій на залізничному транспорті [Текст] / Н.В. Гриценко, Ю.О. Крихтіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 32. – С. 89-93.
3. Про енергозбереження [Електронний ресурс]: закон України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/94-вр?test=XX7MfyrCSgky5 VXIZibKxUhbHdlNosFggkRbIlc>.
4. Данько, М.І. Математичне моделювання витрат палива маневровими локомотивами [Текст] / М.І. Данько, Т.В. Бутько, В.Д. Зонов, М.П. Тогчієв // Залізничний транспорт України. – 2014. – № 3. – С. 29–32.
5. Системна ефективність на транспорті. Методи, моделі і стратегії [Текст] / за ред. П.Р. Левковця. – К.: НТУ, ІЕБТ. – 2012. – 216 с.
6. Основні напрямки роботи Укрзалізниці з енергозбереження та її результати [Текст] // Локомотив-інформ. – Харків: Техностандарт, 2020. – № 4. – С. 24 – 26.

ІНСТРУМЕНТИ ПОСЛАБЛЕННЯ НАСЛІДКІВ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Гончаренко Яніслава Євгенівна

к.е.н, викладач

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

Вступ./Introduction. Для багатьох держав світу туристична галузь стала фактором розвитку національних економік, сприяючи зростанню суміжних галузей та формуванню високоефективних систем управління народногосподарськими комплексами.

Світова економічна криза, спричинена наслідками заходів щодо протидії пандемії та тотального стану карантину в більшості країн світу, повністю реорганізувала сформовані протягом останніх років тенденції розвитку й спричинила зміну напрямку вектору глобальних туристичних вподобань.

Поточну ситуацію у туристичній галузі в Україні можна було оцінити як незадовільну, навіть як надскладну, ще задовго до пандемії 2019-2020 рр.: економічна криза 2007-2008 рр., що призвела до економічної та політичної нестабільності; анексія Криму та затяжний військовий конфлікт на сході країни, що стали фактором тривалого припинення в'їзних туристичних потоків. Окрім того, ці негативні для вітчизняного туристичного бізнесу соціально-економічні явища відбуваються на фоні незадовільного стану матеріально-технічного галузевого комплексу, застарілої супутньої інфраструктури, нестачі висококваліфікованих кадрів та сервісу, що відповідає міжнародним стандартам. Як результат, протягом останнього десятиліття в'їзний та внутрішній туризм України демонструють сталу негативну динаміку. В той же час, кількість виїжджаючих українських туристів значно зростала до кінця 2019 р. включно.

Проте, в сьогоденних умовах, коли світовий туризм, як галузь економіки, знаходиться в кризовому стані, з'являються нові можливості для розвитку внутрішнього туристичного бізнесу в Україні.

Мета роботи./Aim. Метою дослідження є аналіз стану та шляхів розвитку вітчизняної туристичної галузі в умовах існуючої кризи.

Матеріали та методи./Materials and methods. Методика дослідження перспектив вітчизняного туристичного ринку у існуючій ситуації має конструктивне спрямування і базується на сполученні методів галузевого та територіального аналізу. Вона включає оцінку чинників і умов функціонування туризму, як галузі народного господарства, та комплексний аналіз існуючого і можливого рівня його розвитку.

Результати та обговорення./Results and discussion. Незважаючи на інтегрований ризик негативних змін на світовому ринку туризму, спричинених кризовими явищами, на сьогоднішній день в Україні є всі передумови для розвитку туристичної галузі. Так, сприятливі географічні і кліматичні умови, багата культурно-історична спадщина, розвинена мережа засобів розміщення та харчування, наявність курортів лікувального спрямування роблять Україну привабливою дестинацією, як для іноземних туристів, на яких була орієнтована галузь протягом останніх років, так і для внутрішніх туристів.

Попри те, що в цілому, туристичний сезон 2020 р. був ускладнений кумулятивним ефектами від впровадження обмежувальних заходів, пізнього початку курортного сезону, що мали негативний ефект для туризму та супутніх галузей, таких як готельно-ресторанний сектор, індустрія розваг, транспортна галузь і торгівля, а втрати вітчизняної туристичної галузі за цей період оцінюються у понад 1,5 млрд. дол. США, туристичний сезон продемонстрував потенціальний зростаючий попит на відпочинок в межах країни.

Туристсько-рекреаційна інфраструктура таких популярних туристичних дестинацій, як міста Київ, Львів, Одеса, включно із заміськими морськими курортами, та Карпатський регіон, продемонстрували недостатню здатність впоратись із туристичним навантаженням у період піку сезону. Таким чином,

очевидним є факт актуальності для України розвитку внутрішнього туризму, як основної рушійної сили у подоланні наслідків світової економічної кризи та краху туристичній галузі. Можливості і рівень розвитку галузі знаходяться в прямій залежності від участі держави в процесі формування і просування національного туристичного продукту, у створенні сприятливих умов господарювання та інвестування в галузь, встановлені певного рівня стандартів тощо. Але в Україні сьогодні спостерігається суттєве відставання темпів впровадження антикризових заходів, спрямованих на підтримку туристичної сфери. Виникає суттєвий ризик подальшого зниження конкурентоспроможності національного туристсько-рекреаційного комплексу. В цьому сенсі доцільно розглянути досвід інших країн, що вже досягли певних успіхів у подолання наслідків кризи, та впровадити ефективні соціально-економічні інструменти у вітчизняну практику. Заходи, що були вжиті урядами сусідніх країн, у порівнянні із Україною, представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Заходи сприяння подоланню наслідків кризи, спричиненої пандемією
2020 р. для туристичної галузі**

Ряд заходів	Бюджет не стимулювання як % ВВП	Нові позики та підтримка ліквідності	Відстрочка платежів за існуючими позиками та заставами	Відтермінування податкових зобов'язань, їх послаблення або скасування	Підтримка щодо заробітної платні
Німеччина	23 %	100 млрд € на пряму рекапіталізацію з метою забезпечення платоспроможності компаній; 400 млрд € на гарантії, що допоможуть бізнесу протистояти проблемам ліквідності; 100	Здебільшого через European Central Bank та орієнтовано на стабілізацію довгострокових ставок за процентами, що є нижчими або дещо нижчими від	Відтермінування податкових платежів та скорочення авансових податкових платежів, корпоративних податків і податків на торгівлю. Скасування правозастосов	Розширений доступ до короткострокової допомоги в разі втрати роботи. Розширена програма виплат на утримання дитини для батьків із низьким рівнем доходів. Спрощення доступу до основних видів підтримки доходів для осіб, що працюють не за наймом. Розширення та

		млрд € на рефінансування	ринкової ставки, залежно від ставки та бізнесу.	них заходів/штрафів у випадках прострочки по оплаті. Авансові платежі податку на прибуток, корпоративний податок на прибуток і податок на торгівлю було скасовано.	спрощення програм компенсації соціальної допомоги.
Польща	12 %	25 млрд польських злотих (5,65 млрд €) на підтримку мікропідприємств у формі безвідсоткових позик; 50 млрд польських злотих (11,3 млрд €) на підтримку МСБ у формі безвідсоткових позик; 25 млрд польських злотих (5,65 млрд €) на підтримку великих підприємств у формі позик або облігацій, придбання акцій або цінних паперів	Виплата основної суми та процентів позики. Подовження пільгового періоду на додатковий термін до 6 або до 12 місяців. Зменшення ставки процентів за позиками до 0 % на термін не більше 12 місяців. Можливість обговорення умов надання позики для всіх підприємців, незалежно від розміру бізнесу.	Відтермінування більшості податків. Спрощені форми та процедури подачі податкової звітності. Прискорено процедуру податкових відрахувань.	Виплата субсидій на заробітну плату для працівників установ, що постраждали внаслідок пандемії та осіб, що працюють не за наймом: 50 % мінімальної з/п — падіння обсягів на 30 % 70 % мінімальної з/п — падіння обсягів на 50 % 90 % мінімальної з/п — падіння обсягів на 80 %.
Словаччи на	12 %	Гарантії на суму до 500 млн € на місяць, щоб допомогти підприємствам отримати кредит; фінансова допомога з	Тимчасове скасування виплат працівників на користь компаній, що залишаються закритими на час карантину;	Подовжено термін сплати податку на прибуток; платники податків отримали право на використання недоотримани	80 % з/п працівникам на підприємствах екстреного реагування; мін. виплата становить 1100 € на місяць, макс. — 200 000 € на місяць на компанію; компенсація для осіб, що працюють не за

		метою зберегти робочі місця та робочі показники МСБ	відстрочка виплати з/п та корп. податків для підприємств, чий прибуток знизився більше, ніж на 40 %; надання дозволу компаніям на зарахування збитків поточного року проти прибутків попередніх років, починаючи з 2014 р.	х податків за податкові періоди протягом 2015–2018 рр., які до цього не використовувалися, на суму максимум 1 млн € для оплати податків у 2020 р.	наймом і спеціалізуються в галузі, що найбільше постраждала від пандемії, залежно від обсягів падіння прибутків.
Угорщина	9 %	Надання позик на пільгових умовах і гарантованих позик; нова експортна підтримка через державний банк Eximbank; грант у сумі 800 000 € для інвестицій в експортні компанії; позики на оборотний капітал на пільгових умовах; новий механізм надання гарантій і страхування.	Призупинення виплат за кредитами до кінця 2020 р. для всіх, хто отримав кредит до 18 березня; подовження терміну отримання короткострокових позик ділових підприємств до 30 липня; щорічна процентна ставка (APR) для нових позик збільшено до рівня тарифної ставки СВ плюс 5 %.	Послаблення соціального захисту для секторів економіки, що перебувають під найбільшою загрозою (подорожі, туризм, розваги тощо); новий додатковий податок для кредитних установ протягом 2020 р.; новий додатковий податок для об'єктів роздрібною торгівлі (кризисний податок) на користь інших важливих секторів; спрощена	Компенсація 70 % з/п протягом трьох місяців для компаній, що переживають занепад; суттєве скорочення різних відрахувань із з/п; прибавка до заробітної плати в розмірі 40 % для осіб, що працюють в інженерному секторі або в галузі досліджень і розробок.

				процедура оподаткування та процедури подачі податкових декларацій.	
Росія	2,8 %	Позики під 0 % терміном на шість місяців для МСБ на виплату заробітної плати; позики під 5 % для «системно важливих» компаній (перелік складено урядом); позики під 8,5 % для всіх представників МСБ.	Відстрочка виплат за позиками до 6 місяців для представників МСБ, що працюють в галузях, які найбільше постраждали від пандемії (включаючи гостинність, туризм і дозвілля та транспорт).	Відстрочка сплати податків від 3 місяців до 1 року для компаній, що постраждали від кризи (втрата прибутків 10 % або інші); спеціальна лінія для МСБ (відстрочка виплати всіх типів податків протягом майже всього 2020 р.).	Виплата допомоги на період незайнятості до травня 2020 р.; оплачувані лікарняні для осіб із мінімальною з/п до кінця 2020 р.; виплати з безробіття в розмірі мінімальної з/п до червня; працівники компаній, що перебувають у занепаді, отримують 2/3 від основної з/п.
Україна	Дані відсутні	4 млрд грн. виділено на компенсацію відсотків за існуючими позиками для мікро- та малих підприємств, а також розширена програма доступних позик (5–7–9 %); 24 млрд грн. для забезпечення позик із державними гарантіями інвестицій; 1,6 млрд грн. на підтримку креативних галузей.	Введення нульової декларації та податку на виведений капітал. Скасування тотальної фіскалізації з повним впровадженням програмного забезпечення РРО.	Термін сплати податків на землю, на оренду землі та податку на нерухомість, оплата якого мала відбутися в квітні 2020 року, подовжено до 30 червня 2020 р., а аналогічні податки за березень 2020 р. скасовано.	Тимчасова матеріальна допомога з безробіття для тих, хто втратив роботу внаслідок пандемії COVID-19, виплачується в сумі двох третіх від суми з/п за кожну скорочену робочу годину, але не більше зафіксованої суми, а саме встановленої мінімальної щомісячної з/п (наразі становить 4723 грн. або 150 €); підвищення пенсій і виплат по безробіттю.

Джерело: аналіз HD Consulting.

Аналізуючи дані таблиці 1, можна дійти висновків, що основні заходи державного регулювання ситуації в галузі, що аналізується, спрямовані на забезпечення доступних кредитних коштів для представників туристичної індустрії, що дозволить відновити конкурентоздатність як окремих підприємств, так і національної туристичної галузі в цілому, або на послаблення та відтермінування існуючих боргових і податкових зобов'язань, що може призвести до бюджетного дефіциту в довготривалій перспективі.

Висновки./Conclusions. Зробивши синтез заходів подолання наслідків, що запроваджені в сусідніх країнах, в розрізі питання підтримки розвитку внутрішнього туризму в Україні, можна надати рекомендації щодо необхідності державного сприяння збільшенню обсягів потоків інвестиційних та кредитних коштів у розвиток санаторних та готельних підприємств у затребуваних туристами дестинаціях з метою збільшення їх туристичної потужності. Також необхідно невідкладно досліджувати питання доцільності надання пільгових канікул для підприємств туристичної індустрії, як мінімум на період до кінця 2022 р.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. KPMG — <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/ukraine-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> UNWTO — <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19>

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Завідна Людмила Дмитрівна

д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Кошута Віталій Володимирович

магістр

Ужгородський торговельно-економічний інститут

Київського національного

торговельно-економічного університету

м. Ужгород, Україна

Вступ. Під час реалізації затвердженої стратегії підприємства ресторанного господарства, дієвим інструментом сучасної управлінської технології являється бюджетування, яке ґрунтується на складанні та виконанні бюджетів. В основу складання бюджетів покладено балансовий метод, оскільки бюджет необхідно збалансувати за обраною системою стратегічних показників, інтеграція яких у систему бюджетів, зокрема, витрат забезпечує методичні переваги та посилює їх вагомість шляхом досягнення стратегічних цілей.

Сфера ресторанного господарства сьогодні набуває особливої уваги щодо управління витратами, оскільки конкурентні умови стають дедалі жорсткішими. Для забезпечення цього необхідно планувати витрати та аналізувати їх відхилення, що досягається за допомогою процесу бюджетування, під час якого складаються відповідні бюджети. Відтак, бюджет можна розуміти як план майбутніх витрат підприємства та його підрозділів на певний період часу.

Мета роботи. Контроль використання будь-яких ресурсів під час виробництва, обслуговування (організації споживання) та реалізації є нагальним для менеджерів усіх ланок. Тому наявність невирішених проблемних питань, пов'язаних з організацією бюджетування витрат в підприємствах ресторанного господарства вимагають їх подальшого науково-обґрунтованого розв'язання.

Матеріали та методи. До сьогодні питаннями організації й впровадження бюджетування займалась низка вітчизняних вчених, проте за кожним дослідженням спостерігалась галузева прив'язка. Так, Є. Стоянова визначає бюджет, як «кількісне втілення плану, що характеризує доходи і витрати на певний період, і капітал, який необхідно повернути для досягнення заданої планом мети» [1, с. 251]. Голов С. розглядає бюджет як план майбутніх операцій, виражених у кількісних (здебільшого грошовому) вимірниках [2]. Хруцький В. під бюджетом розуміє фінансовий план, що охоплює всі сторони діяльності організації, що дає змогу зіставити всі понесені витрати й отримані результати у фінансових термінах на майбутній період загалом і за окремими підперіодами [3, с. 322]. Ч. Хорнеген і Дж. Фостер розглядають бюджет, як «кількісне вираження плану, інструмент координації і контролю за його виконанням» [4, с. 410].

Бюджет також розглядають як «фінансовий, кількісно визначений вираз маркетингових і виробничих планів, необхідних для досягнення поставленої мети». Таким чином, більшість авторів під терміном «бюджет» розуміють кількісне (фінансове) вираження планів підприємств. Рідше під бюджетом розуміють не сам план, а метод планування. Тому, поняття «бюджетне управління» або технологія бюджетування варто розуміти як сукупність принципів, методів, засобів та інструментів управління на підставі бюджету. Г. Партін бюджетування витрат підприємства відносить до функціональних методів управління витратами, які останніми роками активно використовуються у практичній діяльності [5].

Результати і обговорення. Першочерговим завданням під час впровадження бюджетування на підприємстві постає забезпеченість ефективної організації його здійснення та контролю за виконанням. З цією метою необхідно встановити та зафіксувати відповідні правила, досягнуті результати та процедури їх забезпечення у внутрішніх регламентуючих документах. Впровадження чіткого регламенту бюджетування дозволяє за визначений термін виявити значну кількість недоліків та резервів підвищення ефективності

роботи підприємства. Ефективна організація виконання бюджетування зумовлюється залученням максимальної кількості підрозділів підприємства, тому регламентація є ключовим елементом даної системи.

Регламент процесу бюджетування на підприємстві визначає порядок взаємодії підрозділів, встановлює терміни виконання передбачених процедур, визначає формати документів. Бюджетний регламент передбачає встановлення порядку складання (розроблення), подання (передання), погодження (візування), консолідації (обробки та аналізу), проведення план-факт аналізу та оцінки виконання бюджетів різного виду і рівнів. Регламентні документи містять інформацію про необхідні дії та їх результати за формою, яка визначає послідовність дій та результатів й узгоджувати їх між собою. Перед розробкою регламентів бюджетного процесу варто узгодити організаційно-функціональну структуру підприємства і визначити основні етапи бюджетного циклу: підготовка, формування, узгодження та затвердження, контроль та аналіз бюджету. Зазвичай, складають два типи документів – Положення і Регламент. Положення – документ, що визначає результати певного етапу бюджетного управління. Основні види і зміст Положень бюджетного процесу подані у табл. 1.

Положення про бюджетування є основним регламентом, який визначає яким чином має бути реалізований процес бюджетного управління. З метою розробки регламентів, залежно від обсягів діяльності й кількості структурних підрозділів, можливо створення бюджетного комітету, покладання функцій на фінансову службу, бухгалтерію, економічний відділ, або створення робочих комісій із представників кожного із структурних підрозділів. Бюджетний комітет виконує функцію органу управління, здійснюючи організацію постановки бюджетування на підприємстві, визначення системи бюджетування, обрання і впровадження фінансової моделі бюджетування, узгодження проєктів бюджетів, оцінка результатів порівняльного аналізу. Оскільки існує значна кількість видів бюджетів, на підприємстві варто дотримуватись певної

бюджетної структури, в основу якої мають бути покладені такі сторони господарської діяльності:

1. Організація виробництва (узагальнюючим показником є прибуток, який формується в системі бюджетів доходів і витрат).

2. Регулювання грошових потоків, де ефективність визначається через наявність дебетових сальдо на поточному рахунку та у касі в певний момент часу в потрібній сумі, що регламентується бюджетом руху грошових коштів.

Таблиця 1

Види і зміст Положень бюджетного процесу на підприємстві

№ з.п.	Положення	Зміст Положення.
1	Про бюджетування	Визначає процес бюджетування та основні параметри системи бюджетування.
2	Про бюджетний комітет	Визначає процедури засідань бюджетного комітету. Деталізує затвердження планових і фактичних бюджетів. Визначає процедуру узгодження планових бюджетів та результатів порівняльного аналізу. Регламент при колегіальному обговоренні і прийнятті бюджетів.
3	Про фінансову структуру	Деталізує взаємозв'язок бюджетування із мотивацією. Визначає відповідальність за виконання бюджетів. Перелік підрозділів кожного центру відповідальності і їх керівники. Визначає тип центру відповідальності (витрат, доходів, прибутку тощо). Схеми мотивації.
4	Про підрозділи	Регламентація роботи підрозділів. Опис функцій підрозділів.
5	Про бізнеспроцеси	Планування і контроль всіх бізнес-процесів (закупки, продажі, виробництво, управлінські процеси). Уточнення функцій, опису та внесків кожного бізнес-процесу.
6	Управлінська облікова політика	Принципи визнання та оцінки господарських операцій. Вплив їх на всі елементи фінансової звітності. Класифікації витрат.

Джерело: розроблено авторами за даними [1–8].

3. Додаткове фінансування у разі виробничої необхідності при дотриманні умов забезпечення фінансової стійкості та ліквідності, визначених на підставі показників балансу. Види обраних бюджетів мають бути узгоджені із причинами, через які вони вводяться та відповідають певним об'єктам бюджетів відповідно до обраної мети. У загальній системі процесу

бюджетування підприємства ресторанного господарства рекомендовано складання таких бюджетів: продажів, закупки та використання сировинних наборів за кожною окремою стравою, використання сировини, загальновиробничих витрат, витрат праці, виробничий бюджет. Застосування у практичній діяльності підприємств ресторанного господарства таких бюджетів формування витрат забезпечить функціонування системи бюджетування, яка сприятиме вдосконаленню управління операційними витратами підприємством і поліпшить якісні параметри його діяльності. Проте варто зазначити, що бюджетування потребує індивідуального підходу у кожному конкретному випадку. Процес бюджетування на підприємствах ресторанного господарства пропонується здійснювати за нормами витрат на виробництво та за функціональними бюджетами, як подано на рис. 1.

Рис. 1. Процес бюджетування витрат за видами бюджетів в підприємствах ресторанного господарства

Джерело: розроблено авторами за даними [1-5; 7; 8].

На підставі бюджетів усіх підрозділів готують зведений бюджет підприємства. Під час вибору функціональних бюджетів необхідно вказати тип кожного бюджету: натурально-вартісний або вартісний (грошовий). Варто звернути увагу на те, що на підприємстві має бути один бюджет для окремої діяльності та всі види діяльності мають бути враховані у будь-якому бюджеті.

Висновки. Отже, з метою запровадження дієвих інструментів управління, обґрунтовано доцільність використання бюджетування витрат операційної діяльності, запропоновано організаційні аспекти впровадження бюджетування на підприємстві ресторанного господарства: регламентування процесу бюджетування та розробка бюджетної структури. Наведено основні види і зміст Положень бюджетного процесу. Для формування інформаційного забезпечення в системі управління витратами, щодо визначення ефективності використання ресурсів, рекомендовано складання певних видів бюджетів й запропоновано їх структуру, яка обумовлена взаємозв'язком бюджетних показників через автоматизовану систему обробки інформації.

Процес бюджетування на підприємствах ресторанного господарства пропонується здійснювати за нормами витрат на виробництво та за функціональними бюджетами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Финансовый менеджмент / Е. С. Стоянова и др. Москва: Перспектива, 2005. 537 с.
2. Голов С. Ф. Управлінський облік : підручник. К. : Лібра, 2003. 704 с.
3. Хруцкий В. Е., Сизова Т. В. Внутрифирменное бюджетирование. М. : Финансы и статистика, 2002. 542 с.
4. Хорнгрен Ч. Т., Фостер Дж, Датар Ш. Управленческий учет : [пер. с англ.]. 10-е изд. СПб. : Питер, 2005. 1008 с.

5. Партин Г. О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій : монографія. К. : УБС НБУ, 2008. – 219 с.
6. Завідна Л., Кирич Н., Миколайчук І. Розвиток підприємства як ефективна платформа результативності економічної системи. Соціально-економічні проблеми і держава. 2019. Вип. 1 (20). С. 118-130. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19zldres.pdf>
7. Завідна Л.Д. Оптимізація витрат операційної діяльності підприємств ресторанного господарства The 7th International scientific and practical conference «*Scientific achievements of modern society*» (March 4–6, 2020) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2020. P. 509–513. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/03/SCIENTIFIC-ACHIEVEMENTS-OF-MODERN-SOCIETY-4-6.03.2020.pdf>
8. Завідна Л.Д. Управління витратами підприємств ресторанного господарства. *Науковий погляд: економіка та управління*. №1 (67). 2020. С. 60–66. DOI: 10.32836/2521-666X/ 2020-67-9

**ОСОБЛИВОСТІ ПРИДБАННІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА
ІНОЗЕМНУ ВАЛЮТУ**

Максименко І. Я.

к.е.н., доцент

Національний університет «Запорізька Політехніка»

Шутак Е. В.

магістр

Національний університет «Запорізька Політехніка»

Анотація. В статті визначено, основні засоби - це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій. Доведено, що Первісна вартість основних засобів формується за правилами, викладеними в П(С)БО 7. Правила ці залежать від того, яким способом основні засоби потрапили на підприємство. Доведено, що первісну вартість основних засобів, придбаних за іноземну валюту, формується згідно із переліком витрат з п. 8 П(С)БО 7. Визначено, що при безоплатному імпорті основних засобів право на податковий кредит з ПДВ у сумі податкових зобов'язань, сплачених на митниці, виникає в загальному порядку.

Ключові слова: господарська операція, одиниця обліку, основні засоби, первісна вартість, податок на додану вартість.

Згідно із п.4 П(С)БО 7 основні засоби - це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій. Очікуваний строк корисного використання (експлуатації) таких активів — більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Об'єкти основних засобів, які надходять на підприємство, і в бухгалтерському, і в податковому обліку зараховують на баланс за первісною вартістю.

Первісна вартість основних засобів формується за правилами, викладеними в П(С)БО 7. Правила ці залежать від того, яким способом основні засоби потрапили на підприємство. Кожен випадок наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Формування первісної вартості основних засобів

<p>Придбання основних засобів за грошові кошти</p>	<p>Первісну вартість придбаних основних засобів формують такі витрати (п. 8 П(С)БО 7):</p> <ul style="list-style-type: none"> — суми, сплачені постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків); — реєстраційні збори, держмити й аналогічні платежі, здійснені у зв'язку з придбанням/набуттям прав на основні засоби; — суми ввізного мита; — суми основних засобів (якщо вони не відшкодовуються платнику); — витрати на страхування ризиків доставки основних засобів; — витрати на транспортування, встановлення, монтаж, налаштування основних засобів; — фінансові витрати, включення яких до собівартості кваліфікаційних активів передбачено П(С)БО 31; — інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою.
<p>Придбання об'єктів ОЗ, зобов'язання за розрахунками за які визначені загальною сумою</p>	<p>Первісну вартість об'єктів основні засоби визначають шляхом перерозподілу загальної суми пропорційно справедливій вартості окремого об'єкта основних засобів</p>
<p>Придбання основні засоби за імпортом</p>	<p>Первісна вартість формується з урахуванням норм п. 8 П(С)БО 7 (див. вище) і П(С)БО 21. Первісну вартість об'єктів основні засоби, оцінених в іноземній валюті, перераховують у грошову одиницю України:</p> <ul style="list-style-type: none"> — за курсом НБУ, встановленим на дату оприбуткування основних засобів, якщо першою подією було отримання основних засобів;

	— за курсом, установленим НБУ на дату перерахування попередньої оплати, якщо першою подією була оплата вартості основних засобів
Самостійне виготовлення основних засобів	Первісна вартість формується в тому ж порядку, що й при придбанні основні засоби за грошові кошти, тобто складається з витрат, перелічених у п. 8 П(С)БО 7
Отримання об'єкта основних засобів в обмін на:	
— подібний об'єкт	Первісна вартість дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта основних засобів. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливую вартість, то первісною вартістю об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є справедлива вартість переданого об'єкта з віднесенням різниці, що виникла, на витрати звітного періоду
— неподібний актив	Первісна вартість дорівнює справедливій вартості переданого немонетарного активу, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів або їх еквівалентів, передану (отриману) при обміні
Внесення основних засобів до статутного капіталу	Первісною вартістю об'єкта основних засобів визнають погоджену засновниками (учасниками) підприємства його справедливую вартість з урахуванням витрат
Безоплатне отримання основних засобів	Первісна вартість дорівнює справедливій вартості основних засобів на дату отримання з урахуванням витрат
Переведення оборотних активів до складу основних засобів	Первісна вартість дорівнює собівартості таких оборотних активів

Окремі види витрат, щодо яких виникають запитання при формуванні первісної вартості об'єктів основних засобів.

Послуги митного брокера (декларанта), які прямо пов'язані з придбанням імпортованих основних засобів. У переліку витрат, які формують первісну вартість основних засобів при імпорті, такі послуги безпосередньо не зазначені. Проте їх можна віднести до інших витрат, безпосередньо пов'язаних з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для

використання в запланованих цілях. Адже без митного оформлення об'єкт основних засобів неможливо ввезти на митну територію і використовувати в господарській діяльності. Вважаємо, що такі витрати слід включити до первісної вартості основних засобів.

Такі витрати мають місце, якщо митне оформлення основних засобів відбувається поза місцем розташування митних органів або в неробочий час. Такі витрати теж уключаються до складу первісної вартості.

Акцизний податок. Такі витрати виникають, якщо імпортується підакцизні основних засобів. Включаємо суму акцизу до первісної вартості основних засобів як непрямий податок, який не відшкодовується підприємству.

Витрати на сертифікацію та оформлення технічної документації основних засобів. Згідно з п. 7 П(С)БО 7 одиницею обліку основних засобів є об'єкт. Тому якщо підприємство сертифікує окремий об'єкт, витрати на сертифікацію можна вважати прямо пов'язаними з придбанням такого об'єкта. Адже без сертифіката не можна провести митне оформлення активу, що ввозиться в Україну. А тому витрати на сертифікацію відображають у складі первісної вартості основних засобів.

З витратами на технічну документацію діє той же принцип. Якщо придбання або виготовлення основних засобів передбачає наявність у цього основних засобів технічної документації, витрати на її виготовлення — невід'ємна складова первісної вартості основних засобів. Адже без технічної документації експлуатація основних засобів неможлива.

Збір до Пенсійного фонду. Такий збір сплачується при придбанні нерухомості або легкових автомобілів. Його слід включати до первісної вартості таких об'єктів основних засобів як інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою. Адже нотаріальне посвідчення договорів купівлі-продажу нерухомості здійснюється, тільки якщо сплата збору до Пенсійного фонду документально підтверджена. Тому без сплати збору покупець не зможе набути права власності на об'єкт нерухомості. Також, не

сплативши цей збір, неможливо зареєструвати, а отже, і використовувати легковий автомобіль.

Витрати на страхування при придбанні основних засобів. У переліку витрат, що складають первісну вартість об'єктів основних засобів, зазначені й витрати на страхування ризиків доставки основних засобів. Проте при придбанні основних засобів у підприємства можуть виникнути й інші страхові витрати, наприклад, зі страхування об'єкта, що купується, від пожежі, стихійних лих або настання інших страхових випадків. Такі страхові платежі включаються до витрат звітного періоду.

Отже, до первісної вартості основних засобів відносять тільки витрати на «страхування доставки».

Посередницькі винагороди. Витрати на виплату винагороди брокеру, комісіонеру або агенту за послуги при придбанні основних засобів за договорами доручення, комісії та іншими посередницькими договорами до первісної вартості цих основних засобів не включаємо. Суми винагород посередникам відносимо до складу витрат звітного періоду.

Оплата за поруку. Винагороду поручителю до первісної вартості основних засобів не включаємо. Її місце — у складі інших витрат діяльності. Сума такої неустойки до первісної вартості основних засобів теж не потрапляє, а включається в бухгалтерському обліку до дебету субрахунку 948 «Визнані штрафи, пені, неустойки».

Ремонт до введення в експлуатацію. Якщо виникла необхідність здійснити ремонт об'єкта основних засобів, який ще не введений в експлуатацію, витрати на такий ремонт, на нашу думку, теж повинні збільшувати первісну вартість. Адже в такому разі ці витрати — додаткові капітальні інвестиції, здійснені для того, щоб довести основних засобів до стану, в якому його можна експлуатувати.

Тому при ремонті основних засобів, не введеного в експлуатацію (який обліковується на рахунку 15), витрати на ремонт (Кт 13, 20, 22, 65, 66, 63, 68)

відображаємо в кореспонденції з дебетом рахунка 15. Тобто збільшуємо первісну вартість об'єкта основних засобів на суму таких витрат.

Первісну вартість основних засобів, придбаних за іноземну валюту, формується згідно із переліком витрат з п. 8 П(С)БО 7. Для перерахунку первісної вартості основні засоби у гривні користуємося правилами. Згідно з п. 5 П(С)БО 21 вартість об'єкта основних засобів, придбаного в нерезидента на умовах наступної оплати, визначають за курсом, установленим НБУ на дату його отримання (оприбуткування).

Кредиторська заборгованість перед постачальником-нерезидентом, що виникла, для цілей бухгалтерського обліку вважається монетарною (оскільки буде погашена грошима). Тому на дату балансу і на дату здійснення господарської операції (тобто на дату погашення заборгованості) за нею потрібно визначати курсові різниці. При цьому курсову різницю на дату операції розраховують на вибір підприємства:

- або в межах господарської операції,
- або за всією монетарною статтею (за всією сумою заборгованості).

Курсову різницю залежно від того, поєднана чи вона чи від'ємна, відображають у складі доходів (Кт 744 «Дохід від неопераційної курсової різниці») або витрат (Дт 974 «Втрати від неопераційних курсових різниць»).

Якщо перша подія, то вартість основних засобів перераховуємо у валюту звітності із застосуванням курсу, встановленого НБУ на дату сплати авансу. У випадках, коли авансові платежі в іноземній валюті здійснюються частинами, вартість об'єкта основних засобів визначають за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів, виходячи з послідовності здійснення авансових платежів.

Дебіторська заборгованість, що виникла, є немонетарною (оскільки вона буде погашена отриманням основних засобів, тобто немонетарного активу). А отже, за нею не потрібно зараховувати курсові різниці ні на дату балансу, ні на дату погашення.

Отже, первісна вартість основних засобів формується на рахунку 15, а при введенні основних засобів в експлуатацію переноситься на рахунок 10.

Витрати, понесені для доведення основних засобів до стану, придатного до використання, включаються до первісної вартості основних засобів. При обміні основних засобів необхідно визначити «продажні» різниці. Якщо основних засобів придбано з ПДВ для використання в неоподатковуваних операціях і в негосподарській діяльності, «вхідний» ПДВ необхідно компенсувати податковими зобов'язаннями. При безоплатному імпорті основних засобів право на податковий кредит з ПДВ у сумі податкових зобов'язань, сплачених на митниці, виникає в загальному порядку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 11.11.2020)

2. Максименко І. Я., Тронькіна А. А. Особливості визнання в бухгалтерському та податковому обліку об'єктів основних засобів в управлінні діяльністю підприємства. *Агросвіт*. 2019. № 19. С. 47–51.

3. Максименко І. Я., Ганноцька К. С. Особливості обліку орендних операцій: бухгалтерський та податковий аспекти. *Економіка та держава*. 2019. № 11. С. 100–102.

4. Максименко І. Я., Філатова О. І. Особливості відображення в обліку операцій з ліквідації основних засобів в управлінні підприємством. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 19. С. 37–40.

5. Максименко І. Я., Соболев В. А. Нематеріальні активи: сутність, визнання та класифікація в здійсненні управлінської діяльності. *Агросвіт*. 2018. № 18. С. 26–29.

6. Максименко І.Я. Особливості обліку необоротних активів бюджетних установ. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=6&y=2014> (дата звернення: 11.11.2020)

ОСОБЛИВОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Недзвецька Ольга Василівна

Ст. викладач кафедри туризму

Головко Анна Миколаївна

Студентка магістратури

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Вступ. Одним із найважливіших досягнень, що позитивно впливає на сучасний стан та майбутній розвиток суспільства можна вважати впровадження та розвиток концепції сталого розвитку. У сьогодення перед світовою спільнотою постало безліч проблем, які негативно впливають на розвиток суспільства та можуть нести загрозу для подальших поколінь. Впровадження сталого розвитку вважається головною ідеєю початку XXI століття. На сьогодні Європейський Союз демонструє найуспішніші результати втілення цієї концепції в реальне життя. Таке впровадження є актуальним й для інших країн світу, у тому числі і для нашої країни. Україна як країна пострадянського простору не вважається прогресивною країною у даному питанні, але вона також долучається до розв'язання проблем сталого розвитку сьогодення та майбутнього, має свої особливості і перспективи розвитку цього явища.

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей концепції сталого розвитку та її впровадження в Україні на прикладі економічної та соціальної складових.

Матеріали і методи. Головними матеріалами для дослідження слугували теоретичні аспекти сталого розвитку та документи «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 року, «Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"» від 12 січня 2015 року. У роботі використовуються прикладний та описовий методи дослідження.

Результати та обговорення.

«Сталий розвиток» – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби нинішніх поколінь і не ставить під загрозу можливості наступних поколінь задовольняти свої потреби – вперше прозвучало на звіті Комісії ООН у 1987 році. Коли прогресивні країни світу гостро піднімали надважливі питання сталого розвитку, Україна лише стояла на початку свого шляху як незалежної держави. Довгий час в Україні не вдавалося прийняти стратегію сталого розвитку на законодавчому рівні, а проблеми з економічною та соціальною складовими держави стали основними у кризовий період після виходу зі складу Країни Рад, у період світової кризи 2008 року, 2015-2016 років, війни на Сході України, що існують і сьогодні. Тому основними векторами сталого розвитку в Україні є саме економічна та соціальна складова, що є взаємозалежними.

Дослідниця Ткаченко Т. І. здійснила перше в Україні фундаментальне наукове дослідження сталого розвитку економіки, зокрема, туристичного бізнесу і визначила, що сталий розвиток – це такий розвиток, який забезпечує визначений тип рівноваги, тобто балансу між його соціально-економічними та природними складовими. На базі Національного університету «Львівська політехніка» уже вдруге(у 2018 р., у 2020 р) було проведено Міжнародний науковий симпозіум СТАЛИЙ РОЗВИТОК – СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ, що викликало велике зацікавлення передової наукової спільноти.

На сьогодні в Україні діють документи, які стосуються стратегії сталого розвитку, зокрема, «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 року та «Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"» від 12 січня 2015 року. Метою цих документів є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід на провідні позиції у світі, забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина. У Стратегії розвитку описано вектор економічного розвитку, за якого Україна має стати державою з сильною

економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему.

Не зважаючи на впровадження стратегії сталого розвитку, у структурі економіки України досі присутня досить велика частка сировинних та енергомістких видів виробництв, що призводить до виснаження природних ресурсів, зниження конкурентоспроможності вітчизняних товарів, погіршення стану навколишнього природного середовища. Основним показником розвитку економічної складової сталого розвитку є ВВП на душу населення, що демонструє низькі позиції України у світовому рейтингу.

Можна навести й позитивні аспекти економічної складової сталого розвитку в Україні, що доводять готовність України покращувати ситуацію щодо економічної складової сталого розвитку. До прикладу можна привести будівництво вітрових електростанцій, яких в Україні налічують понад 30. Нещодавно у Запорізькій області почалося будівництво другої за потужністю ВЕС у Європі. В Україні працює 15 665 об'єктів відновлюваної електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф. Україна входить в десятку країн Європи за темпами розвитку сонячної енергетики.

У Стратегії та Цілях сталого розвитку України як і будь-якої іншої країни відведено соціальній складовій. Соціальні потреби українського народу довгий час задовільнялися за заниженими стандартами. Необхідно відзначити залежність економічного зростання від виконання цілей соціальної складової сталого розвитку – від подолання соціальних проблем (бідності, конфліктів, неграмотності) зростуть і економічні показники країни. Сталий розвиток соціальної сфери передбачає підтримку культурної, рекреаційної, громадської та спортивної діяльності. Соціальний розвиток країни показує розвиток людського капіталу, що вимірюється за допомогою індексу людського розвитку (ІЛР).

За період з 1990 до 2018 року(до прикладу) значення ІЛР України збільшилося на 6,3%, очікувана тривалість життя при народженні в Україні збільшилась на 2,1 року, середня кількість років навчання збільшилася на 2,2 року. Україна ввійшла до переліку з 17 країн із найнижчим рівнем голоду.

Та актуальними є в Україні питання, що пов'язані з бідністю, яка сягнула у 2020 році 45%. Це вартісна медицина, високий рівень злочинності, соціальна несправедливістю та проблема «старіння нації» (за прогнозами до 2100 року в Україні третину населення становитимуть пенсіонери). Ці питання у нашій країні залишаються і надалі відкритими.

Соціальні проблеми сталого розвитку частково можливо вирішити шляхом молодіжного рекреаційного туризму, який допоможе знайти нові знайомства та дізнатися щось нове для себе, відпочити від швидкого темпу розвитку суспільства, допоможе знайти час розслабитися та переосмислити сенс свого існування, обмінятися інформацією з молоддю різних країн, що є дуже позитивним чинником поширення ідеї сталого розвитку та покращити економічну і соціальну складові сталого розвитку в Україні.

Висновки. Головною ідеєю розвитку цивілізації в XXI ст. має стати концепція сталого розвитку, оскільки на даний час існує безліч загроз для існування суспільства. Враховуючи історичні та економічні особливості нашої держави, першочерговими для виконання є саме економічна та соціальна складові. Україна довгий час була осторонь розв'язання проблем сталого розвитку, проте на даному етапі свого розвитку прийняла важливі стратегічні документи, що регулюють впровадження сталого розвитку. У подальшій перспективі сталий розвиток в Україні можливий лише за умов ряду реформ та політичної підтримки даного питання. А саме: реформа системи національної безпеки та оборони, оновлення влади та антикорупційна реформа, судова реформа, реформа правоохоронної системи, розвиток підприємництва, програма енергозалежності, реформа систем охорони здоров'я.

Перспективою успішного сталого розвитку в Україні має стати забезпечення економічного зростання та підвищення соціального добробуту

населення. Такий підхід до розвитку забезпечить вихід України на рівень світових стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.] / Т. І. Ткаченко. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2009. – 463 с.

2. Sustainable Development – state and prospects: Proceedings of the 2 nd International Scientific Symposium SDEV‘2020 (12-15 February 2020, Lviv-Slavske, Ukraine). – Lviv, 2020. – 1 electronic optical disk (DVD).

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДРУГОЇ ХВИЛІ «ЛОКДАУНУ» В УКРАЇНІ

Салівончик Ірина Миколаївна
аспірант, ст.викладач кафедри фінансів
банківської справи та страхування
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна

Виклад матеріалу. Актуальною проблемою сьогодення стала епідеміологічна ситуація у світі, яка спричиняє негативні наслідки населенню та бізнесу. У світі друга хвиля коронавірусу закриває одну країну за іншою. В нашій країні епідемія коронавірусу ставить сумні рекорди кількості нових хворих. Стратегічний план української влади полягає в тому, щоб як довше відтягнути введення обмежень, за для мінімізації економічних збитків.

Цілі: обґрунтування економічних наслідків впливу другої хвилі коронавірусу.

Матеріали і методи: Найбільший удар від локдауну припаде на малий та середній бізнес. На жаль, Україна не може взяти досвід розвинених країн і залити економіку, яка постраждала від наслідків епідемії, грошима. Адже дефіцит бюджету в 2020 році і так 7,5% і Україні буде складно залучити кошти на його фінансування [1].

З економічної точки зору, вже сьогодні карантин сприяє зупинці мільйонів транзакцій і також гальмує обмін між економічними агентами: усіма, хто виробляє і споживає товари та послуги. Результат простий: кількість грошей, що працюють в економіці, скорочується. Тобто на зміну карантину неминуче прийде криза ліквідності. Досить важливо розуміти, що економічні наслідки карантину, не будуть лінійними, і надії на те, що економіка вибереться із кризи так само швидко, як і скочується нині в рецесію, не просто малі, а незначні, для цього немає фундаментальних економічних передумов.

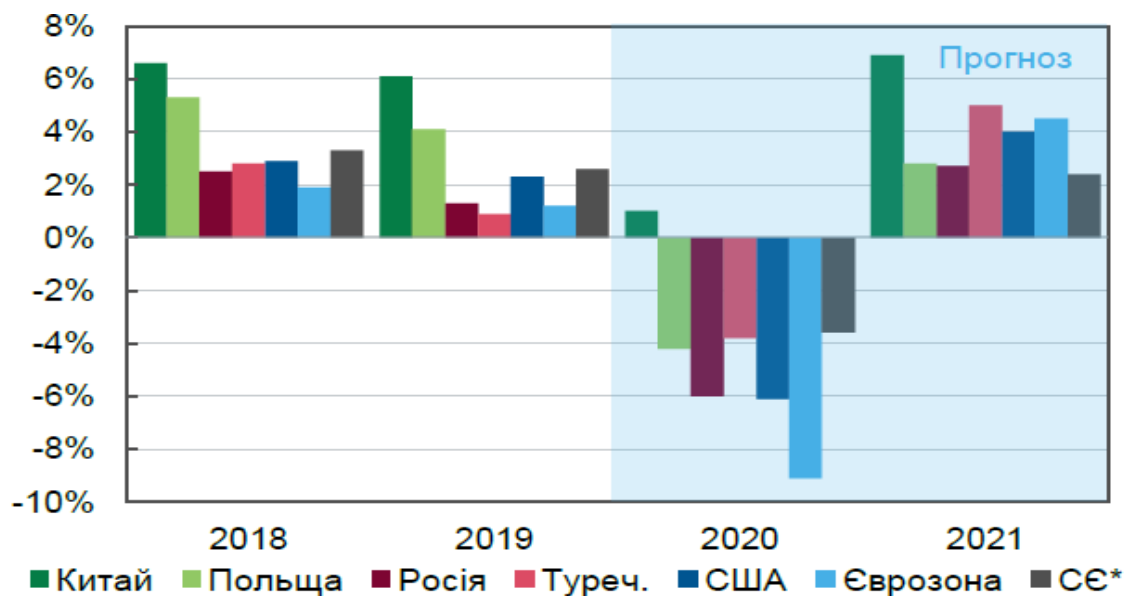
Відбулось падіння цін на метали та зерно, це є негативним фактором для України, тому що наша економіка значною мірою залежить від експортної

виручки. Врахуємо перекази заробітчан, які суттєво зменшились. У 2019, за даними НБУ, мігранти переказали додому понад 12 млрд доларів. Це майже 8% ВВП країни [2].

COVID-19 зупинив декілька галузей: роздрібну торгівлю, готельний та ресторанний бізнес, авіап перевезення. Щодо промислового виробництва – скоротилось до 12,2%. Щодо АЗС на період карантину автозаправні станції можуть надавати послуги громадського харчування. Ці послуги включають в себе можливість готувати каву та їжу «на виніс» у закритих ємностях. Обсяги продажів на АЗС скоротилися на 20- 25%, але потім відновили зростання.

Результати і обговорення. Спостерігається глибокого падіння майже всіх основних торговельних партнерів України. Економіка Китаю, який першим запровадив обмеження, різко сповільнить зростання. Зниження економічної активності найбільше торкнулося туризму, пасажирських авіап перевезень, громадського харчування; їхні перспективи є непевними.

Динаміка ВВП країн-основних торговельних партнерів України

* Східна Європа: Білорусь, Україна, Молдова.

Джерело: Світовий банк, Global Economic Prospects, June 2020.

Джерело [3]

Скорочення обсягів світової торгівлі у 2020 році, за прогнозами СОТ, становитиме від 13% до 32% залежно від сценарію розвитку подій, що

суттєвіше за падіння світового ВВП. Але відновлення обсягів торгівлі у 2021 році є непевним [3] .

Передбачити економічні наслідки від другої хвилі та запровадження жорстких заходів, можна лише дуже приблизно. Найпершим «загнеться» малий бізнес. Тому що, у половини великих і середніх компаній у результаті коронакризи й карантину скоротився дохід. А в малому бізнесі, за результатами травневого опитування Європейської Бізнес Асоціації, внаслідок першої хвилі пандемії третина компаній втратили 50-75% доходів, майже 45% – до половини доходів, ще 7% опитаних розглядали варіант закриття бізнесу. Наша економіка не готова до зупинки, вона тільки почала відновлюватися після першого карантину завдяки щоденній невтомній праці українців. Якщо зараз її не зірвати, вона поступово відновиться, і вже наступного року дасть значне зростання, на яке вказують всі основні центри економічної думки, включаючи міжнародні. Щоб бути більш захищеними в економічному плані, варто заощаджувати кошти, не робити великих витрат

Висновки: Узагальнюючи, вважаємо, що Україна зможе впоратися з економічними наслідками епідемії, якщо уряд та медичний блок навчиться ефективніше боротися з поширенням вірусу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Якщо завтра локдаун. Що буде з економікою, хто постраждає найбільше та чи є у влади план URL: <https://ua-news.liga.net/economics/articles/yakscho-zavtra-lokdaun-scho-bude-z-ekonomikoyu-hto-postrajdae-naubilshe-ta-chi-e-u-vladi-plan>

2. Карантин: Які наслідки для економіки?URL: <https://ua.112.ua/mnenie/shvydko-z-kryzy-ne-vyidemo-ukrainu-chekaiut-bankrutstva-zrostannia-tsin-i-bezrobittia-531932.html>

3. The World Bank. Global Economic Prospects. June 2020 - <https://www.worldbank.org/en/publication/globaleconomic-prospects>

ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРА ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ

Сербіненко Наталія Вікторівна

к. е. н., доцент

доцент кафедри менеджменту і туризму

Ісмаїлова Ельнара Фаїг кизи

Студентка 4 курсу спеціальності Туризм

Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія

м. Запоріжжя, Україна

Сучасний стан туристичного попиту і пропозиції встановлюють нові пріоритети: національний туристичний продукт, що формується туроператором і реалізується турагентом, повинен бути максимально диференційованим, щоб у подальшому рейтингово функціонувати, уже наразі необхідно знайти свій, незаповнений сегмент туристичного ринку: сучасний туроператор допомагає якісному відбору, формуванню та комплектації відповідних цін на відповідні форми послуг для споживачів.

Аспекти формування асортименту туристичного продукту на туристичному ринку досліджували як вітчизняні так й зарубіжні вчені. Серед науковців, що зробили значний внесок і виділили цілий ряд досліджень у відповідній проблематиці, слід відзначити: Ф. Котлера, А. Дуровича, О. Ільїну, В. Кіптенко, М. Мальську, С. Гаркавенко, В. Мідлтона, Т. Ткаченко, В. Квартальнова, Є. Козловського.

Вступ. Туристичний продукт – одне з найважливіших ланок в діяльності будь-якого туристського підприємства, так як від його якості і привабливості залежить успіх компанії на ринку туристичних послуг.

З точки зору виробництва туристичний продукт являє собою сукупність певної кількості і якості товарів і послуг переважно рекреаційного характеру, підготовлених в даний конкретний момент для реалізації споживачем.

Мета роботи. Дана мета полягає в розкритті поняття туристичного продукту, його змісту, особливостей та структури і охарактеризування елементів туристичного продукту.

Як і будь-який продукт, туристичний продукт має свої особливості і структуру, що й обумовлює його специфіку.

Основними елементами туристичного продукту є тур, додаткові туристично-екскурсійні послуги і туристичні товари, а їх сукупність спрямована на задоволення потреби туристів під час подорожей. Успіх будь-якої компанії (фірми) на ринку залежить, в першу чергу, від привабливості вироблюваного продукту.

Продукт, як економічна категорія, має місткий зміст, ймовірно, тому до цих пір відсутня його загальноприйняте визначення. Професор маркетингу Північно-Західного університету США Ф. Котлер дає продукту наступне визначення: «Продукт – будь-який ресурс, все, що може задовольнити бажання або потребу і пропонується ринку з метою залучення уваги, придбання, використання або споживання» (рис. 1) [1].

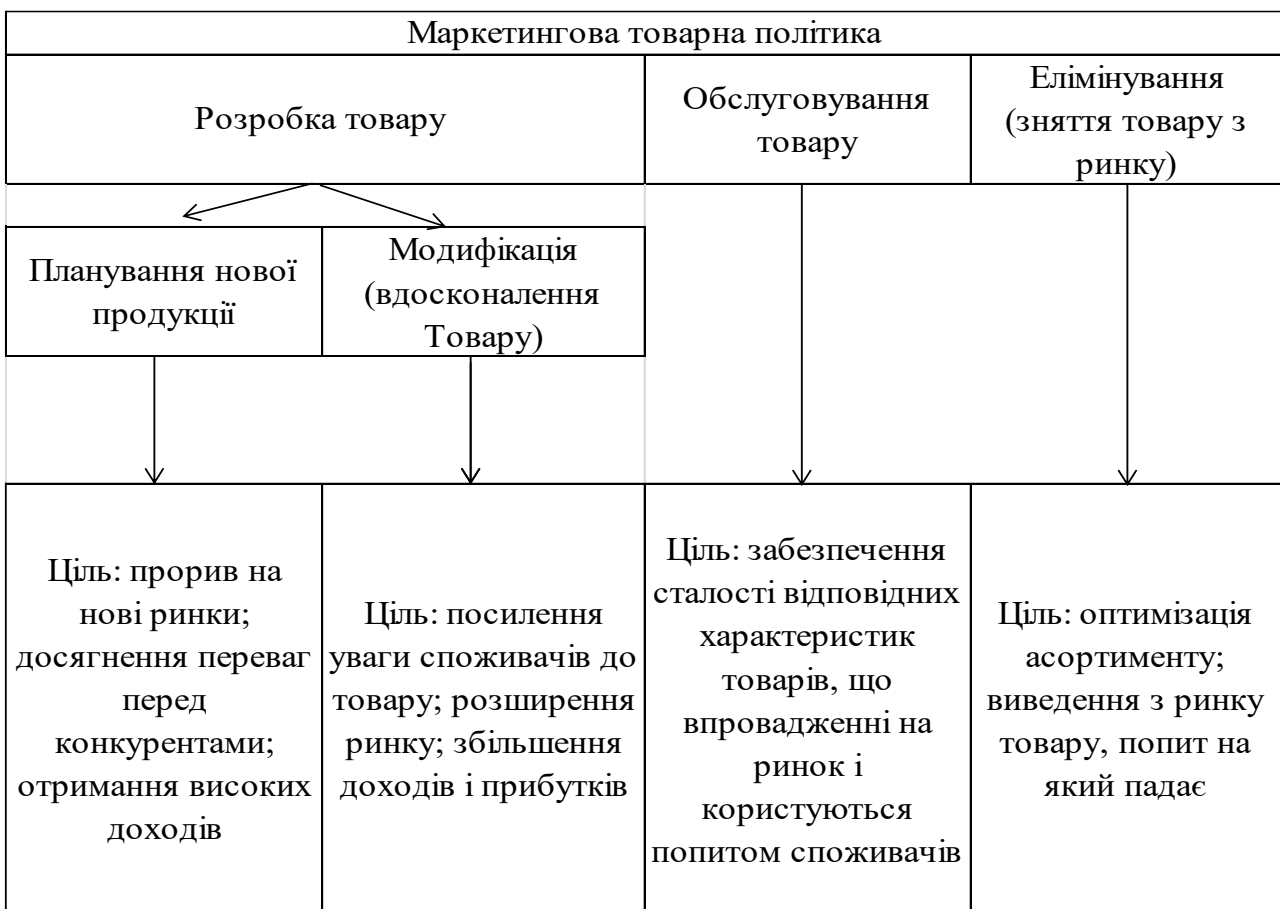

Рис. 1. Структура і цілі маркетингової товарної політики [2, с. 209].

У туризмі продукт може бути представлений в двох площинах. По-перше, як комплексне обслуговування, тобто набір послуг, який продається туристам в

одному пакеті. Таке сприйняття туристичного продукту притаманне головним чином споживачам і істотно відрізняється від сприйняття виробників. Якщо запитати постачальників, що вони виробляють, перевізники назвуть транспортні послуги, готелі – послуги з розміщення, тематичні парки – послуги розваги тощо. Для кожного з них продукт є конкретний вид послуг, що надаються. У цьому, другому випадку туристичними продуктами є складові частини пакета послуг [3].

Таким чином, туристичний продукт – це попередньо організована туроператором комплексна туристська послуга, що включає, принаймні, дві послуги: перевезення туриста в країну (місце) тимчасового перебування і проживання; продавана або пропонована до продажу за єдиною загальною ціною. При цьому період надання послуг перевищує 24 год. Або включає ночівлю.

Туристичні послуги складають значну частину споживаних населенням послуг і мають специфічний соціально-оздоровчий характер. Відпочинок, можливість розвитку особистості, пізнання історичних та культурних цінностей, заняття спортом, участі в культурно-масових заходах. Туризм поєднує в собі економічний, соціальний, гуманітарний, виховний і естетичний фактори.

Поняття «послуга» включає в себе:

- обслуговування, тобто взаємодія споживача і виконавця;
- безпосередньо процес надання послуги, процес виконання певної роботи виконавцем;
- результат цих дій у вигляді «перетвореної продукції» або «результату послуги» [3].

З точки зору виробництва туристичний продукт (послуга) являє собою сукупність певної кількості і якості товарів і послуг переважно рекреаційного характеру, підготовлених в даний конкретний момент для реалізації споживачем.

До туристичних відносяться послуги:

- по розміщенню туристів;
- переміщення туристів з країни (місця) постійного місця проживання в країну (місце) тимчасового перебування і назад;
- забезпечення туристів харчуванням;
- перевезення туристів від місця їх прибуття в країну (місце) їх тимчасового перебування до місця розміщення і назад (трансфер), а також з якоїсь іншої перевезення в межах країни (місця) тимчасового перебування, передбаченої умовами подорожі;
- задоволенню культурних потреб туристів (екскурсії, відвідування театрів, концертних залів, музеїв, фестивалів, спортивних змагань і тощо);
- задоволенню ділових і наукових інтересів (участь в конгресах, конференціях, симпозіумах і тощо);
- інформаційні (про туристичні ресурси того або іншого регіону, митних і прикордонних формальностях, курсах валют і тощо);
- засобів зв'язку (користування Інтернетом, міжміським та міжнародним зв'язком, факсом);
- організаційні (оформлення паспортів, віз, страхування, надання гідів, перекладачів тощо);
- торговельних підприємств як загального, так і спеціального призначення (продаж сувенірів, подарунків, листівок і тощо);
- побутові (ремонт одягу, взуття, хімчистка, прокат і тощо);
- спортивно-оздоровчі (користування басейнами, спортивними спорудами, мисливство та рибна ловля за ліцензіями і тощо) [3].

Характеристиці туристичних послуг притаманні певні риси, які визначають особливість турпродукту: невідчутність, нерозривність виробництва і споживання, мінливість і нездатність до зберігання.

Невідчутність, або невловимість, туристичних послуг означає, що вони не набувають упредметненої форми. Їх неможливо продемонструвати, побачити

або спробувати до отримання. На відміну від покупки товарів обслуговування не приводить до володіння чим-небудь.

Турпродукти мають різну ступінь відчутності. Так, наприклад, послуги, що надаються під час продажу комплексного обіду на підприємстві швидкого обслуговування, прив'язані до реального об'єкту і носять досить відчутний характер. У меншій мірі матеріальність виражена під час обслуговування в класичному ресторані, куди відвідувач приходить не стільки для задоволення потреби в їжі, скільки заради самої атмосфери. Ще важче вловити послуги, пропоновані готелями і транспортними компаніями. Здійснюючи оплату, турист купує не готель і літак, а розміщення і перевезення [4].

Нерозривність виробництва і споживання послуги – головна особливість, що робить послуги дійсно послугами і відрізняє їх від товарів. Надати послугу можна тільки тоді, коли надходить замовлення або з'являється клієнт. З цієї точки зору виробництво і споживання послуг невід'ємні.

При нерозривності виробництва і споживання послуг ступінь контакту між продавцем і клієнтом може бути різною. Деякі послуги надаються у відсутності замовника (наприклад, ремонт автомобіля). Інші послуги надаються за допомогою письмових комунікацій (наприклад, навчальний курс) або технічних засобів (наприклад, автомати з продажу квитків, видачі грошей) [4].

Дослідження показали, що в збуті послуг потрібно більше особистої участі, уваги і отримання інформації від споживачів, ніж при реалізації товарів. Покупець найчастіше розглядає продавця послуг як свого роду експерта, на чий знання він належить. У цьому сенсі майже завжди продавець послуги сприймається як невід'ємна її частина. Тому правильний підбір і навчання персоналу, в першу чергу, вступає в безпосередній контакт з клієнтом, набувають особливого значення на висококонкурентному ринку туристичного бізнесу.

Мінливість – важлива відмінна риса туристичних послуг. Кожна послуга унікальна. Якість туристичної послуги залежить від того, хто, коли і де її надає. В одному готелі сервіс організований по вищому розряду, в іншій,

розташованій поряд, обслуговування поставлено гірше. Усередині готелю один працівник привітний і старанний, тоді як інший грубий і тільки заважає. Навіть один і той же службовець протягом дня надає послуги по-різному. Іноді мінливість якості обслуговування пов'язана з професійною непридатністю працівника, невідповідними рисами його характеру, які дуже важко розпізнати на стадії підбору кадрів [4].

Нездатність до зберігання – ще одна відмітна риса туристичних послуг. Їх можна зробити про запас або складувати. Транспортні пасажироперевезення, ночівлі в засобах розміщення не можуть бути накопичені для подальшого продажу подібно продукції промисловості і сільського господарства. Не використані сьогодні номери в готелі або посадочні місця в літаку завтра обернуться непоправними втратами для їх власників, і в цьому сенсі туристичний продукт схильний до псування [4].

Крім перерахованих вище характеристик, турпродукт має ряд інших відмінних рис. Серед них – розмитість споживчих властивостей; невизначеність і в якійсь мірі анонімність джерела послуг, обумовлені многосуб'єктний виробника і роз'єднаністю продавця і споживача туристичних послуг; нетранспортабельність туристичного продукту, що породжує нову, дуже динамічну форму попиту, при якій покупець просувається до постачальника. Ці особливості туристичних послуг з точки зору економічної ефективності роблять управління операціями в туризмі більш важкою справою, ніж в промисловості.

Турпродукт складається з трьох елементів: тур, додаткові туристично-екскурсійні послуги, товари (рис. 2).

Рис. 2. Елементи туристичного продукту [5].

Висновки. Отже, турпродукт – комплекс послуг, робіт, товарів, необхідних для задоволення потреб туриста під час його туристичної подорожі. Туристичному продукту властиві чотири особливості (характеристики), які відрізняють послугу від товару: невідчутність, нерозривність виробництва і споживання, мінливість і нездатність до зберігання. Фахівцями виділено кілька основних споживчих властивостей туристичного продукту: обґрунтованість, надійність, ефективність, цілісність, ясність, простота в експлуатації, гнучкість, корисність, оптимальність обслуговування, гостинність [5].

Турпродукт являє собою сукупність складних різномірних елементів: природні ресурси, обладнання, можливість пересування. Також в турпродукт входять основні і додаткові послуги.

Як бачимо, туристичний продукт (послуги), має свої особливості і вимагає до себе постійної уваги і допоможе зайняти конкурентні позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Котлер Ф. Основы маркетинга: краткий курс. / Котлер Ф.: пер. с англ. – М.: Издат. дом «Вильямс», 2007. – 656с.
2. Гаркавенко С. С. Маркетинг. Підручник. - К.: Лібра, 2002. - 712 с.
3. Ткаченко Т.І. Туристичний продукт як об'єкт виробничого підприємництва / Т.І. Ткаченко // Проблемы материальной культуры – экономические науки – № 5, 2017.
4. Кривоберець М.М. Інструменти підвищення якості туристичних послуг / М.М. Кривоберець // Електронний журнал «Ефективна економіка». – № 1, 2017.
5. Туристский продукт и его элементы [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://xreferat.com/103/221-1-turistskiiy-produkt-i-ego-elementy.html>

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Семещенко Катерина Михайлівна

Магістрантка

Уханова Інна Олегівна

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

Вступ. В останні десятиліття Україна та її суб'єкти господарювання отримали можливість участі в міжнародному співробітництві, яка відкрилася в результаті корінних перетворень в економічному та політичному напрямку розвитку країні. Експортна діяльність, як один з видів зовнішньоекономічної діяльності, є беззаперечним фактором успіху у розвитку промислових підприємств. Проведення експортних операцій являється вагомою передумовою для розширення ринків збуту, збільшення обсягів виробництва та підвищення якості продукції, що дозволяє також створити сприятливе підґрунтя для зміцнення конкурентних позицій підприємства на внутрішньому ринку [1, с. 272]. Теперішній час є періодом взаємозалежності національних економік, розвитку міжнародних економічних відносин, світової торгівлі та зовнішньоекономічної діяльності. Експортна діяльність також розвивається в прискореному процесі глобалізації економічної діяльності [2].

Слід зазначити, що науково-методичне обґрунтування вирішення проблеми узагальнення чинників експортної діяльності на рівні підприємств, що є представниками окремих галузей, в економічній літературі представлено не системно. Наприклад, відсутній системний підхід до дослідження впливу факторів на експортну діяльність підприємств харчової промисловості. У рамках дослідження зроблено спробу узагальнити головні чинники, які впливають на здійснення експорту українськими представниками галузі продовольства та харчування.

Мета роботи. Метою статті є узагальнення факторів, що вказують вплив на експортну діяльність підприємств у галузі харчової промисловості.

Матеріали та методи. Методологічні основу роботи складають теоретичні положення економічної науки, наукові праці вітчизняних та закордонних вчених, присвячені проблемам здійснення та удосконалення зовнішньоторговельних операцій. При написанні використано загальнонаукові методи узагальнення та синтезу.

Результати та обговорення. Експортна діяльність здійснюється на рівні виробничих структур і орієнтована на стабільний прибуток підприємства, який є вагомою та невід'ємною частиною торгової та виробничої діяльності підприємства та відрізняється самодостатністю у виборі іноземних партнерів, асортиментом продукції, ціноутворенням, обсягами та терміном поставки. Впливаючи з цього важливо визначити фактори, що впливають на розвиток експортної діяльності. В результаті аналізу наукових робіт з даної проблематики, було здійснено ідентифікацію та систематизацію факторів впливу на розвиток експортної діяльності підприємства в галузі харчової промисловості.

Найбільш прийнятною для підприємств вважається класифікація чинників з позиції відношення до середовища функціонування - внутрішні та зовнішні. Внутрішні фактори – це фактори пов'язані з виробничою та організаційною діяльністю підприємства, передбачають внутрішнє формування підприємства, можуть впливати як позитивно, так і негативно на розвиток експортної діяльності. Зовнішні фактори – виникають у зовнішньому середовищі по відношенню до підприємства та впливають на розвиток експортної діяльності підприємства ззовні. Додатково доцільно класифікувати фактори впливу в залежності від міри або ступеня впливу на розвиток експортної діяльності підприємства, тобто впливові, малозначимі, не впливові. Такий підхід забезпечує підприємство релевантною інформацією, оскільки не всі фактори однаково впливають на розвиток експортної діяльності підприємства (Рис. 1).

З позиції відношення до середовища функціонування	<ul style="list-style-type: none"> • Внутрішні • Зовнішні
За ступенем взаємозалежності	<ul style="list-style-type: none"> • Незалежні • Частково залежні • Взаємопов'язані
За можливістю прогнозування	<ul style="list-style-type: none"> • Прогнозовані • Непрогнозовані
За можливістю контролю	<ul style="list-style-type: none"> • Контрольовані • Частково контрольовані • Неконтрольовані
За способом оцінювання та вимірювання	<ul style="list-style-type: none"> • Піддаються вимірюванню • Не піддаються вимірюванню • Вимірюються експертним методом
За часом дії	<ul style="list-style-type: none"> • Довгострокові • Середньострокові • Короткострокові
За тривалістю дії	<ul style="list-style-type: none"> • Постійнодіючі • Періодичні • Спорадичні
За характером впливу на розвиток експортної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Функціональні • Дисфункціональні
За мірою впливу	<ul style="list-style-type: none"> • Впливові • Малозначимі • Невпливові

Рис. 1. Класифікація факторів впливу на експортну діяльність підприємства

Джерело: складено на основі [3, с.11-14].

Крім чинників, що впливають на експортні операції будь-якого підприємства, слід розглянути тенденції та чинники в торгівлі продукцією харчової галузі. Світова торгівля продовольчою продукцією на сьогодні розвивається все більш швидкими темпами, однак відмінності в організації та структурі торгівлі в залежності від товару і регіону залишаються значними. При цьому пріоритетне значення в харчовій промисловості мають такі економічні чинники, як сировинний, споживчий, транспортний, спеціалізація сільського

господарства, науково-технічний прогрес. Глобальна та регіональна конкуренція на продовольчих ринках спонукає виробників до диверсифікації асортиментного портфеля, складові якого здатні конкурувати зі світовими лідерами [4]. Важливим аспектом потенційно негативного впливу на експортні операції підприємств харчової галузі є різкі скачки цін на продовольство. Геополітичні і метеорологічні чинники невизначеності та заходи, що вживаються урядами у зв'язку з ними, можуть привести до поглиблення цієї проблеми в майбутньому. Можливість виникнення цінових стрибків, нехай навіть епізодичних, необхідно враховувати при виробленні довгострокових рішень в області удосконалення експортної діяльності підприємств. Якщо аналізувати світовий ринок продукції продовольчої галузі, то можна дійти висновку, що за останнє десятиліття обсяги світової торгівлі продовольчою продукцією зросли майже втричі.

Серед головних характерних тенденцій в зовнішній торгівлі продовольством слід зазначити:

- організація торгівлі буде змінюватися услід за розвитком глобальних виробничо-збутових ланцюгів, двосторонніх і регіональних торговельних відносин;

- геополітичні і метеорологічні чинники невизначеності можуть привести до поглиблення проблеми епізодичних стрибків цін на продовольство в майбутньому;

- продовжують спостерігатися зміни в номенклатурі і структурі торгівлі. У зв'язку з тим, що попит на продовольство в наступні десятиліття обіцяє залишатися на високому рівні, очікується, що такі зміни будуть відбуватися і далі [4];

- в «Сільськогосподарському прогнозі ОЕСР-ФАО» розглядаються наслідки взаємодії факторів попиту і пропозиції, згідно з прогнозом зростаючі розбіжності в тенденціях в частині чистого обсягу торгівлі такою продукцією по регіонах за період з 2000 року ще більш посиляться до 2024 року [5];

- зміна умов торгівлі продовольчими товарами додатково ускладнюється у зв'язку зі зростаючою фрагментацією світового виробництва і його реорганізацією в складні глобальні виробничо-збутові ланцюги. Участь в них забезпечує зростання конкурентоспроможності, більш повну інтеграцію в торгові потоки, доступ до нових видів виробничих технологій, перехід до видів діяльності з більш високою доданою вартістю;

- стурбованість викликає роль, яку відіграють мультинаціональні корпорації. Відзначається домінуюче становище чотирьох найбільших торгових компаній: Archer Daniels Midland, Bunge, Cargill і Louis Dreyfus [5].

Якщо розглядати питання важливості розвитку в Україні харчової промисловості, то слід зазначити, що харчова промисловість України складається з різних галузей виробництва, які представлені понад 22 тисячами великих, середніх і малих підприємств різних форм власності. Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів займає одне з провідних місць в промисловості країни і має тенденцію до підвищення. Якщо розглядати чинники, що впливають на зовнішню торгівлю харчовими продуктами, то успіхи і невдачі українських підприємств харчової промисловості слід розглядати як результат взаємодії цілого ряду факторів:

- зовнішніх (попит на ринку послуг, рівень доходів населення, стан розвитку науки, техніки тощо);

- внутрішніх (стратегія підприємства, принципи його діяльності, наявність ресурсів і їх раціональне використання, маркетинг і інші). Здатність підприємства підлаштовуватися до зміни технологічних, економічних і соціальних факторів - гарантія не тільки його виживання в сучасних складних економічних умовах, а й успішної діяльності в подальшому [6, с. 4].

Висновки. У результаті систематизації і удосконалення класифікації факторів впливу на розвиток експортної діяльності підприємства узагальнено їх класифікацію на внутрішні (організаційні, виробничі, технологічні, маркетингові, трудові) та зовнішні (фінансові, державно-адміністративні, макроекономічні, правові, соціальні (демографічні), наукові, політичні,

природно-кліматичні, соціально-культурні, екологічні, галузеві, економічні, технічні, інформаційно-освітні). Встановлено, що основними факторами ефективності експортної діяльності внутрішнього середовища є виробничі та технологічні фактори, а зовнішнього – державно-адміністративні, галузеві, науково-технічні та політичні. Основні тенденції, що будуть впливати на зовнішню торгівлю продовольством в найближчі роки, визначені геополітичними і метеорологічними чинниками, зміною в номенклатурі і структурі торгівлі, зростаючою фрагментацією світового виробництва, підвищенням конкуренції з боку мультинаціональних корпорацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Козак Ю. Г. Міжнародна торгівля: навч. посібник / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, Н. В. Притула та інші. – 5-те вид., перероб. та доп. - Київ: Центр учбової літератури, 2015. – 272 с.

2. Уханова І.О., Іщук К.В. Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства в умовах кризи International Scientific Journal [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.inter-nauka.com/>

3. Андришин В. П. Фактори ефективності експортної діяльності підприємства / В. П. Андришин // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», випуск 5. - 2014. – С. 11-14.

4. World Bank and FAO. 2012. The grain chain: food security and managing wheat imports in Arab countries. Washington, DC, The World Bank. Access mode: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/23964>

5. FAO and OECD. 2015. OECD-FAO Agricultural Outlook 2015–2024. Paris, OECD Publishing. Access mode: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/23964>

6. Хареба В. Научное обеспечение развития пищевой промышленности Украины / В. Хареба // Пищевая и перерабатывающая промышленность. – 2009. - № 2-3 (354). – С. 4-7

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Чернишевич Володимир Леонідович

студент

Поліський національний університет

м.Житомир, Україна

Вступ. Досвід провідних країн показує, що найбільша суспільна ефективність, яка забезпечує економічне зростання та підвищує добробут населення, є можливою тільки за умов вільного підприємництва, коли ринкова конкуренція забезпечує реалізацію всіх рівнів потреби. Саме тому одним з головних принципів ринкової економіки є створення умов успішної конкурентної боротьби для всіх господарських суб'єктів, що є потужним стимулом розвитку в різних формах – організаційних, управлінських, технологічних, інвестиційних.

Сучасні підприємства санаторно-курортної сфери все більш зіштовхуються із зростаючими вимогами споживачів, що є результатом посилення конкурентної боротьби, укріпленням позицій конкурентів на даному сегменті ринку, поглибленням диференціації платоспроможного попиту, скороченням термінів втілення інноваційних розробок, змінами галузевих кордонів і профілями діяльності. Конкуренція висуває умови, за яких підприємства сфери послуг мають більш оперативніше та високопрофесійно проводити свою діяльність у відповідності з новими умовами та вимогами сучасного ринку. В такій ситуації інтеграційні процеси об'єднують зусилля ряду підприємств та дозволяють за рахунок цього забезпечити стійкість та конкурентоспроможність на ринку. У зв'язку з цим виникає необхідність формування та посилення корпоративних структур як одна з важливих тенденцій розвитку економіки, адже саме вони складають каркас індустріально розвинутих країн, підвищують рівні макроекономічного регулювання виробництва та стабільність економічного співробітництва. Таким чином, все

це говорить про необхідність формування механізмів забезпечення певних взаємозв'язків між різними суб'єктами господарювання в цілях досягнення конкурентних переваг на ринку.

Ціль роботи. Не варто забувати, що подальше покращення та розробка пропозицій по формуванню та підвищенню конкурентоспроможності санаторно-курортного комплексу країни займає важливе місце у розвитку економіки в цілому. Тому необхідними є, в першу чергу, виявлення критеріїв та комплексна оцінка конкурентоспроможності в санаторно-курортному комплексі з ціллю виявлення основних проблем, способів їх вирішення та тенденції розвитку галузі; по-друге, визначення ролі та впливу ринкових інтеграційних структур на підвищення конкурентоспроможності санаторно-курортного комплексу в країні; по третє, виявлення можливих способів трансформації існуючих підприємств санаторно-курортного комплексу в сучасні конкурентоспроможні бізнес-структури; по-четверте, розробка пріоритетних напрямків конкурентного розвитку санаторно-курортного розвитку країни з ціллю оптимізації співвідношення ринкових та державних регуляторів та їх організаційно-методичне забезпечення.

Матеріали та методи. Дане дослідження базується на фундаментальних принципах економічної теорії та макроекономіки, тому в якості методів дослідження використовувалися наступні: аналітичний, статистичний, порівняльного аналізу, прогнозування, маркетингових досліджень та експертних оцінок.

Результати та обговорення. Формування конкурентоспроможності в сфері послуг – це багатогранне завдання, що складається не тільки з надання послуг чи споживчих елементів, але й диктує необхідність враховувати поведінку самого ринку, вести облік потреб та прибутків того сегменту ринку, який планується залучити. Можна виділити три підходи до визначення конкуренції. Перший визначає конкуренцію як змагання на ринку. Другий підхід розглядає конкуренцію як елемент ринкового механізму, який дозволяє урівноважити попит та пропозицію. Третій підхід визначає конкуренцію як

критерій, по якому визначається тип галузевого ринку. Конкуреноспроможність вимагає рішення комплексу маркетингових задач, які орієнтовані на дослідження ринків та тих ринкових сегментів, на які пропонується здійснити виведення товару, а також стратегічних завдань по ефективному ресурсному забезпеченню. Таке розуміння конкуреноспроможності санаторно-курортної організації вимагає розглядати при її формуванні наступні взаємопов'язані елементи: якість послуги, її ціна, витрати на її формування. Тобто конкуреноспроможність являє собою взаємозв'язок сукупних показників якості послуги та її ціни, а значення показників конкуреноспроможності послуги залежать від сили впливу зовнішніх і внутрішніх факторів конкурентної переваги послуги. Зовнішні фактори впливають на ціну послуги, яка складається під впливом ринкових умов, а внутрішні впливають на якість послуги, що формується на основі науково-технічного прогресу.

Варто зауважити, що рівень якості – це відносна характеристика якості, що базується на порівнянні значень показників якості продукції, що оцінюється з базовими значеннями відповідних показників. Конкуреноспроможність послуги на відміну від її якості визначається сукупністю тільки тих конкретних властивостей, які являють інтерес для споживача і забезпечують задоволення кожної потреби, а інші характеристики до уваги не беруться. З позиції якості порівнюються лише однорідні послуги. Це значно звужує рамки класифікації послуг з позиції оцінки конкуреноспроможності, де за базу порівняння береться конкретна потреба. При цьому можливе співставлення і неоднорідних послуг, оскільки вони являють собою тільки різні способи задоволення однієї і тієї ж потреби. І нарешті, принципова відмінність між якістю та конкуреноспроможністю послуги є в тому, що конкуреноспроможність – важлива ринкова категорія. Якість – це категорія, яка притаманна не тільки ринковій економіці. В результаті конкуреноспроможність носить більш динамічний та мінливий характер. При незмінності якісної характеристики послуги її конкуреноспроможність може змінюватися в доволі широких

межах, реагуючи на зміни кон'юнктури, дії конкурентів виробників і конкуруючих послуг, коливання цін, на вплив реклами та на прояви інших зовнішніх ознак по відношенню о даних послуг факторів.

Висновки. Таким чином, можна сформулювати три основних критерії конкурентоспроможності санаторно-курортної організації:

1. Наявність ключових факторів успіху, до яких відносять: наявність нових медичних та інших оздоровчих технологій, їх унікальність; місце розміщення санаторно-курортного комплексу (близькість до моря, гір, транспортних терміналів, центру міста і т.д.); професійні кадри; направлення діяльності; маркетингова діяльність; можливості інтеграції.

2. Значимість переваг організації у порівнянні з конкурентами на основі побудови конкурентних профілів можливостей конкурентів.

3. Можливість підтримувати ці переваги перед конкурентами.

Досягнення високого рівня конкурентоспроможності можливо лише з врахуванням використання зазначених критеріїв. При цьому організація повинна чітко визначити свої переваги на кожен конкретний період часу та спиратися на них. Сучасний досвід формування, функціонування та розвитку підприємств сфери послуг дає всі підстави стверджувати, що жодна структура не може отримати повну перевагу над конкурентами по всім якісним чи кількісним споживчим характеристикам послуг, методам їх пропозицій чи просуванням на ринку без об'єднання зусиль. В процесі приватизації були знищені існуючі в санаторно-курортному комплексі об'єднання, що орієнтувалися на розподіл та реалізацію путівок. Утворилася сукупність підприємств, діяльність яких важко скоординувати, особливо з ціллю збереження та покращення туристично-рекреаційного потенціалу країни. Тому в таких умовах важливим завданням також є створення інтегрованих структур в санаторно-курортному комплексі, які будуть діяти як центр. Це дозволить перерозподілити комерційні ризики, об'єднати ресурси та організувати більш ефективний та скоординований менеджмент.

LEGAL SCIENCES

УДК: 34 (342.2)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН У КОСМІЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА НАСЛІДКИ ВІДСУТНОСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ З ПИТАНЬ КОСМОСУ

Ізюмський Віктор Антонович
аспірант кафедри кримінального та
адміністративного права
Дніпровського Національного
університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Анотація: стаття передбачає висвітлення та опис одних із багатьох проблемних питань регулювання правовідносин у космічній галузі, а саме – відсутність комплексної роботи законодавця з не менш важливої діяльності держави як космос.

Ключові слова: космос, космічне агентство, верховна рада, конкурс, закупівлі, продаж, міжнародна діяльність, ризики, становлення.

2 жовтня 2019 року Президент України Володимир Зеленський підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання космічної діяльності» згаданим законом парламентарі надали право фізичним і юридичним особам вільно та безперешкодно досліджувати космічний простір та його ресурси, вести господарську діяльність з Державним космічним агентством, реалізовувати приватні проекти на користь економіки та престижу України.

З огляду на раніше прийняті законодавчим органом нормативно-правові акти з питань регулювання космічної діяльності, це є дійсно гучним кроком для

стрімкого розвитку галузі. Кадровий потенціал держави може з легкістю впроваджувати експериментальні та новаторські ідеї які за останні десятиріччя просто відхилялися через політичні, корупційні інтереси функціонування галузі.

Однак важливим приписом вищенаведених законодавчих змін є пункти згоди міжнародної спільноти щодо впровадження космічної діяльності, зокрема: *«...використання космічного простору та ресурсів, що містяться в ньому, з обмеженнями лише коли це необхідно для забезпечення дотримання інтересів національної безпеки держави Україна, а також дозволу та нагляду за неурядовими космічними заходами, щоб переконатися, що такі дії здійснюються відповідно до міжнародних зобов'язань України у космосі...».* [1.]

Загальновідомим є факт що народ делегує свої права державі в особі органів державної влади, які останні повинні сумлінно захищати. Офіційно згадана у законі позиція щодо обмеження використання космічного простору та ресурсів з мотивів дотримання міжнародних зобов'язань є вже застарілою. Слід згадати одного з монополістів навколоземного простору – Сполучені Штати Америки. Лідер країни монополіста офіційно у 2020 році підписав указ щодо монополізації супутника планети Земля [2.] в розріз міжнародним ідеям формування єдиного та спільного простору.

Це свідчить про те, що правове регулювання як і судова система в цілому, щодо регулювання космічної діяльності США, є прагматичною та випереджує законодавчу позицію України в її правовому прагненні у забезпеченні умов розвитку космічної галузі за допомогою залучення усіх бажаючих. В сучасному розумінні Україна є молодою державою з достатньо авторитетним законодавством на міжнародній арені. Власне це стосується кримінального права, цивільного та адміністративного.

Однак регламентація Господарсько-корпоративних правових інституцій є занадто толерантною. Порушуючи питання законодавчого напрямку регулювання космічної діяльності в Україні слід звернути увагу на систематичність прийняття законів та видатковою частиною космічної галузі.

Починаючи з 2000 року основних законодавчих змін було 9 у яких 5 з основного закону «Про космічну діяльність» від 15 листопада 1996 року за № 502/96-ВР [3.] значними змінами було лише формулювання «...*доповнити абзац.*» «...*замінити слова.*»

При цьому подання щодо збільшення річної кошторисної видаткової частини Державним космічним агентством України до Кабінету Міністрів України і останнім до Верховної Ради України подається щороку зі змінами, в свою ж чергу щороку реєструється інформація щодо збитків та заборгованості як перед працівниками підприємств так і перед державою в цілому [4.]

Оскільки однією з головних норм господарської діяльності є норма статті 75 Господарського кодексу України стосовно обов'язку керівника підприємства у забезпеченні виконання показників фінансового плану як Керівництву Державного космічного агентства України так і Кабінету Міністрів України необхідно затверджувати не тільки концепції розвитку космічної галузі та її фінансування, а і розробляти разом у спільній роботі з комітетами Верховної Ради України відповідні законодавчі положення, щодо недопущення ризиків заборгованості та збитковості програм розвитку космічної діяльності в Україні. Зокрема такими шляхами як страхування, заміна кредиторів та посилення фінансової відповідальності топ менеджерів космічної галузі.

Як висновок слід зазначити, що першопричиною у формуванні тієї чи іншої норми права є політична воля. Доповнення закону «Про космічну діяльність» оптимістичним напрямком у залученні всіх охочих до розбудови космічної галузі є чудовим маркером та сигналом у відкритості та доступності не так давно закритої промислової галузі, однак будь-яка галузь не може гідно розвиватись без відповідної прорахованої економічної складової, але для повної синергії виконання програм розвитку невід'ємною є саме законодавча частина, що буде полягати не тільки у наданні можливостей, а і в державному контролі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-IX#Text>
2. <https://www.space.com/trump-moon-mining-space-resources-executive-order.html>
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. <http://dkrs.kmu.gov.ua/kru/doccatalog/document?id=151788>

ДІЯ ПРАВОВОЇ НОРМИ У ЧАСІ

Кулак Наталія Валеріївна

к.н. з держ. упр., доцент

доцент кафедри приватного та публічного права

Київський національний університет технологій та дизайну

Мальований Денис Володимирович

студент

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

Анотація: Подальший розвиток правосвідомості та правової культури у суспільстві формує інтерес до питань реалізації права, порядку їх застосування та інтерпретації. Поступово питання правомірності застосування тих чи інших норм права перейшло в Україні із сфери правозастосування до сфери державної політики, що робить цю тематику більш актуальною.

Ключові слова: закон, нормативно – правовий акт, дія закону, темпоральна дія закону, юридична сила.

Нормативно-правовий акт відповідно ознакам часу (минулий час, теперішній час і майбутній час) може діяти у трьох часових вимірах та регулювати правові ситуації минулого, теперішнього і майбутнього часу. «Норма перспективної дії регулює те, що буде; норма негайної дії регулює те, що є і що буде; норма зворотної дії регулює те, що було, є і буде» [1].

Оборотов І.Г. пише, що нормативно-правовий акт починає своє існування до набуття ним чинності – із часу формування його проекту або концепції. Він постійно перебуває у процесі становлення, переходячи з одного якісного стану в інший, послідовно минаючи ряд стадій або етапів становлення [2].

Вітчизняна правова система виділяє такі межі дії нормативно-правових актів [3]:

- 1) момент вступу його в законну силу;
- 2) припинення його дії;
- 3) застосування встановлених нормативним актом юридичних норм до відносин, які виникли до його вступу в законну силу (так звана зворотна сила закону).

Конституція України регламентує загальні принципи порядку набуття чинності законами.

Впорядковує питання офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності Указ Президента України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів і вступу їх в силу» [4].

Кінцевий термін дії нормативно-правових актів настає у наступних випадках:

- 1) дата, термін, вказані у самому акті;
- 2) скасування нормативно-правового акта, яке може здійснити орган що прийняв нормативно – правовий акт, або спеціально уповноваженим на те органом (Конституційний Суд України; суд загальної юрисдикції);
- 3) момент прийняття або вступу в дію іншого нормативно-правового акта, що регулює ті самі відносини.

Існують наступні типи дії нормативно-правових актів у часі:

- 1) пряма дія (негайна дія, перспективна форма) - новий акт поширюється тільки на факти чи правовідносини, що виникли після набрання ним чинності, або до набрання ним чинності і тривали на момент набрання актом чинності, тобто діє лише "уперед" і зворотної сили не має;
- 2) зворотна дія (зворотна сила, ретроактивна форма) - акт поширює свою дію на нові і старі факти, правовідносини, що виникли до і після набрання чинності, тобто закон поширюється на всі факти не лише "уперед", але й "назад". Відповідно Конституції України (ст. 58), зворотну силу мають акти, які пом'якшують або скасовують відповідальність фізичних осіб [5];

3) переживаюча дія (ультраактивна форма) - акт, що втратив юридичну чинність і за спеціальною вказівкою нового акта (закону) продовжує поширювати свою дію на старі триваючі факти з окремих питань (часткова дія).

У зв'язку із тим, що у практичній діяльності найскладнішим буває питання розв'язання колізій у випадках виникнення розбіжностей між нормами права, які регламентують одну і ту ж саму дію суб'єктів по різному сформовано механізм вирішення подібних ситуацій. Інструментом вирішення розбіжностей виступають темпоральні норми, які відносяться до за забезпечувальних, обслуговуючих норм. Темпоральні норми регламентують порядок набуття нормами права чинності, скасування, порядок вибору норм, які мають бути застосовані. «Темпоральні норми, що визначають порядок дії інших правових норм, є колізійними» [1]. «Існування темпоральних колізійних норм обумовлюється необхідністю видання нормотворчим органом додаткових правових приписів, які по-різному регламентують одну й ту саму обставину, а також випадками, коли правотворчий орган, ухвалюючи нову норму, не скасовує попередню» [6].

Правильне розуміння порядку дії правової норми у часі є вкрай важливим. Правильне правозастосування норм права дає можливість забезпечити належний правовий механізм реалізації та захисту прав і свобод громадян.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахрах Д. Н. Действие норм права во времени. – М.: Норма, 2004. – 224 с.
2. Оборотов І.Г. Темпоральні грані права: Монографія. / І.Г. Оборотов – Миколаїв: ТОВ «Фірма «Ліон», 2009. – 230 с.
3. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Київ:Юрінком Інтер, 2019. 584с.

4. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів і вступу їх в силу: Указ Президента України від 10. 06. 1997 р. // Офіційний вісник України. – 1997. – № 50. – Ст. 1675 (із змінами і доповненнями).

5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 (23.07.96). – Ст. 41; Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2. – Ст. 44.

6. Бобровник С. В. Колізійні норми в системі засобів правового регулювання // Правова держава. – 2001. – № 12. – С. 69–76.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Сергієнко В. В.

кандидат юридичних наук, професор
завідувач кафедри правового регулювання економіки
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, Україна

Сергієнко Н. П.

доцент
кафедри психологія діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України

Анотація. В цієї статті надається короткий аналіз правового забезпечення та виконання державою покладеного на неї обов'язку щодо належного забезпечення соціально-трудова відносин в Україні. Відповідно до ст.1 Конституції України, Україна є соціальною демократичною державою, а відтак положенням цієї статті окреслена спрямованість держави на забезпечення гідного людині помешкання в країні. Підвищення соціальних стандартів в країні є запорукою забезпечення економічної та політичної стабільності країни. Тому, задля забезпечення виконання Конституційних норм, держава в-першу чергу має прийняти таку систему законодавства яка відповідала би потребам часу, забезпечуючи основні права та інтереси людини. Останні прийняти нормативні акти щодо реформування пенсійної системи, освітньої системи, медицини свідчать, що положеннями ст.1,3 Конституції України держава нехтує. Підвищення соціальних стандартів та забезпечення права на працю практично зводяться до корегування положень Конституції під фіктивні, необґрунтовані соціально-економічні програми. Пенсійна реформа в Україні здійснюється з порушенням основних положень чинного законодавства та не відповідає загально встановленім вимогам Закону України « Про прожитковий мінімум», а порядок формування мінімального споживчого кошику де факто далекий від фактичної вартості основних продуктів що його складають.

Особливо це має прояв при порівнянні мінімально встановленої пенсії з прожитковим мінімумом. Збільшення фактичної вартості основного набору продуктів та введення платної освіти, медицини збільшило рівень бідності країни про що свідчить міжнародний рейтинг України який останнім часом продовжує зменшуватись. Зменшення рівня соціальної забезпеченості населення, постійне зменшення рівня зайнятості населення приводить до порушень норм ст.1,2 Конвенції про основні цілі та норми соціальної політики N 117, та міграції населення.

Ключові слова: Конституція, Закон, соціально-трудова відносина, пенсія, споживчий кошик, мінімальна пенсія, право на працю, реформа, законодавство, держава, мінімальна заробітна плата.

З моменту проголошення незалежності України[1], перед державою Україна постало питання не тільки забезпечення безпеки країни але і створення якісних, гідних людини умов проживання людей та захисту основних їх прав та свобод. За для забезпечення виконання основних обов'язків держави, що впливають з положень ст. 1 Конституції України, держава має не тільки розробити основні програми, напрямки її розвитку, але і забезпечити виконання цих програм. Як відомо на процес розвитку держави впливають різноманітні фактори, в тому числі політичного, економічного характеру, які приводять до напруженості в суспільстві, а особливо у соціально-трудова сфері, перед державою постає питання мінімізувати негативний вплив цих ризиків. Враховуючи те, що негативні явища від цих ризиків в-першу чергу впливають на соціально-трудова відносина та забезпечення реалізації основних прав та свобод людини. Держава, за для мінімізації негативного впливу цих факторів (особливо на соціально-трудова відносина), в-першу чергу має сформувати якісну (яка відповідала б потребам часу) систему законодавства, яка направлена була б на захист прав та свобод громадян. Тому, прийняття та формування належного, якісного законодавства дозволить не тільки мінімізувати ризики в соціально-трудова сфері, але і вирішити широке коло існуючих проблем

соціального, економічного та політичного характеру які існують у суспільстві, та забезпечити ефективність функціонування ринку праці. Це надасть можливість, з одного боку, підвищити гнучкість ринку праці, а з іншого – забезпечити дотримання соціальних прав і гарантій людини що закріплені в Конституції України. Причому, варто визначити, що особливого статусу набуває право на працю як базове право, що має забезпечити людині можливість заробити, та вирішити питання соціального характеру для своєї родини. Інтеграція України до Європейської та світової спільноти вимагає визначення головним пріоритетом соціальну спрямованість економіки та дотримання основних прав та свобод людини. Така спрямованість по-перше має бути направлена на створення робочих місць та подолання бідності серед населення: по-друге повинна бути спрямована на подолання та профілактику проблем най уразливіших верств населення. Для чого, треба не тільки на законодавчому рівні закріпити основні напрямки державної підтримки такого населення але і забезпечити відповідність мінімально-прожиткового мінімуму потребам людини. Особливої уваги потребує приведення мінімальної пенсії які на сьогодні в тричі менше ніж мінімальної встановлений прожитковий мінімум. А відтак, постає питання де пенсіонер має взяти ті кошти які йому потрібні для щомісячного прожитку. Враховуючи порядок знаходжень до держбюджету та пенсійного фонду, що безпосередньо здійснюють пенсійне забезпечення, постає питання розробки довгострокової програми розвитку держави за напрямками та створення привабливих умов для функціонування бізнесу. Тільки в такому разі можливо збільшити надходження до пенсійного та державного бюджету, що надасть можливість виконати законодавчо закріплені норми щодо підвищення рівня соціального забезпечення та мінімально встановленого прожиткового мінімуму. Реалізація такої програми не тільки вирішить питання соціально вразливих верств населення але і створить достатньою кількістю робочих місць, що є запорукою зростання соціального буття населення, що відповідно до положення ст1 Конституції є метою розвитку держави.

Реалізація положень ст.43 Конституції України, що встановлює право людини на працю яку вона обирає вільно, має не тільки вирішити питання створення додаткових робочих місць, зменшення безробіття але і дозволить вирішити питання додаткових надходжень при формуванні державного бюджету та підвищити соціальні стандарти в країні. Отже, для реалізації положень ст.1: 43 Конституції України держава має створювати умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантувати рівні можливості у виборі професії, забезпечити належні, безпечні і здорові умови праці с гарантованою оплатою праці. Конституцією України гарантується захист від незаконного звільнення, також гарантується право на своєчасне одержання винагороди за працю. Ст.45 Конституції закріплює право на кожного робітника на відпочинок, це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час. Реалізуючи положення Конституції України, щодо створення належних соціально-трудова умов для населення, держава має виходити з урахуванням принципу пріоритету законних прав та інтересів людини, що особливо є актуальним при прийнятті нових нормативних актів.

Аналізуючи останні новели проекту нового Трудового Кодексу можливо констатувати, що влада приймаючи нові закони, практично знищує інститут соціального забезпечення в Україні, який чітко визначений у положеннях Конституції. Так зокрема, проектом нового Трудового Кодексу, передбачені певні норми, що фактично надають значну перевагу роботодавцям, а не робітникам це: можливість збільшення робочого часу; звільнення жінок у період відпустки за доглядом малих дітей їх скорочення та можливість відправлення у відрядження. Встановлення в проекті Трудового кодексу України повної залежності робітника від роботодавця та відсутність реального надзору за виконанням та дотриманням трудового законодавства фактично знищує принцип соціальної справедливості. В даному випадку можливо констатувати що приймаючи такі норми держава відходить від соціальної

направленості розвитку України які закріплено у ст. 1 Конституції. Так, відповідно до ст.141 проекту Трудового кодексу тривалість щоденної роботи може бути продовжена за рішенням роботодавця, але не більш як до 12 годин, що на нашу думку порушує конституційні норми, та створює соціальну напругу в суспільстві. А, враховуючи фактичне зняття повноважень прокуратури щодо надзору за дотриманням трудового законодавства з боку роботодавця, робітник де факто вимушений буде погоджуватись з рішенням роботодавця.

Крім того, передбачаючи в проекті Трудового кодексу спрощену процедуру звільнення робітників,(зокрема передбачена можливість звільнення робітника який знаходиться у відпустки по догляду за дитиною), держава не тільки відходить від загальних положень Конвенції щодо захисту основних прав та свобод людини але і сама за рахунок прийняття такої норми є порушником Конституції України та Всесвітньої декларації прав людини. В даному випадку виникають запитання до держави та Верховної Ради щодо необхідності зміни де яких нормі чинного КЗпП, які на сьогодні відповідають не тільки вимогам Конституції України але і Міжнародної конвенції захисту прав людини. Попри те, що згідно з Конституцією, Україна є соціальною правовою державою, реформи які здійснюються владою не мають жодного відношення до підвищення соціальних стандартів, та ставлять суспільство на межу виживання особливо це відображається на малозабезпечених пансіонерах які на сьогодні складають май же 65 відсотків населення. Які з підвищенням вартості комунальних платежів практично не мають коштів для придбання їжі. А система державних субсидій практично вибудована таким чином, що особа яка колись придбала нерухоме майно або автомобіль вважається такою що має гідного рівня достаток. Причому держава здійснюючи реформи фактично нехтує положеннями Конституції. По-перше реформування має здійснюватися таким чином щоб людина мала можливість за те соціальне забезпечення яке сплачує держава або він заробляє отримати цілий комплекс послуг починаючи з медичних, оздоровчих, освітніх житлово-комунальних та закінчуючи послуг культурного характеру.

Але дивлячись на останні реформи що стосуються пенсійного забезпечення, медицини та освіти держава фактично виходить з того, що практично населення країни є заможним. Нажаль варто визначити, що вище зазначені реформи відбуваються за рахунок фактичного порушення основних прав та свобод громадян що мешкають в Україні.

Так, на сьогодні пенсійна реформа, що проводиться в країні порушує всі загально встановлені нормативи. Зокрема за науково-дослідницькими даними мінімальний прожитковий мінімум для проживання людини має складати 5,2 тис. гривень, тоді як мінімальна пенсія в Україні складає 1638 гр. Мінімальна заробітна плата яку сьогодні отримує май же 50 відсотків населення складає 4123 гр. Хоча за давніми держстатистики мінімальний споживчий кошик складає 1800 - 2066 гр., а заробітна плата 4123 гр. в країні перевищує мінімальний прожитковий мінімум логічним постає питання яку вартість набору при розрахунку мінімально встановленого мінімуму споживчого кошику. Причому варто визначити, що 2016 році, суд вже відміняв рішення КМУ щодо встановлення мінімального споживчого кошику у зв'язку з порушенням порядку розрахування зазначивши в рішенні, що розрахунок не може перев'язуватись до бюджету та має розраховуватись науково-дослідницькою установою як це встановлює Закон. Не обґрунтованою и безпідставною є реформа медицини та освіти які практично залишили населення без належного та безоплатного отримання цих послуг.

Так практично всі медичні послуги надаються за кошти, а програма кошти ідуть за людиною, запропонована МОЗ, себе не виправдала. По-перше це пов'язано з низьким рівнем виділених коштів державою на одну людину (370 гр в середньому) та великою вартістю самих послуг, зокрема більшість послуг хірургічного втручання вартують достатньо дорого та надаються виключно за кошти хворого. Достатньо багато запитань ы до реформування швидкої допомоги яка на сьогодні практично зведена до формальності. Тобто враховуючи наявність двох видів швидкої допомоги та можливість швидкої відмовитись від прийняття виклику ставить під загрозу життя людини. Так

відповідно до медичного регламенту в разі підвищеного тиску та температури швидко може відмовитись від прийняття його та надати по телефону консультацію. А від тоді постає питання як бути людині коли тиск збільшився і є загроза інсульту, або температура збільшилась в наслідок отруєння – чекати ранку та звернутись до сімейного лікаря як того вимагає регламент. Отже реформа медицини що відбуваються в країні фактично неузгоджена з можливістю людини, та залишила не тільки мало захищені верстви населення, але і більшу частину працюючого населення можливості отримати якісні медичні послуги. Виходячи з вище зазначеного доходимо висновку, що в суспільстві постають гострі суперечності, що проявляються у необґрунтованості здійснення реформ та низькими соціальними стандартами та відсутністю соціального захисту, що відбувається на підґрунті постійного збільшення цін на товари та послуги першої необхідності та зростання безробіття. Як наслідок відбувається дисбаланс між доходом населення та його купівельною спроможністю, а наявність безробіття на ринку праці, та низька заробітна плата приводить до посилення трудовій міграції населення України за кордон. Причому, варто визначити, що трудова міграція останнім часом здійснюється на фоні підвищення попиту на кваліфікованих робітників, яких на сьогодні пострибує будівельна, промислова та аграрна галузі України. Перетік кваліфікованої робочої сили в інші країни світу відбувається в наслідок низького рівня соціального забезпечення та відвертого рабського поводження з робітниками роботодавцями, відсутністю як соціального так і правового захисту з боку держави. Так за одну і туж роботу в країнах Євросоюзу сплачують заробітну плату вищу ніж в Україні у три а іноді в чотири рази вищу, надаючи при цьому повний пакет соціального захисту. Останнім часом спостерігається відтік кваліфікованих працівників медиків, програмістів, інженерів різних галуззі яким іноземний роботодавець пропонує не тільки високу заробітну плату, а і сплачує житло в якому він мешкає з подальшою можливістю прийняття участі в її придбанні. В той час як в Україні роботодавець не тільки не вирішує питання підвищення рівня заробітної плати

та соціального забезпечення а навпаки позбавляє робітника навіть Конституційного права на щорічну оплачувану відпустку. А незаконне використання систем штрафів роботодавцями лишає робітника віру в останнє – в державну систему захисту прав людини.

Прийняття цілої низки законів, щодо підвищення рівня розвитку народного господарства, зняття мораторію на купівлю-продаж землі на сьогодні не вирішують проблему підняття заробітної плати, гарантію соціального захисту та забезпечення населення. Це пов'язано на нашу думку з тим що більшість прийнятих законів приймаються непродумано та направлені на лобювання інтересів не суспільства, а певного кола осіб олігархічного клану. Про це свідчать проекти законів Трудового кодексу України, про зняття мораторію на купівлю-продаж землі сільськогосподарського призначення, а також останні події що відбуваються в Україні з падінням вартості долару, які повинно знайти своє відображення на вартості пального. Так не зважаючи на те, що вартість долару значно зменшилась, ціна на пальне не впала, а навпаки на природній газ зросла. Таке явище що відбувається з зростанням вартості пального свідчить про безконтрольність держави за діяльністю переробних заводів, постачальників пального та наявності змови між продавцями. Зменшення рівня соціального та правового захисту населення, постійне порушення немайнових прав людини в Україні в подальшому може привести до неконтрольованої міграції населення зниження рівня народження, а від так старіння нації, що негативно відобразиться на економіці країни та можливості підвищення соціального захисту людей.

Враховуючи те, що соціально-трудова відносина – це відносина що складаються між роботодавцем та працівниками, які здійснюються ними відповідно до чинного законодавства за участі держави. Держава відповідно до встановлених норм має здійснювати контроль за створенням належних умов щодо здійснення робітними своїх обов'язків, створювати додаткові робочі місця, особливо приділити увагу працевлаштуванню осіб з обмеженими можливостями. Але на сьогодні фактично не бажання держави безпосередньою

здійснювати контроль за дотриманням трудового законодавства приводить до порушення не тільки положень ст.3, 43,44, Конституції, так практично кожен другий роботодавець фактично не тільки не створює гідно людини умови праці але і використовує прогалини в законодавстві задля уникнення прямих обов'язків при працевлаштуванні робітника. Зокрема, відповідно до положень частини 2 ст. 26 КЗпП, у період випробування на працівника поширюються всі вимоги і гарантії законодавства про працю, у тому числі й щодо оплати праці. Так відповідно до положень чинного законодавства на період проходження випробувального терміну вразі виконання робітником роботи яка тарифікується він має отримувати її в повному обсягу передбаченому штатнім розкладом. Але враховуючи фактичну відсутність контролю з боку держави за дотриманням положень вище зазначеної статі, роботодавець в більшості випадків сплачує за тяжку працю у цей період мінімально встановлену заробітну плату. Крім того дуже багато випадків коли на період проходження випробувань роботодавець взагалі не сплачує заробітної плати при чому таке відбувається в наслідок небажання роботодавця укласти угоду з працівником в момент проходження ним випробувального терміну. Уклавши трудовий договір з працівником, роботодавець зобов'язаний виплачувати йому заробітну плату (причому в повному обсягу що передбачено на виробництві для цієї категорії працівників) і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. Тут варто визначити, що в більшості випадків роботодавець письмово не укладає угоди з працівником та сплачує лише певну частку заробітної плати розглядаючи випробувальний термін як стажування. Встановлення під час прийняття на роботу випробувального терміну для перевірки відповідності працівника роботі, яка йому доручається, за вимогами законодавства про працю, не є підставою для не нарахування та невиплати заробітної плати за виконану ним роботу В даному випадку варто визначити, що така поведінка в роботодавця виникає в наслідок безкарності та відсутності надзору с боку прокуратури яка до речі є єдиним органом надзору.

Одним з факторів що суттєво впливає на суспільно-трудові відносини є відмова в належному оформленні трудових відносин з роботодавцем, в подальшому це приводить до неможливості захистити свої права. Так останнім часом держава приймаючи нормативно-правові акти передбачає більшість правовідносин оформлювати у електронній формі, постає питання яким чином працівник може довести, що між ним і роботодавцем було укладено угоду. Причому роботодавці приймаючи на роботу працівника не укладають угоду працевлаштування, а лише в усній формі домовляються про випробувальний термін. Такий випробувальний термін в більшості випадків безоплатний, а після його закінчення не завжди можливе подальше працевлаштування. Недотримання положень чинного законодавства в сфері працевлаштування, на нашу думку, пов'язано з небажанням роботодавців нести відповідальність за особу що працює на його підприємстві, та мати певні витрати що передбачені законодавством на утримання постійно оформленого працівника. Згідно зі ст. 24 КЗпП, працівник не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу. Як бачимо чинна норма направлена на те, щоб забезпечити в-першу чергу безпеку робітнику, від надання наказу, проведення ознайомлення з робочим місцем до проходження інструктажу з техніки безпеки. По-друге роботодавець має повідомити центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення формування та реалізації державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування про прийняття працівника на роботу.

Висновки: Отже враховуючи те, що соціально-трудові відносини – це відносини що складаються між роботодавцем та працівниками, які здійснюються ними відповідно до чинного законодавства за участі держави. Держава відповідно до встановлених норм має:

1. здійснювати контроль за створенням належних умов щодо здійснення робітними своїх обов'язків, створювати додаткові робочі місця,

особливо приділити увагу працевлаштуванню осіб з обмеженими можливостями.

2. постійно здійснювати контроль за порядком працевлаштування, дотримання законодавства з оплати праці, забезпечення гарантії збереження робочого місця, участь працівника в прийнятті рішень, дієвість функціонування колективно-договірних механізмів.

3. для реалізації положення ст 3, 43 Конституції України держава має забезпечити дотримання з боку роботодавця гідно людині рівня поваги до честі та гідності як з боку керівництва так і власника суб'єкта господарювання

ЛІТЕРАТУРА.

1. Конституция Украины от 28.06.1996 № 254к/96-ВР (по состоянию на 02.12.2019).

2. Законы Украины «Об образовании» от 6 июня 2019 года N 2745-VIII.

3. Законы Украины «О высшем образовании» № 2745-VIII от 06.06.2019, ВВР, 2019, № 30, ст.119.

4. Закон Украины « О прожиточном минимуме» от 19 декабря 2017 года N 2249-VIII

5. Закон Украины «О минимальном потребительском бюджете» с изменениями на 04.10.94. ВВР 1994, N 42, ст.384

6. Всеобщая декларация прав человека // доступ к электронному ресурсу:http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015

7. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод //доступ к электронному документу : <http://olexa.org.ua/rus/law/law03.htm>

8. Конвенція «Про основні цілі та норми соціальної політики» N 117 от 22.06.1962 № 117 Ратифіковано Законом України від 16 вересня 2015 року N 692-VIII

9. С.С. Алексеев. Теория государства и права. Учебник для ВУЗОВ, 3-е издание, 2005 г. , 458 с., Изд. – НОРМА

10. Е.А. Лукашева. Общая теория прав человека. Учебник 1996 г. 520 с., Изд. НОРМА
11. Л.Д. Воеводин. Юридический статус личности. Учебное пособие. 1997 г. 298 с. Изд. Инфра-М-Норма
12. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] : Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Шевчук Олександр Михайлович

доктор юридичних наук, доцент

професор кафедри

адміністративного права та адміністративної діяльності

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого (м.Харків Україна)

Вступ. Охорона здоров'я – один з пріоритетних напрямів державної діяльності. Держава формує політику охорони здоров'я в Україні та забезпечує її реалізацію (ст.12) [1]. Інновації у сфері охорони здоров'я – реалізується у вигляді забезпечення модернізації матеріально-технічної бази, впровадження новітніх прогресивних засобів і методів лікування, медичних технологій, виробів медичного призначення і лікарських засобів, удосконалення існуючих методів діагностики та лікування (медичні інновації), розробленні програмних засобів опрацювання інформації, створення нових моделей функціонування сфери охорони здоров'я і розвитку персоналу [2, с. 108]. Право фізичної особи на інновації в сфері охорони здоров'я, включає: (1) право на медико-біологічний експеримент; (2) право на допоміжні репродуктивні технології; (3) право на донорство крові та її компонентів; (4) право на трансплантацію органів та анатомічних матеріалів 5) право на терапевтичне клонування; (6) право на корекцію (зміну) статті особи; (7) право на віртуальну реальність [3, с. 338]. Одним із видів інновацій в сфері охорони здоров'я України є право на допоміжні репродуктивні технології складової якої є сурогатне материнство.

Мета роботи: дослідити проблеми правового регулювання сурогатного материнства в Україні та досвід окремих країн (Великобританії, Грузії, Ізраїлю, Індії, Німеччини, Франції).

Матеріали та методи. У процесі досліджень були використані методи: порівняльно-правовий, діалектичний і системний, а також методи аналізу і синтезу та ін. Так, метод порівняльно-правовий надав можливість з'ясувати зарубіжний досвід; системно-аналітичний – дослідити окремі законодавчі акти, які охоплюють регламентацію сурогатного материнства як складової інноваційного розвитку сфери охорони здоров'я.

Результати та обговорення. Згідно положень Європейської хартії прав пацієнта передбачено право на інновацію: «Кожна особа, незалежно від її матеріального стану, має право на доступність медичної допомоги, включаючи діагностичні і лікувальні процедури та лікарські засоби, що відповідають міжнародним стандартам» [4]. Законами України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначено правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та їх реалізації [5]; «Основи законодавства України про охорону здоров'я», – держава сприяє розвитку наукових досліджень у сфері охорони здоров'я і впровадженню їх результатів у діяльність закладів і працівників охорони здоров'я [1]; «Про іноваційну діяльність» під цим терміном указано термін як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери (ст.1) [6]. Наказ Міністерства охорони здоров'я України 09.09.2013 № 78 «Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» визначає термін «допоміжні репродуктивні технології» як методики лікування безпліддя, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах *in vitro* [7]. Сурогатне материнство відповідно вищенаведеного порядку віднесено до допоміжних репродуктивних технологій, що дозволяє подружжю стати біологічними батьками своєї дитини

при наявності у одного них вроджених або ж набутих недуг, що викликають безпліддя. Умовами проведення сурогатного материнства відповідно до пункту 6.1 наказу МОЗ України є наявність медичних показань й необхідних документів, наявність генетичного зв'язку подружжя або одним із подружжя з дитиною, відсутність такого зв'язку між сурогатною матір'ю та дитиною. Законодавство України передбачає можливість виношування дитини родичами батьків. Сурогатна матір повинна відповідати таким критеріям: (1) віковий: повноліття, максимальний вік не передбачений, на практиці це здебільшого 35-36 років; (2) медичний: не повинна мати протипоказань для виношування та народження дитини; психічне і соматичне здоров'я; (3) соціальний: наявність власної здорової дитини; (4) юридичний: заява про згоду сурогатної матері та її чоловіка на проведення імплантації ембріона, що прикріплюється до договору [8, с. 105].

В подальшому розглянемо особливості регламентацію сурогатного материнства окремих країн як складової інноваційного розвитку сфери охорони здоров'я. Так, Законодавство Великобританії в цілому дозволяє сурогатство, але вважає незаконними деякі окремі аспекти пов'язані з ним. Відповідно до ст.2 (1) Закону про сурогатне материнство 1985 р., забороняється укладання договорів про сурогатне материнство на комерційній основі, такі угоди не підлягають виконанню і визнаються судом недійсними [9].

Кримінальним правопорушенням є залучення третьої сторони до переговорів щодо домовленості про сурогатство, виняток становлять некомерційні агенства. У Великобританії заборонено оплачувати послуги сурогатної матері, крім покриття її фактичних витрат, що визначається Законом, як «розумна оплата». Відповідно до ст. 3(1) цього ж Закону заборонено розміщення реклами, в якій міститься вказівка, що особа може сприяти укладенню договору стосовно сурогатного материнства або бути учасником таких переговорів за винагороду. Дане положення стосується також розміщення оголошень, стосовно надання послуг сурогатної матері. У разі

порушення цієї статті власник відповідного видання чи розповсюджувач даної інформації у мережі Інтернет підлягають кримінальній відповідальності [9].

Згідно з главою 33 Закону «Про запліднення та ембріологію людини» 2008 року, сурогатна мати є законною матір'ю дитини. Щодо батька, то відповідно до глави 35, законним батьком дитини є чоловік сурогатної матері [10]. У разі, якщо жінка не заміжня, то батьком вважається чоловік, який підписав з нею договір. Але законодавство передбачає передачу батьківських прав від сурогатної матері до біологічних батьків в судовому порядку. В цьому випадку, сурогатна матір повинна дати згоду на передачу батьківства не раніше 6 тижнів та не пізніше 6 місяців. Але цього не достатньо для оформлення «батьківського наказу».

Законодавство Великобританії встановлює ряд вимог для прийняття цього рішення: передусім, дитина повинна народитися внаслідок передачі сурогатній матері ембріона; щонайменше, один із подружжя є біологічним батьком дитини; заява на отримання батьківських прав подана чоловіком та дружиною разом; кожному заявнику не менше 18 років; наявність підтвердження, що сурогатній матері не надавалася ніяка винагорода за надану послугу, крім «розумної оплати». У разі виконання всіх цих умов, суд оформлює відповідне рішення про передачу дитину її новим батькам [12].

Законодавством Грузії дозволено як застосування комерційного, так і некомерційного сурогатного материнства. Відповідно до ч.1 ст. 143 Закону «Про здоров'я», запліднення «in vitro» дозволяється у випадках: лікування безпліддя, якщо є ризик передачі дитині генетичного захворювання від матері або чоловіка та у разі відсутності у жінки маткових [13].

Для отримання послуг сурогатної матері в обох випадках потрібна письмова згода подружжя. У разі виникнення суперечок між подружжям, причиною якого є відмова батька мати дитину, отриману шляхом штучного запліднення, превалює право жінки. Якщо чоловік висунув відповідну відмову до безпосередньої трансплантації ембріона до організму жінки, такий зародок підлягає знищенню [14].

У 1966 році у Ізраїлю легалізовано гестаційне сурогатство відповідно до «Закону про укладення угод про виношування дитини». Цей закон передбачає, що послугами сурогатного материнства можуть скористатися виключно жінки, які не можуть народити дитину, або можуть, але це становить загрозу для їх здоров'я. У цьому нормативно-правовому акті зазначено ряд вимог які стаяться до сурогатної матері.

По-перше, вона не може бути донором яйцеклітини: (1) сурогатна матір повинна мати ту ж релігію, що і біологічні батьки; (2) вона не може відмовитися від угоди, у разі її укладення, за винятком особливих випадків; (3) сурогатною матір'ю не може бути один із членів сім'ї, або особа, що має генетичний зв'язок з дитиною; (4) жінка повинна мати хоча б одну дитину [15]. Угоди здебільшого містили певні обмеження для сурогатної матері, наприклад, їй могли заборонити їсти певні продукти харчування. В Ізраїлі заборонено користуватися послугами сурогатної матері гомосексуальним парам, цей закон поширює свою дію виключно на гетеросексуальне подружжя.

На відміну від вищезазначених країн, законодавство Німеччини забороняє будь-який вид сурогатства. Відповідно до розділу 1 ст. 1 пункту 7 Акту про захист ембріонів від 13.12.1990 року, особа, яка бере на себе обов'язок проводити процедуру штучного запліднення або здійснити трансплантацію ембріона в організм жінки (сурогатній матері) підлягає позбавленню волі строком на 3 роки [16].

Законодавство Франції теж передбачає заборону на здійснення процедури сурогатства. Це закріплюється у Законі про біоетику 1994 року та Цивільному Кодексі Франції, зокрема у ст. 16-7 цього Кодексу зазначається, що усі угоди, які стосуються продовження роду або гестації за рахунок третьої особи є недійсними.

Таке відношення до сурогатства пояснюється тим, що дана процедура є порушенням принципу недоступності людського тіла, відповідно до якого особа не може бути об'єктом контракту або договору. Як в Німеччині,

громадяни Франції можуть скористатися цією послугою, але за межами своєї країни, здебільшого населення Франції звертається до США.

Висновки. Законодавство України має дозвільний режим правового регулювання сурогатного материнства. Актуальною проблемою є відсутність єдиного законодавчого акта, який регулює виключно відносини з приводу сурогатного материнства. Так як дані правовідносини регулює велика кількість нормативно-правових актів, наприклад Сімейний Кодекс України, Цивільний Кодекс України, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» від 09.09.2013 року та інші, в їх положеннях є недоліки та прогалини, неузгодженості.

В зарубіжних країн таких як Німеччини та Франція заборонено будь-який вид сурогатного материнства. У Ізраїлю легалізовано гестаційне сурогатне материнства. У Грузії дозволено як застосування комерційного, так і некомерційного сурогатного материнства. У Великобританії дозволено сурогатне материнства, але незаконними є окремі аспекти. Так, забороняється укладання договорів про сурогатне материнства на комерційній основі, такі угоди не підлягають виконанню і визнаються судом недійсними. Кримінальним правопорушенням є залучення третьої сторони до переговорів щодо домовленості про сурогатство, виняток становлять некомерційні агенства. У Великобританії заборонено оплачувати послуги сурогатної матері, крім покриття її фактичних витрат, що визначається Законом, як «розумна оплата». Заборонено розміщення реклами, в якій міститься вказівка, що особа може сприяти укладенню договору стосовно сурогатного материнства. Законодавство Великобританії передбачає передачу батьківських прав від сурогатної матері до біологічних батьків в судовому порядку. Законодавчі аспекти правового регулювання сурогатного материнства у Великобританії доцільно впровадити у національне законодавство України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992. № 2801-ХІІ. ВВР України. 1993. № 4. Ст.19.
2. Петрух О.А. Інноваційний розвиток сфери охорони здоров'я України. *Економіка та держава* 2018 .№ 11. С.107–110.
3. Shevchuk O. et. al. Legal Support of the Patient's Right to Innovation in Health. *European Journal of Sustainable Development* (2020), 9, 4, 337-350. Doi: 10.14207/ejsd.2020.v9n4p337.
4. Європейської хартії прав пацієнта в Україні. URL. <https://phc.org.ua/sites/default/files/uploads/files/hartia.pdf>
5. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні:Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. ВВР України. 2012. № 19-20.Ст.166.
6. Про іноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. ВВР України. 2002. № 36. Ст.266.
7. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ МОЗ України 09.09.2013 № 78. ВВР України. 2002. № 36. Ст.266.
8. Оніщенко О.В., Козіна П.Ю. Суругатне материнство в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2015. № 36. С. 102-108.
9. Surrogacy Arrangements Act of 16th July 1985. Chapter. 49. URL : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/49> (дата звернення: 11.11.2020)
10. Human Fertilisation and Embryology Act of 13th November 2008. Part 2. URL. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/22/contents>
11. Law of Georgia on health care of 10th December 1997. № 1139-IS. URL : <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/download/29980/33/en/pdf>
12. Khurtsidze Ia. Legal Regulation of Surrogacy in Georgia. *European scientific journal*. 2016. P. 165-169. URL. <file:///C:/Users/User/Downloads/8597-1-24875-1-10-20170104.pdf> (дата звернення: 11.11.2020)

13. Lipkin N., Samama E. Surrogacy in Israel. Status Report 2010 and Proposals for Legislative Amendment. URL : http://isha.org.il/wp-content/uploads/2014/08/surrogacy_Eng001.pdf (дата звернення: 11.11.2020)

14. Act for Protection of Embryos (The German Embryo Protection Act) of 13th December 1990. Federal Law Gazette. Part 1. 1990. 19th December. № 69. P. 2746. (дата звернення: 11.11.2020).